

श्रीं नंगात्र आगम संरक्षण विश्वस्त ग्रन्तमाला संख्या -१

SRI PANCHARATRA AGAMA SAMRAKSHANA TRUST PUBLICATION SERIES NO.-1

पराशर संहिता

PARĀŚARA SAMHITĀ

(With Sanskrit Text & Tamil Translation)

PUBLISHED BY

SRI PANCHARATRA AGAMA SAMRAKSHANA TRUST,

SRIRANGAM - 620 006.

2000

© WITH THE PUBLISHER. ALL RIGHTS RESERVED.

FIRST EDITION : A.D. 2000

NO. OF COPIES: 1000

ISBN 81-87557-00-1

PRICE : Rs. 125/-

This book is published under the financial assistance of
TIRUMALA TIRUPATHI DEVASTHANAMS, TIRUPATI-517 501, ANDRA PRADESH.

For Copies apply to:

**Thiruvellarai V. RAMASWAMY BHATTAR, B.E.,
MANAGING TRUSTEE,
SRI PANCHARATRA AGAMA SAMRAKSHANA TRUST,
No. 173/73, WEST CHITRA STREET,
SRIRANGAM,
TIRUCHIRAPPALLI DISTRICT,
TAMIL NADU- 620 006,
INDIA.**

e-mail : ramaswamybhattar @ india.com

Printed at:

**SRISRI PRESS,
No. 131/61, North Chitra Street,
Srirangam,
Tiruchirappalli District,
Tamilnadu - 620 006,
India.**

श्रीयै नमः

श्रीमते हयग्रीवाय नमः

पराशरसंहिता

अथ प्रथमोऽध्यायः

प्रपन्नलक्षणं सम्यग्वद मे मुनिसत्तम ।
मूलादिसर्वमन्त्राणां केशवादिमनोस्तथा ॥१॥
विष्णोर्नामसहस्रस्य मन्त्रन्यासादिलक्षणम् ।
तत्तन्मूर्तिप्रतिष्ठार्थं प्रपत्तिफलसिद्धये ॥२॥
सर्वेषां विष्णुसायुज्यसिद्धये च युगे युगे ।
विष्णुप्रतिष्ठासिद्ध्यर्थं विष्णुदीक्षादिसिद्धये ॥३॥

श्रीपराशरः

अथ वक्ष्ये विधानेन श्रुणुष्व सुतपोधन ।
पूर्वं तु विष्णुना प्रोक्तं प्रपन्नस्य च लक्षणम् ।
सर्वेषां विष्णुसायुज्यसिद्धये सर्वदा च तत् ॥४॥

मूर्तिद्वयादिभागः

विष्णुप्रतिष्ठासिद्ध्यर्थं नित्यार्चासिद्धये सदा ।
सहस्रनाममूर्तीनां मूलादीनां तथैव च ॥५॥
केशवाद्यादिमूर्तीनां मत्स्यादीनां विशेषतः ।
मन्त्रन्यासादिकं वक्ष्ये तत्तदिव्यादिलक्षणम् ॥६॥

प्रपन्नाचारः

विप्रादि सर्ववर्णानां आचारं श्रुतिचोदितम् ।
 प्रपन्नानां सदाचारं वसिष्ठाद्यैः कृतं च तत् ॥७॥
 नित्य नैमित्तिकोक्ताद्यां आचारं सात्विकं तथा ।
 ततः प्रपन्नविप्राणां सर्वेषां च महामुने ॥८॥
 विष्णवर्चनादि दीक्षायां निषेकादि क्रियादिषु ।
 अर्थपंचकसंज्ञाकं पंचसंस्कारमुत्तमम् ॥९॥
 पंचकालविधानाक्तं सदाचारं सुस्मित्वम् ।
 यावज्जीवं प्रपन्नानां आकारत्रयलक्षणम् ॥१०॥
 विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं कर्तव्यं सर्वदा मुने ।
 तापादि पंचसंस्काराः प्रपन्नस्य विशेषतः ॥११॥
 प्रपत्यंगानि विज्ञेया वसिष्ठाद्यैरनुष्ठिताः ।
 सर्वदा सत्प्रपन्नानां तृप्तानां वेदमार्गिणाम् ॥१२॥
 तापादि पंचसंस्काराः प्रपत्यंगानि सर्वदा ।
 देवादीनां ऋषीणां च भवेत् सत्यं चतुर्मुख ॥१३॥
 मत्सायुज्यादि सिद्ध्यर्थं सर्वेषां च युगे युगे ।
 आर्तानां अंगवैकल्ये भवाद्युष्टं भजेत्तदा ॥१४॥
 प्रपत्यंगानि विज्ञेयमर्थपंचकमान्वितः ।
 पश्चात् कुर्यात्तदंगानि पंचसंस्कारमुत्तमम् ॥१५॥

मन्त्रपंचांगम्

पंचकाद्विधानं च पंचांगानीति तद्विदुः ।
 मन्त्रपंचांगममलं प्रपन्नस्य चतुर्मुख ॥१६॥

प्रपत्त्यंगानि विधिवत् यावज्जीवं विदिर्भवेत् ।
 त्रिकाल पूजा जापश्च तर्पणं होम एव च ॥१७॥
 भोजनं ब्राह्मणानां च मन्त्रपंचांगमुच्यते ।
 एवं न्यासविधिं कृत्वा पंचांगादि समाचरेत् ॥१८॥

चक्राद्यायुधपंचकधारणकालः

प्रायशिच्छते जपे चैव विष्णोराराधने तथा ।
 विष्णवर्चनादि दीक्षायां चक्राद्यायुधपंचकम् ॥१९॥
 तप्तं कृत्वा चक्रशंखे धारयेत् बाहुमूलयोः ।
 पश्चात् दद्यान्मन्त्रदीक्षां आचार्यो मन्मनाशशुचिः ॥२०॥

आचार्यशिष्यमन्त्रलक्षणम्

कौपीनं कटीसूत्रं च सुधौतं चोत्तरीयकम् ।
 शिखाछिद्रोर्ध्वपुण्ड्रं च आचार्यस्य च लक्षणम् ।
 शिष्यस्य लक्षणं चैव मन्त्रकस्य च लक्षणम् ॥२१॥

अनर्चकः

पंचसंस्काररहितः शिखाकौपीनवर्जितः	।
नित्यकर्मादिरहित अनर्चक इति स्मृतः	।
प्रपत्तिरहितस्सोऽपि अधमश्च भवेन्मुने	॥२२॥
अनर्चकद्विजानीतं तीर्थपानं सुरासमम्	।
प्रसादंमास्तुल्यं च चन्दनं रुधिरं भवेत्	॥२३॥

संकरः

अनर्चकस्त्यजेत् सम्यक् पद्मिष्टापावगलिवर्त्तम् ।
 पाकशत्यासनं पडिक्त भाण्ड पक्वाद्यमिश्रणम् ॥२४॥
 याजनाध्यापने दानं तथैव सहभोजनम् ।
 नवधा संकरः प्रोक्तो नकुर्याच्याधमैस्सह ॥२५॥

अधमः

सात्विकानि पुराणानि यो ब्रुवन् याचते धनम् ।
 स याति नरकं घोरं अधमस्स भवेत् ध्रुवम् ॥२६॥
 प्रपन्नः परमैकान्ती वैष्णवं शास्त्रं अभ्यसेत् ।
 यावज्जीवं विशेषेण वदेत्भक्त्या सदा द्विजः ॥२७॥

मायावादादिनिषेधः

धर्मादि कर्म सिद्ध्यर्थं विष्णुसायुज्यहेतवे ।
 माया वादं बौशास्त्रं यो वदेत् वैष्णवोत्तमः ॥२८॥
 सयाति नरकं घोरं रौरवं रोमसंख्यया ।
 स पुनर्वैष्णवो भूत्वा याति विष्णोः परं पदम् ॥२९॥
 प्रपन्नः परमैकान्ती इमश्रुधारी भवेद्यदि ।
 चण्डालवत् त्यजेत् तं वै सर्वदा कमलासन ॥३०॥
 वर्जयेत् विधवात्तात्रं अनर्चक् तु तथा ।
 अधमात्रं तथा सम्यक् वर्जयेत् सर्वकर्मसु ॥३१॥

पाषण्डि लक्षणम्

माया वादं बौद्धशास्त्रं यो वदेत् प्रत्यहं स्मरेत् ।
स पाषण्डीति विज्ञेयस्सर्वकर्मबहिष्कृतः ॥३२॥

वैष्णवशास्त्राभ्यासः

तस्मात् सर्वप्रयत्नेन वैष्णवं शास्त्रमुत्तमम् ।
पठेत् वदेत् सदा ध्यायेत् प्रपत्तिफलसिद्धये ॥३३॥

वैष्णवात्रग्रहणम्

वैष्णवात्रं सदाऽशनीयात् विष्णुसायुज्यहेतवे ।
वैष्णवात्रं त्यजेत् यो वै स याति नरकं ध्रुवम् ॥३४॥

प्रपत्रैस्त्याज्यम्

सदैव विष्णुशुश्रूषां गुरुसेवां तथैव च ।
सदा वैष्णव बिम्बार्चा कुर्यात्मोक्षविचिन्तकः ॥३५॥
भगवत् सात्विकादन्यत् रुद्राद्या देवतान्तराः ।
मन्त्रान्तराश्च तन्मन्त्र श्रौतस्मार्तविगर्हितः ॥३६॥

साधनान्तरम्

ईषणात्रयकं सम्यक् कामाद्याश्च ग्रहादयः ।
स्वदेह रक्षणं पौष्य साधनान्तरमुच्यते ॥३७॥
प्रयोजनान्तरास्तद्वत् स्वदेहस्य प्रयोजनम् ।
एतच्चतुर्विधंत्याज्यं प्रपत्रस्य विशेषतः ॥३८॥

आचार्यण्डित्यगः

अर्थकामातुं क्रूरं क्रोधलोशस्वान्वितम् ।
 मलिनं स्वगुरुं सद्यो मोक्षार्थी शूद्रवत् त्यजेत् ॥३९॥
 एतादृशं प्रपन्नं च वैष्णवं सर्वदा त्यजेत् ।
 दारपुत्रवियोगार्तो शोकं कुर्वन् इन्द्राद्यद्वैः ।
 प्रपन्नो वैष्णवो यो हि सचण्डालो भवेत् ध्रुवम् ॥४०॥

शिशुभिस्सह उत्तिरदेष्येधः

यश्कुर्यात् कामतोवापि शिशुभिस्सह भोजनम् ।
 स जीवन्नेव चण्डालस्स याति नरकं ध्रुवम् ॥४१॥

देवलकः

परार्थं पूजयेत् विष्णुं विज्ञार्थी यो दिनत्रयम् ।
 स वै देवलको नाम सर्वकर्मबहिष्कृतः ॥४२॥
 कुक्षिभरार्थं विष्णुं धनार्थेभ्यर्चयेत् धनम् ।
 स वै देवलको नाम सर्वकर्मबहिष्कृतः ॥४३॥

श्वादिदर्शनि निषेधः

असत् दृष्टिं परिहरेत् अच्युतस्य निवेदने ।
 प्रपन्नः प्रदद्यैवत्त्वं भोजने प्रदद्यर्त्त्वं सु ॥४४॥
 श्वादिदर्शनस्याद्युद्गुणं दृष्टिदोषं परित्यजेत् ।
 योऽश्नीयात् कामतो मोहात् भुक्त्वा वत्सरपंचकम् ।
 रौरवं नरकं गत्वा स पश्चात् मुक्तिभाक् भवेत् ॥४५॥

अवैष्णवकृततक्रन्निषेधः

अवैष्णवकृतं तक्रं प्रपन्नो मद्यवत् त्यजेत् ।

अवैष्णवान्नं तच्छेषं वैष्णवो माम्सवत् त्यजेत् ॥४६॥

प्रपन्नः परमैकान्ती सर्वदा कमलासन ।

तस्मात् सर्वप्रयत्नेन प्रपत्तेर्वृत्तिमाश्रयेत् ॥४७॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
प्रथमोऽध्यायः

अथ द्वितीयोऽध्यायः

प्रपन्नवृत्तिमाचारं वद मे पुरुषोत्तम ।

सर्वेषां मुक्तिसिद्ध्यर्थं प्रपत्तिफलसिद्ध्ये ॥१॥

श्रीभगवानुवाच—

अथ वक्ष्ये विधानेन सर्वेषां सुलभं सदा ।

प्रपन्नवृत्तिमाचारं प्रपत्तिफलसिद्ध्ये ॥२॥

प्रपन्नः परमैकान्ती सर्वदा कमलासन ।

निषेकादिक्रियास्सर्वा वैष्णवश्रुतिमार्गतः ॥३॥

नवग्रहपूजादिनिषेधः

सर्वदा ब्रह्ममेधान्तं कुर्यादेव न संशयः ।

रोगादौ प्रथमार्ते च निषेकादिक्रियादिषु ॥४॥

नवग्रहजपं होमं पूजनं वर्जयेत् सदा ।
पुत्रोत्पत्ति मुहूर्ते वै ब्राह्मणः स द्विजोत्तमः ॥५॥

जातकर्म

तापसंस्कारविधिना चक्रं शंखं सदा शुचिः ।
कृत्वा तप्तं लघुतरं सार्ड्रकं श्वेतधूमज्ञाया ॥६॥
पिता वा गुरुशिष्यो वा चक्रशंखाख्य मन्त्रवित् ।
दक्षिणे तु भुजे चक्रं शंखं वामे भुजे न्यसत् ॥७॥
अर्धचन्द्राकृतिं सम्यक् ललाटे श्वेतमृत्स्नया ।
ऊर्ध्वपुण्ड्रं तथा कृत्वा जातकर्म समाचरेत् ॥८॥
एतत् कर्म न कुर्यात् यस्तच्छशुं शूद्रवत् त्यजेत् ।
चक्रादीन्धारयेदेवं तप्तं कृत्वाथ पंचकम् ॥९॥

नामकरणम्

पिता वा नामकरणे तद्वच्चक्रादिधारणम् ।
कृत्वाथ नामकरणं भगवदास्यपूर्वकम् ॥१०॥
सूत्रसूतिविधानेन नामकर्म समाचरेत् ।

अन्नप्राशनम्

अन्नप्राशनकाले तु तद्वच्चक्रादिधारणम् ॥११॥
कृत्वा शिशोः पिता वाथ शुचिमार्गेण सद्विजः ।
कृत्वान्नप्राशनं कर्म मन्त्रोत्तरविधिनाऽज ॥१२॥

चौलम्

चौलकर्मदिने सम्यक् तप्तचक्रादिधारणम् ।
कृत्वा श्रुतिविधानेन चौलकर्म समाचरेत् ॥१३॥

शिखापरिमाणम्

द्विजधर्मादिसिद्ध्यर्थं प्रपत्तिः लभति इव ।
मत्सायुज्यादिसिद्ध्यर्थं शिखैकां धारयेत् द्विजः ॥१४॥
शतानां सप्ततिगुणमष्टोत्तरमथापि वा ।
केशानामपि संख्यानां शिखैका परिकीर्तिता ॥१५॥
शिखैकां गुलमात्रं स्यात् द्विजानां सर्वदा द्विज ।
मध्यमं मध्यमां गुष्टं पर्वमंगुलमिष्यते ॥१६॥

ब्रह्माद्यर्थीनां क्षौरनियमः

कक्षोपस्थिशिखावर्जं वपनं सर्वदा भवेत् ।
चौलेतथा ब्रह्मचर्ये सन्यासीषु विशेषतः ॥१७॥
गंगायां भास्करक्षेत्रे मातापित्रोर्गुरोर्मृतै ।
आधानकाले सोमे च वपनं सप्तसु स्मृतम् ॥१८॥
शिखाभूकोष्टवर्जं स्यात् गृहस्थानां तु सर्वदा ।
आधाने यज्ञकाले च सर्वांगं वपनं विदुः ॥१९॥
शिशूनां ब्रह्मचारीणां मासे मासे विधीयते ।
मासि मासि गृहस्थानां पक्षे पक्षे च यज्वनाम् ॥२०॥
ऋतादृते यतीनां च वपनं मुनिः प्रस्तुतः ।

शिखाहीन शिशुं सम्यक् तथा माणवकं ततः ।
तद्विद्वजगृहस्थांश्च यतिं चण्डालवत् त्यजेत् ॥२१॥

प्रपन्नानां स्मश्रुधारण निषेधः

प्रपन्नो वैष्णवो यो हि श्मश्रुधारी भवेद्यदि ।
चण्डालपतितस्स स्यात् सर्वकर्मबहिरुतः ॥२२॥
सर्वान् केशांश्च यो धृत्वा श्मश्रुकृत्तनमाचरेत् ।
प्रपन्नो वैष्णवो विद्यात् स चण्डालो भवेत् ध्रुवम् ॥२३॥
प्रपन्नस्तं त्यजेत् सम्यक् पड्डिक्तपाकादि कर्मसु ।
विष्वर्चने पितृकार्ये तं त्यजेत् अन्त्यजातिष्ठत् ॥२४॥
मौंजीबन्धनकाले तु पंचसंस्कारमार्गतः ।
कुर्यादगुरुः पितावाथ तप्तचक्रादिधारणम् ॥२५॥
द्विजः प्रपन्नो वा सम्यक् चक्रादीन् धारयेत् तदा ।
द्विजकर्मादिसिद्ध्यर्थं विष्णुसायुज्यतवे ॥२६॥

ऊर्ध्वपुण्ड्र लक्षणम्

सच्छिद्रमूर्ध्वपुण्ड्रं च धारयेत् श्वेतमृत्स्नया ।
पाश्वे सांगुलमात्रस्तु मध्ये छिद्रं प्रकल्पयेत् ।
नासादिकेशपर्यन्तं ऊर्ध्वपुण्ड्रस्य लक्षणम् ॥२७॥
ऊर्ध्वपुण्ड्रस्यमध्ये तु हरिद्राचूर्णमुत्तमम् ।
लक्ष्मीनिवाससिद्ध्यर्थं ललाटे धारयेत् हरेः ॥२८॥
सच्छिद्रं धारयेत् सम्यक् सुश्वेतं गोपिचन्दनम् ।
अन्यथा धारयेद्यो वै स याति नरकं ध्रुवम् ॥२९॥

ततः कुर्वीत पुण्याहं मौंजीबन्धादिकं तथा ।
 ब्रह्मचार्यस्य पोशान इत्यक्त्वा वै गुरुश्शुचिः ॥३०॥
 भगवद्वास्यनामादि दद्यात् सम्यक् विशेषतः ।
 जनार्थनः पितृरूपि तस्योच्छिष्टं च पैतृके ॥३१॥
 दद्याद्वै पितृमुक्त्यर्थं भगवद्वास्यसिद्धये ।
 त्वयोपभुक्त स्त्रकगन्धवासोऽलंकारचर्चिताः ॥३२॥
 उच्चिष्ट भोजिनो दासाः तव मायां जयेम वै ।
 तस्मात् दद्यात् दास्यनाम विष्णुसाजुयहेतवे ॥३३॥

समूलमन्त्रगायत्रीजपः

गायत्रा उपदेशो वै न्यासध्यानादि संयुतः ।
 श्रीमन्त्रारायणमनुं वदेत् अष्टाक्षरं तथा ॥३४॥
 अष्टाक्षरं च गायत्री गायत्रोग्निरिति स्मृतः ।
 ओमिति ब्रह्मयुक्तस्तदेव॥स्मृत्यन्तर्मुक्तदुष्टदःमा ॥३५॥
 अग्निरग्ने प्रथमो देवतानाम् ।
 संस्मृत्यन्तर्मुक्तदः विष्णुरासीत् ।
 पवित्रमित्यग्निरिति अग्निर्वै सहस्र आसीत् ॥३६॥
 नारायणपरं ब्रह्मतदिवोमिति तत् श्रुतिः ।
 चतुर्तिसत्यक्षरा गायत्री गायत्रीब्रह्मवर्चसमिति श्रुतिः ॥३७॥
 नारायणमनोरर्थं तत्सवितुरिति श्रुतिः ।
 एतत् त्रिपादा गायत्री तदष्टाक्षरसंभवा ।
 चतुर्थपादागायत्री तदष्टाक्षर उच्यते ॥३८॥

तदेवैषागायत्री सर्वेषां मुक्तिदा भवेत् ।
 तस्मात् सर्वप्रयत्नेन मूलमन्त्रं वदेत् तदा ॥३९॥
 अष्टाक्षरस्सदा सम्यक् मालामन्त्र इति स्मृतः ।
 गायत्री मन्त्रशुद्ध्यर्थं नित्यकर्मादि सिद्ध्ये ॥४०॥
 गायत्रीजपकाले तु अर्घ्यकाले विशेषतः ।
 अष्टाक्षरेण सहितां गायत्रीं उच्चरेत् सदा ॥४१॥

द्वयोचनात्प्राचिह्नः

द्वयमष्टाक्षरार्थस्यात् पंचविंशाक्षरो मनुः ।
 चतुर्विंशति गायत्री पंचविंशाक्षरा भवेत् ॥४२॥
 तच्छब्दवाचकःश्रीमान् इति वेदः प्रपञ्चतः ।
 द्वयं सदा जपेत् ब्रह्मन् मत्सायुज्यदिसिद्ध्ये ॥४३॥
 ब्रह्मचारी गृहस्थस्य वानप्रस्थो यतिर्वती ।
 सत्यं सत्यं गुरुस्त्वन्तं इदमेव सुनिश्चितम् ॥४४॥
 गायत्र्या उपदेशे च वदेत् द्वयमनुत्तमम् ।
 गायत्रींमूलमन्त्रांश्च द्वयं गुरुपरम्पराम् ॥४५॥
 न्यासध्यानादि विहितं शोषणादि विधानतः ।
 पंचकालविधानं च नित्यनैमित्तिकादिकम् ॥४६॥
 पंचरात्रोक्तदीक्षादि तस्यैव च विधानतः ।
 नृसिंहरामकृष्णादि मनुनर्चाविधिस्तथा ॥४७॥
 उपदिश्य तथा सम्यक् विष्णुयागं सुसात्विकम् ।
 पंचसंस्कारममलं एतत्तदृष्ट्वा तदा गुरुः ॥४८॥

नित्यनैमित्तिके सम्यक् पश्चात् तद्वट्मुत्तमम् ।
नियोजयेत् प्रपन्नं च पडिक्त पाकादिकर्मसु ॥४९॥

अध्यमः

तत्तत्कर्मविहीनो यस्सोऽधमः पतितो भवेत् ।
वर्ज्ञेत्तं प्रपन्नं च मुखे स्मशृवादि धारिणम् ॥५०॥
प्रपन्नवैष्णवं विप्रं पंचसंस्कारवर्जितम् ।
चण्डाळवत् त्यजेत् सम्यक् मुखे श्मश्रुधरं सदा ॥५१॥
निषेकमौजीपर्यन्तं एतत् कर्म समाचरेत् ।

वर्ज्यानि

वाणिज्यं गणिकत्वं च वैद्यं कुर्याच्य वैष्णवः ॥५२॥
प्रपन्नवृत्तियुक्तोऽपि स याति नरकं ध्रुवम् ।
स जीवन्नेव चण्डाळः सर्वकर्मबहिष्कृतः ।
तस्मात् सर्वप्रयत्नेन वैष्णवीं वृत्तिमाश्रयेत् ॥५३॥
आचार्यादिकरक्षादौ विष्णवर्चादि रक्षणे ।
प्रपन्नः परमैकान्ती ब्रह्मचारी यतिस्सदा ।
प्रपन्नवृत्तिममलां आचारान् वेदमार्गतः ।

प्रपन्नैः कर्तव्यानि

प्रतिग्रहं राजसेवां धनधान्यादि संग्रहम् ॥५४॥
कृषिगोरक्षवाणिज्यगणिकं वैद्यमुत्तमम् ।

यतिभिः कर्तव्यानि

स्मरन् द्वयार्थं अमलं कुर्यादौषधपानवत् ॥५५॥
 देवविप्राधिकारे वै यतीनां सद्विधिर्भवेत् ।
 वैदान्तश्रवणं पाठ्यं व्याख्येयं वैष्णवं सदा ॥५६॥
 देवद्विजाधिकारं वै गृहस्थस्तु न कारयेत् ।
 अन्यदा यःकरोत्येवं स याति नरकं ध्रुवम् ॥५७॥
 तस्यनिष्पतिं कर्म तस्यायुश्श्रीश्च नश्यतिः ।
 माठपत्यं यतिः कुर्यात् विष्णुधर्माभिवृद्धये ॥५८॥
 विष्णोर्नित्योत्सवार्थं च वेदान्तस्थापनाय च ।
 अन्यथा यःकरोत्येवं स याति नरकं ध्रुवम् ॥५९॥
 मयोक्तं वैदिकं मार्गं द्विष्णुवस्त्वाऽन्विष्णुसदा ।
 यावच्छरीरपातान्तं पुत्रोत्पत्यादिकर्मसु ॥६०॥
 प्रपत्रुतिभेतद्वा आचरेद्वैष्णवोत्तमः
 प्रपत्रुतिस्थालित्ये पुनरर्प्याद्यं आचरेत् ॥६१॥
 ततः कुर्याद्विवाहादीन् ब्रह्मेधान्तमुत्तमम् ।
 श्रुतिस्मृतिविधानेन प्रपत्रस्त्वाचेत् सदा ॥६३॥

प्रपत्नैस्त्याचानि

कृक्षिभरार्थं द्रव्यादीन् तच्छास्त्रं योऽब्रवीत् द्विजः ।
 गृहिणीमोहात् स चण्डश्च भवेत् ध्रुवम् ॥६४॥
 प्रपत्र तं त्वजेत् सम्यक् नित्यनैमित्तिकादिषु ।
 मदर्थं मत्प्रसादं च तद्वा यो याचयेत् धनम् ॥६५॥

स जीवन्नेव चण्डालस्स वै सन्मातृविद्वन्नी ।
 स्वभार्याविक्रयी सोऽपि स याति नरकं ध्रुवम् ॥६६॥
 कृत्वा तापादि संख्यान् धनार्थी याचयेत् गुरुः ।
 स वै चण्डालः उपत्याविद्वन्नी च सः ॥३७॥
 उक्त्वा च तेषमप्यादीन् नित्यनैमित्तिकादिषु ।
 विष्णुगानादिं तद्वत् प्रायश्चित्तादिकर्मसु ॥३८॥
 धनादीन् यद्यद्योऽसौ स पत्नीविद्वन्नी सदा ।
 स याति नरकं घोरं तस्यायुश्रीश्च नश्यति ॥६९॥

परमैकान्ति लक्षणम्

प्रपन्नो वा यदि श्रेष्ठ एतदुक्तविधानतः ।
 निषेकब्रह्ममेधान्तं पंचसंस्कारपूर्वकम् ॥७०॥
 प्रपन्नवृत्तिं आचारं स्वयंव्यक्तस्थलादिषु ।
 अग्रहारे पट्टणे वा गृहग्रामार्चनादिषु ॥७१॥
 आचरेद्योथवा विप्रस्स गुरुर्वैष्णवश्शुचिः ।
 प्रपन्नः परमैकान्ति स द्विजो ब्राह्मणोत्तमः ॥७२॥
 सत्यं सत्यं पुनस्सत्यं इदमेव चतुर्मुख ।
 आपस्तम्भो याज्ञवल्क्यस्तथा वाजसनेयकः ॥७३॥
 बोधायनाद्यास्सर्वेषि तथा वैखानसस्तथा ।
 सागमाः पंचरात्रज्ञास्तथा वा आश्वलायनः ॥७४॥
 एतदाचार विधिना द्विजाद्याःकुर्वतां सदा ।
 प्रपन्नवृत्तिमाश्रित्य मत्सायुज्यादि हेतवे ॥७५॥

मन्मना भगवद्भक्तो मद्याजी मामनुस्मरेत् ।
 तमैव वैष्णवं सत्यं प्रतिजाने प्रियो हि मे ॥७६॥
 सर्वधर्मान् परित्यज्य सर्वकर्मफलानि च ।
 शरणं मां प्रपद्यस्व सर्वबन्धं विमुक्तये ॥७७॥
 मत्ताद्युद्धिदि सिद्ध्यर्थं धर्ममोक्षादिसिद्धये ।
 एतच्छास्त्रं वेदमार्गं सर्वेषां मुक्तिदं भवेत् ॥७८॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
 द्वितीयोऽध्यायः

अथ तृतीयोऽध्यायः

ब्रह्मवाच -

वासुदेव जगन्नाथ वदमे भक्तवत्सल ।
 प्रपन्नस्य विशेषेण नित्याचारादिकं क्रमात् ॥१॥

नित्याचारः

श्रीभगवानुवाच-

नित्यं नैमित्तिकाचारं प्रपन्नस्योच्यते मया ।
 पंचकालविधानेन श्रुतिधर्मानुसारतः ॥२॥
 प्रातस्संध्यामुपासीत अर्ध्यान्तं स द्विजः शुचिः ।

मूलेन गायत्रीजपः

मूलेन जप्त्वा गायत्रीं तिष्ठोदासूर्यदर्शनात् ॥३॥

उपस्थानं ततः कुर्यादभिलक्ष्यौर्ध्वम् ।
 दूर्घट्याप्त्यग्नं दृष्ट्वा कुर्यादौपासनं शुचिः ॥४॥
 षट्पञ्चाशदुषःकाल सप्तपञ्चाशदारुणः ।
 अष्टपञ्च भवेत् प्रातः शोष्ण्डूर्ध्वाप्त्यग्नृतः ॥५॥
 उत्तमा तार्गतेऽप्त्यग्ने । मध्यमा लुप्ततारका ।
 अधमासूर्यसहिता इति वेदे प्रपञ्चिता ॥६॥
 पञ्चकालपरास्सर्वे सर्वे च भगवन्नयाः ।
 नान्यं यजेत् ध्यायेत नान्यं नास्त्यप्त्यग्नृतः ॥७॥
 ते यान्ति वैष्णवं स्थानं पुनरावृद्धिवर्षितम् ।

पञ्चकालः

आद्यं कर्माभिगमनं उपादानमतःपरं ॥८॥
 इज्याथ पश्चात् स्वाध्यायस्ततोयोगस्ततः परम् ।
 पञ्चैते विषयास्तेषां कालाः पञ्चैव ते क्रमात् ॥९॥

श्रुतिमार्गणपूजनम्

कल्याणाचरणान्तं यत् कर्मजातं चतुर्मुख ।
 श्रुतिसेवा द्विजातीनां निशश्रेयसकरीपरा ॥१०॥
 यतो वै श्रुतिमन्त्रेण नित्यमाराधयन् हरिम् ।
 कैवल्यं परमं प्राप्य नभूयस्संसरेदिह ॥११॥
 स एव श्रुतिमन्त्रस्यात् वेदस्वर विवर्जितः ।
 तांत्रिकं मन्त्र इत्युक्तं तदेव श्रुतिचोदितम् ॥१२॥
 श्रुत्यादीनां च सर्वेषां तांत्रिकं मनुमुच्चरेत् ।
 विप्राणां तांत्रिकं मन्त्रं आपत्काले विधिर्भवेत् ॥१३॥

प्रात्सूर्योदयात्पूर्व घटिकात्रयमात्रके ।
 प्रपन्नः प्राङ्मुखोत्थाय सम्यक् ज्ञानेन सादरम् ॥१४॥
 प्रक्षाळ्यकरपादाश्च गणदूषाचमनं चरेत् ।
 स्थित्वैकान्ती शुचौ देशे कुर्यात् गुर्वादिकीर्तनम् ॥१५॥

नामस्मरणम्

श्रीमन्नारायणस्यैव कीर्तनं भाषयापि वा ।
 प्रपत्या मनसा वाचा गृहीभिक्षुश्च कारयेत् ॥१६॥
 विष्णुसायुज्ययोगं च ज्ञात्वा गुर्वाज्ञया तदा ।
 शेषध्येधिष्ठात्मरेण जीवात्मपरमात्मनोः ॥१७॥
 योगद्वयुज्ज्ञात्स्यात् राजयोगस्स उच्यते ।
 एतद्योगविधिं ज्ञात्वा विष्णोर्दास्यं समाचरेत् ॥१८॥
 कर्मणा मनसा वाचा यावज्जीवं तु सर्वदा ।
 इति संचिन्त्य यः पश्चात् बुद्धिमान् वैष्णवोत्तमः ॥१९॥
 शुभे सद्वैष्णवे दण्डे पूर्वद्युश्च सदा शुचिः ।
 कौपीनं धौत्रमुहर्यं बद्धा दण्डे प्रयत्नतः ॥२०॥
 तद्वण्डं च करे धृत्वा उद्दण्डं कुशादिकम् ।
 मृत्स्नां शौचादि शुद्ध्यर्थं श्रीमृत्स्नाद्यां च पेटिलः ॥२१॥
 नदीं तडाकं वा गच्छेत् कीर्तयन् रंगायष्टम् ।
 शुचौ देशे नदीतीरे सर्वं निक्षिप्य मन्त्रवित् ॥२२॥

विष्णमूत्रोत्सर्जनविधिः

आपादपानस्नानार्थं तन्त्स्नां तु त्रिधाक्षिपेत् ।
 त्रुणपणोपरिततो दुर्भूमौ निर्जने भुवि ॥२३॥

धृत्वा कर्णं या सूर्तं लेष्ट्वा पुरीषके ।
 संध्ययो भयोरहिन् कुर्यादेव उदड्मुखः ॥२४॥
 स्यात् दक्षिणामुखं रात्रौ पश्चात्पश्चेवं रथाप्तेत् ।
 गुदे मृत्स्ना त्रयास्त्रेष्टद्यालिङ्गे तु षोडश ॥२५॥
 त्रादिष्टद्युत्तिकां दद्यात् पात्योरुभयोस्तदा ।
 दद्यात् करार्धपर्यन्तं मृत्मिस्तम्यक् त्रिवारकम् ॥२६॥

शौचविधिः

शौचार्थभागकं सम्यक् द्वितीयं करपा योः ।
 तृतीयभागमृत्स्नां वै स्नानार्थं योजयेच्छुचिः ॥२७॥
 कृत्वाद्वादशगण्डूषं यज्ञसूत्रं सुधारयेत् ।

दन्तधावनविधिः

तृणपर्णेस्सदा कुर्यात् दन्तधावनमादितः ॥२८॥
 निम्बकाष्टेन वा कुर्यात् जिह्वा निलेखनं ततः ।
 वक्त्रं जिह्वादि शुद्ध्यर्थं नित्यं नैमित्तिकादिषु ॥२९॥
 त्रिशद्गण्डूषणं कुर्यात् वक्त्रं संशोध्य सद्विजः ।
 मुखप्रक्षाळनं कुर्यात् द्विनेत्राग्रान् विशोध्य च ॥३०॥
 त्रिराचम्य विधानेन केशवाद्यादि नामभिः ।
 प्राणायामत्रयं कुर्यात् सव्याहतिविधानतः ॥३१॥

स्नान संकल्पः

विष्वाचार्यादिकैकर्यं शुद्ध्यर्थं चाज्ञया हरेः ।
 करिष्ये स्नानमित्युक्त्वा करे धार्यं पवित्रकम् ॥३२॥

पवित्रलक्षणम्

कुशेन वा सुवर्णेन पवित्रं धारयेत् शुचिः ।
 अंगुल्यग्रेष्यनायुष्यमंगुल्यादौ तपः क्षयः ॥३३॥
 अनामिका मध्यपर्वे पवित्रं धारयेत् द्विजः ।
 अग्रं तु चतुरंगुल्यं ग्रन्थिरेकांगुली भवेत् ॥३४॥
 द्वयंगुलं वलयं चैव पवित्रस्य च लक्षणम् ।

स्नानविधिः

त्रिभागमृत्स्नां मूलेन अंगं कृत्वानुलेपयेत् ॥३५॥
 शरीरे लेपयित्वाथ स्नानं कृत्वा द्वयेन वै ।
 त्रिधा वामकरे मृत्स्नां कृत्वा मालेन मन्त्रयेत् ॥३६॥
 दद्यादेवं तीर्थपीठे एकं दिग्बन्धनाय च ।
 स्वदेहे लेपनं कुर्यात् तृतीयं भागमञ्जज ॥३७॥
 अघमर्षणसूक्तेन पुंसूक्तेन हरिं स्मरन् ।
 मूलेन मन्त्ररत्नेन स्नानं कुर्यादतन्दिरितः ॥३८॥
 विष्णुपादक्षाळितांतांगंगां तद्विरजाजलम् ।
 सरिद्वरां च कावेरीं चंद्रपुष्करिणीजलम् ॥३९॥
 गुरुपात्रेहकं तद्वत् गुरुसाम्याधिकं तथा ।
 स्मृत्वा स्नानं प्रकुर्वीत इन्द्रध्युम्नाख्य तीर्थकम् ॥४०॥
 अष्टाविंशतिवारं वा तर्पणं दशद्वादशषोडश ।
 स्थित्वा तज्जलमध्ये वै मूलमन्त्रं द्वयंतदा ॥४१॥
 जपेदष्टोत्तरशतमष्टोत्तरदशंतथा ।
 देवानृषीन् पितृन् सम्यक् पार्षदांतांश्च तर्पयेत् ॥४२॥

कौपीनादेवद्वाधारणम्

नदीप्रीं उपापत्य मौनेन शुद्धमुच्चरन् ।
 कौपीनं धौतमुत्तर्य सुश्वेतं धारयेत् ततः ॥४३॥
 कार्पासं पट्टवस्त्रं च धारयेदथकर्पटम् ।
 प्रक्षाळ्य पादावाचम्य शुद्धपात्रे जलं हरेत् ॥४४॥

पुण्ड्रधारणम्

बद्ध्वासनं शुचौ देशे स्थित्वा शुद्धासने तदा ।
 धारयेत् प्राङ्मुखो भूत्वा श्रीमृत्सनाद्यादि पेटिकम् ॥४५॥
 हस्तौ प्रक्षाळ्य शुद्धात्मा गृहीत्वा दक्षिणे करे ।
 सौवर्णेन च रौप्येण नालिकेरेण मुख्यतः ॥४६॥
 कृत्वा चोद्धरणीं पात्रं एतद्वार्वादि पीटके ।
 जलं संपूर्य तत्पात्रे उद्धरिण्या च तद्वरेत् ॥४७॥
 किंचिज्जलं वामहस्ते धूत्वा मूलमनुं स्मरन् ।
 प्रपत्तिफलसिद्ध्यर्थं विष्णुसान्निध्य हेतवे ॥४८॥
 पंकीकृत्य द्वयेनैव शुद्धां तु श्वेतमुत्तिकाम् ।
 विष्णोर्नुकेतिमन्त्रेण गन्धद्वारेति मन्त्रतः ॥४९॥
 सुदर्शनानुष्टुभेन च नृसिंहैकाक्षरेण च ।
 भूबीजेनैवमामन्त्र्य गोभिर्मन्त्रं हरिं स्मरन् ॥५०॥
 मोक्षधर्मादि सिद्ध्यर्थं विष्णुसायुज्य हेतवे ।
 तर्जन्या तदगृहीत्वाथ ललाटे धारयेत् द्विजः ॥५१॥
 दृष्ट्वा सुदर्पणं कास्यं गणं दैवाख्यमानुषम् ।
 ऊर्ध्वपुण्ड्रं रुजुं सम्यक् हरिपादानुर्गिं सुचिः ॥५२॥

नासादे द्व्यंगुलं पादं मध्यं सार्थांगुलं भवेत् ।
पार्वतमंगुलमात्रंतु सुस्पष्टं धारयेत् द्विजः ॥५३॥

श्रीचूर्णम्

विष्वर्पितं रक्तवर्णं हरिद्राचूर्णमुत्तमम् ।
लक्ष्मीनिवाससिद्ध्यर्थं दीपाकारं तु सूक्ष्मकम् ॥५४॥
ऊर्ध्वपुण्ड्रस्य मध्ये तु ललाटे धारयेत् द्विजः ।
ओम् नमः केशवादीनां अर्थं ध्यायंश्चतुर्मुख ॥५५॥
धृत्वा दामोदरान्तं वै शेषं तु शिरसि न्यसेत् ।

माला धारणम्

धृत्वा कण्ठे स्वशिरसि पवित्रं विष्णुधारितम् ॥५६॥
श्रीकृष्णतुलसीकाष्ठमणिमालां गळे तथा ।
सह पद्माक्षमालाभिः मुक्ता हारादिकं शुचिः ॥५७॥
शिखायां विष्णुनिर्माल्यं चन्दनाद्यनुलेपनम् ।
अहर्निशं धारयतो न पुनर्जननं भवेत् ॥५८॥
ये कण्ठलग्नतुलसीनिनाक्षमालाः
ये बाहुमूल परिच्छाहे ताशंखचक्राः ।
ये वा ललाटफलके लसदूर्ध्वपुण्ड्राः
ते वैष्णवा भुवनमाशु पवित्रयन्ति ॥५९॥
श्मशुहीनशिशाखाधारी सच्छिद्रश्वेतपुण्ड्रधृत् ।
स वै प्रपन्न इत्युक्तस्स हि उपलक्ष्मेष्वः ॥६०॥

रुद्राक्षधारिणं विप्रचण्डाळं भस्मधारिणम् ।
 श्राद्धकाले हि पश्येतु निराशाः पितरो गताः ॥६१॥
 चण्डाळं पतितं म्लेच्छं रुद्रार्चनपरायणम् ।
 नित्यनैमित्तिके चैव वैष्णवो नावलोकयेत् ॥६२॥
 शिवभक्तैर्बुद्धभक्तैस्सहसंभाषणादिकम् ।
 रुद्रार्चनादिसंयुक्तैः वर्जयेत् वैष्णवोत्तमः ॥६३॥
 मत्यग्वातद्विष्टाद् सम्यक् दूरतः परिवर्जयेत् ।
 एकान्ती शुचीदेशे वै तस्मादाचाममाचरेत् ॥६४॥

पादतीर्थम्

पुनः प्रक्षाळ्य हस्तौ तु नाळिकेराख्य पात्रके ।
 जलं किंचित् गृहीत्वा तु जले किंचित् विमिश्रितम् ॥६५॥
 पादतीर्थं च गृहणीयात् गुरुणां च हरेस्सदा ।
 प्रपत्रः परमैकान्ती विज्ञानात्मविशुद्धये ॥६६॥
 गंगा गतं च मृत्तोयं पादतीर्थस्य मृत्तिकाम् ।
 विष्णुपादोदकं तद्वत् गुरुपादोदकं तथा ॥६७॥
 गुरुसाम्यादि तीर्थं च पिबेत् ज्ञानात्मसिद्धये ।
 प्रक्षाळ्य एवहस्तादीन् सम्यक् सम्शोध्य वारिणा ॥६८॥

वटिकालक्षणम्

विष्णोस्तत् पादतीर्थस्य वटिकालक्षणं श्रुणु ।
 विल्पूलपूतां वापि तुङ्सीमूलमृत्तिकाम् ॥६९॥

संशोध्य चूर्णं कृत्वाथ मूलमन्त्रेण मन्त्रवित् ।
 विष्णुपादोदकेनैव पंकीकृत्य हरिं स्मरन् ॥७०॥
 सम्यगामलकाकारं वटकं कारयेत् शुचिः ।
 छायाशुष्कं शुचौकृत्वा गुरुपादोदकं तथा ॥७१॥
 प्रत्येकं बद्धयेद्धीमान् वटं वस्त्रादिना सदा ।
 मृत्स्नाद्यादि समायुक्तं पेटिकायां विनिक्षिपेत् ॥७२॥
 नित्यं तद्वटकं सम्यक् पूर्वोक्तं विधिना पिबेत् ।
 पूर्वोक्तं तत्सदाविष्णोः निशाचूर्णं द्विजादयः ॥७३॥
 सम्यक् बिल्वकरण्डे वै निक्षिप्य द्विजसत्तमः ।
 ब्रह्मं तत् वटिकायां तु तत् करण्डं विनिक्षिपेत् ॥७४॥

जपः

नाळिकेरस्य पात्रादि पेटिकायां च निक्षिपेत् ।
 तत् पेटिकायां निक्षिप्य दर्पणं कांच्छुद्धाद् ।
 पुनस्तत् पेटिकां बद्ध्वा जपेत् गुरुपरम्पराम् ॥७५॥
 मूलमन्त्रं मन्त्ररत्नं चरमश्लोकपञ्चकम् ।
 श्रीमद्वराहचरमं श्रीकृष्णचरमं तथा ॥७६॥
 श्रोरामचरमं तद्वत् श्रीरंगचरमं तथा ।
 सुदर्शनाख्यं चरमं सकृदध्यायन् ततोर्चयेत् ॥७७॥
 कुर्यात् सूर्योदयात् पूर्वं सन्ध्यावन्दनं कर्म च ।
 म्नानं वा तप्ततोयेन तोये वैष्णवसम्भवे ॥७८॥
 नाभेरधस्थाद्वा देहं क्षाळयेदात्मनस्तनुम् ।
 शुद्धवस्त्रादिकं सर्वं पूर्वोक्तं सर्वदा भवेत् ॥७९॥

स्त्रीधर्मः

सदा प्रपन्ननारीणां सन्ध्यावर्ज सुतांत्रिकम् ।
 द्वयेन मूलमन्त्रेण विधिरेष चतुर्मुख ॥८०॥
 शौचाद्वादिकं सर्व प्रातः काले विशेषतः ।
 गृहं संशोध्य विधिवत् गृहोपकरणादि च ॥८१॥
 ऊर्ध्वपुण्ड्रं तथा स्त्रीणां अर्धचन्द्राकृतिर्भवेत् ।
 ग्राहण्यादैव विशेषेण सम्यक् सूर्योदये तथा ॥८२॥
 औपासनार्थममलं विहत्याग्निं च साक्षतैः ।
 अलंकृत्य च कुण्डादीन् विष्णुपूजास्थलादिकम् ॥८३॥
 सायं प्रातस्त्रियस्सर्वाः कुर्युस्तच्छुद्धवारिणा ।
 भक्त्या च पति शुश्रूषां मोक्षार्थं सर्वदा चरेत् ॥८४॥

क्षौरम्

स्यात् क्षौरं विधवानांतु शिरोमात्रं सदाब्जज ।
 शिखावर्ज मासिमासि अन्यत् सर्व विधिर्भवेत् ॥८५॥

रजस्वलाधर्मः

सुमंगलीनां सर्वासां न सकृत् क्षौरमाचरेत् ।
 एकादशदिनादर्वाक् स्नानमेव रजस्वला ॥८६॥
 अथ ऊर्ध्वं त्रिरात्रं स्यात् इति वेदे प्रपञ्चितम् ।
 सूतके सात्विकाहारं अश्नीयात् स्वकरे पुटे ॥८७॥
 अखर्वेणैव पात्रेण विधवानां च सद्विधिः ।
 सूतके सूतिकां स्पृष्ट्वा सवासा जलमादिष्ठेत् ॥८८॥

शूद्राणां स्पृष्टिदोषे चेत् सूतकेर्गर्भसूतके ।
 शुद्धवस्त्रादिकं धृत्वा कृत्वा गण्डूषणादिकम् ॥८९॥
 रजनीलेपनात् शुद्धिः भवेदत्र न संशयः ।
 सूतकान्ते विशेषेण त्रिंशत्स्नानानन्तरम् ॥९०॥
 द्वात्रिंशतः स्पृष्टिकास्नानं कृत्वा मन्त्रकमुत्तमम् ।
 त्रिवारं पंचगव्यं वै पिबेत् विष्वर्पितं तथा ॥९१॥
 सूतकस्पृष्टिदोषादौ शिशूनां स्नानमेव हि ।
 प्रायेण सूतके स्त्रीणां एतदेव विधिर्भवेत् ॥९२॥
 सूतके स्पृष्टिदोषादौ श्वानशूद्रादिभिः सदा ।
 विधवानां दुर्बलानां रजनीलेपनं विना ॥९३॥
 भक्ष्यपानं तथा दत्वा स्नानादीन् पूर्ववत् चरेत् ।
 सूतके स्पर्शने चैव चण्डाळस्पर्शनेपि वा ॥९४॥
 शिशूनां मृत्तिकास्नानं भवेदेतद्विने दिने ।
 अन्येषां किमुत प्रोक्तं सूतकस्पर्शनादिकम् ॥९५॥
 स्त्रीणां तत्पुरुषाणां च मूत्रोत्पत्यादि मैथुने ।
 द्वात्रिंशत् मृत्तिका चापि भवेल्लिंगे च षोडश ॥९६॥
 करयोः पादयोस्तद्वत् कुर्यात् गण्डूषणं दश ।
 त्यक्त्वा तत्कालवस्त्राणि उष्णतोयेन वा तथा ॥९७॥
 स्नानं कुर्यात् कटिस्नानं कण्ठस्नानं द्वयं स्मरन् ।
 द्वयं सदा स्मरेत् ध्यायेत् सर्वो मोक्षार्थस्त्रिद्वजः ॥९८॥
 धृत्वा च शुद्धवस्त्राणि ऊर्ध्वपुण्ड्रादिकं ततः ।
 पश्चात् चन्दनताम्बूलं हरिशेषं स्वगादिम् ॥९९॥

प्रतिगृह्य च रात्रौ तु पूर्वशब्द्यासनादिकम् ।
 आच्छाद्य वस्त्रं तत्रैव रात्रिशेषं नयेत् सुधीः ॥१००॥
 पूर्वोक्तं भावममलं प्रत्यहं वैष्णवश्चरेत् ।
 द्विजस्त्रीणां यथा तद्वत् शूद्राणां च चतुर्मुख ॥१०१॥
 क्षौरं भवेत् शिखावर्जं शूद्रादीनां सदा विधिः ।
 मासि मासि गृहस्थानां शूद्रस्त्वासिनां तथा ॥१०२॥
 योक्त्रं तद्यज्ञसूत्रं वै नास्ति सन्ध्या द्विजोक्तवत् ।
 शूद्रादीनां तु सर्वेषां अष्टादशं दिने दिने ॥१०३॥
 धारयेत् सूत्रं कौपीनं वस्त्रकण्डनं वेष्टनम् ।
 शौचं स्नानं चोर्ध्वपुण्ड्रं पंचसंस्कारमुक्तमम् ॥१०४॥
 सदा गोपीचन्दनेन तप्तं चक्रादिकं तुहि ।
 भगवदास्यवृत्तं च भगवत्कीर्तनादिकम् ॥१०५॥
 सदा प्रणवसंयुक्तं मूलमन्त्रद्वयादिकम् ।
 वेदस्वरादिवर्ज्य स्यात् शूद्राणां मन्त्रजापने ॥१०६॥
 दीक्षायां प्रणवादिस्यात् सर्वदा कमलासन ।
 तारादीन् मुक्तये लक्ष्मीबीजादिर्मुक्तये तथा ॥१०७॥
 सदा तान्त्रिकमन्त्रस्यात् वेदस्वरं विवर्जितः ।
 मूलादिसर्वमन्त्राणां विधिरेषं सदा भवेत् ॥१०८॥

शूद्रप्रपत्रलक्षणम्

स्नानं न सिद्धिदास्यं स्यात् सर्वतान्त्रिकभेदतः ।
 सदा प्रपत्रशूद्राणां सर्वेषां मोक्षकांक्षिणाम् ॥१०९॥

न्तरमयुज्यादे सिद्ध्यर्थं द्विजधर्मोक्तवत् भवेत् ।
 तदा शूद्रप्रपन्नश्च केशश्मश्वादि धारणात् ॥११०॥
 स एव जातिचण्डालो सत्यमेव सदा भवेत् ।
 श्मश्रुधारी प्रपन्नो यः स याति नरकं ध्रुवम् ॥१११॥
 मत्तरमयुज्यं च सर्वेषां वैष्णवाचारसेवनात् ।
 भवेत् युगे युगे ब्रह्मन् सत्यमेव पुनः पुनः ॥११२॥
 आचारप्रभवो धर्मः धर्मस्य प्रभुरच्युतः ।
 आचारयुक्त आद्यार्द्यार्द्युपी सदा हरिः ॥११३॥
 शास्त्रार्थः श्रयेत् धीमान् प्रपत्त्या वृत्तिसंयुतम् ।
 प्रपत्त्या गिर्जायुज्यायुलं लभेतात्र न संशयः ॥११४॥
 तस्मादाचार्यचरणं शरणं संप्रयच्छति ।
 इति श्रुत्या विनिर्णीतं सर्वदा ब्रह्मवादिः ॥११५॥
 वसिष्ठो याज्ञवल्क्यश्च शुद्धार्द्यक् बृहस्पतिः ।
 शक्तिर्बोधायनो व्यासो हरितोप्याश्वलायनः ॥११६॥
 कात्यायनश्शौनकश्च आपस्तम्भादयस्तथा ।
 सात्विका ऋषयश्चाद्दो ऋषयो हरितान्वयाः ॥११७॥
 भारद्वाजादि ऋषयः गार्यशशीव्रद्यव्याप्तयः ।
 अम्बरीषो यावनाश्विशशाणिडल्यशशठमर्षणः ॥११८॥
 एते शुद्धाश्च सर्वे वै वेदमार्गप्रवर्तकाः ।
 एतदाचारनिष्ठा वै सर्वदा कमलासन ॥११९॥
 तस्मात् त्वमेतदाचारं नित्यं कुरु चतुर्मुख ।
 मत्सायुज्यादि सिद्ध्यर्थं सर्वबन्धविमुक्तये ॥१२०॥

एतदाचारनिष्ठो वै प्रपन्नोत्तम एव च ।
 श्रीमत्सेने वत् सर्वे मन्त्रियस्तु पराशरः ॥१२१॥
 अनन्तो वैनतेयश्च तथा वैरवानसस्तथा ।
 एते प्रपन्ननिष्ठास्च पंचसंस्कृताः ॥१२२॥
 पंचांशगलाप्याद्याद्यक् बिम्बाचार्यां प्रियाशशुभाः ।
 श्रीशास्त्रसंहिता संख्या अष्टोत्तरसहस्रकम् ॥१२३॥
 सार्धकोटि प्रमाणं हि पंचरात्रमिदं स्मृतम् ।
 पादमेष्यष्टोत्तरशतमुक्तं तत्संग्रहेण वै ॥१२४॥
 ज्ञानयोग, क्रिया, चर्या भेदेनैव चतुर्विधम् ।
 मया प्रोक्तं इदं शास्त्रं वेदोक्तं स्यान्मदर्चने ॥१२५॥

अर्चकः

सदाद्विजः प्रपन्नो वै मया प्रोक्त क्रमेण तु ।
 अर्चयेदर्चकस्सो वै आचार्यस्स उदाहृतः ॥१२६॥

अनर्चकः

पंचसंस्काररहितो मन्त्रन्यासविवर्जितः ।
 वैष्णवाचाररहितोप्यनर्चक इति स्मृतः ॥१२७॥
 अनर्चकार्चितं बिन्बं नमस्कारेण वर्जयेत् ।
 तस्मात् सर्वयत्नेन मन्त्रदीक्षापरो भव ॥१२८॥
 मदर्चनाय यो ब्रह्मन् दीक्षां कुर्यात् द्विजोत्तमः ।
 मुमुक्षुभिरुपास्यस्यात् तस्मिन् न्यासादितः क्रमात् ॥१२९॥

तस्मादुपासितव्यो हि वेदान्ते श्रुतिनिश्चितः ।
उपासनःर्थं भक्तानां मत्सायुज्यादिसिद्धये ॥१३०॥

दीक्षाविषयः

पंचरात्रे विशेषण मया प्रोक्तं चतुर्मुखं ।
गायत्रीमन्त्रादीक्षा च ब्रह्मकर्मविधानकम् ॥१३१॥
दीक्षां मदर्चनार्थाय देहे बिष्वे च सर्वदा ।
अर्चनार्थं च मन्त्राणां एततुक्तं सुशत्विकम् ॥१३२॥
अदीक्षितस्तु यो मोहात् कामान् मोक्षार्थमादरात् ।
अर्चयेन्मां वेदयुक्तं स चण्डालो भवेत् ध्रुवम् ॥१३३॥
स वै देवलको नाम सर्वकर्मबहिष्कृतः ।
स याति नरकं घोरं तस्यायुश्श्रीश्च नश्यति ॥१३४॥
राजा वा राजभृत्यो वा मोहात् कामात् - च मत्सरात्
अदीक्षितस्य हस्तेन स्वयं व्यक्तस्थलादिषु ॥१३५॥
वेदाद्वाऽलिङ्गिस्सम्यक् विष्ववर्णं शास्त्रमार्गतः ।
धनधान्यादिभिस्सम्यक् राजा राष्ट्रं च नश्यति ॥१३६॥
तत्तत् धर्मादिकं सम्यक् तस्मात् राजा विचारयेत् ।
तस्मात् सर्वात्मना ब्रह्मन् दीक्षां कुर्याद्विचक्षणः ॥१३७॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्ठपरमधर्मशास्त्रे
तृतीयोऽध्यायः

अथ चतुर्थोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच-

अतः परं प्रवक्ष्यामि सन्ध्यायोपासनलक्षणम् ।
संग्रहेण प्रपन्नानां मत्सायुज्यादिसिद्धये ॥१॥
संयक् सूर्योदयात्पूर्वं सन्ध्यावन्दनं आचरेत् ।
स्वसूष्टोन मार्गेण ब्रह्मास्त्रेणैव मन्त्रवित् ॥२॥

अर्थम्

अर्थं दत्त्वा त्रयं सम्यक् सूर्यनारायणं स्मरन् ।
सूर्यनारायणस्यैव जयार्थं चाज्ञया हरेः ॥३॥
उभौ पादौ जले न्यस्य पाणिभ्यां जलमुद्धरेत् ।
गोशृंगमात्रमुद्धृत्य जलमध्ये जलं क्षिपेत् ॥४॥
सद्विजः प्राङ्मुखो भूत्वा जले नारायणं स्मरन् ।
एकं शस्त्रास्त्रनाशाय एकं वाहननाशने ॥५॥
असुराणां वधायैकं दद्यादर्थत्रयं शुचिः ।
प्रायश्चित्तार्थं एकं च पश्चात्तन्मन्त्रसिद्धये ॥६॥
षडंगन्याससहितं प्रणवस्य सदा शुचिः ।
असावदित्यो ब्रह्मवदेत्तद्वोषोपशान्तये ॥७॥
कुर्वन् प्रदक्षिणं चैकं सूर्यनारायणं स्मरन् ।
वक्ष्ये सन्ध्यार्थसिद्धर्थं ब्रह्मास्त्रं च विशेषतः ॥८॥

दान्तं वह्निसमायुक्तं व्यग्रेऽहलस्तप्तितम् ।
 मेषद्वयं दन्तयुतं हालाहलमतःपरम् ॥१॥
 घनाद्यं वायूपूर्वं च ।
 सरसं वृक्षपर्यायं भ्रान्तं भृगुपदं परम् ॥२॥
 अम्बरं वायुसंयुक्तं अति मर्दय मर्दय ।
 प्रदीप्तमथवक्तव्यं परमस्त्रपरं ततः ॥३॥
 तत्ते पदं प्रयोक्तव्यं एतद्ब्रह्मास्त्रमीरितम् ।
 एतद्ब्रह्मास्त्रमेष्टेण दद्यादर्थचतुष्टयम् ॥४॥
 एतद्ब्रह्मास्त्रममलं न जानाति च यो द्विजः ।
 स वै दुर्ब्राह्मणो नाम स वेप्रशशूर् एव हि ॥५॥
 पादविप्र त्वं एव त्याद् सर्वकर्मबहिः श्रुतः ।
 चण्डालवत् त्यजेत् तं वै पडिक्तपाकादि कर्मसु ॥६॥
 ब्रह्मास्त्रमन्त्ररहितो ... ।
 देवदण्डादिग्रहितः एतदाचारवर्जितः ॥७॥
 पंचसंस्काररहितो दुर्ब्राह्मण इति स्मृतः ।
 चण्डाळं तं विजानीयात् कन्या विवर्त्तवैष्णवम् ।
 नित्यनैमित्तिके चैव तं त्यजेत् सर्वकर्मसु ॥८॥
 क्रयकन्या च चण्डाळी सर्वदा सर्वदर्शितु ।
 क्रयकन्या पतिरस्त् चण्डाळसर्वकर्मसु ॥९॥
 विशेषेण त्यजेत् सम्यक् कन्या विवर्त्तवैष्णवम् ।
 ब्रह्मास्त्रं अमलं ज्ञात्वा ततस्सन्ध्यादिकं भवेत् ॥१०॥

ब्रह्मास्त्रं यत्तु जानाति प्रपन्नः स हि जोतमः ।
 उपसंहृण्णं कुर्यात् गायत्र्यास्तुर्यमेव च ॥१९॥
 अष्टोत्तरसहस्रं वा अष्टोत्तरशतं तु वा ।
 अष्टाविंशतिवारं वा प्रदोषे दश वा जपेत् ॥२०॥
 विष्णुं स्वहृदये ध्यायन् गायत्री मूलविद्यया ।
 शोषणादीन् तदा कृत्वा बहिरन्तश्चमातृकाम् ॥२१॥
 मूलेन वा के ग्रावादीन् कुर्याद् वै शास्त्र मार्गतः ।
 पंचोपनिषदां ध्यानं पुंजूर्ज्ञात्ममुत्तमम् ॥२२॥
 प्राणप्रतिज्ञां कृत्वाथ गायत्रीं च समाचरेत् ।
 चतुर्विंशति संख्यां वा षड्डग्न्यासमुत्तमम् ॥२३॥
 षड्डग्न्यासमात्रेण विष्णुस्त्रिपूज्यमाण्डुरात् ।
 चतुर्विंशतिसंख्याकन्यासातकाम्यानि के लभेत् ॥२४॥
 पूजारम्भे भयस्थाने नित्यनैमित्तिके तथा ।
 प्राणान्तिके च दुर्गेषु पञ्चग्न्यासम्पूर्येत् ॥२५॥
 मुदाणां चक्रम् । च विष्णुसायुज्यसिध्यदा ।
 प्राकाराणां अग्निरेव विष्णुसायुज्यायकः ॥२६॥

जपः

स्त्रेष्वद्दत्ता सवितृमण्डलमध्यवर्ति
 नारायण स्त्रिजासन सत्रिविष्ठः ।
 केषु वान् मकरकुण्डलवान्
 किरीटी शरी हिरण्मयवपूः धृतशंखचक्रः ॥२७॥

सूर्यनारायणं सम्यक् ध्यायेदेतत्क्रमेण च ।
 हृत्पद्मे रविबिम्बेतु त्रिसन्ध्यायां च सर्वदा ॥२८॥
 मानसैरुपचारैश्च षोडशैश्च सदा शुचिः ।
 जपेन्मूलेन पुरुषः तिष्ठेद्यसूर्यदर्शनात् ॥२९॥

उपस्थानम्

उपस्थानं ततः कृत्वा स्वसूत्रेणोक्तमार्गतः ।
 उपस्थानं ततः कुर्यात् द्विजस्सूर्योदयात्परम् ॥३०॥

औपासनम्

श्रुवीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्घासयते ।
 यो वा अयथावदेव तमग्निं चिनुत आ देवताभ्यो वृश्च्यते
 पापीयान् भवति ॥३१॥

यावज्जीवं आग्निहोत्रं जुहोति अनुदिते रवौ ।
 उदिते तु रवौ ॥३२॥ इति वेदविधिर्भवेत् ॥३२॥
 पत्नीसंयाजानां रुचा यजति ।
 औपासनमकुर्वाणस्त्रियं वा योधिगच्छति ॥३३॥
 अप्तृप्रत्यमनं प्रोक्तमिति वेदविधिः ।
 विधुरस्वसदाकुर्यात् ॥३४॥ अप्तृप्रत्यमनमित्राः ॥३४॥
 स्वर्णादि प्रतिमां सम्यक् पत्नीरूपं स्मरन् शुचिः ।
 वानप्रथो ब्रह्मचारी कुर्यादौपासनं सदा ॥३५॥

न कुर्यादेव सन्यासी स तप्यौपासनं शुचिः ।
 गृहस्थानां कदल्यादि तिम्बृहृष्ट विधिर्भवेत् ॥३६॥
 तस्मात् सर्वात्मना ब्रह्मन् अग्निकार्यं चरेत् गृही ।
 श्रु अग्निर्वै य मुख इति यज्ञ एव ब्रह्म ॥३७॥
 यज्ञो वै विष्णुरित्युक्तः एव रुद्रो गृहम्बृहृष्ट नारायण इति च ।
 अग्निरग्ने प्रथमो वतानां संयातानां उत्तमो विष्णुरासीत् ॥३८॥
 यजमानायेति गृह्यमिति वेदे सुनिर्दिचितः ॥३९॥

ब्रह्मम्बृहृष्ट - नेत्रार्द्धपितृत्पर्णम्

ब्रह्मयज्ञं ततः कृत्वा देवऋष्यादि तर्पणम् ॥४०॥
 पित्रादि तर्पणं कुर्यात् चतुर्स्सम्यक् चतुर्मुख ।
 सर्वदेवान् सर्वगणान् पतिपत्नीसहेति च ॥४१॥
 एकैकं कापडऋष्य न वदामि ऋषयस्तथा ।
 निवीतमिति श्रुत्यर्थं तत्तन् ज्ञत्वा च तर्पयेत् ॥४२॥
 ब्रह्मयज्ञेष्युपस्थाने पुंसूक्तं वै जपेत् द्विजः ।
 सर्वोपनिषत् सर्ववेदसमं पुंसूक्तमेव हि ॥४३॥
 मोक्षवश्येष्युपस्थाने सुपुत्रप्रापणेहि च ।
 सर्वकामफलावाप्तो आरोग्ये मृत्युनाशने ॥४४॥
 तत्तत् प्रयोगभेदेन पुंसूक्तं वै प्रयोजयेत् ।
 विष्णवर्चनेपितृदिने पुंसूक्तेनोच्चरेत् द्विजः ॥४५॥
 तस्मै ब्रह्मयज्ञान्ते गृहे विष्णुं समर्चयेत् ॥४६॥

पंचरात्रेण पूजनम्

विष्णुपूजां ततः कुर्यात् पंचरात्रविधानतः ॥४७॥
 पंचरात्रप्रयोगेण पंचकालविधानतः ।
 दत्त्वा गोग्रासं अमलं वने धेनुं नियम्य च ॥४८॥
 श्रीमद्विष्णोश्च नैविद्यं कुर्यात् शास्त्रोक्तमार्गतः ।
 शुद्ध वैखानसोक्तेन चरुं तन्त्रेण वा द्विजः ॥४९॥
 एतदाचार्यसंयुक्तैस्सहस्रम्यग्विशेषतः ।
 उपादानं ततः कुर्यात् प्रपत्रस्य गृहे तदा ॥५०॥
 ततो विष्णवर्चकस्सम्यक् विष्णु देवालयं गतः ।
 प्रविश्य पंचरात्रेण वैखानसमतेन वा ॥५१॥
 दिव्ये सैद्धे मानुषे च स्वयं व्यक्तस्थलादिषु ।
 अर्चयेत् वासुदेवं च केशवादीन् श्रिया सह ॥५२॥
 नारसिंहं विशेषेण मत्स्यादीन् सात्विकोक्तमान् ।
 रामं कृष्णं जगन्नाथं रंगनाथं विशेषतः ॥५३॥
 ज्ञानादि षड्गुणोपेताः मूर्तीं वै शुद्धसात्विकीः ।
 अर्चयेत् बलि पर्यन्तं प्रपत्रोप्यर्चको मतः ॥५४॥

अर्चकः - उत्सवादि

नित्योत्सव विधानाद्यैस्तथा नैमित्तिकादिभिः ।
 ज्ञत्वा कालोत्सवादींश्च मन्त्रतन्त्रादि भेदतः ॥५५॥

नित्यादि प्रतिष्ठा

कर्षणादि प्रतिष्ठान्तं प्रतिष्ठाद्युत्सवान्तिकम् ।
 उत्सवादि गुरुस्सम्यक् प्रायश्चित्तान्तमुत्तमम् ॥५६॥
 नित्यमुक्त प्रतिष्ठां च विष्णु भक्तादिकान् तथा ।
 मन्त्रतन्त्रादिकं सर्वं ज्ञात्वा विष्णुं समर्चयेत् ॥५७॥
 विष्णोस्तत् सेवकानां वै विष्णुपूजादि सिद्धये ।
 तापादिपञ्चसंस्कारान् कुर्यात्तच्छास्त्रमार्गतः ॥५८॥
 नृत्तगीतादिदासानां दासीनां च विशेषतः ।
 नृत्तगीतादिसंसक्त स्त्रीणां चैव विधानतः ॥५९॥
 पञ्चसंस्काररहितैराराधनादि न कर्तव्यम्
 पञ्चसंस्काररहितसेवको चर्येत् हरिम् ।
 तस्यवंशक्षयं याति तस्यायुश्श्रीश्च नश्यति ॥६०॥
 राजा वा राजभृत्यो वा मन्त्री वाथ पुरोहितः ।
 पञ्चसंस्काररहितान् विष्णोर्निर्दार्ढादिषु ॥६१॥
 नृत्याद्यर्थ कल्पयेत् यस्स याति नरकं ध्रुवम् ।
 तस्य वंशक्षयं याति तस्यायुश्श्रीश्च नश्यति ॥६२॥
 तस्य निष्फलितं कर्म भवेत् पूजादिकं तथा ।
 सदा विष्णुप्रतिष्ठायां उत्सवाद्यादि कर्मसु ॥६३॥
 राजा वा राजभृत्यो वा पत्नीपुःश्च वा ।
 प्रपन्नो वैष्णवो विग्रो गृही वाथ यतिर्वनी ॥६४॥

विष्णुचक्रप्रतिष्ठायां विष्णमाचरते तु यः ।
 मायावादमतस्थो वा शैवो बौद्धादयस्तथा ॥६५॥
 ते यान्ति नरकं घोरं रौरवं रोमसंख्यया ।
 तेषां वंशः क्षयं याति तस्यायुश्श्रीश्च नश्यति ॥६६॥
 तस्य रोगाधिकं सम्यक् भवेदत्र न संशयः ।

रिचारकाः

प्रपन्नस्यैव भार्या च तथा विष्णवर्चकस्य च ॥६७॥
 पाचकाद्या द्विजास्सम्यक् विष्णावर्चापरिचारकाः ।

पात्रशोधनम्

महानसस्थलादीस्व गोमयेनानुलिप्य च ॥६८॥
 प्रत्यहं विष्णुपूजार्थं द्विजानां मुक्तिसिद्धये ।
 प्रत्यहं ताप्रपात्रं वै मृणमयं नूतनं तु वा ॥६९॥
 अन्तर्बहिर्विशुद्ध्यर्थं तद्द्रव्येण लोहजान् ।
 प्रत्यहं नूतनं भाण्डं मृणमयं तु समाहरेत् ॥७०॥
 तेन प्राणाग्निहोत्रादि शुद्ध्यर्थमिव एव हि ।
 मुद्गान् माषांश्च गोधूमान् श्यामाकान् व्रीहितण्डुलान् ॥७१॥
 विष्णोर्निवेदनं कुर्यात् पैतृके प्रत्यहं द्विजः ।

यावन्नल्पु निषेधः

औपासने देवकार्यं पैतृके प्रत्यहं द्विजः ॥७२॥

गोमाम्सवत् त्यजेत् श्रीमान् यावनालत्रयं द्विजः
 प्रपन्नः परमैकान्ती यावनालस्य भक्षणात् ।
 श्वानयोनिशतं प्राप्य विष्णुभक्तो भवेत् पुनः ॥७३॥
 भवेत् चण्डालजन्मादि यावनालात्र भक्षणात् ।
 तस्मात् सर्व प्रयत्नेन क्षुद्रधान्यानि वर्जयेत् ॥७४॥
 उपादानं प्रकुर्वीत दिनं द्विजगृहेषु वै ।
 न शूद्रस्य गृहेवाथ तण्डुलादीन् परिगृहेत् ॥७५॥
 पानशेषं पाकशेषं भुक्तशेषं परित्यजेत् ।
 गृहणीयात् राशिमध्यस्थं शाकमूलफलादिकम् ॥७६॥
 घृतं दधि गुडं क्षीरं तैलं लवणमुत्तमम् ।
 भाण्डस्थितं द्विजश्रेष्ठशुद्धमेव परिग्रहेत् ॥७७॥

निषिद्धशाकादयः

शाकमूलण्डुलादीनी सात्विकान्येव संग्रहेत् ।
 उपोतकी त्रयं सम्यक् लशुनः यमेव च ॥७८॥
 पलाण्डुद्वितयं तद्वत् भूलङ्घनमेव च ।
 मद्यं मांसं चारनाळं शिग्मुत्रयमतः परम् ।
 करंज हिंगुनिर्यासं तक्रं लवणकृत्रिमम् ॥७९॥
 कालिंगद्वितयं तद्वत् कतङ् यमेव च ।
 बिल्वद्वयं भिस्सदश्च तथा चौदुम्बरद्वयम् ॥८०॥

अलाबु त्रितयं तद्वत् महिषक्षीरमुत्तमम् ।
 तं माहिषं दधि घृतं तस्यास्तक्रादिकं त्यजेत् ॥८१॥
 अजा क्षीरं च दधिच त्यजेत् उष्ट्रादिजं तथा ।
 त्यजेत् गोमाप्सवन्नित्यं देवपित्र्यादिकर्मसु ॥८२॥
 प्रपत्रः पश्चैवान्ती द्विजाशशूद्रादयस्तथा ।
 ताळद्वयं च हिंताळं वर्जयेत् तद्वदेवहि ॥८३॥
 तत्वज्ञानालिनिदृथ्यर्थं विष्णुसम्युच्य हेतवे ।
 एतत्रिष्ठद्रव्याणि सर्वदा वर्जयेत् द्विजः ॥८४॥
 मनोनिमित्तदुर्लं च भावदुष्टं परित्यजेत् ।
 क्रियादुर्लं तथा सम्यक् तद्वदाश्रयदुष्टकम् ॥८५॥

शैवाद्या इति ॥ कारादे निषेधः

अनुलोमरसपादीता न् शैवानीतान् तथैव च ।
 तथाप्यवैष्णवानीतान् सर्वं शाकादि वर्जयेत् ॥८६॥
 शैवाद्यैरपि गृहणीयात् धनमापत्सु वैष्णवाः ।
 विष्णोर्यत् स्थापनादे च शैवाद्यैर्परिग्रहेत् ॥८७॥
 ब्रह्मचारी यतिरसपादकं सर्वदा कमलास्त्वा ।
 शुद्धं द्रव्यादिकं सम्यक् आर्जयेत् सात्विकेन च ॥८८॥
 अत्रैष्णवाद्विजापौर्वद दत्तं सर्वं परित्यजेत् ।
 नारायणस्य नैवेद्यं प्रत्यहं च चतुर्मुख ॥८९॥
 एतदुक्तप्रकारेण भण्डस्थानादिशुधिभिः ।

३५० निष्ठेतत्त्वम् १ नेजनम्

सम्यक् चतुर्विधं चान्नं व्यंजनोपेतमुत्तमम् ।
 कुर्यदेवं विशुद्धात्मा भिन्नान्नायुष्य हेतवे ॥१०॥
 मुखवायु हताद्रातं रजो दूषणकान्वितम् ।
 मृत्याषणशकृदिभश्च दूषितं न निवेदयेत् ॥११॥
 पादलंघितमेवाथ तथा तत्कीटदूषितम् ।
 श्वानरुष्टं तथा स्पृष्टं च प्रतिलोमजैः ॥१२॥
 मण्डूकरूपूष्टिनगर्भं विडालाद्यैश्च जन्तुभिः ।
 स्पृष्टं दुष्टहविश्चैव देवाय न निवेदयेत् ॥१३॥
 प्रपन्नः परमैकान्ती चरेदेवं विधानतः ।
 उपादानात् परं सम्यक् कालात् संगमनात् परम् ॥१४॥
 प्राप्ते मध्यान्हसमये स्नानं कुर्यात् यथाविधि ।

इज्या

देवादितर्पणं कृत्वा श्रीवैकुण्ठादि स द्विजः ॥१५॥
 पार्षदांश्च सुसंतर्प्य सर्वं पूर्वोक्तवत्तथा ।
 धृत्वा व्यक्तोर्ध्वपुण्ड्रादीन् सुगन्ध्याद्यनुलेपनम् ॥१६॥
 देहदुर्गन्धनाशार्थं विष्णुसेवादिकर्मसु ।
 ब्रह्मचारी गृही सम्यक् वानप्रस्थो यतिर्वती ॥१७॥
 दुर्गन्धयुक्तदेहेन योऽर्चयेत् हरिं आदरात् ।
 स याति नरकं घोरं रौरवं रोमदंख्यया ॥१८॥

सत्यं सत्यं पुनस्सत्यं एतदेव चतुर्मुख ।

चतुर्विध दास्यम्

दासस्तादेष्वुपतीं च राजवत् पूजयेत् हरिम् ॥९९॥

प्रपन्नानां सदा सम्यक् विष्णोः स्यं चतुर्विधम् ।

पति भार्यादि संबन्धं पितृपुत्रादिकं तथा ॥१००॥

स्वामि भृत्यादि संबन्धं शिष्याद्यार्थाद्विंशतिः तथा ।

एतच्चतुर्विधं दास्यं विष्णोः प्रीतिकरं सदा ॥१०१॥

सर्वेषां विष्णुसायुज्यसिद्धये श्रुतेचोदितम् ।

ज्ञात्वा कृत्वैवममलं सदा सद्गुरुणां यथा ॥१०२॥

पंचमादेष्वुपतीं मार्गेण मध्यान्हे विष्णुं अर्चयेत् ।

वैखानसविधान्त्यापः

वैखानसविधानेन त्यक्त्वा तामसपूजनम् ॥१०३॥

देवान्तरादेराहित्यप्रयोगेणैव पूजयेत् ।

गृहे देवालये सम्यक् प्रपन्नचार्चयेत् सदा ॥१०४॥

श्रियं भूमिं च नीळां च चक्रादीनर्चयेत् सदा ।

अनन्तं वैनतेयं च विष्वक्सेनमनन्तवत् ॥१०५॥

नित्यान् मुक्तान् गुरुन् सम्यक् एकैकानेव पूजयेत् ।

विष्णुपूज्यायुधांस्तद्वत् विष्णुपूज्यां शचपूजयेत् ॥१०६॥

सर्वोपचारैस्सततं क्रमाद्विष्वर्चनादिकम् ।

वैश्वदेवम्

ततस्त्रिकरणैः कृत्वा वैश्वदेवं यथाविधि ॥१०७॥

कृत्वा बल्यन्नममलं तच्छेषं च सदा द्विजः ।

प्रपन्नः परमैकान्ती नित्यं भुंजीत सादरम् ॥१०८॥

अनन्तादीनां निवेदनम्

श्रीभूनीळाख्यकानां विनतानन्दनस्य च ।

चक्रादीनां आयुधानां वस्तु यद्यन्निवेदितम् ॥१०९॥

भोक्तव्यमेव सर्वेषां विप्रादीनामशंकितम् ।

विष्वक्सेनस्य नैवेद्यं प्रापणं दुर्लभं भवेत् ॥११०॥

विष्णोर्निवेदितात्रेन यष्टव्यं देवतान्तरम् ।

पितृभ्यश्चापि तद्देयं तदानन्त्याय कल्पते ॥१११॥

विष्णोर्निवेदितं शुद्धं पावनानां च पावनम् ।

प्रापणं दुर्लभं भोज्यं नत्याज्यं स्यात् कदाचन ॥११२॥

भुंजानानां एधते श्रीस्त्यजतां परिहीयते ।

ब्रतोपवासतुलितं अशानं तस्य पावनम् ॥११३॥

शुनामिव पुरोडाशो न नीचेषु च दीयते ।

निर्माल्यम्

धारितं विष्णुनिर्माल्यं चन्दनाद्यनुलेपनम् ॥११४॥

अहनिर्शं धारयतो न पूनर्जननं भवेत् ।

यः कुर्यादन्यथैवैतत् स याति नरकं ध्रुवम् ॥११५॥
 तस्य वंशः क्षयं याति आयुश्श्रीश्च नश्यतः ।
 ब्रह्मेशानादिदेवानां नैव भोज्यं निवेदितम् ॥११६॥
 न स्पृश्यं न गृहीतव्यं चण्डिकादि निर्वेदितम् ।
 न च ब्रह्मद्वैष्ट्रेण भक्षणीयं काचन ॥११७॥
 द्विष्ट्रद्विष्ट्रद्वैष्ट्रेण दूषितं परिवर्जयेत् ।
 प्रपन्नः परमैकान्ती काले तत्कार्यमाचरेत् ॥११८॥
 विष्णोद्देवताशेषण विष्णुतीर्थेन सादरम् ।

पठ्ठिक्तभोजन लक्षणम्

नित्यं श्राद्धादिकं कृत्वा पठ्ठिक्तप्रयोगैऽस्त्रहादरात् ॥११९॥
 वृद्धालादिकैस्सम्यक् ध्रुवं भुंजीत वैष्णवः ।
 तत्त्वादेष्यस्थले सम्यक् अतिथीनपि भोजयेत् ॥१२०॥
 विष्णुशेषं च ताम्बूलं गृणीयात् चन्दनं तथा ।
 तत्तत् धर्मेण चाशनीयात् विष्णुनैवेद्य भक्षणम् ॥१२१॥
 द्वियाधिकारहीनैश्च शिशुभिस्सह भोजनम् ।
 प्रपन्नो यः करोत्येवं स याति नरकं ध्रुवम् ॥१२२॥
 स जीवन्नेव चण्डालस्सर्वकर्मसु सर्वदा ।
 त्रपुकांस्यादि पात्रेषु योऽनीयात् पतितो भवेत् ॥१२३॥
 द्विजः प्रपन्नो मोहाच्च शिशुभिस्सह भोजनात् ।
 चण्डालत्वं भजेत् सम्यक् यथा स्वगुरुदूषणात् ॥१२४॥

पंचसं दीक्षायां मन्त्रदीक्षागुरुस्सदा ।

अग्रे पूज्यस्स एवस्यात् सर्वदा कमलासन ॥१२५॥

गुरुनिन्दा नकार्या

गुणदिक्षः। गुरुत्यागात् श्वपाकी शिष्य एव सः ।

चण्डाळत्वं भवेत्तस्य दश पंच च षोडश ॥१२६॥

तस्यवंशः क्षयं याति तस्यायुः श्रीश्च नश्यति ।

शून्नाध्यादैष्पादकुततत्रविषेधः

द्विजशशूद्रादितक्रं वै यः पिबेत् वैष्णवोत्तमः ॥१२७॥

चण्डाळो भवेत् सत्यं जीवन्नेव सदाऽशुचिः ।

अवैष्णवगृहानीतं तक्रं यो वैष्णवः पिबेत् ॥१२८॥

श्वानयोनिशतं प्राप्य स पश्चात् मुक्तिभाक् भवेत् ।

मध्यपा नीनां सत्कर्मणि निषेधः

हित्वा शिरो वैष्णवो यश्शमश्रुकृन्तनं आचरेत् ॥१२९॥

स चण्डाळो भवेत्रित्यं पड्डिक्तपाकादि कर्मसु ।

श्मश्राद्धारिणं विप्रचण्डाळं मध्यपं तथा ॥१३०॥

यशश्राद्धे भोजयेत् विप्रः पितृणां तस्य दुर्गतिः ।

अनधिकारा दुराचाराः गायकाः कुण्डगोळकाः ॥१३१॥

प्रपत्रनिन्दकाः क्रूरा भगवन्मन्त्रदूषकाः ।

चण्डाळसदृशास्तेस्युः सुर्वदा सुर्वदा ।
 सर्वदा पडिक्तपाकादौ त्यजेच्छण्डाळहीनवत् ॥१३३॥
 वेदमार्गपरिभ्रष्टान् कांश्चित् वैष्णवाधमान् ।
 पडिक्तपाद्यदिषु सदा शिखाहीनयति त्यजेत् ॥१३४॥

सन्यासि नियमः

नित्यकर्मणाखां चैव त्रिदण्डं यज्ञसूत्रकम् ।
 सन्यासे यस्त्यजेत् विप्रः स याति नरकं द्रुवम् ॥१३५॥
 त्रिदण्डहीने प्रेतत्वं यतीनां सर्वदा भवेत् ।

क्षत्रियादीनां सन्यासिनियमः

क्षत्रियाणां च वैश्यानां मुण्डत्वं च विधीयते ॥१३६॥
 यज्ञसूत्रशिखावर्ज सन्यासे सर्वदा भवेत् ।
 विप्रकर्मक्तमाचारं एकदण्डादिधारणम् ॥१३७॥
 शूद्रादीनां यज्ञसूत्रशिखायोक्रादिवर्जनम् ।
 न च संध्यादिकं कार्यं ब्रह्मयज्ञं सुवैदिकम् ॥१३८॥
 शौचं स्नानं चोर्ध्वपुण्ड्रं नित्यं विष्णोश्च पूजनम् ।
 रामं गोपालममलं शूद्राद्यः पूजयेत् सदा ॥१३९॥
 दुष्पारामादिमन्त्रैश्च वेदस्वरविवर्जितः ।
 प्रणवं न भवेत् सत्यं विष्णुसाजुञ्यसिद्धये ॥१४०॥
 आयुश्श्रीराज्यकाम्यर्थं सर्वशत्रुक्षयाय च ।
 संतानारोग्यवाञ्छार्थं विष्णुसायुञ्चहेतवे ॥१४१॥

एतद्विजोक्त मार्गेण अन्नशुद्ध्यादिके चरेत् ।
 शूद्रादीनां क्षत्रियाणां राज्यदेशादिपालनम् ॥१४२॥
 सर्वदा विष्णु भक्तानां देशमश्वादिधारणम् ।
 भवेत् सम्यक् विशेषेण उपादानादिवर्जनम् ॥१४३॥
 न्यायार्जित धनेनैव विष्णुपूजादिकं चरेत् ।
 द्रोहिणां पापीनां सम्यक् देशत्यागविधिर्भवेत् ॥१४४॥
 अन्यथा यः करोत्येवं तस्यायुः श्रीश्च नश्यति ।
 स याति नरकं घोरं तस्य वंशक्षयो भवेत् ॥१४५॥
 तस्यैव विष्णुसायुज्यं नास्ति सत्यं चतुर्मुख ।
 येन केन प्रकारेण यस्य कस्यापि देहिनः ।
 संतोषं जनयेद्विद्वान् तदेवेश्वरपूजनम् ॥१४६॥

पुराणश्रवणवर्जनकालः

आयुः श्रीमोक्षकाम्यार्थं आशौचादिषुकर्मसु ।
 पुराणश्रवणं कुर्यात् तरयायुः श्रीश्च नश्यति ॥१४७॥
 सात्विकानि पुराणानि स्तापात् पूर्वं श्रुणोति यः ।
 स याति नरकं घोरं तस्यायुः श्रीश्च नश्यति ॥१४८॥

पुराणश्रवण कालः

भोजनानन्तरे वेदवेदस्त्वाद्यस्त्वेवत्स्त्वम् ॥१४९॥
 इतिहासपुराणादि विष्णुगानादिकं तथा ।
 यथा शृंगारभीभत्सरहितं दुःखनाशनम् ॥१५०॥

श्रुति संकीर्तनादीश्च कालक्षेपार्थमभ्यसेत् ।
 कालक्षेपार्थममलं द्वयमेव सदा जपेत् ॥१५१॥
 कर्मणा मनसा वाचा विष्णुमेवाभ्यसेत् सदा ।
 प्रपन्नः परमैकान्ती द्वयमेव सदा जपेत् ॥१५२॥
 सुखे दुःखेष्ट्रियाचारे द्विष्ट्रियास्त्वर्त्तर्त्तर्त्तु ।
 विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं सर्वबन्धविमुक्तये ॥१५३॥
 स्मृष्ट्यादिकं तथा ज्ञात्वा कृत्वा स्नानादिकं तथा ।
 सायं संध्यादिकं कृत्वा स्वसूत्राहुक्तं मार्गतः ॥१५४॥
 विष्णुपूजान्विं कृत्वा भोजनं पूर्वच्चरेत् ।

शट्टदाविष्ट्रियः

शत्यायां च हरिं ध्यात्वा ताम्बूलादीन् परिग्रहेत् ॥१५५॥
 गृहे गोवृद्धबालादीन् विचार्यनादिभिस्समह ।
 ततस्स्वोचित कार्येष्च कुर्यात् शट्टदपुष्टप्पम् ॥१५६॥
 स्त्रिया सह प्रपन्नाद्याः पर्वादीन् सुविचार्य च ।
 एतदाचारयुक्तो वै प्रपन्नो द्विजसत्तमः ॥१५७॥
 स जीवन्नेव मुक्तस्यात् स याति परमं पदम् ।

दीक्षा द्विविधा

गुरुवर्यस्तः एवस्यात् सर्वेषां मुक्तिसिद्धये ॥१५८॥
 तप्तचक्रादि दीक्षां च पंचसंस्कारभेदतः ।
 विष्वर्वनदि दीक्षां वै मद्वर्मस्थापनाय च ॥१५९॥

कुर्यात् ब्रह्मविद्ब्रह्मन् दीक्षीतैस्सहदीक्षितः ।
 द्विजानां च विशेषेण शूद्रादीनां तथैव च ॥१६०॥
 संवत्सरं परीक्षयैव शिष्यार्जनमथापि वा ।

पंचसंस्कारदीक्षा

दीक्षाकर्मविधानेन तप्तचक्रादीधारणम् ॥१६१॥
 तिष्णुष्टाष्टुष्टायक्षर्थं प्रपत्तिश्च युगे युगे ।
 गायत्र्या उपदेशे च क्षौरकर्म विधिर्भवेत् ॥१६२॥
 पंचसंस्कारदीक्षायां कालदोषादिकं न च ।
 भक्तानां विष्णुसान्निध्यं प्रपत्या सर्वदा भवेत् ॥१६३॥
 ततः शिष्यं समानीय स्नाते शुद्धं गुरुशशुचिः ।
 कलशस्थापनं कृत्वा तं शिष्यं अभिषेचयेत् ॥१६४॥
 स्वाग्ने कुर्यात् ब्रह्मचारी तप्तष्टुष्टादि धारणम् ।
 पंचरात्रोक्त विधिना मन्त्रहोमं विधानतः ॥१६५॥
 स्वाग्ने कुर्यात् गृही तद्वत् वानप्रस्थस्तथैव च ।
 कुर्यादिकालस्थाप्ते तु सन्यासी होममार्गतः ॥१६६॥
 तद्वद्विजानां शूद्राणां तप्तचक्रादिधारणम् ।
 वैखानसद्विजानां च कुर्यात् सत्यं चतुर्षुद्ध ॥१६७॥
 विष्णुपूजादि सिद्ध्यर्थं सर्वप्राप्तुराय च ।
 पंचसंस्कारदीक्षार्थं कुर्यादेव गुरुत्तमः ॥१६८॥

शूद्रैष्यादहस्तेन अन्येषां मुक्तिः क्षिप्ते ।
 पंचरसंस्थानं दीक्षादीन् दत्त्वानुजां च कुर्वते ॥१६९॥
 नियम्यस्यात् स मन्त्रेण कुर्याद्वा दैष्याद्वाग्नेना ।
 च एवाद्वयेषु तीव्रं कुर्यान्मोक्षादिसिद्धे ॥१७०॥
 एवान्तर्हीनप्प्रस्तानां स्नानवेषादिकं सदा ।
 भाण्डादधुनिरिदादि शेषं शूद्रप्रपत्रवत् ॥१७१॥
 विष्णुसायुज्यपर्यन्तं तारतम्यं रथाद्वेत् ।

गुरुपत्न्यानाशौचम्

रजस्त्वला गुरोः पत्नी यथा योग्या सदा भवि ॥१७२॥
 देवालये गुरुगृहे तथा विप्रगृहे च सा ।
 सदा विप्रपत्रानां द्विजानां च विरोधतः ॥१७३॥
 शूद्रादीनां प्रपत्रानां एवाद्वयाद्वलदि कर्मसु ।
 गुरोः पत्न्यास्सूतकवदाचारं सर्वदा भवेत् ॥१७४॥
 मोक्षे तद्विष्णुसायुज्यं सर्वेषामेकमेव हि ।
 वर्तमान शरीरादेः जातिभेदं चरेत् सदा ॥१७५॥

वेदमार्णण प्रतिष्ठा

सदा विष्णुप्रतिष्ठादेः व्यक्त स्थलादिषु ।
 प्रतिष्ठाचार्यादिकं सर्वं विप्राणां विधिरेव हि ॥१७६॥
 शूद्रादीनां क्षत्रियाणां वैश्यानां तत्र विद्यते ।
 षट्कर्मयजनेत्यादि विप्राणामदि सर्वदा ॥१७७॥

तस्मात् सर्वप्रयत्नेन वेदमार्गं सः सम्पर्केत् ।
 सर्वेषां मुक्तिसिद्ध्यर्थं एतदाचारभेदतः ॥१७८॥
 विवाहादौ जाति योनिस्तथा चात्रं यथा भवेत् ।
 विष्णुऽग्निपर्वतं जात्यादीन् नत्यजेत् सदा ॥१७९॥
 यथोक्तविधिना सम्यक् शूक्राद्याद्येत् सदा ।
 पंचकालानेष्वदेष्व भवेदुक्तं जपादिकम् ॥१८०॥
 सर्वेषां मुक्तिसिद्ध्यर्थं उक्तमेति चतुर्थं ।

शूद्रादीनां न संध्याप्ते

शूद्रादीनां वैष्णवोक्तं संध्याप्यौपासनं न च ॥१८१॥
 अस्त्येव पंचसंस्कारो विष्णुपूजा विषेषतः ।
 पंचकालावेषानेन उद्देश्यं शूद्रादीनां जपादिकम् ॥१८२॥
 ब्रह्मध्यानं यतीनां वै सन्ध्या च गतिः पर्पतः ।
 एतदाचारं उद्दृष्टौः प्रपत्रैर्वेष्वावैः पृथग्म् ॥१८३॥
 विष्णोर्निवेष्वितात्रं च भिक्षाभक्ष्यादिकम् भवेत् ।
 अवैष्णवै जात्रेन यतिश्शूनोपवेत् सदा ॥१८४॥
 ध्यानं पूजा च विधिवत् सन्यासे साद्विष्णवेत् ।
 सर्वदा विष्णुकैकर्यं मनोवाक्कायकैरपि ॥१८५॥
 देवबाह्यण संरक्षा वै आन्ताभ्यासनादिकम् ।
 उक्तमेव विधानं च यतीनां सुविष्णवेतः ॥१८६॥

विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं सर्वबन्धविमुक्तये ।

स्वेच्छाकाले हरिपूजा निषेधः

त्रिदण्डाद्युम्भुरूपेण सदा विप्रयतिश्चरेत् ॥१८७॥

पूजाकालं परित्यज्य स्वेच्छाकाले हरिं त्यजेत् ।

स याति नरकं घोरं एषाद्युपर्याप्तं जोत्समः ॥१८८॥

मध्यान्हे वैष्णवीं पूजां नैवेद्यं शक्तिःपूर्तः ।

यः प्रपन्नो न दद्याच्च स चण्डाळो भवेत् ध्रुवम् ॥१८९॥

विष्णुद्रोही स एव स्याद् तं त्यजेत् र्दर्शन्मुखं सु ॥१९०॥

त्रिकालं एककालं वा मध्यान्हे च विशेषतः ।

द्विजो निवेदयेत् ब्रह्मन् विष्णुसायुज्य हेतवे ॥१९१॥

सुधस्त्रिस्तदा कुर्यात् विष्णुदेवालयानि खु ।

श्रिया सहैव तद्विष्णु पूजाप्यागमनात्विकैः ॥१९२॥

क्षत्रियादीनां गृहपूजा

गृहेवै क्षत्रियादीनां विष्णुपूजाविधिर्भवेत् ।

क्षत्रियादिराजाने च विप्रार्चितं हरेस्तदा ॥१९३॥

संप्रोक्षणं तदा कृत्वा पश्चाद्विप्रस्तु पूजयेत् ।

रुद्रपूजानिषेधः

चण्डाळत्वं भवेत् सम्यक् विष्ण्वां रुद्रपूजनात् ॥१९४॥

तथैव क्षत्रियाणां च शूद्रादीनां तथा भवेत् ।

रुद्रार्चनत्तिवर्ते

रुद्रार्चनासंकराणां विधिस्स्यात् सर्वदा मुने ॥१९५॥

चण्डाळानां शक्तिपूजा शैवदुर्गादिसंज्ञिता ।

तद्वद्भैरवपूजा च जैनबौद्धादिकं भवेत् ॥१९६॥

दृष्टिदोषः

देवतान्तरभक्तानां दृष्टिदोषं परित्यजेत् ।

नैवेद्य पात्रान्तरालेच पड्क्तभोजनकर्मसु ॥१९७॥

श्वानवायसचण्डाळ दृष्टिदोषं परित्यजेत् ।

विष्णुनैवेद्यकाले च भोजने च विशेषतः ॥१९८॥

असत्त्वदृष्टिं परिहरेत् अच्युतस्य निवेदने ।

दृष्टिं प्रपन्नश्च योऽशनीयात् लोभतोऽपिवा ॥१९९॥

स जीवन्नेव चण्डाळस्स याति नरकं ध्रुवम् ।

अवैष्णवानां दृष्टिश्चेत् भोजने वैष्णवस्त्यजेत् ॥२००॥

तस्मात् सर्वाणि एतदाचारमुत्तमम् ।

विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं सदाकुर्याच्च वैष्णवः ॥२०१॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे

चतुर्थोऽध्यायः

अथ पञ्चमोऽध्यायः

सहस्रनामजपलक्षणम्

श्रीभगवानुवाच-

सहस्रनामस्तोत्रस्य न्यासध्यानादिकं ततः ।
 वक्ष्ये मूलाङ्गिष्ठाण्डं सर्वेषां मुक्तिसिद्धये ॥१॥
 नित्यनैमित्तिकाचारे शुद्धिसिद्ध्यर्थमुत्तमम् ।
 धर्मकामादिसिद्ध्यर्थं प्रपत्तिफलसिद्धये ॥२॥
 सहस्रनाममन्त्रस्य वेदव्यासोमुनिस्ततः ।
 छन्दोनुष्टुप् तथा देवश्श्रीमन्तारायणस्तथा ॥३॥
 ओं नमो विष्णव इति क्लींबीजमभिधीयते ।
 सर्वप्रपहरणायुधं इति शक्तिं वदेत् शुचिः ॥४॥
 सर्वप्रपहरणायुधं इति शक्तिं वदेत् शुचिः ।
 श्रींकीलकंकवचमों अस्त्रं अभिधीयते ।
 सहस्रनाममूर्तीनां वक्ष्ये ध्यानःष्टुप्पाम् ॥५॥
 जपार्चनादि सिद्ध्यर्थं मुक्तिनोऽधादिसिद्धये ।
 सहस्रनाममूर्तीनां चक्रशंखगतभयम् ॥६॥
 स्मरेत् कुर्यात् तथा ध्यायेत् जपार्चाणि षु बुद्धिग्रन्थं ।
 दक्षिणोर्ध्वकरे चक्रं प्रादक्षिण्येन सत्क्रमात् ॥७॥
 ध्यात्वैवमर्चये देवं धर्ममोक्षादिसिद्धये ।

श्रीभूनीळाधिपं देवं सहस्रवपुषं हरिम् ॥८॥
 सहस्रनामनामांकं किरीटादि विभूषितम् ।
 चक्रशंखगदापद्मधारिणं वनमालिनम् ॥९॥
 परसूक्ष्मस्थूलरूपं तं भजेत् विश्वतोमुखम् ।
 सहस्रनामस्तोत्रं वै एवं ध्यात्वा जपेत् शुचिः ॥१०॥
 सहस्रनामभिर्देवं चतुर्थ्यन्तं नमोन्तकम् ।
 प्रातःकाले विशेषेण जुहयात् पूजयेत् सदा ॥११॥
 शूः । धस्सततं भक्त्या द्विजवत् पूजयेत् द्विज ।
 रामकृष्णादिमन्त्रोक्तं संध्यां कृत्वा जपादिकम् ॥१२॥
 विप्रार्चि ते विष्णुबिम्बे सहस्रं नामभिर्यजेत् ।
 आनीयाग्निं विप्रगृहात् तमग्निं स्थणिडले बुधः ॥१३॥
 त्रिकोणप्रोक्तं कुण्डे वा मेखलासु चतुष्कृते ।
 कुशाक्षतादिभिस्सम्यक् अलंकृत्य हरिं स्मरेत् ॥१४॥
 दुष्मामन्त्रेण मतिमान् कुर्यात् तद्विष्णुचनम् ।
 चक्रशंखधरं देवं निष्ठीत्रादि विभूषितम् ॥१५॥
 अग्निमण्डलमध्यस्थं ध्यायेत् यथा पतिं हरिम् ।
 एवं ध्यात्वा भावयेच्य शूद्राधरसर्वतिष्ठये ॥१६॥
 त्रिमेखलासमायुक्तं बुध्वा ध्यानादि पूर्वकम् ।
 द्विजः कुर्यात् विशेषेण सर्वदा सर्वसिद्धये ॥१७॥
 शूद्राधीनां जपे होमे र्घ्यः न्त्रेष्वयं विधिः ।

पुरश्चरणकालेच नित्यनैमिक्तिकादिषु ॥१८॥
 चतुरंगेन विधिना जपेयुश्शूद्रजातयः ।
 कृष्णरामनृसिंहादि ह्यष्टाक्षरमथापि वा ॥१९॥

चतुरंगं जप च

जपश्च तर्पयेहोऽः पूजाब्राह्मणभोजनम् ।
 चतुरंगमिति प्रोक्तं मन्त्रस्य कमलासन ॥२०॥
 सदा देवस्य नैवेद्यं शूद्राद्यास्सर्वकर्मसु ।
 विष्णुभक्तास्सदाचारा देवब्राह्मणतत्पराः ॥२१॥
 विष्णुभक्तियुतैविप्रैः शक्त्या कुर्वीत भक्तिः ।
 जपस्यैव दशांशेन विधिना विप्रभोजनम् ॥२२॥
 भोजयेत् विष्णुभक्तान् वै विष्णुमन्त्रालिपिंद्वये ।
 पर्वग्रहणकालेषु धनुर्मासे विशेषतः ॥२३॥
 प्रत्यहं पूजयेत् यस्तु, सर्वान् कामान् लभेत् सः ।
 मन्त्राणां उत्तमं मन्त्रं एतदेव चतुर्धुष्ट ॥२४॥
 सद्वद्वाप्तिमे तु घृतेन तिलतण्डुलैः ।
 महर्तीं गिराप्ताऽप्तिं शत्रुनाशे भवेत् सदा ॥२५॥
 अपामार्ग समिद्धोमात् शत्रुरोगौ विनयतः ।
 सहस्रनामपठनादर्चनादपि मानवः ॥२६॥
 विष्णुसायुज्यमानोति पापेष्ठः च महान् भवेत् ॥२७॥

जीवन्मुक्तस्स एवस्यात् मुमुक्षुस्स जितेन्द्रियः ।
 सहस्रनाममूर्तीनां विष्णुरूपं स्मरन् सदा ॥२८॥
 कुर्यात्प्रिजादिस्सम्यक् वै तस्मादेव चतुर्मुख ।
 यजेत् स्मरेत् अन्यथा वै तस्यायुः श्रीश्च नश्यति ॥२९॥
 तत्पनिष्ठलितं कर्म तस्य वंशक्षयो भवेत् ।
 तत्पात् सर्वप्रयत्नेन एतदुक्तविधानतः ॥३०॥
 श्रीस्त्रियोग्याप्तिः गौणं मुख्यं त्रृष्णांषि कं जपेत् ।
 मुमुक्षुर्विष्णुभक्तश्च प्रत्यक्ष्य विशेषतः ॥३१॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशररात्रिनायां विशिष्ठपरमधर्मशास्त्रे
 पञ्चमोऽध्यायः

अथ षष्ठोऽध्यायः

मन्त्रदीक्षा

श्रीः प्रदादुद्धार-

अथ वक्ष्येसुविधिवत् मन्त्रदीक्षाविधिं क्रमात् ।
 जपार्चनात् सिद्ध्यर्थं श्रुणुष्व आदानं ॥१॥
 इजानां शूजातीनां विधिरेष सदा भवेत् ।
 अन्येषां च मनुं दद्यात् कलशस्थापनं विना ॥२॥
 देशकालादिनियमं अरिमित्रादि शोधनम् ।
 पञ्चरात्रिक्षायां मोक्षार्थी न विचारयेत् ॥३॥

विष्णवर्चनादि दीक्षायां स्वयंव्यक्तस्थलादिषु ।
 अयनं मास ऋक्षाणि तिथिवारादिकं सदा ॥४॥
 अरिमित्रादिकं तद्वत् अर्चको न विचारयेत् ।
 विष्णुस्यादुच्चसिद्ध्यर्थं विष्णु धर्मादिसिद्धये ॥५॥
 अभिजिल्लग्नकालेच वकाणे शोभनाद्यपे ।
 भगवन्मन्त्रदीक्षां च उच्चारेव चतुर्मुख ॥६॥
 यजमानगृहे सम्यक् आचार्यस्य गृहेऽपिवा ।
 देवालये विमानस्य उत्तरे वा सुखादेमान् ॥७॥
 समक्षेत्रे पूर्वदेशे उत्तरे वा समाधिमान् ।
 चतुर्मुखः एतेदं षोडशस्तम्भसंयुतम् ॥८॥
 रम्यं सुमण्डपंकृत्वा मध्ये वेदां प्रकल्पयेत् ।
 अरल्निमात्रं अमलं चतुरश्रं दृढं तथा ॥९॥
 तत्पूर्वे वाच्युन्नरे वा कुण्डेकं विचक्षणः ।
 हस्तमात्रप्रमाणेन चतुरश्रं प्रकल्पयेत् ॥१०॥
 त्रिमेखलासमायुक्तं षडष्ट्वाद्युलम् ।
 ऊर्ध्वादीन् कल्पयेत् धीमान् योनिनाभिसमन्वितम् ॥११॥
 विस्तारयां असदृशां समं कृत्वाथ बुद्धिमान् ।

दुष्ट्वाद्युलम्

सुधाचूर्णैरलंगुत्य गोमयेनप्तुलेष्य च ॥१२॥
 पताद्यावैत्येकैश्च मण्डपं तोरणादित्तिः ।
 खारियं तदर्थं वा धान्यं तदेदिकोपरि ॥१३॥

३४५स्थापनम्

निधाय कुण्डं तन्मध्ये कद्दशाऽङ्गसंयुतम् ।
वस्त्रादि प्रतिस्थाप्तुतः पंचपल्लवैः ॥१४॥

३४६डालंकरणम्

पंचान्तैः पंचपल्लवैः पुष्टैः गन्थाक्षतादित्वैः ।
रत्नादैः कूर्चसंयुतान् नारिकेशफलाभिः ॥१५॥
सिंहप्रतिमां कृत्वा शनिष्कप्रमाणतः ।
तदर्थेन तदर्थेन यथाऽङ्गत्पद्मसारतः ॥१६॥
कुण्डे तत्प्रतिमां स्थाप्य ज्ञात्वा द्वा शमानतः ।
सुचक्रप्रतिमां कृत्वा कलोषु क्षिपेत् क्रमात् ॥१७॥
शुद्धतोयेन संपूर्य कुण्डं तत्कला न च ॥१८॥

वरणम्

तत्कुण्डस्थापनं कुर्यात् मूद्दप्त्रेण सदगुणः ।
पूर्वोत्कृद्वैष्वादाद्यतर्थं वरयेत् सदा ॥१९॥
ब्राह्मणानां च संघं तु कल्पयेत् त्विजस्ततः ।

उत्कृद्वरः

कुण्डस्थैर्गुलीयादैः पट्टवस्त्राना तदा ॥२०॥
गुरुस्तत् जादीन् शिष्याश्वादपद्मसारतः ।
अलंकुर्यात् शुप्त्यावै तत्कर्म कुरुष्विति ॥२१॥

विष्णुलीत्यै मदर्थं च नमस्कृत्वाभिवाद्य च ।
शिष्यः कुर्यात् दा एव एतचुक्तिविधानतः ॥२२॥

वेदपारायणम्

तत्कर्माचरणं कुर्यात् गुरुस्तद्वद्विजैस्सह ।
वेदपारायणैस्स्तोत्रैः पुराणाद्यैः वै च वै च ॥२३॥
भाषागानैर्महावादैः कुम्भस्थैरनमाचरेत् ।
एतदगुरोस्समीपेवै शिष्याद्वंशाद्वंशयुक्तः ॥२४॥

पुण्यात्मारार्पणौ

ततः कुर्वीत पुण्याहं अंकुरार्पणकर्म च ।
पूर्वद्युराचरेदेवं तदा सन्मन्त्रविद्युतः ॥२५॥
कुम्भे नुसिंहमावाद्य प्राणस्थापनमार्गतः ।
न्यासध्यानादिसंयुक्त मन्त्रराजेन सादरम् ॥२६॥
चक्रमुद्रां प्रदृश्यथ चक्राजं सुभक्तिः ।
अष्टोत्तरसहस्रं वै जडेष्टूलमनुं तथा ॥२७॥
वासुदेवं विष्णुमनुं पुंसूक्तं दशवारकम् ।
श्रीभूसूक्तं तथा सम्यक् न्यासध्यानादिसंयुतम् ॥२८॥
सहस्रनामपठनमेकवारं जपेत् ।
तदा तण्डुलवेद्यां तु खारीमात्रे तदर्थकैः ॥२९॥
षोडशैरपभारैश्च पूजयेत् विष्णुमारात् ।
पश्चात् होमं प्रकुर्वाद घृतेन होमः चरुपायसैः ॥३०॥

पलाशौदुम्बराश्वत्थैः अपामार्गेश्च लाजकैः ।
 तिलैश्च घृतसंयुक्तं अयुतं घृतं तण्डुलैः ॥३१॥
 अष्टोत्तरसहस्रं वा शतं अष्टोत्तरं तु वा ।
 अष्टाविंशतिभिर्वाथ कुर्याद्वाथाहुतित्रयम् ॥३२॥
 द्वयेन मूलमन्त्रेण कुर्यात् होमं इमं सदा ।
 पुंश्रीभूसूक्तकैस्सम्यक् घृतेन जुहुयात् गुरुः ॥३३॥

पूर्णाहुतिः

प्रायशिचित्तादिकं हुत्वा इदमाधानादिपूर्वकम् ।
 पूर्णाहुतिं ततः कृत्वा तदा गुर्वादि रुत्विजैः ॥३४॥
 मन्त्रतन्त्रादिवृष्ट्यादस्याऽत्विष्टोथा गुरुः गुरुः ।

अभिषेकः

ततः कुण्डं समानीय कलशैस्सह सादरम् ॥३५॥
 पुंसूक्तेनैव मूलेन मनुना संस्मरन् हरिम् ।
 श्रीभूसूक्तद्वयेनैव मन्त्ररत्नेन मन्त्रवित् ॥३६॥
 तारकब्रह्मपञ्चेष्य मन्त्रराजेन संस्मरन् ।
 विष्णुना च षडर्णेन वासुदेवाऽव्याविष्टया ॥३७॥
 नृत्यगीतर्महावाद्यैः तं शिष्यं अभिषेचयेत् ।
 सशिष्यशशुद्धादीन् अलंकारं यथोचितम् ॥३८॥

शिष्यप्रार्थना

धृत्वा शालां प्रविष्ट्यादि होमकुण्डसमीपगः ।
 गुरुं नत्वा सदा सम्यक् प्रार्थयेत् भक्तिमार्गतः ॥३९॥
 विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं नित्यकर्मादिसंये ।
 विष्णवर्चना सुदीक्षां च पंचसंस्कारमार्गतः ॥४०॥
 दत्वानुज्ञां रक्ष रक्ष विष्णुप्रीत्यै च मां ततः ।
 होमकुण्डसमीपे तु स्थित्वा पद्मासने गुरुः ॥४१॥
 तथा च प्राङ्मुखो भूत्वा गुरोर्दक्षिणभागके ।
 शिष्यश्चोन्मुखो भूत्वा वसेदिति नियात् तम् ॥४२॥

तप्तचक्रांक-५

चक्रं शंखं तदा सम्यक् पूजयेन्मन्त्रविगुरुः ।
 प्रक्षाळ्य चक्रं शंखं तु गव्यैः पंचाः तैश्च सः ॥४३॥
 षोडशैरुपचारैऽच नैवेद्यं तं रप्त्येत् ।
 पश्चात् तत् होमकुण्डाग्ने चक्रं संखं गुरुश्चिः ॥४४॥
 तप्तं कृत्वा हरिं ध्यायन् तत् शिष्यस्यैव दक्षिणे ।
 भुजमूले गुरून् ध्यात्वा गुरुपूर्णपूर्णादिः ॥४५॥
 यशोपवीतवत्यां चक्रमन्त्रेण तं स्मरन् ।
 तत् चक्रं बिम्बवत् ध्यायेत् संखं वामभुजे तथा ॥४६॥
 पश्चात् प्रक्षाळ्य चक्रं च शंखं तन्मन्त्रमुच्चान् ।

ऊर्ध्वपुण्ड्रादि पंचसंस्कारः

पूर्वोक्तविधिनासम्यक् ऊर्ध्वपुण्ड्रं च धारयेत् ॥४७॥
 श्रीमद्विष्णोर्दास्यनाम दद्यात् शिष्याय तदगुरुः ।
 मूलमन्त्रं द्वयं सम्यक् चरमश्लोकमुत्तमम् ॥४८॥
 तन्मन्त्रार्थं वदेत् सम्यक् तच्छिष्याय गुरुस्सदा ।
 न्यासध्यानादिसहितं मुद्रालक्षणमुत्तमम् ॥४९॥
 ततो दद्यात् विष्णुबिम्बं साळग्रामम् ग्रन्तिमम् ।
 श्रियं भूमिं च नीळां च सुर्यस्तद्विष्णुस्तद् ॥५०॥
 अनंतं गरुडं चैव विष्वक्सेनं चतुर्मुख ।
 नृहरिं पादुग्राहुङ्कं पदमपीठं सुनिर्मलम् ॥५१॥
 नित्यान् मुक्तान् विष्णुभक्तान् दद्यात् पूजार्थमादरात् ।
 तच्छिष्याय गुरुस्साक्षात् विष्ववर्चासिद्धये सदा ॥५२॥
 विष्ववर्चा लक्षणं सम्यक् पंचरात्रविधानतः ।
 वदेत्तदा मन्त्रतन्त्रं भेदं सांगं सुसात्विकम् ॥५३॥
 मूलमन्त्रेण विधिना मन्त्ररत्नेन वा तथा ।
 तत्तत् विहितस्त्रेण कुर्यादिति चतुर्मुख ॥५४॥
 द्विष्णमां मुक्तिसिद्ध्यर्थं सर्वेषां च चतुर्मुख ।
 तापः पुण्ड्रस्तथा नाम मन्त्रो यागश्च पंचमः ॥५५॥
 अमी प्रसादस्त्राराः परमैकान्तिहेतवः ।
 केशवाद्यादि बिम्बानां मरुत्यालीढां तथैव च ॥५६॥

प्राणप्रतिष्ठासिद्ध्यर्थं पूजासिद्ध्यर्थम् ।
 नृसिंहरामकृष्णादीन् केशवदीन् मनूस्तथा ॥५७॥
 दिव्ये सैद्धे मानुषे च स्वयंव्यक्तस्थलादिषु ।
 सद्विष्णोस्सत्प्रतिष्ठार्थं पूजार्थं तदगुरुस्सदा ॥५८॥
 दद्यात् सहि ष्ठोर्मन्त्रं च न्यासध्यानादिसंयुतम् ।
 एतदीक्षादिकं सम्यक् प्रपत्रः च विगेषतः ॥५९॥
 मोक्षार्थी सर्वदा कुर्यात् विष्णुसायुज्येतवे ।
 सहि प्रस्सर्वदा कुर्यात् सर्वबन्धविमुक्तये ॥६०॥
 सहि ष्ठस्ततुरुं सम्यक् मन्त्रदीक्षाद्यनन्तरम् ।
 अलुभ्यो भूद्विलाप्तयथाशक्ति प्रपूजयेत् ॥६१॥
 सहस्रशतनिष्कं वा दद्याद्वै दक्षिणां गुरोः ।
 तदर्थं ब्रह्मणे दद्यात् तदर्थं गत्वेषां क्रमात् ॥६२॥
 सर्वेभ्यो भूरिदानं च वैष्णवेभ्यो विशेषदः ।
 दद्याच्छक्त्यनुसारेण अन्नदानं सुभक्तिः ॥६३॥
 तांबूलं च तथा दद्यात् गन्धमाल्यादिभिस्सह ।
 इति संक्षेपतः प्रोक्तं सर्वेषां भुक्तिसिद्धये ।
 सत्यं सत्यं पुनस्सत्यं इदमेव चतुर्मुख ॥६४॥

इति श्रीपांदुरामे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
 षष्ठोऽध्यायः

अथ सप्तमोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच-

अथ वक्ष्ये विधानेन पुंसूक्तस्य चतुर्मुखं ।
न्यासध्यानादिकं सम्यक् विष्णुपूजादिसिद्धये ॥१॥

पुंसूक्तस्य ऋष्यादिलक्षणम्

अस्यश्री पुरुषसूक्तस्य ऋषिब्रह्मेति कथ्यते ।
अनुष्टुप् छन्दः इत्युक्तः पुरुषोदेवता सदा ॥२॥
परब्रह्मपदं चोक्त्वा रूपे नारायणेति च ।
प्रणवादि ततो ब्रह्मन् वदेत् ध्यायन् हरिं तथा ॥३॥
सहश्रीर्षपुरुष इति बीजं ततः परम् ।
साध्यास्यन्ति परं चोक्त्वा वेदर्चेति क्रमात् द्विजः ॥४॥
हृषीष्मिति देहादेकलीं शक्तिरितिक्रमात् ।
अंकीलकं रं कवचं लभ ऋभिति चोच्चरेत् ॥५॥

ऋग्भिः । न्यासः

श्यामोवर्ण इति प्रोक्तं न्यासां इमं वदेत् ।
प्रणवेन कन्यासं षट्पदैस्सह विन्यसेत् ॥६॥
तान्त्रिकेन षडंगं तु न्यासं कुर्याच्च षट्स्वरैः ।
व्याप्यं तद्व्यापकं कुर्यात् तारबीजेन स द्विजः ॥७॥
प्रथमां विन्यसेत् वामे तीयां दक्षिणेकरे ।
तृतीयां लम्पादे तु चतुर्थं दक्षिणे तथा ॥८॥

पंचमं वामजानौतु षष्ठिं दक्षिणतस्तथा ।
 सप्तमीं वामकटयां तु अष्टमीं दक्षिणे तथा ॥१॥
 नवमीं नाभिमध्ये तु दशमीं हृदये तथा ।
 एकादशीं वामबाहो त्रिंशीं दक्षिणे तथा ॥१०॥
 त्रयोः शीं कण्ठदेशे आस्यदेशे चतुर्दशीम् ।
 अक्षणोः पंचदशीद्वय षोडशीं मूर्ध्णि विन्युते ॥११॥
 एवं न्यासविधिं कृत्वा पंचांगादि समाचरेत् ।
 प्रायादेचते जपे चैव विष्णोरारभद्रे तथा ॥१२॥

पुंसूक्त जपः

सर्वालंकारसंयुक्तं सर्वायुधधरं विभुम् ।
 विष्णुं तद्वासुदेवं तं नारायणमनायम् ॥१३॥
 क्रृतं सत्यं परं ब्रह्म पुरुषं कृष्णपिंगलम् ।
 ऊर्ध्वरेतं विष्णाद्वं विश्वरूपाय वै नमः ।
 इति ध्यानं तथा कृत्वा पुंसूक्तजपमाचरेत् ॥१४॥
 उद्गतःस्त्रिदृष्ट्यर्थं अयुतं जपमाचरेत् ।
 सर्वपापविनाशर्थं विष्णुसायुज्यसिद्धये ॥१५॥
 महापापयुतो विप्रः पुंसूक्तप्राप्तादेव् ।
 धर्मकामार्थमोक्षार्थं एतदेव जपेत् द्विजः ॥१६॥
 तन्मन्त्रफलसिद्ध्यर्थं यथाद्वादं जपेत् द्विजः ।
 कर्पूरचनेनैव सहस्रं तर्पयेत्तथा ॥१७॥

तिलैर्वा पायसेनैव अपामार्गं रुदुम्बरैः ।
तथा गोघृत समिश्रं होमं कुर्यात् सहस्रकम् ॥१८॥

पुरुषसूक्तजपफलम्

रोगाद्युपद्रवोपेतो दक्षिणाद्यैस्तथा द्विजः ।
मोक्षेन्द्रक्षेप्यनुज्ञातेसुपुत्रप्रापणेषि च ॥१९॥
सर्वकामफलावाप्तौ आरोग्ये मृत्युनाशने ।
चातुर्गविधानेन जपमेतत् समाचरेत् ॥२०॥
मोक्षार्थी विष्णुपूजायां एकवारं जपेत् सदा ।
योऽनूचानो द्विजोमत्यो हतवानर्थलोभतः ॥२१॥
स जपेत् पौरुषं सूक्तं जलस्थश्चिन्तयेत् हरिम् ।
पुंसूक्तन्यासमन्त्रेण विष्णुरूपी भवेत् द्विजः ॥२२॥
किमुताल्पफलान् भोगान् पुंसूक्तस्य फलस्य च ।
पुंसूक्तस्य च माहात्म्यं वकुं श्रोतुं सुदुर्लभम् ॥२३॥
देवतानां ऋषीणां च सत्यमेव चतुर्मुख ॥२४॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
सप्तमोऽध्यायः

अथ अष्टमोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच-

श्रीपूक्तस्य तथा वक्ष्ये न्यासध्यानादिकंक्रमात् ।

श्रीविष्णोर्चनार्थाय द्विजानां मुक्तिसिद्धये ॥१॥

श्रीसूक्तस्य ऋष्यादिलक्षणम्

श्रीसूक्तस्य च इत्यस्य ऋषिर्ब्रह्मा तथैव च ।

द्विजेदुष्टुप् देवता च विष्णुपत्नीपदं ततः ॥२॥

महालक्ष्मीं देवतेति वदेत् बीजमिदं ततः ।

शक्ति श्रीमते चोक्त्वाथ ऐं किलकमतः परम् ॥३॥

कवचं मूलमन्त्रं च रक्तो वर्ण इति स्मृतः ।

श्रीमन्नारायणायेति प्रीत्यर्थेति पदं ततः ॥४॥

विनियोगपदं चोक्त्वा मन्त्रन्यासं समाचरेत् ।

ओं हीमिति द्विजश्चोक्त्वा षट्स्वरैस्सहमन्त्रवित् ॥५॥

करन्यासं षडंगं च कुर्याल्लक्ष्मीपतिं स्मरन् ।

व्याप्य तत्त्वापकं चैव हीं श्रीमिति च विन्यसेत् ॥६॥

ध्यानम्

ध्यात्वासुरभिमुद्रां च पद्ममुद्रां तथैव च ।

पद्मप्रिये पद्मिनि पद्महस्ते पद्मालये पद्मदल्लायताक्षी ।

विश्वप्रिये विष्णुमनोनुकूले त्वत्पादपद्मं मयि सन्निधत्स्व ॥७॥

श्रीसूक्तजपः

विष्णुपत्नीं विशेषेण ध्यात्वा हृत्यंकजे तथा ॥८॥

प्रथमं मन्त्रसिद्ध्यर्थं श्रीसूक्तं अथुतं जपेत् ।

विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं विष्णुश्रीपूजनाय च ॥९॥
 धर्मकामादि मोक्षार्थं सहस्रं तर्पयेत्ततः ।
 चन्दनागरुकर्पूर कस्तूरीकुंकुमान्वितम् ॥१०॥

श्रीसूक्त होमः

सहस्रस्त्रं जहुयात् मधुना गोधृतेन च ।
 महतीं श्रीपाठोति इहैव द्विजसत्तम् ॥११॥
 तिलहोमं गोधृतेन राज्यार्थी कारयेत् तदा ।
 सर्वसिद्धावपामार्गं धृतेन च हुनेत्तथा ॥२२॥
 हेमगुण्डैर्बिलस्त्रभोः वकुलेस्तुलसीदले ।
 लक्ष्म्यालिंगितं विष्णुं वै पूजयेत् सुसहस्रकम् ॥१३॥
 तथा श्रीविष्णुभक्तान् वै पूजयेत् होमसंख्यया ।
 श्रीरूपार्जुन जपादेव प्रणमेद्वैष्णवस्त्रददा ।
 विष्णुसायुज्यमाप्नोति सत्यं सत्यं चतुर्मुखः ॥१४॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरस्त्रियां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
 अष्टमोऽध्यायः

अथ नवमोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच—

अथ वक्ष्ये विधानेन भूसूक्तस्य तथा क्रमात् ।
 श्रीभूनीळासमेतस्य प्रतिष्ठाद्यादि सिद्धये ॥१॥

भूरुक्तस्य ऋष्यादयः

विष्णुद्गायुष्यमिन्द्रियर्द्धं प्रपन्नानां च सर्वदा ।
 श्रीमत्भूसूतमन्तर्गत ऋषिर्द्वया तथैव च ॥२॥
 गायत्री छन्द इत्युक्तो विष्णुपल्ली मही क्रमात् ।
 देवता च तथा धाक्त्वा लं बीजमिति चोच्चरेत् ॥३॥
 हीं शक्तिः कालं हच्च ततः श्रीं कवचं भवेत् ।
 ऐं अस्त्राभेति धाक्त्व थ श्यामो वर्ण इति स्मृतः ॥४॥
 ओमैमिति । जसस्म्यक् करणां षडंगकम् ।
 षट्स्वररत्नु तथा कृत्वा व्याप्य तत् व्यापकं ततः ॥५॥
 ओमैमिति तथा कृत्वा भूनाथं संस्मरेत् हृदि ।
 धेनुमुद्रां प्रश्यैव मुद्रां श्रीवत्सकं तथा ॥६॥
 विष्णुपल्लीं महीं देवीं माधवीं माधवप्रियाम् ।
 लक्ष्मीष्ट्रियां देवीं नमाम्यच्युतद्वल्लिगम् ॥७॥
 श्रीभूनाथं हरिं ध्यात्वा शुक्ले तृत्यंकजेपि च ।
 प्रथमं मन्त्रासूत्र्यर्थं जपदयुपास्यत् ॥८॥
 पुष्पचन्दनकस्तूरी सहितं तदशांशकम् ।
 कपूरकुंकुमे रुपं गोक्षीरेणैव तर्पयेत् ॥९॥
 तिलत्रीं स्तथा लाजान् गोतुतेन यजेत्ततः ।
 सुगन्धिकुपुष्पाद्य अर्चयेत् तत्क्रमेण च ॥१०॥
 भोजयेत् वैष्णवान् तद्वन्मुख्यान् षड्ससंतम् ।

भूमिसूक्तजपादेव देवराज्यं लभेत् वा ॥११॥
 विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं धर्मकामार्थसिद्धये ।
 एतत् क्रमेण विप्रेन्द्र एतत् सद्वैष्णवोत्तमः ॥१२॥
 श्रीभूनीळाप्रतिष्ठादीन् कुर्यात् मोक्षार्थचिन्तकः ।
 जपहैर्द्विष्णु च सर्वनाशकरी भवेत् ॥१३॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
 नवमोऽध्यायः

अथ दशमोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच-

नीळासूक्तं तथा वक्ष्ये न्यासध्यानादि संयुतम् ।
 श्रीभूनीळाप्रतिष्ठार्थं विष्णुपूजादिसिद्धये ॥१॥

नीळासूक्तस्य मन्त्रस्य ऋषिब्रह्मेति कथ्यते ।

विष्णुसूक्तद्वय इति प्रोक्तो देवता च हरिप्रिया ॥२॥

नीळा साध्वी विष्णुपत्नी तु द्विष्णुपत्नीका ।

ई बीजं शक्तिः कलीम् चोक्त्वा हीं कीर्त्तिःद्वीर्त्तिः ॥३॥

ईमैमिति षड्स्वरैश्च करन्यासं षडंगकम् ।

कुर्यात् व्याप्य व्यापकं तु विभुं विष्णुं स्मरन् सदा ॥४॥

श्रीभूनीळासमेतं वै जपाचार्दिषु संस्मरेत् ।
 इमित्येकाक्षरं सम्यक् नीळाबीजं भवेत् सदा ॥५॥
 यदीग् श्रुणोत्यलकगं श्रुणोति ।
 नहि प्रवेदसुकृतस्य तस्यपन्थामिति ।
 विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं वेदेष्येतद्सुनिश्चितम् ।
 इषेत्वेत्यनुवाकं वै नीळा सूक्तं भवेत् सदा ॥६॥
 लक्ष्मीबीजं श्रीं हीमिति भवेदत्र न संशयः ।
 भूबीजं श्रीमित्युक्त्वा सर्वं वेदेषु चादरात् ॥७॥
 हीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यौ इति सम्यक्विवधिर्भवेत् ।
 हिरण्यवर्णा इत्युक्त्वा श्रीसूक्तं सर्वदा भवेत् ॥८॥

नीळाध्यानम्

द्विजानां मुक्तिदं च स्यात् एतत् सूक्तं चतुर्थम् ।
 तस्मात् जपेत् सदा ब्रह्मन् नीळासूक्तं विधानतः ॥९॥
 तुळसीं विष्णुपूर्णं वै भद्रां कमलासखीम् ।
 नमामि सततं देवीं विष्णुक्षस्थले स्थिताम् ॥१०॥
 इति ध्यात्वा हृदि सदा श्रीभूनीळापतिं हरिम् ।
 नीळारूपं भवेत् भक्त्या तत् बीजं अयुतं जपेत् ॥११॥
 माक्षिकं चन्दनोपेतं कर्पूरं शुद्धवारिणा ।
 तर्पणं तद्वशांशं च सुगन्धकुसुमैस्सह ॥१२॥

तुळसीदलैः पूजयेत् वै हेमपुष्पैश्च पंचकैः ।
 तत्संख्या पायसेन गोधृतेन तिलैर्हुजेत् ॥१३॥
 भोजयेत् षड्ग्रसोपेतं विष्णुभक्तान् सदा द्विजः ।
 प्रपन्नः परमैकान्ती कुर्यादेतत् चतुर्मुख ॥१४॥
 विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं धर्मकामार्थं सिद्धये ।
 अष्टैश्वर्यादि सिद्ध्यर्थं सन्तानानां च सिद्धये ॥१५॥
 श्रीभूनीळापतिं देवं वासुदेवं परात्परम् ।
 प्रतिष्ठाप्य विधानेन अर्चयेद्यावदायुषम् ॥१६॥
 अन्यथा यः करोत्येवं तस्यायुश्श्रीश्च नश्यति ।
 सदा रोगानि संप्राप्य स याति नरकं ध्रुवम् ॥१७॥
 तस्मात् सर्वप्रयत्नेन जपेन्मन्त्रं सदा गुरुः ।
 विष्वर्चंग ऋत्विजश्च प्रतिष्ठाद्यादिकर्मसु ॥१८॥
 गृहार्चकस्तथा सम्यक् ग्रामार्चात्तपरस्ततः ।
 जपेत् सूक्तादिकं तस्मात् मोक्षार्था च चतुर्मुख ॥१९॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
 दशमोऽध्यायः

अथ एकादशतेऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच-

अथ श्रीमूलमन्त्रस्य श्रीपदाक्षरस्य च ।

न्यासध्यानादिकं सर्वं वक्ष्ये सम्पादिवेधानतः ॥१॥

विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं सर्वेषां वे मार्गिणाम् ।

विष्णुप्रतिष्ठासिद्ध्यर्थं विष्णुपूजादिसिद्धे ॥२॥

मूलमन्त्रस्य अंगन्यासादि

ओं नमः पदमुच्चार्य ततो नारायणाय च ।

उद्धरेत् मूलमन्त्रं वै भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥३॥

अष्टाक्षरस्य मन्त्रस्य नरनारायणेति च ।

ऋषिशब्दोक्त्वा ततो वेवशश्रीमन्नारायणस्तदा ॥४॥

अं बीजं शक्तिरायेति हीं कीलकं अतः परम् ।

श्रीं कवचं ऐपित्यस्तं श्यामो वर्ण इति स्मरेत् ॥५॥

मूलमन्त्रं द्विरुच्चार्य पदषट्कक्रमेण वै ।

ओं श्रीं हीमेति संयुक्तं करन्यासं स मन्त्रवित् ॥६॥

नमः चाहा वधूद्येति हुं वौ षडिति च क्रमात् ।

अंगुष्ठादेक निन्दान्तं करन्मार्जनं न्यसेत् ॥७॥

ज्ञानाय ददयायेति हृदि ज्ञानाख्य मुद्रया ।

ऐश्वर्यादेशि शिरसि विन्यसेत् ज्ञानमुद्रया ॥८॥

शक्त्यै शिखायै तद्वच्च शिखास्थाने तथा क्रमात् ।
 बलाय कवचायेति तथा बाह्योन्यसेत् बुधः ॥१॥
 तेजसे नेत्राभ्यामिति नेत्रयोर्ब्रह्ममुद्रया ।
 वीर्यायास्त्राये इति च दशादिक्षु स मन्त्रवित् ॥१०॥
 मूलमन्त्रकरन्यासं बीजमन्त्र पदैस्सह ।
 हृदयादि क्रमात् कृत्वा षडंगन्यासमुत्तमम् ॥११॥
 मूलमन्त्रं समुच्चार्य व्याप्य तत् व्यापकं न्यसेत् ।
 पंचांगं स्यात्यतीनां तु न्यासमूलादिना सह ॥१२॥
 चक्रशंख गदा पद्म मुद्रास्सम्यक् प्रदर्शयेत् ।
 श्रीभूनीळाधिपं देवं हृदि नारायणं स्मरेत् ॥१३॥
 चक्रशंख गदापद्मधरं ग्रीष्मोत्पलप्रभम् ।
 पुण्डरीकाक्षममलं किरीटादि विभूषितम् ॥१४॥
 श्रीभूमिसहितं देवं पंकजासनसंस्थितम् ।
 नन्दानायणं देवं नन्दानायणमुपाद्धरे ॥१५॥
 सदा विष्णुप्रतिष्ठायां अर्चनां षु कर्मसु ।
 एतन्यासादिकं कुर्यात् सर्वदा कमलासन ॥१६॥
 प्रपन्नः पर दैवतस्ती विष्णुशाहुत्यासिद्धये ।

द्वयमन्त्रलक्षणम्

द्वयस्य प्रणवस्यैव अकारस्य चतुर्मुख ॥१७॥
 मूर्खपद्मद्वय ऋष्यादि न्यासं ध्यानं च कल्पयेत् ।

द्वयमन्त्रपदानि संयोज्यैव षडंगकम् ॥१८॥
 अष्टाक्षरस्य यत्सर्वं भवेत् द्वयजपार्चने ।
 अकारस्य च मूलस्य प्रणवस्य द्वयस्य च ॥१९॥
 मन्त्रबेदं देवभेदं नास्ति सत्यं चतुर्मुख ।
 पुरश्चरणं भादीन् मूलमन्त्रस्य चाचरेत् ॥२०॥
 द्वयस्य प्रणवस्यैव अकारस्य च तत् भवेत् ।
 पुं सूक्तविनियोगादि मूलमन्त्रस्य कल्पयेत् ।
 नित्यं नैमित्तिकं कार्यं मोक्षार्थी च चतुर्मुख ॥२१॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
एकादशोऽध्यायः

अथ एकादशोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच-

अथ वक्ष्ये विधानेन सर्वेषां मुक्तिसेव्ये ।
 अकारादि क्षकारान्तं अक्षरार्थादिदैवतम् ॥१॥

अक्षराणां ऋषिष्यास्त्रादि

ऋष्यादिन्यासमभलं शुद्धिधार्टालिङ्गेभ्ये ।
 सर्वं तत्त्वग्लिङ्गं ब्रह्मन् इति वेदेषु निश्चितम् ॥२॥
 क्रमाद्वक्ष्ये च तत्सर्वं सर्वं विष्णुमयं जगत् ।
 वेदापार्थिष्ठुणदासिङ्गेभ्ये मुक्तिसेव्ये ॥३॥

उपासनार्थं भक्तानां श्रीविष्णुस्थापनाय च ।
 सर्वाक्षयर्थं श्रीविष्णुं ज्ञात्वा वेदादिकं पठेत् ॥४॥
 आचारं च ततः कुर्यात् श्रीविष्णोस्थापनादिकम् ।
 एव विशेषेण द्विजानां ज्ञानसिद्धये ॥५॥
 ज्ञानान्मोक्षो भवेत्तस्य ह्यक्षराद्याधिदैवतम् ।
 अकारस्य ऋषिब्रह्मा गायत्री छन्द उच्यते ॥६॥
 देवो नारायणश्श्रीमान् सत्यकामः परायणः ।
 अं बीजं शक्ति रीं चैव हीं कीलकमिति स्मृतम् ॥७॥
 श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं श्यामो वर्ण इति स्मृतः ।
 षड्स्वस्तु कर्माणं षड्गत्यासं आचरेत् ॥८॥
 शंखचक्रगदापद्मधरं नीलोत्पलप्रभम् ।
 एव उपरीक्षममलं किरीटादि विभूषितम् ॥९॥
 श्रीभूमिसहितं देवं पंकजासनस्थितम् ।
 एव देवं नारायणमुपास्मे ॥१०॥
 पुराधरणकं सर्वं पुंसूक्तोऽवराचरेत् ।
 आकारस्य ऋषिब्रह्मा गायत्री छन्द उच्यते ॥११॥
 देवता विष्णुपत्नीं वै महालक्ष्मीति कथ्यते ।
 अं बीजं शक्ति रीं चैव कीलकं श्रीं तथैव च ॥१२॥
 श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं रक्तो वर्ण इति स्मृतः
 षड्स्वरैस्तु करन्यासं भवेत् श्रीसूक्तवत् क्रमात् ॥१३॥

इकारे करयोश्चैव ईकारस्य तथैव च ।
 उकारस्य ऋकारस्य लृकारस्य ततः क्रमात् ॥१४॥
 ऐकारस्य तथा ब्रह्मन् औकारस्यैवमुत्तमम् ।
 श्रीलक्ष्मीदेवता प्रोक्ता ऋषिन्यासादिकं तथा ॥१५॥
 अकारादि त्रयस्सम्यक् श्रीभूनीळेति कीर्तिताः ।
 ऐकारान्तमुकारादि देव्यष्टमहिषी स्मृता ॥१६॥
 तत्तदक्षरमन्त्रे तु ज्ञात्वैतत् ध्यानमाचरेत् ॥१७॥
 औकारौकारयोश्चैव अंकारस्य चतुर्मुख ।
 अःकारस्य तथा सम्यक् भवेत् सत्यं अकारवत् ॥१८॥
 देवो विष्णुस्तथा प्रोक्तः ऋषिन्यासादिकं क्रमात् ।
 न्यासध्यानादिकं सर्वं अकारस्य यथा चरेत् ॥१९॥
 लक्ष्मीविशिष्टमाँकारमौकारं च तथैव च ।
 अकारादि हकारान्तं उक्तं चतुर्मुख ॥२०॥
 ककारादि क्षकारान्तं वक्ष्ये तद्विशेषतः ।
 ककारस्य ऋषिन्यासो गायत्री छन्द उच्यते ॥२१॥
 देवता केशवः प्रोक्तः क्लं बीजं शक्तिरिं ततः ।
 न्यासध्यानादिकं सर्वं षडंगं च अकारवत् ॥२२॥
 खकारस्य ऋषिन्यासो गायत्री छन्द उच्यते ।
 देवो नारायणः प्रोक्तः कं बीजं शक्ति रीं ततः ॥२३॥
 गकारस्य ऋषिन्यासा छन्दोनुष्टुप् तथैवच ।
 देवता माधवः प्रोक्तो गं बीजं शक्ति रीं ततः ॥२४॥

अःत्रस्य ऋषिर्धाता छन्दोनुष्टुप्तथैव च ।
 गोविन्दो देवता प्रोक्तो घं बीजं शक्ति रीं ततः ॥२५॥
 डंकारस्य ऋषिर्ब्रह्मा त्रिष्टुप् चन्द उदाहृतः ।
 श्रीविष्णुर्देवता प्रोक्तो डं बीजो शक्ति रीं ततः ॥२६॥
 चकारस्य ऋषिव्यासो गायत्री छन्द उच्यते ।
 पुरश्चरणकेचैव देवता मधुसूदनः ॥२७॥
 चं बीजं शक्ति रीं चैव ज्ञात्वा गुरुमुखात् चरेत् ॥२८॥
 छकारस्य ऋषिर्ब्रह्मा चानुष्टुप् छन्द उच्यते ।
 त्रिविक्रमो देवता च छं बीजं शक्ति रीं ततः ॥२९॥
 जकारस्य ऋषिर्धाता पंक्तिश्छन्द उदाहृतः ।
 वामनो देवता सम्यक् जं बीजं शक्ति रीं ततः ॥३०॥
 झकारस्य ऋषिर्धाता गायत्री छन्द उच्यते ।
 श्रीधरो देवता प्रोक्तो झं बीजं शक्ति रीं ततः ॥३१॥
 जकारस्य ऋषिगार्गयो गायत्री छन्द उच्यते ।
 हृषीकेशो देवता च जं बीजो शक्ति रीं ततः ॥३२॥
 ठकारस्य ऋषिर्ब्रह्मा त्रिष्टुप् छन्द उदाहृतः ।
 देवता पद्मनाभो वै टं बीजं शक्ति रीं ततः ॥३३॥
 ठकारस्य ऋषिर्धाता गायत्री छन्द उच्यते ।
 दामोदरो देवता तु ठं बीजं शक्ति रीं ततः ॥३४॥
 डंकारस्य ऋषिर्धाता गायत्री छन्द उच्यते ।
 संकर्षणो देवता च टं बीजं शक्ति रीं ततः ॥३५॥

ढकारस्य ऋषिब्रह्मा जगती छन्द उच्यते ।
 देवता वासुदेवो वै ढं बीजं शक्ति रीं ततः ॥३६॥
 णकारस्य ऋषिर्धाता गायत्री छन्द उच्यते ।
 प्रद्युम्नो देवता चैव णं बीजं शक्ति रीं ततः ॥३७॥
 तकारस्य ऋषिर्धाता पंक्तिश्छन्द उदाहृतः ।
 अनिरुद्धो देवता वै तं बीजं शक्ति रीं ततः ॥३८॥
 थकारस्य ऋषिर्गांग्यो गायत्री छन्द उच्यते ।
 पुरुषोत्तमो देवता च थं बीजं शक्ति रीं ततः ॥३९॥
 दकारस्य ऋषिव्यासो गायत्री छन्द उच्यते ।
 अधोक्षजो देवता च दंबीजं शक्ति रीं ततः ॥४०॥
 धकारस्य ऋषिव्यासो जगती छन्द उच्यते ।
 नारसिंहो देवता वै धं बीजं शक्ति रीं ततः ॥४१॥
 नकारस्य ऋषिब्रह्मा त्रिष्टुष्टन्दो उदाहृतः ।
 अच्युतो देवता प्रोक्तो नं बीजं शक्ति रीं ततः ॥४२॥
 पकारस्य ऋषिर्गांग्यो गायत्री छन्द उच्यते ।
 जनार्दनो देवता वै पं बीजं शक्ति रीं ततः ॥४३॥
 फकारस्य ऋषिर्गांग्यो गायत्री छन्द उच्यते ।
 उपेन्द्रो देवता प्रोक्तः फं बीजं शक्ति रीं ततः ॥४४॥
 बकारस्य ऋषिब्रह्मा गायत्री छन्द उच्यते ।
 श्रीरिदेवता प्रोक्तो बं बीजं शक्ति रीं ततः ॥४५॥
 भकारस्य ऋषिव्यासो गायत्री छन्द उच्यते ।

श्रीकृष्णोदेवता प्रोक्तो भं बीजं शक्ति रीं ततः ॥४६॥
 मकारस्य ऋषिव्यासो गायत्री छन्द उच्यते ।
 नारायणो देवता च मं बीजं शक्ति रीं ततः ॥४७॥
 यकारस्य ऋषिर्धाता त्रिष्टुप् छन्द उदाहृतः ।
 सुदर्शनो देवता वै यं बीजं शक्ति रीं ततः ॥४८॥
 रकारस्य ऋषिर्ब्रह्मा गायत्री छन्द उच्यते ।
 नारायणो देवता वै रं बीजं शक्ति रीं ततः ॥४९॥
 लकारस्य ऋषिर्धाता जगती छन्द उच्यते ।
 विष्णुपल्नी देवता वै लंबीजं शक्ति रीं ततः ॥५०॥
 वकारस्य ऋषिर्ब्रह्मा गायत्री छन्द उच्यते ।
 नारायणो देवता वै वं बीजं शक्ति रीं ततः ॥५१॥
 काकारस्य ऋषिव्यासो जगती छन्द उच्यते ।
 रंगनाथो देवता वै शं बीजं शक्ति रीं ततः ॥५२॥
 षकारस्य ऋषिव्यासो गायत्री छन्द उच्यते ।
 देवता वै जगन्नाथः षं बीजं शक्ति रीं ततः ॥५३॥
 सकारस्य ऋषिर्ब्रह्मा गायत्री छन्द उच्यते ।
 सूर्यनारायणो देवः संबीजं शक्ति रीं ततः ॥५४॥
 हकारस्य ऋषिव्यासो गायत्री छन्द उच्यते ।
 हंसरूपी रिर्देवो हं बीजं शक्ति रीं ततः ॥५५॥
 ळकारस्य ऋषिर्गार्गयो जगती छन्द उच्यते ।
 देवता जलदेवः वै �ं बीजं शक्ति रीं ततः ॥५६॥

क्षकारस्य ऋषिर्ब्रह्मा गायत्री छन्द उच्यते ।
नृसिंहो देवता प्रोक्तः क्षं बीजं शक्ति रीं ततः ॥५७॥

अक्षराणां देवतादि ॥१८॥ नफलम्

अक्षरादि क्षव्यग्रांतं ज्ञात्वा तद्विधिना सदा ।
वेदशास्त्रपुराणादि मन्त्रादीन् अभ्यसेत् सुचिः ॥५८॥
प्रपन्नः परमैकान्ती मोक्षार्थी च विशेषतः ।
काऽर्थी विधिवत् सम्यक् इजाद्यः वर्वकर्मसु ॥५९॥
विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं धर्मकामार्थसिद्धये ।
ज्ञात्वाप्यक्षरदेवादीन् गुरुणा भक्तिर्पूर्णतः ॥६०॥
एतदक्षरदेवादीन् अज्ञात्वा यो द्विजोक्तमः ।
वेदशास्त्रादिकं सर्वं मन्त्रादीन् अभ्यसेत् सदा ॥६१॥
स एव राक्षसस्य वर्वकर्मसु सर्वदा ।
स एव जाति चण्डाळस्स याति नरकं ध्रुवम् ॥६२॥
त चात् सर्वात्मना ब्रह्मन् सर्वदा वर्वकर्मसु ।
अन्तर्बहिर्पूर्णश्चात् वेन्द्रशास्त्रादि पाठके ॥६३॥
अकारादि क्षकारन्तं देवतादीन् स्मरेत् शुचिः ।
सत्यं सत्यं पुनस्सत्यं इदमेव च तुर्मुख ॥६४॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
द्वादशोऽध्यायः

अथ त्रयोदशोऽध्यायः

के शब्दादि चतुर्विंशतिमूर्तीनां मन्त्रादिलक्षणम्

श्रीभगवानुवाच-

केशवादि चतुर्विंशतिमूर्तीनां मन्त्रलक्षणम् ।

न्यासध्यानादि सहितं वक्ष्ये सम्यक् विधानतः ॥१॥

केशवाद्यादि मूर्तीनां प्रतिष्ठानां च सिद्धये ।

सर्वेषां विष्णुसायुज्यसिद्धये च चतुर्मुख ॥२॥

तत्तदिब्बप्रतिष्ठायां तप्तदिब्बार्चनादिषु ।

तत्तन्मन्त्रं वदेत् ध्यायेत् विष्णुप्रीत्यै सदादरात् ॥३॥

अमन्त्रमर्चकं दृष्ट्वा तथा भीतो जनार्दनः ।

सर्वं दृष्ट्वा नरो भीत्या कवयेत् च यथा मुहुः ॥४॥

तत्तद्विग्रहमन्त्रादिरहितोऽनर्चकस्मृतः ।

अनर्चकाद्विजानीत तीर्थपानं सुरासमम् ॥५॥

प्रसादो मांसतुल्यंस्तु चन्दनं रुधिरं भवेत् ।

मन्त्रसंकरपूजायां आचार्यः पूजकस्सदा ॥६॥

गणकस्स च दण्डयस्यात् राजाराष्ट्रं विनश्यति ।

तत्त्वात् वर्वप्रथलेन तत्तदिब्बादिपूजने ॥७॥

तत्तन्मन्त्रं सदा ज्ञात्वा तत्कुर्यात् पूजनादिकम् ।

हार्चनायां ग्रामे च उदयं व्याप्त्यलादिषु ॥८॥

तत्तत् भेदादिमन्त्रादीन् ज्ञात्वा नित्यार्चनां चरेत् ।
 भूपानां काम्यसंकल्पे मन्त्रभेदं च कारयेत् ॥१॥
 फश्चात् तदिबम्बशुद्ध्यर्थं संप्रोक्षणमथा चरेत् ।
 पश्चात् तादिबम्बमन्त्रेण नित्यनैमित्तिकं चरेत् ॥२॥
 वेदमन्त्रादिकं सम्यक् तदंगेन नियोजयेत् ।
 अंगी विग्रहमन्त्रस्यात् अन्यान्यंगानि सर्वदा ॥३॥
 वेदमन्त्रादिकं सम्यक् प्रतिष्ठा चालिखर्त्तु ।
 अंगिमन्त्रविहीना अर्चको ब्रह्महा भवेत् ॥४॥
 स वै देवलको नाम सर्वकर्मबहिष्कृतः ।

केशवमन्त्रः

तस्माद्वक्ष्ये केशवादि मूर्तीनां मन्त्रलक्षणम् ॥५॥
 आदौ केशवमन्त्रय ऋषिर्ब्रह्म तथैव च ।
 गायत्री छन्द इत्युक्तं केशवो देवता भवेत् ॥६॥
 अं बीजं तु नमस्शास्त्रिः कीलकं हीमिति स्मृतम् ।
 श्रीं कवचं ऐमित्यन्त्रं श्यामो वर्ण इति स्मृतः ॥७॥
 श्रीकेशवमन्त्रं प्रीत्यर्थं विद्विषोपः प्रशितः ।
 श्रीभूनीळादि बीजैऽच षड्कृद्दैर्घ्यवित् क्रमात् ॥८॥
 प्रणवेन कस्यात्मं षडंगं कारयेत् शुचिः ।
 व्याप्य तत् व्यापकं चैव कुर्यात्तन्मान्त्रिकेण च ॥९॥
 शंखचक्रग्रामपद्धरं श्रीभूषणं हरिम् ।
 नमामि केशवं देवं सर्वालंकारसंयुतम् ॥१०॥

ओंकारं पूर्वमुच्चार्य केशवाय नमः पदम् ।
 भवेत् केशवमन्त्रस्यात् भुक्तिमुक्ति प्रदायकः ॥१९॥
 नारायणमनोस्तद्वत् पुरश्चरणकं क्रमात् ।
 केशवाद्यादिमन्त्राणां अन्यदा वरणादिकम् ॥२०॥

नारायण मन्त्रः

नारायणमन्त्रं वक्ष्ये क्रमादेव चतुर्मुख ।
 प्रणवं पूर्वमुच्चार्य नमो नारायणाय च ॥२१॥
 उद्धरेन्मुक्तिदश्चास्य नारायणमनुं शुचिः ।
 नारायणस्य मन्त्रस्य नरनारायणौ ऋषी ॥२२॥
 छन्दोत्स्य देवी गायत्री देवो नारायणो विभुः ।
 अंबीजमित्याय शक्तिः कीलकं हीं चतुर्मुख ॥२३॥
 श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं श्यामो वर्ण इति स्मृतः ।
 श्रीभूनीळादिबीजैश्च षट्टदैन्त्रवित् क्रमात् ॥२४॥
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं कारयेत् शुचिः ।
 व्याप्य तत् व्यापकं चैव षट्टदैन्त्रं कारयेत् ॥२५॥
 चक्रशंखगदाप् भूमि श्रीभूपतिं विभुम् ।
 सर्वालंकारं युक्तं नारायणं अहं भजे ॥२६॥
 केशवाद्यादि भूर्तीनां रूपभेदं मतान्तरे ।
 वर्तते तदपि ग्राह्यं मन्त्रमेव चतुर्मुख ॥२७॥

माधवमन्त्रः

क्रमान्माधवमन्त्रस्तु श्रुणु वक्ष्ये यथाविधि ।
 प्रणवं पूर्वमुच्चार्य माधवाय नमोन्तकम् ॥२८॥
 उद्धरेन्माधवमनुं भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ।
 श्रीमन्माधवमन्त्रस्य ब्रह्माग्रहशिरुदाहतः ॥२९॥
 गायत्रीछन्द इत्युक्तो माधवो देवता भवेत् ।
 ओं बीजं च नमशशक्तिः कीलकं हीनिति स्मृतम् ॥३०॥
 श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं श्यामो वर्ण इति स्मृतः ।
 श्रीभूनीळादि बीजैश्च षड्स्वरैर्मन्त्रवित् क्रमात् ॥३१॥
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं कारयेत् शुचिः ।
 व्याप्यं तत् व्यापकं सम्यक् तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥३२॥
 चक्रशंखगदापद्माधारिणं भूपतिं स्मरेत् ।
 किरीटादि विभूषांगं श्रीमाधवं अहं हरिम् ॥३३॥

गोविन्दमन्त्रः

क्रमात् गोविन्दमन्त्रन्तु श्रुणु वक्ष्ये समाहितः ।
 ओं गोविन्दायेति पदे स्वाहा । न मनुमुद्दरेत् ॥३४॥
 गोविन्दशब्दं शोभनं स्यात् भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ।
 श्रीमद्गोविन्दमन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिश्लक्ष्मूलः ॥३५॥
 छन्दश्च देवी गायत्री गोविन्दो देवता भवेत् ।
 स्वाहा । अकिस्ततो बीजं हीं कीलकमिति स्मृतम् ॥३६॥

श्रीं कवचं ऐमित्यक्षरं श्यामो वर्ण इति स्मृतः ।
 श्रीभूनीळादिभीजैश्च षड्स्वरैर्मन्त्रवित् क्रमात् ॥३७॥
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं गारथेत् शुचिः ।
 व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥३८॥
 चक्रशंखगदापद्मधारिणं वनमालिनम् ।
 सर्वाभरणभूषांगं गोविन्दं तं नमाम्यहम् ॥३९॥

विष्णुमन्त्रः

विष्णुमन्त्रं क्रमाद्वक्ष्ये विष्णवर्चाद्यादि सिद्धये ।
 ओं नमः पदमुच्चार्य विष्णवेति पदंततः ॥४०॥
 उद्धरेद्विष्णुमन्त्रस्यात् भक्तिमुक्तिप्रदायकः ।
 अस्य श्री विष्णुमन्त्रस्य ऋषिर्ब्रह्मा भवेत् सदा ॥४१॥
 छन्दस्य देवी गायत्री देवता विष्णुरेव हि ।
 बीजं ओं वत्ततश्शक्तिः कीलकं हीं तथा भवत् ॥४२॥
 श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं श्यामो वर्ण इति स्मरेत् ।
 श्रीभूनीळादिभिश्च षड्स्वरैर्मन्त्रवित् क्रमात् ॥४३॥
 प्रणवेन करन्यासं षडंगंकारयेत् बुधः ।
 व्याप्यं तत् व्यापकं सम्यक् तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥४४॥
 चक्रशंखगदापद्मधारिणं श्रीधरं विभुम् ।
 नमामि विष्णुं तं देवं सर्वाभरणबूषितम् ॥४५॥

मधुसूदनमन्त्रः

क्रमाद्वक्ष्ये विशेषेण तन्मन्त्रं मधुसूदनम् ।
 तारादि वन्हिजायांतं श्रीमधुसूदनाय च ॥४६॥
 तदभुक्तिमुक्तिदं सत्यं ब्रह्मा त्रैरपि चोदितम् ।
 मधुसूदनमन्त्रस्य ब्रह्मा त्रैरपि उदाहृतः ॥४७॥
 छन्दश्च देवी गायत्री देवस्यान्मधुसूदनः ।
 स्वाहा शक्ति स्तथौं बीजं श्रीं कीलकमिति स्मृतम् ॥४८॥
 श्रीं कवचं ऐमित्यत्रं श्यामो वर्ण उदाहृतः ।
 सर्वालंकारसंयुक्तं वनमालाविभूषितम् ॥४९॥
 श्रीभूसमेतं देवेशं नमामि मधुसूदनम् ।

त्रिविक्रममन्त्रः

त्रिविक्रममनुं सम्यक् क्रमाद्वक्ष्ये चतुर्दुख ॥५०॥
 त्रिविक्रमस्य मन्त्रस्य ब्रह्मात्रैषिरुदातुतः ।
 छन्दश्च देवी गायत्री देवतास्य त्रिविक्रमः ॥५१॥
 स्वाहा शक्तिस्तथौं बीजं हीं कीलकमिति स्मृतम् ।
 श्रीं कवचं ऐमित्यत्रं श्यामो वर्ण इति स्मृतः ॥५२॥
 श्रीभूनीळाति बीजैश्च षड्स्वरैर्मन्त्रवित् क्रमात् ।
 प्रणवेन करन्यासं षडंगन्यासमुच्चरेत् ॥५३॥
 चक्रशंरवगदापद्माधारिणं भूपतिं विभुम् ।
 सर्वाभरणभूषांगं नमामि श्रित्रिविक्रमम् ॥५४॥

तारादि वहिनजायान्तं त्रिविक्रमयुतं विभुम् ।
भुक्तिमुक्तिप्रदं मन्त्रं त्रिविक्रममथोच्चरेत् ॥५५॥

वामन मन्त्रः

क्रमद्वामनमन्त्रं वै श्रुणु वक्ष्ये चतुर्मुख ।
प्रणवं पूर्वमुद्धृत्य वामनाय नमोन्तकम् ॥५६॥
उद्धरेत् वामनमनुं भुक्तिमुक्ति प्रदायकम् ।
श्रीमद्वामनमन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिरुदाहतः ॥५७॥
छन्दश्च देवी गायत्री देवता वामनो भवेत् ।
स्वाहा शक्तिस्तथोंबीजं ह्रीं कीलकं अतः परम् ॥५८॥
श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं श्यामोवर्णं उदाहतः ।
श्रीभूनीळादि बीजैश्च षड्स्वरैर्मन्त्रवित् क्रमात् ॥५९॥
प्रणवेनकरन्यासं षडंगं कारयेत् शुचिः ।
व्याप्य तत् व्यापकं सम्यक् तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥६०॥
चक्रशंखगदापद्मधारिणं भूरमापतिम् ।
नमामि वामनं देवं सर्वालंकारभूषितम् ॥६१॥

श्रीधरमन्त्रः

वक्ष्ये श्रीधरमन्त्रस्य क्रमादेव चतुर्मुख ।
प्रणवं पूर्वमुच्चार्य श्रीधरायनमोन्तकम् ॥६२॥
स्यात् श्रीधरमनुं सम्यक् उद्धरेत् भक्तिमुक्तिदम् ।
श्रीमत् श्रीधरमन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिरुदाहतः ॥६३॥

छन्दस्य देवी गायत्री देवता श्रीधरस्मृतः ।
 ओं बीजं च नमस्शक्तिः कीलकं हीमिति स्मृतम् ॥६४॥
 श्रीभूमिनीळा बीजैश्च षड्स्वरैर्मन्त्रवित् क्रमात् ।
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं कारयेत् शुचिः ॥६५॥
 व्याप्यं तत् व्याप्तं सम्यक् तन्मन्त्रैणैव कारयेत् ।
 चक्रशंखगदापद्माधारिणं भूरमापतिम् ॥६६॥
 नमामि श्रीधरं देवं सर्वालङ्कारसंयुतम् ।

हृषीकेशमन्त्रः

हृषीकेशः नु वक्ष्ये क्रमादेव चतुर्मुख ॥६७॥
 तारादि वन्हिजायान्तं हृषीकेशाय संयुतम् ।
 हृषीकेश मनुं प्रोक्तं उद्धरेत् मुक्तिमुक्तिदम् ॥६८॥
 हृषीकेशस्य मन्त्रस्य ऋषिव्यासस्तथैव च ।
 छन्दश्च देवी गायत्री हृषीकेशस्तु देवता ॥६९॥
 अहस्यमित्तस्थौं बीजं हीं कीलकमिति स्मृतम् ।
 श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं श्यामो वर्ण इति स्मृतः ॥७०॥
 श्रीभूमीळादिबीजैश्च षड्स्वरैर्मन्त्रवित् क्रमात् ।
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं कारयेत् बुधः ॥७१॥
 व्याप्यं तत् व्याप्तं सम्यक् तन्मन्त्रैणैव कारयेत् ।
 शंखचक्रधनुर्बाणधं श्रीभूपतिं विभुम् ॥७२॥

सर्वाभरणशोभांगं हृषीकेशं नमास्यहम् ।

पद्मनाभ मन्त्रः

पद्मनाभमनुं वक्ष्ये क्रमादेव चतुर्मुख ॥७३॥

ओं नमः पदमुच्चार्य पद्मनाभाय संयुतम् ।

पद्मनाभमनुं मुख्यं उद्धरेत् भुक्तिमुक्तिदम् ॥७४॥

श्रीपद्मनाभमन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिरुदाहतः ।

छन्दश्च देवी गायत्री पद्मनाभश्च देवता ॥७५॥

ओं बीजं शक्तिरायेति हीं कीलकं इति स्मृतम् ।

श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं श्यामो वर्ण इति स्मरेत् ॥७६॥

श्रीभूनीलादिबीजैश्च षड्स्वरैर्मन्त्रवित् क्रमात् ।

प्रणवेन करन्यासं षडंगं कारयेत् शुचिः ॥७७॥

व्याप्यं तथैव व्यापकं सम्यक् तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ।

चक्रशंखगधाखड्गधरं नाभे च पंकजम् ॥७८॥

किरीटादि विभूषांगं पद्मनाभं नमास्यहम् ।

दामोदरमन्त्रः

नमोदरमनुं वक्ष्ये क्रमादेव चतुर्मुख ॥७९॥

ओं नमः पदः पुङ्क्तर्य दामोदराय संयुतम् ।

दामोदरमनुं सम्यक् उद्धरेत् भुक्तिमुक्तिदम् ॥८०॥

दामोदरस्य मन्त्र च ऋषिर्व्यासस्तथा भवेत् ।

छन्दश्च देवी गायत्री देवो नमोदरस्तदा ॥८१॥

ओं बीजमित्यायशक्तिः ह्रीं कीलकं इति स्मृतम् ।
 श्रीभूनीळादिबीजैश्च षड्स्वरैर्मन्त्रवित् क्रमात् ॥८२॥
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं कारयेत् बुधः ।
 व्याप्य तत् व्यापकं सम्यक् तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥८३॥
 चक्रशंखधरं देवं लक्ष्म्यालिंगितवक्षसम् ।
 गदाशांगं खड्गधरं पद्मपीठोपरिच्छितम् ॥८४॥
 सर्वाभरणभूषांगं भक्तैस्सेव्यं जगत्प्रिति ।
 नमामि सततं भक्त्या दामोदर्शाप्यद्य ॥८५॥

संकर्षणपदः

संकर्षणमनुं वक्ष्ये क्रमादेव चतुर्मुखः ।
 तारादिवन्हिं प्राप्तान्तं संकर्षणाय संयुतम् ॥८६॥
 संकर्षणमनुं सम्यक् उद्धरेत् सर्वसिद्धिदम् ।
 संकर्षणस्य मन्त्रस्य ऋषिर्गर्ग्यस्तथैव च ॥८७॥
 गायत्री छन्दो त्युक्तो देवसंकर्षणो भवेत् ।
 स्वाहा ॥ क्लेस्तथों बीजं ह्रीं श्रीलक्ष्मिति स्मृतम् ॥८८॥
 श्रीं कवचमैमित्यन्तं नीलोवर्ण इति स्मृतः ।
 श्रीभूनीळादिबीजैश्च षड्स्वरैर्मन्त्रवित् क्रमात् ॥८९॥
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं कारयेत् बुधः ।
 चक्रशंखगं शूलधरं कामां रूपिणम् ॥९०॥

भजेत् संकर्षणं देवं सर्वकामफलप्रदम् ।
व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥११॥

वासुदेव मन्त्रः

वासुदेवमनुं वक्ष्ये क्रमादेव चतुर्मुख ।
तारामो भगवते वासुदेवाय अस्युतम् ॥ १२॥
वासुदेवमनुं सम्यक् उद्धरेत् भुक्तिमुक्तिदम् ।
श्रीवास्तुल्नपन्नस्य ब्रह्मा अस्मिन्दत्तर ॥१३॥
छन्दश्च देवी गायत्री वासुदेवस्तु देवता ।
ओं बीजं रात्करायेति हीं कीलकमिति स्मृतम् ॥१४॥
श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं इयामो वर्णं उदाहृतः ।
श्रीभूनीळादिबीजैश्च षड्स्वरैर्मन्त्रवित् क्रमात् ॥१५॥
प्रणवेन करन्यासं षडंगं कारयेत् बुधः ।
व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैवकारयेत् ॥१६॥
सर्वालंकारसहितं देवदेवं परात्परम् ।
श्रीभूनीळाधिपं सत्यं वासुदेवं नमाम्यतम् ॥१७॥

प्रद्युम्नमन्त्रः

वक्ष्ये प्रद्युम्नमन्त्रस्य क्रमादेवचतुर्मुख ।
तारामि वन्हिजायान्तं प्रद्युम्नाय पाराम्नेवतम् ॥१८॥
काम्यामि सर्वफलं प्रद्युम्नं मनुमुरेत् ।

तथा प्रद्युम्नमन्त्रस्य ऋषिर्गर्घस्तथा भवेत् ॥१९९॥
 गायत्री छन्द इत्युक्तं प्रद्युम्नो देवता भवेत् ।
 स्वाहा शक्तिस्तथों बीजं हीं कीलकमितिस्मृतम् ॥२००॥
 श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं श्यामो वर्ण इति स्मृतः ।
 श्रीभूनीलादि बीजैश्च षड्स्वरैर्मन्त्रवित् क्रमात् ॥२०१॥
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं कारयेत् शुचिः ।
 व्याप्यं तत् व्यापकं सम्यक् तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥२०२॥
 चक्रशंखासि शूलादिधरं विद्यादिदायकम् ।
 सर्वाभरणभूषांगं प्रद्युम्नं अनिशं भजे ॥२०३॥

अनिरुद्धमन्त्रः

अनिरुद्धमनुं वक्ष्ये क्रमादेव चतुर्मुख ।
 तारादिवन्हिजायायांतं अनिरुद्धाय संयुतम् ॥१०४॥
 अनिरुद्धमनुंचैतत् उद्धरेत् सर्वसाधनम् ।
 अनिरुद्धाख्यमन्त्रस्य ऋषिर्गर्घस्तथा भवेत् ॥१०५॥
 गायत्री छन्द इत्युक्तोप्यनिरुद्धस्तु देवता ।
 स्वाहा शक्तिस्तदों बीजं हीं ग्रीष्मधृष्टिं स्मृतम् ॥१०६॥
 श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं श्यामोवर्ण इति स्मृतः ।
 श्रीभूनीलादिलीलां पद्मस्वरैर्मन्त्रद्वित् क्रमात् ॥१०७॥
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं कारयेत् शुचिः ।
 व्याप्यं तत् व्यापकं सम्यक् तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥१०८॥

शंखचक्रधनुः खड्गधरं सर्वार्थदायकम् ।
सर्वालंकारसंयुक्तं अनिरुद्धं यजेत् सदा ॥१०९॥

पुरुषोत्तममन्त्रः

क्रमाद्वक्ष्ये तदा ब्रह्मन् श्रीमनुं पुरुषोत्तमम् ।
तारं ततश्च कृष्णाय तदा पुरुषोत्तमाय च ॥११०॥
रथाहंतं उद्धरेन् मन्त्रं पुरुषोत्तमेभं विदुः ।
भुक्तिपुमिष्टदं शांतं मन्त्रमेतदनुरूपम् ॥१११॥
पुरुषोत्तममन्त्रः ब्रह्मात्रष्टिरुदाहतः ।
छ.१८ देवी गायत्री देवता पुरुषोत्तमः ॥११२॥
स्वाहा शक्तिस्तथों बीजं हीं कीलकमितिस्मृतम् ।
श्रीं कवचमैषित्यन्तं श्यामो वर्ण उदाहतः ॥११३॥
श्रीभूनीलालिङ्गीष्टैष्टप्त षड्स्वरैर्मन्त्रवित् क्रमात् ।
प्रणाने करन्यासं षडंगं कारयेत् शुचिः ॥११४॥
व्याप्य तत् व्यापकं सम्यक् तनमन्त्रैष्टव कारयेत् ।
चक्रशंखधरं देवं भक्तरक्षार्थं आदरात् ॥११५॥
सर्वालंकारसंयुक्तं नमामि पुरुषोत्तमम् ।
सदा तृतीयमन्त्रं ते मन्त्रगर्भेषु सात्त्विके ॥११६॥
यद्वूपं वर्तते सम्यक् तद्वूपधरमव्ययम् ।
इन्द्रद्युम्नाय भक्ताय प्रियाय एषित्वात्पिष्टे ॥११७॥
अथो यद्वृत्तिर्मुक्तः शुद्धिलालिङ्गात्पिणाम् ।

जगन्नाथ मन्त्रः

जगन्नाथेति नामांगं बलरामार्धरूपिणम् ॥११८॥
 सुभद्राख्य महालक्ष्मी रूपसार्धांगवेषिणम् ।
 स्वोच्छिष्टान्नादितीर्थेश्च देवादीनां च पैतृके ॥११९॥
 ऋषीणां च द्विजादीनां सर्वेषां मुक्तिदायकम् ।
 भुक्तिमुक्तिप्रदं शांतं स्वभुखांबोजदर्शनात् ॥१२०॥
 प्रपन्नार्तिहरं सम्यक् पापीनां च सुमुक्तिदम् ।
 तं परात्परं अव्यक्तं नमामि पुरुषोत्तमम् ॥१२१॥
 पुरुषोत्तमबिभवस्य समन्ताद्योजन त्रयम् ।
 तं परात्परं अव्यक्तं नमामि पुरुषोत्तमम् ॥१२२॥
 गयाप्रयागकाशीभ्यस्सत्यं कोटिगुणाथिकम् ।
 सैव पदमादिवासी च कालिंगाख्ये युगे युगे ॥१२३॥
 सदा ब्रह्म गयातीरे समीपे पूर्वभागके ।
 सर्वेषां मुक्तिदस्साक्षात् प्रसन्नः पुरुषोत्तमः ॥१२४॥
 तथैव सिंहगिर्या च श्रीरंगे वेंकटाचले ।
 दिव्ये सैद्धे तथा सम्यक् स्वयंव्यक्तस्थलादिषु ॥१२५॥
 पितृणां विष्णुसायुज्य सिद्धये विष्णुभूमिषु ।
 क्षौरं श्राद्धादिकं कुर्यात् सर्वेषां मुक्तिसिद्धये ॥१२६॥
 विष्णोर्निर्वेदिनां च विष्णुपादोदकं सदा ।
 पितृणां गुणिग्निदृष्टर्द्देवर्षीणां च सादरम् ॥१२७॥

जगत्राथ मन्त्रः

जगत्राथेति नामांगं बलरामार्धरूपिणम् ॥११८॥
 सुभद्राख्यं महालक्ष्मी रूपसार्धांगवेषिणम् ।
 स्वोच्छिष्टात्रादितीर्थेश्च देवादीनां च पैतृके ॥११९॥
 ऋषीणां च द्विजादीनां सर्वेषां मुक्तिदायकम् ।
 भुक्तिमुक्तिप्रदं शांतं स्वमुखांबोजदर्शनात् ॥१२०॥
 प्रपत्रार्तिहरं सम्यक् पापीनां च सुमुक्तिदम् ।
 तं परात्परं अव्यक्तं नमामि पुरुषोत्तमम् ॥१२१॥
 पुरुषोत्तमविम्बस्य समन्ताद्योजन त्रयम् ।
 तं परात्परं अव्यक्तं नमामि पुरुषोत्तमम् ॥१२२॥
 गयाप्रयागकाशीभ्यस्सत्यं कोटिगुणाधिकम् ।
 सैव पद्मादिवासी च कालिंगाख्ये युगे युगे ॥१२३॥
 सदा ब्रह्म गयातीरे समीपे पूर्वभागके ।
 सर्वेषां मुक्तिदस्साक्षात् प्रसन्नः पुरुषोत्तमः ॥१२४॥
 तथैव सिंहगिर्यां च श्रीरंगे वेंकटाचले ।
 दिव्ये सैद्धे तथा सम्यक् स्वयंव्यक्त थलादिषु ॥१२५॥
 पितृणां विष्णुसायुज्य सिद्धये विष्णुभूमिषु ।
 क्षौरं श्राद्धादिकं कुर्यात् सर्वेषां मुक्तिसिद्धये ॥१२६॥
 विष्णोर्निवेदितात्रं च विष्णुपादोऽकं सदा ।
 पितृणां मुक्तिसिद्धृर्देवर्षीणां च सादरम् ॥१२७॥

शिवनिवेदितान्नादि निषेधः

देवतान्तरनैवेद्यं शिवस्य च विशेषतः ।

न दद्यात् न स्पृशेत् सर्वे द्विजाद्यस्सर्वकर्मसु ॥१२८॥

शिवपादोदकं यद्वत् नैवेद्यार्दीश्च न स्पृशेत् ।

गृहणीयात् वाथ योश्नीयात् अन्नतीर्थं शिवार्पितम् ॥१२९॥

स याति नरकं घोरं रौरवं रोमसंख्यया ।

गृहणीयात् विष्णुनैवेद्यं तस्मादेव चतुर्मुख ॥१३०॥

विष्णुनैवेद्यमहात्म्यं प्रोक्तं संक्षेपतस्तथा ।

भक्षयेत् विष्णुनैवेद्यं एकादश्यां व्रतादिषु ॥१३१॥

एकादश्यादि शुद्ध्यर्थं विष्णुसायुज्यहेतवे ।

सर्वान् कामान् भजेत् सम्यक् विष्णुनैवेद्य भक्षणात् ॥१३२॥

अधोक्षजमन्त्रः

अधोक्षजमनुं वक्ष्ये क्रमेण कमलासन ।

तारान्दिष्टिष्टान्तं अधोक्षजं युतम् ॥१३३॥

अधोक्षजमनुं सम्यक् उद्धरेत् भुक्तिमुक्तिदम् ।

अधोक्षजस्य मन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिरुदाहुतः ॥१३४॥

छ-कृष्ण देवी गायत्री नृसिंहो देवता भवेत् ।

ओं श्रीष्ट्रभेत्याय शक्तिः कीलकं हीमिति स्मृतम् ॥१३५॥

श्रीं कवचं ऐष्ट्रित्यस्त्रं श्यामो वर्ण इति स्मृतः ।

श्रीभूनीळादिबीजैश्च षड्गंगैर्ज्ञवित् क्रमात् ॥१३६॥
 प्रणवेन करन्यासं षड्गंगं कारयेत् शुचिः ।
 मूलमन्त्रपदैर्ज्ञवद् चतुर्धा च स मन्त्रवित् ॥१३७॥
 व्याप्यं तत् व्यापकं सम्यक् तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ।
 श्रीनारसिंहप्रीत्यर्थे उभियोग इति स्मरेत् ॥१३८॥
 तत्तन्त्रं जपेत् सम्यक् तत्तत् प्रीत्या इतिस्मरेत् ।
 केशवाद्यादि मन्त्राणां विधिरेष चतुर्मुख ॥१३९॥
 ताक्षर्याननधरं शांतं कटीवासधरं विभुम् ।
 सदा किरीटहारादि सर्वाभरण भूषितम् ॥१४०॥
 भूवराहनृसिंहाख्य नामरूपादि धारिणम् ।

दशांग चन्दनम्

चन्दनागरुकर्पूर पूतद्वयविमिश्रितम् ॥१४१॥
 कस्तूरीकुंकुमैर्युक्तं रत्न हेमादि मिश्रितम् ।
 निशीथाम्बुरपोदेतं चन्दनान्तस्थितं हरिम् ॥१४२॥
 नित्यं सच्च नादैश्च भूषितांगं हरिं विभुम् ।
 सदाऽक्षयतृज्जीयाणां सर्वेषां मुक्ति सिद्धये ॥१४३॥
 निजस्वरूपलेपादि दर्शनं विभुः व्यद्यम् ।
 श्वेतवर्णनुरांगं वृद्धयौवनवेषिणम् ॥१४४॥
 पंचांतं शतफलं सहस्रं चोक्तमं भवेत् ।
 पंचत्वंगादि संयुक्तं स्नानं तत्परमादेनम् ॥१४५॥

पुनस्तथा सदा सम्यक् दानवांतं स्तिथं प्रभुम् ।
 पुनरक्षतृतीयायां वै स्वस्वरूपादिर्शनम् ॥१४६॥
 महाहविष्वड्रासाद्यै भुक्त्वा सिंहाचले स्थितम् ।
 अदर्शितपदाद्यन्तं सिंहाद्रीशं नमाम्यहम् ॥१४७॥
 भंगं करोति योमोहात् सिंहाद्रीशस्य चन्दनम् ।
 अविष्मध्ये सदा राजा मन्त्रपालपुरोहितः ॥१४८॥
 गणको राजभूत्यो वा मन्त्री वा दण्डनायकः ।
 स याति नरकं घोरं तस्यायुश्श्रीश्च नश्यति ॥१४९॥
 तस्यवंशक्षयंयाति देशं राज्यं च नश्यति ।
 मोहात् चन्दनभंगे वै पुनर्दत्त्वा तु चन्दनम् ॥१५०॥
 महाहविर्दशगुणं कुर्यात् राजा च सर्वदा ।

सिंहाद्रीशपूजनम्

म गोप्तव्यधिना सम्यक् बालाधैरुत्सवादिभिः ॥१५१॥
 तस्मात् सर्वप्रयत्नेन रिक्ताद्रीशं प्रपूजयेत् ।
 अग्रे सिंहाद्रिनाथस्य योवसेत् स विनश्यति ॥१५२॥
 विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं सिंहाद्रीशं सदास्मरेत् ।
 अर्चकानां फलं सम्यक् वकुं शक्यं न मादृशैः ॥१५३॥
 जगन्नाथं नृसिंहंच भक्त्या सम्यक् प्रपूजयेत् ।

अच्युतमन्त्रः

क्रमा- अच्युतमन्त्रस्य वक्ष्ये श्रुणु चतुर्मुख ॥१५४॥

प्रणवं पूर्वमुच्चार्य अच्युताय नमोन्तकम् ।
 उद्धरेत् अच्युतमनुं भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥१५५॥
 श्रीमदच्युतमन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिरुदाहतः ।
 छन्दश्च देवी गायत्री देवताप्यच्युतो भवेत् ॥१५६॥
 ओं बीजं तु नमशशक्तिः कीलकं हीमितिस्मृतम् ।
 श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं श्यामो वर्ण इति स्मृतः ॥१५७॥
 श्रीभूनीळादि बीजैश्च षड्स्वरैर्मन्त्रवित् क्रमात् ।
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं कारयेत् शुचिः ॥१५८॥
 व्याप्यं तत् व्यापकं सम्यक् तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ।
 शंखचक्रगदापद्मधारिणं भूरमापतिम् ॥१५९॥
 सर्वाभरणसंयुक्तं अच्युतं तं गःगःगःहृः ।

जनार्दनम्

जनार्दनमनुं वक्ष्ये क्रमानेव चतुर्मुख ॥१६०॥
 प्रणवार्थं नमोन्तं वै चतर्थन्तजनार्दनम् ।
 जनार्दनमनुं सम्यक् उद्धरेत् भुक्तिमुक्तिदम् ॥१६१॥
 श्रीजनार्दनमन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिरुदा इतः ।
 छन्दः च देवी गायत्री देवता च जनार्दनः ॥१६२॥
 ओं बीजं च नमः कीलकं हीमिति स्मृतम् ।
 श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं श्यामो वर्ण इति स्मृतः ॥१६३॥

श्रीभूनीळादि बीजैश्च षड्ख्यैर्ष्ववित् क्रमात् ।
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं कारयेत् शुचिः ॥१६४॥
 व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ।
 शंखचक्रगदापद्मधारिणं श्रीपतिं हरिम् ॥१६५॥
 सर्वालंकारसंयुक्तं तं नमामि जनार्दनम् ।
 जनार्दनं गयायां च गयायां ब्रह्मसंज्ञकम् ॥१६६॥
 शुद्धपुष्करिणीतीरे सर्वेषां मुक्तिसिद्धये ।
 ध्यायेत् जपेत् अर्चयेत् च पैतृकं च जनर्दने ॥१६७॥
 जनार्दनाख्यं गिर्या च गौतमीपूर्वभागके ।
 कंकणग्राममध्ये च तत्समीपदिगीशके ॥१६८॥

उपेन्द्रमन्त्रः

उपेन्द्रमन्त्रं वक्ष्येऽथ क्रमादेव चतुर्मुख ।
 उपेन्द्रस्य च मन्त्रात्यं ऋषिर्गर्घस्तथैव च ॥१६९॥
 गायत्री छन्द इत्युक्तं उपेन्द्रो देवता भवेत् ।
 प्रणवादिनमोन्तं च उपेन्द्राय पदं वदेत् ॥१७०॥
 ओं बीजं च नन्दश्चक्तिः हीं क्लीलकस्त्रिते स्मृतम् ।
 श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं श्यामो वर्ण इति स्मृतः ॥१७१॥
 श्रीभूनीळादि लीष्टैऽच षड्स्वरैर्मन्त्रवित् क्रमात् ।
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं कारयेत् बुधः ॥१७२॥
 व्याप्यं तत् व्यापकं सम्यक् तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ।
 चक्रशंखग्रामधारिणं श्रीधरं विभुम् ॥१७३॥

सर्वाभरणभूषांगं उपेन्द्रं देवं आश्रये ।
 प्रणवादि नमोन्तं च उपेन्द्रायेति संयुतम् ॥१७४॥
 सर्वार्थदायकं सम्यक् उपेन्द्रमनुमुद्धरेत् ।

हरिमन्त्रः

हरिमन्त्रं क्रमाद्वक्ष्ये श्रुणुष्व कमलासन ॥१७५॥
 ओं हरिं हुंपडित्युक्त्वा हरिमन्त्रसमुद्धरेत् ।
 भुक्तिमुक्तिप्रदं शांतं सर्वार्थनिवारणम् ॥१७६॥
 तथा श्रीहरिमन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिः इत्यहतः ।
 छन्दश्च देवी गायत्री श्रीहरिमन्त्रता भवेत् ॥१७७॥
 प्रणवं पूर्वमुद्धृत्य हरये नम इत्यतः ।
 नमशक्तिस्तथों बीजं श्रीं कीलकनिति स्मृतम् ॥१७८॥
 श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं श्यामो वर्ण इति स्मृतः ।
 श्रीभूनीळादि बीजैश्च षड्कर्मन्त्रादेत् क्रमात् ॥१७९॥
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं कारयेत् शुचिः ।
 व्याप्य तत् व्यापकं चैव तन्मेष्टैषैव कारयेत् ॥१८०॥
 चक्रगांखपलाप्लाणार्दिणं भूपतिं विभुम् ।
 सर्वाभरणभूषांगं एषामिहरिमव्ययम् ॥१८१॥

श्रीकृष्णमन्त्रः

वक्ष्ये श्रीकृष्णामन्त्रम् श्रुणुष्व कमलासन ।
 ओं कलीं कृष्णाय नमः कृष्णमन्त्रं समुद्धरेत् ॥१८२॥

भुक्तिमुक्तिप्रदं शांतं सर्वाभीष्टफलप्रदम् ।
 अस्य श्रीकृष्णमन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिरुदाहृतः ॥१८३॥
 छन्दश्च देवी गायत्री श्रीकृष्णो देवता भवेत् ।
 आं बीजं नमश्शक्तिः कर्लीं कीलकमिति स्मृतम् ॥१८४॥
 श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं श्यामो वर्ण इतिस्मृतः ।
 श्रीभूनीळादि बीजैश्च षड्स्वरैर्मन्त्रवित् भवेत् ॥१८५॥
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं लारयेत् शुचिः ।
 व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥१८६॥
 चक्रशंखगदापद्मधारिणं वनमालिनम् ।
 सर्वालंकारसंयुक्तं श्रीकृष्णं तं नमाभ्यहम् ॥१८७॥
 केशवाद्यादि मन्त्राणां पुरश्चरणकादिकम् ।
 पुंसूक्तवत्तदा ब्रह्मन् अथवा भूलभन्त्रवत् ॥१८८॥
 द्विजानां वै प्रपत्रभां परमैकान्तिनां तथा ।
 द्विष्णुस्त्रादुष्ट्रस्त्रिद्विष्ट्रिविष्टवर्चास्त्रापनाय च ॥१८९॥
 प्रोक्तां च विष्णुमन्त्रां च सर्वेषां मुक्तिसिद्धये ।

इति श्रीपांचरणे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
 त्रयोदशोऽध्यायः

अथ चतुर्मुखोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच-

मन्त्रादि देव प्रीत्यर्थं न्यासध्यानादि चोऽच्यते ।

चतुर्विंशति तत्वानां देवतानिर्णयं तथा ॥१॥

विष्णुप्रतिष्ठासिद्ध्यर्थं देहबिम्बात्मशुद्धये ।

सत्रिवेशादिसिद्ध्यर्थं सर्वेषां मुक्तिसिद्धये ॥३॥

नवद्विपुष्टुद्गत्वा लिङ्गरसैव धार्यः छन्दोक्षरत्वात् रसनाग्रधार्यः ।

अन्त्यागादि सिद्ध्यर्थं देवतां हृदि धारयेत् ॥४॥

सृन्दित्याद्वयं नाभित्वात् द्विजानां जातुवन्यसेत् ॥५॥

गुह्यस्य शक्तियुक्तत्वात् गुह्ये शक्तिं तथा न्यसेत् ।

कीलकं संहित्युज्जग्न्वा त् कीलकं सन्धिषु न्यसेत् ॥६॥

कवचं वर्म्मुज्जग्न्वा त् देवे तत्कवचं न्यसेत् ।

अस्त्रं संरक्षणार्थाय दश दिक्षु न्यसेत् बुधः ॥७॥

मन्त्रादेवतायांस्तु तत्तत् वर्णं स्मरेत् सदा ।

विनियोगं हरिप्रीत्या इति कुर्यात् स मन्त्रवित् ॥८॥

गानादे षड्युष्टार्थादि मन्त्रनाथरा चारात् ।

मोक्षसारूप्यसिद्ध्यर्थं विष्णुग्राहं च कारयेत् ॥९॥

प्रतिष्ठार्चनसि द्वयर्थं नित्यकर्मादिसिद्धये ।

मूलादे सर्वमन्त्राणां पुरुष्याद्याद्येत् ॥१०॥

पूजातर्पणहेऽप्तेष्टप्तेष्ट च चतुर्मुख ।

जप चतुरंगम्

जप मात्रं पदातीस्यात् तर्पणं हय एव च ॥११॥

होमवर्ग इभः ख्यातो रथः पुष्यांजलीयकम् ।

अन्नदानं तु गतः ॥दि नृपो मन्त्रवत् अब्जज ॥१२॥

दरिद्राणां उपायं च वक्ष्ये श्रुणु चतुर्मुख ।

एकान्ते षड्गुणं जप्त्वा द्वयंगे तु त्रिगुणं जपेत् ॥१३॥

त्रयंगे तु द्विगुणं जप्त्वा चतुरंगे तथैव च ।

एतज्जपादिकं कृत्वा प्रतिद्वयादिकं आचरेत् ॥१४॥

स्थापकस्य तथा योगात् पूजायाचातेशोभनात् ।

अभिरूप्याच्च बिस्त्रयस्य सदा निहितम् ॥१५॥

जपहीनप्रतिष्ठादेः सर्वेषां नरकं भवेत् ।

रोगादिपाठनं सम्यक् उत्तमपुदादीप्तप्रस्त्रम् ॥१६॥

तस्मात् विष्णवर्चनार्थाय जपश्चादप्त भव ।

आचार्यत्वार्थं अमलं जपेत् द्वयजपादित् ॥१७॥

लभेत् विष्णुसाधुज्यं मन्त्ररत्नजपात् सदा ।

चतुर्विंशति त्वन्यासः

भवेदाकाशतत्वस्य केशवो देवता सदा ॥१८॥

नारायणस्तथा वायोः अग्नेर्मार्थव एव हि ।

गोविन्दो जल तद्वय विष्णुर्भूमेश्वर देवता ॥१९॥

मधुसूदनस्तु शब्दस्य स्पर्शं चापि त्रिविक्रमः ।
 रूपस्य वामनो देवः श्रीधरस्तु रसस्यच ॥२०॥
 हषीकेशस्तु गन्धस्य पदमनाभस्तु वाक्पतिः ।
 पाण्योदामोदरो देवः सर्वदा कमलासन ॥२१॥
 संकर्षणः पादयोश्च पात्कीशो वासुदेवकः ।
 प्रद्युम्नश्च उपस्थेश श्रोत्रेशो ह्यनिरुद्धकः ॥२२॥
 पुरुषोत्तमस्त्वगीशश्च लोचनेशो हयथोक्षजः ।
 जिह्वेशो नारसिंहश्च देवो ग्राणस्यचाच्युतः ॥२३॥
 जनार्दनो मानसस्य बुद्धेश्चोपेन्द्र इष्यते ।
 अहंकारस्य च हरिः कृष्णादिचत्तस्य देवता ॥२४॥
 तत्वन्यासे विशेषेण ध्यायेत् तत्वादिदेवताः ।
 प्रतिष्ठार्चादिकालेषु नित्यकर्मजपादिषु ॥२५॥
 ततो ज्ञाने विशेषेण स्मरेत् तत्वाधिदेवताः ।
 देवतान्तरबुद्ध्यादिनक्षार्थं हेयहेत्यते ॥२६॥
 चतुर्विंशतित्वानि एतानि श्रुतिष्ठोदितिम् ।
 पंचविंशतिरात्मेति जीवनाम लघोरेत्यत् ॥२७॥
 पतिं आत्मेश्वरं विश्वद्यत्येव सततं स्मरेत् ।
 अन्तर्बहिश्च जीवस्य वर्तते स द्वारेस्सदा ॥२८॥
 षडिंवशोः पुरुष इति ज्ञात्वा देवं गुरुं व्रजेत् ।
 चतुर्विंशतिद्वादश्य स्तूलमूर्पदेदं स्मरेत् ॥२९॥
 न्यासं कुर्यात् वर्णनेत्वैर्हित्यस्तु मात्रकाः ।
 षट्क्रान्तिपान् सम्यक् स्मरेत् विष्णुपरायणः ॥३०॥

संकर्षणं तदाधारे लिंगे प्रद्युम्न रूपिणम् ।
 नाभिचक्रे वैनतेयं हृदि नारायणं प्रभुम् ॥३१॥
 तालमूले तथा विष्णुं वासुदेवं ललाटके ।
 षड्सुस्थानेषु पूज्यं ते भावयन् संयुतेन्द्रियः ।
 सततं पूजयेत् देवं सुहृदा मनसा तु यः ॥३२॥
 स याति वैष्णवं स्थानं पुनरावृत्तिवर्जितम् ।
 तं तु मध्यान्तमित्थं वै तन्मां मानाभिरिष्यते ॥३३॥
 तत्र चक्रं द्वादशारं महामासाक्षराणि च ।
 श्री विष्णुमूर्तयस्तेषु द्वादशद्वादशस्वपी ॥३४॥
 अहं तत्र स्थितं चक्रं भावयामि स्वमायया ।
 आरेषु भ्रमते जीवः क्रमेण कमलासन ॥३५॥
 पंचोपनिषदा ध्यानं पश्चात् कुर्यात् विचक्षणः ।
 पुंसूक्तन्यासं अमलं मूलमन्त्रस्य वाङ्जज ॥३६॥
 अर्चाविग्रहमन्त्रस्य न्यासं कुर्यात् स मन्त्रवित् ।
 अन्तर्यागं जपं कृत्वा अनादीन् कारयेत् सुधीः ॥३७॥
 यथा देवे तथा बिष्ण्वे न्यासकर्मसमाचरेत् ।
 शोषणाद्यादिकं कृत्वा पश्चादेतत् समाचरेत् ॥३८॥
 पंचरात्रोक्त विधिना शुद्धवैष्णवमार्गतः ।
 वैखानसेन वा कुर्यात् विष्णवर्चास्थापनादिकम् ॥३९॥
 इति संक्षेपतः प्रोक्तं विधिना कमलासन ।

इति श्रीपांचरात्रे प्राशारसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
चतुर्दशोऽध्यायः

अथ पञ्चदशोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच-

हंसमत्स्यादिमन्त्राणां विधिं वक्ष्ये चतुर्मुख ।
 तत्तत् बिम्बप्रतिष्ठार्थं अर्चाविद्यार्थमादरात् ॥१॥
 विष्णुसाङ्कुष्ठिलक्ष्यर्थं प्रपत्रात् विशेषतः ।
 प्रणवं पूर्वमुच्यते नमशश्व मनन्तरम् ॥२॥
 ततः परमहंसाय इति मन्त्रं समुच्चरेत् ।
 तथा च हंसमन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिरुदात्तः ॥३॥
 छन्दश्च देवी गायत्री भगवान् उष्णोष्टमः ।

हंसमन्त्रः

हंसरूपी ऋरेदेव ओं बीजं शक्तिर्णं ततः ॥४॥
 श्रीं कीलं हीं कवचं गंमेत्यस्त्रं मिहोच्यते ।
 श्वेतो वर्णं इति ख्यातं ऋषेन्यासमिः भवेत् ॥५॥
 प्रण वेन करन्यासं कुर्यात् वै पञ्चदशतः ।
 रुच्यार्यं षडंगं तु ततो मन्त्रं वदेत् क्रमात् ॥६॥
 व्याप्यं तत् व्यापकं चैव मूलः न्त्रेण कारयेत् ।
 चक्राशंखेण देवं रांदंशास्त्रं युतम् ॥७॥
 श्रीभूमि सहितं देवं हंसरूपं हरिं भजे ।
 षण्मन्त्राणे तथा वक्ष्ये हंसमन्त्रस्य तत्क्रमात् ॥८॥

प्रणवं बीजमित्युक्तं पिंचमन्त्रं नवाक्षरम् ।
ऋतं सत्यं इहेत्युक्तं मनुसाज्ज ततः परम् ॥१॥

हंसगायत्री

हंसशशुचि षटिति पदमन्त्रो भवेत् सदा ।
परब्रह्माय विद्महे वासुदेवाय धीमहि ॥
तंनो हंसः प्रचोदयात् ॥१०॥

एतदेव हि गायत्री हंसनामाख्यमुक्तमम् ।
पूर्वोक्तमेव ब्रह्मास्त्रं अस्त्रमन्त्रं भवेत्ततः ॥११॥

मत्स्यमन्त्रं ततो वक्ष्ये क्रमादेव चतुर्मुख ।
दशावतारभेदं च मुख्या हंसादयस्तथा ॥१२॥

मयोक्तमेव मत्स्यस्यात् व्यूहाद्याशशुद्धसात्विकाः ।
आवेश मूर्तिरेवस्यात् रामः परशुरामः ॥१३॥

सदा मोहनमूर्तिस्स्यात् गच्छमूर्तिः चतुर्मुख ।
दशावतारमध्ये वै मूर्तिमेतत् यं त्यजेत् ॥१४॥

प्रपन्नो वैष्णवस्सम्यक् ब्राह्मणशुद्धः प्रतिष्ठाः ।

दशावतारः

तस्मात् वक्ष्ये वेदरागं अवतारादिकं क्रमात् ॥१५॥

हंसो मत्स्यो हृषीकेः कूर्मः किटिनृकेसरी ।
दुर्जालिङ्गिकमो रामो रामश्चेति दशवत्त्वात् ॥१६॥

रघुरामो लक्ष्मणश्च बालकृष्णो भवेत् सदा ।
तस्मादेव क्रमात् वक्ष्ये हंसमन्त्रादिकं ततः ॥१७॥

मत्स्यमन्त्रः

प्रणवं पूर्वमुच्चार्य ततो भगवतेति च ।
मत्स्यरूपाय संयुक्तं नमः पदमनन्तरम् ॥१८॥
उद्धार्य मत्स्यमन्त्रं वै भुक्तिमुक्तिप्रदं सदा ।
ऋषिर्ब्रह्मा भवेत् सम्यक् मत्स्यमन्त्रस्य सर्वदा ॥१९॥
छन्दश्च देवी गायत्री देवो मीलवपुर्हरिः ।
प्रणवं बीजमित्युक्तं नमशशक्तिरितीरितम् ॥२०॥
श्रीं कीलकं हीं कवचं ऐऽस्मद्भिति चोच्चरेत् ।
श्वेतो वर्ण इति ध्यात्वा अस्त्रं दिक्षु वन्यसद्वश ॥२१॥
न्यसेत् पदचतुष्क्ळेण तदर्थेन क्रमात् शुचिः ।
कृत्वा षडंगं विष्वेष्ट् प्रणवेन करं न्यसेत् ॥२२॥
व्याप्य तत् व्यापकं संयक् कुर्यात् मन्त्रेण मन्त्रवित् ।
मत्स्यानन नरं देवं चक्रं खधरं विभुम् ॥२३॥
सर्वाभ्यासंदुर्जं श्रीभूनीळाधिपं भजे ।
लक्ष्मेकं जपेत् भक्त्या प्रातःकृत्वा विषेषतः ॥२४॥
तुम्भिक्षुं ततः कुर्यात् उंडूत्वेष्टुन्डूत्प ।
वर्तते गोततीतीरे उंडूत्प ग्रामसन्निधौ ॥२५॥
अंखतीर्थतटेरम्ये क्षेत्रं उक्तिप्रदं सदा ।
भजेत्तत्र च सद् भक्त्या उंडूत्पुष्टुत्वाऽ च ॥२६॥

तत्र संपूज्य विधिवत् मत्स्यमूर्तिं हरिं तथा ।
 वसिष्ठश्च ऋषित्वं वै ब्रह्मा ब्रह्मत्वं प्राप्तवान् ॥२७॥
 तत्पूज्य चक्रवर्तित्वं नळाद्याः समवाप्नुवन् ।
 कुल्यादौ मत्स्यमूर्तिर्वै वेदादीन् प्रतिनिर्गतः ॥२८॥
 विष्णुभक्तैस्तु स्तत्रैव पुनस्थापनकं भवेत् ।
 शत्रुक्षयार्थिभिस्सत्यं राज्यायुः कांक्षिभिस्सदा ॥२९॥
 पूर्वोक्तमूर्तिर्वै वेदे देशे कालिंगकाख्यके ।
 पद्मगिर्या गुहायां वै पद्मपुर्या विशेषतः ॥३०॥
 सर्वेषां देवदेवो सो भुक्तिमुक्ति प्रदस्सदा ।
 वेदाऽसो याज्ञवल्क्यो ऋषित्वादिकं आप्नुवन् ॥३१॥
 सर्वज्ञत्वं ज्ञानसिद्धं ब्रह्मा देवत्वं आप्नुवन् ॥३२॥
 कल्पादौ तु स वै ब्रह्मा हंसस्त्वपधरं हरिम् ।
 सात्त्विके द्राविडे देशे चक्रादीन् प्रतिनिर्गतः ॥३३॥
 पुनस्तत्रैव तद्भक्तैः आयुश्श्रीराज्यकांक्षीभिः ।
 तस्मात् तत्र जपं कुर्यात् अर्चामोक्षादिसिद्धये ॥३४॥
 मत्स्यप्रस्त्रय वक्ष्येऽथ षण्मन्त्राणि क्रमात् ततः ।
 मयोक्तं पिण्डमन्त्रस्यात् हंसमन्त्रस्तथा भवेत् ॥३५॥
 बीजं सं गापदं मन्त्रं गायत्रीःस्त्रुत्याः ।
 जपकाले तु तत् ज्ञात्वा पश्चात् मन्त्रं जपेत् द्विजः ॥३६॥

हयग्रीवमन्त्रः

हयग्रीवमनुं वक्ष्ये क्रमादै सः प्राप्तप्रदम् ।
 सांतं हांतं बिन्दुरुक्तं प्रणवादि रुपाद्वितम् ॥३७॥
 भवेत् हयग्रीवमनुः विद्यैश्वर्यादिदार्थम् ।
 हयग्रीवस्य मन्त्रादृष्ट ब्रह्मा ऋषेऽपदाहतः ॥३८॥
 छन्दः देवी गायत्री देवता भगवान् हरिः ।
 हयग्रीवां देवता वै हं बीजमिति चोच्चत् ॥३९॥
 ओं शक्तिः कीलकं हर्णि कवचं श्रीं इत्यादृष्टः ।
 एं अस्त्रमिति चोक्त्वाथ श्वेतो वर्णं इतिस्मृतः ॥४०॥
 स्वरेस्तु षड्गं तु करन्यासं तथा न्यसत् ।
 छन्दः ३१ न्यसेन्मन्त्री व्याप्य तत् व्यापकं क्रमात् ॥४१॥

हयग्रीवमन्त्रः

दन्दे पूरित च भण्डलगतं श्वेतारविन्दासनं
 भन्दाकेन्य-ताव्यकुन्दकुसुम क्षीरेन्दुभासं हरिम् ।
 भुद्रा स्तकशंखध्रुवावेलसत् श्रीमत् जाभण्डलं
 निर्यात्रिमलभारतीपरिमळं विश्वेशमश्वाननम् ॥४३॥
 एवं ध्यात्वा जपेत् मन्त्रं लभकं रमन्त्रावत् ।
 भादिकं तथाकृथा श्रांसूक्तस्यवदुत्तरः ॥४४॥
 याजमन्त्रादिः घ स्यात् हयग्रीवस्य सर्वदा ।
 भण्डमन्त्रादिकं वक्ष्ये तन्मन्त्रफलसिद्धयः ॥४५॥

प्राणस्तु वीजः स्वस्थात् मन्त्रदेवस्य संसदा ।
 मूर्त्यादि सर्वमन्त्राणां क्रमादेव चतुर्मुखः ॥४६॥
 कुक्षिस्तु पिण्डमन्त्रस्थात् संज्ञा वै तच्छिरो भवेत् ।
 कराद्याः पादमन्त्रस्थात् गायत्री देह एव च ॥४७॥
 अस्त्रं पुष्टिरिति ब्रह्मन् मन्त्रदेहस्य सर्वदा ।
 तस्मात् मन्त्रांगहीनेतु फलं नास्ति मनोस्तथा ॥४८॥
 संपूर्णफलमादौ तु मध्येनन्तेन चैव हि ।
 तन्मन्त्राणि च तद्वै वक्ष्ये मन्त्रपद्मद्वये ॥४९॥
 प्राणाप्रतिष्ठासिद्ध्यर्थं देहजानात्मशुद्धये ।
 षष्ठमन्त्राणां तु तन्मध्ये मन्त्रमेकं जपेत् सदा ॥५०॥
 अन्यतत्वं च मन्त्राणि दशवारं जपेत् शुचिः ।
 अन्यथा यो जपेन् मन्त्रं तस्य मन्त्र फलं नहि ॥५१॥
 पिण्डमन्त्रं ततो वक्ष्ये हयग्रीवद्वय सारभू ।
 तारं मायां मान्मथं च नीळा बीजं तथोद्धरेत् ॥५२॥
 हयग्रीवाय संयुक्तं वन्हिजायां तमुद्धरेत् ।
 पिण्डमन्त्राणि चाहुः सर्वविद्याप्रसाकम् ॥५३॥
 सामन्त्रं ततो वक्ष्ये हयग्रीवाख्यकस्य च ।
 द्वयग्रायजुस्सामरूपाय वेदाह्यपद्मप्रिया ॥५४॥
 प्रणवो ग्रीष्मद्विषु लोकाः महाश्वशिरसे नमः ।
 संज्ञामन्त्रं चैष एव शानावेद्याप्रायकः ॥५५॥

वक्ष्येऽथ पदमन्त्रं वै हयग्रीवस्य तत्क्रमात् ।
 उद्गीथप्रणवोद्गीथ सर्ववागीश्वरेश्वर ॥५६॥
 सर्ववेदमयाचिन्त्य सर्वं बोधय बोधय ।
 वेदमन्त्रमिमं सम्यक् वेद वेदान्तदायकम् ॥५७॥
 वेदान्तांगाय विद्यहे हयग्रीवाय धीमही ।
 तत्रो हयग्रीवः प्राप्तोद्यात् ॥५८॥
 हयग्रीवस्य गायत्री एतत् स्वर्णर्थायिनी ।
 तारं मायां मन्मथं च नीलां चिन्ताद्दण्डिं तथा ॥५९॥
 पाशांकुश महामायां हयाननपः ततः ।
 वेदवेदान्तशास्त्रादीन् सर्वविद्या विदापय ॥६०॥
 अमृतं वरुणं वायुं हुंफट् स्वाहेति घोरेत् ।
 हयशीर्षास्त्रमेतत्ै स्मरणज्ञानायकम् ॥६१॥
 तदीयां च मायायां नीलांतं भूषुपाञ्चथम् ।
 पाशांकुशे श्रीरूपस्त्रियन्दृष्टिपृष्ठं रमामपि ॥६२॥
 वेदशास्त्रादिकं सर्वं सर्वत्वं प्रापय ।
 हयानन स वेदांग ज्ञानानन्तमयाशु वै ॥६३॥
 स्त्राविद्यापत्रस्त्रं वै सद्यो विद्यादि ज्ञायकम् ।
 पुरश्चरणामादि भवेत् पुंसूक्तवत्तदा ॥६४॥
 श्रीकामच लक्ष्मीदुर्युक्त् शुचिष्ठ्रीदूष्टवृत् भवेत् ।
 सर्वरत्नसमाकीर्णगोपुराद्यादि शाभिते ॥६५॥

मण्टपे चालये हैमे सर्वालंकारसंयुते ।
 क्रमाद्युपर्युपरि च दिव्यलोकादिमण्टपे ॥६६॥

शेषधर्मादि पीठे वै श्वेताब्जकर्णिकोपरि ।
 उपर्युपरिसंस्कृत्य वन्हिमार्यन्दुमण्डले ॥६७॥

संस्थितं तु हयग्रीवं सुश्वेतं चन्द्रवर्णकम् ।
 श्रीभूनीळादिसहितं चक्रशंखधरं विभुम् ॥६८॥

व्याख्यामुद्राकरं शांतं श्रीपट्टुद्वन्द्वकथारिणम् ।
 सर्वालंकारसंयुक्तं वस्त्रस्वग्रल्नकादिभिः ॥६९॥

चन्दनागरुकर्पूरं पूतिद्वयसुलेपनम् ।
 ध्यायेत् हृत्कर्णिकामध्ये अग्रे देवं सुपूजेतम् ॥७०॥

धारयेत् तस्य निर्माल्यं स्वदेहे चन्दनादिकम् ।
 जपकाले विशेषेण पूर्वद्युर्धारितं सदा ॥७१॥

न्यासं कृत्वाथ पूर्वोक्तं हयग्रीवस्य मन्त्रादित् ।
 हयग्रीवस्य प्ररितो न्यसेत् लालास्यादिकम् ॥७२॥

तत्तत् विग्रहरूपेण कीर्तिप्रादिकाः क्रमात् ।

प्रथमाद्यावरणेषु लक्ष्म्यादि स्थापनम्

लक्ष्मीसरस्वती चाज्ञा महाधीश्च धृतिः क्रमात् ॥७३॥

कीर्तिः प्रज्ञा महा प्रज्ञा प्रथमावरणे न्यसेत् ।
 हयग्रीवाष्टकं सम्यक् द्वितीयावरणे न्यसेत् ॥७४॥

चक्रं शंखं गदा पद्मं शाङ्गं बाणमाण्डे हलम् ।

तत्तत् विग्रहरूपेण तृतीयावरणोन्यसेत् ॥७५॥
 वैनतेयं हनूमन्तं ध्यायेदग्रे सुमन्त्रवित् ।
 कुमुदः कुमुदाक्षश्च पुण्डरीकोऽथ वामनः ॥७६॥
 शंकुकर्णस्मर्वनेत्रसुमुखस्सुप्रतिष्ठितः ।
 चतुर्थावरणेसम्यक् न्यसेत् द्वारादिषु क्रमात् ॥७७॥
 चण्डप्रचण्डौ प्रागद्वारे याम्ये भद्रसुभद्रकौ ।
 नारूप्यां जयविजयौ सोम्ये धातृविधातृकौ ॥७८॥
 एतद्विम्बादिकं ज्ञात्वा पंचमावरणे न्यसेत् ।
 ऋग्वेदं शिल्पशास्त्रं च यजुर्वेदं चिकित्सकम् ॥७९॥
 सामवेदं ज्योतिषं च धनुस्शास्त्रं अर्थर्वणम् ।
 उत्तरे सर्ववेदांश्च रथाभिन्नादिकम् ॥८०॥
 वेदान्त न्यायमीमांसा ऐशान्ये सर्वशास्त्रकान् ।
 प्रथमादि न्यसेत् ब्रह्मन् षष्ठाव॒णके बुधः ॥८१॥
 इन्द्रो वन्हिः पितृपदिद्वैष्टुतो वरुणो मरुत् ।
 कुबेर ईशः पतयः पूर्वादि क्रमाशोन्यसेत् ॥८२॥
 रम्पाद्वाणे सम्यक् तत्तत् शक्त्यादिभिस्सह ।
 ब्रह्माणं च हरं तद्वत् यमं विष्णुं रथाभिन्नेत् ॥८३॥
 प्रागादेवु चतुर्दिक्षु भूतिस्तुत्यादिसंशकान् ।
 अऽमावरणे मन्त्री ग्रहत्वाद्युष्टरहैव च ॥८४॥
 आष्टकाय आष्टकाय पंचचक्राय संयुतम् ।
 ज्वालाद्वाग्य चेत्पुक्त्वा महाचक्राय ते नमः ॥८५॥

सुचक्रायेति चेत्युक्त्वा पूर्वादि क्रमशो न्यसेत् ।
 तथा त्रैलोक्य चक्राय असुरान्तक चक्रधृत् ॥८६॥
 तथा चाधारचक्राय कालचक्राय ततः क्रमात् ।
 नवमावरणे सम्यक् चक्रावरणमुत्तमम् ॥८७॥
 वारुणं वायुमग्निं च प्राकारत्रयकं न्यसेत् ।
 धृत्वा मुद्रा हयग्रीवं चक्रं व्याख्यानं पुस्तकाः ॥८८॥
 धेनुकौस्तुभमुद्रेच धृत्वाथ जपमाचरेत् ।
 एतत् ध्यानादि संयोगात् सर्वविद्यादिकं लभेत् ॥८९॥
 आयुश्श्रीराज्यलाभं च रोगशत्रुक्षयादिकम् ।
 अष्टैश्वर्यादिकं सम्यक् देहान्ते मोक्षमुत्तमम् ॥९०॥
 लभेतत्र नसंदेहः सत्यं सत्यं चतुर्मुख ।
 इति संक्षेपतः प्रोक्तं सर्वेषां ज्ञानसिद्धये ॥९१॥
 हयग्रीवस्यमन्त्रं वै स्वदेहे संस्मरेत् सदा ।
 पूज्यते देवपीठे वा धारयेत् यन्त्रमुत्तमम् ॥९२॥
 धर्ममोक्षप्रदं शांतं ज्ञानैश्वर्यादि दायकम् ।
 मध्ये वृत्तं समालिख्य तन्मध्ये प्रणवं लिखेत् ॥९३॥
 एकाक्षरं हयग्रीवं श्रीभूतीलादि बीजकाः ।
 वारुणं वृत्तसंयुक्तं पाशांशुभृत्यांश्वेतम् ॥९४॥
 ज्ञानैश्वर्यादिनः वाचो मम दापय युग्मकम् ।
 तारबीजेन संवेष्ट्य बहिष्ठट्कोणं आलिखेत् ॥९५॥

कोणेषु तद्विष्णुमनुं संधौ रामषडर्णकम् ।
 भूबीजेन सुसंवेच्य बहिरष्टदलं लिखेत् ॥१६॥
 अष्टाक्षरं तदशेषु नारायणमनुत्तमम् ।
 लिखेत् संधौ नारसिंहं श्रीबीजेनैव वेष्टयेत् ॥१७॥
 तत् बहिर्द्वादशदलं दक्षेषु द्वादशाक्षरम् ।
 वासुदेवाख्यमतुलं सीतारामं तु संधिषु ॥१८॥
 नीळाबीजेन संवेष्ट्य तद्बहिष्टे दशंदलम् ।
 तत् दक्षेषु स्वरान् लिख्य महामायां तु संधिषु ॥१९॥
 मान्मथैन सुसंवेष्ट्य बहिर्द्वादशकं दलम् ।
 तदक्षेषु लिखेन्मन्त्री क्रमादेव चतुर्मुख ॥२०॥
 हयग्रीवस्य गायत्रीं गायत्रीसंधिषु क्रमात् ।
 चिन्तामण्या सुसंवेच्य विन्दुः पूरुद्धुन्तमम् ॥२१॥
 द्वात्रिंशत् द्वात्रिंशत् तद्बहिर्द्वात्रिंशत् द्रमः ।
 मन्त्रराजं नृसिंहं वै चक्रघणं तु संधिषु ॥२२॥
 नीळाबीजेन संवेष्ट्य तद्बहिर्विलिरवेत् शुचिः ।
 अष्टचक्रसमोपेतं पार्थिवं मण्डलं ततः ॥२३॥
 यन्त्रांगानि च तन्मध्ये पार्थिवे मण्डले लिखेत् ।
 यन्त्रादिफलसि ध्यर्थं वक्ष्ये यन्त्रांलक्षणम् ॥२४॥
 द्वात्रिंशत् पूरुद्धुन्तम् द्रम् पूजायनं प्रकल्पयेत् ।
 अष्टांगुलप्रमाणेन धारणे यन्त्रमुरेत् ॥२५॥

सौवर्णे निर्मलेशुद्धे याकज्जीवं फलं भजेत् ।
 रौप्ये विंशतिवर्षाणि तदर्थं भूर्जपत्रके ॥१०६॥
 तदर्थं ताप्तपत्रे तु अन्यत् द्रव्ये तदर्थकम् ।
 अन्तर्मुखं सुषुप्तिस्यात् वर्णं जाग्रत् बहिर्मुखम् ॥१०७॥
 सर्वतो मुखतो वर्णं स्वप्नो यन्त्रं प्रवर्तितम् ।

यन्त्रादि द्रव्यादेश्च श्रेष्ठ नक्षत्राणि

ऋक्षेष्वर्धमुखेष्वैव सौम्ययन्त्रादिकं लिखेत् ॥१०८॥
 तीर्यङ्गमुखेषु ऋक्षेषु विद्वेषं यन्त्रमुद्धरेत् ।
 ऋक्षेष्वधोमुखेष्वैव कूरयन्त्रादिकं लिखेत् ॥१०९॥
 तच्चापनेतुं विद्वेषं स्वप्नयन्त्रं समुद्धरेत् ।
 जाग्रद्वश्ये तदैश्वर्ये आकर्षं शांतिकं लिखेत् ॥११०॥
 विद्वेषस्तम्भने क्रूरे मन्त्रस्यात् सर्वदा द्विज ।

यन्त्रस्य शांगानि

यन्त्रांगानि ततो वक्ष्ये यन्त्रसिद्ध्यर्थं मुत्तमम् ॥१११॥
 बीजं प्राणं च शक्तिश्च दृष्टिर्वश्यादिकं तथा ।
 गायत्रीमन्त्रयन्त्रश्च प्राणस्थापनमेव च ॥११२॥
 भूतदिष्याद्वीष्मनि मन्त्रस्यांगानि वै दश ।
 एतत् ज्ञात्वा विधानेन तद्यन्त्रं च समुद्धरेत् ॥११३॥
 स्वाभीष्टफलसिद्ध्यर्थं ज्ञानमोक्षादिसिद्ध्ये ।
 हयग्रीवस्य यन्त्रं वै सर्वेषां भुक्तिमुक्ते भम् ॥११४॥

कूर्मन्त्रः

कूर्मन्त्रं ततो वक्ष्ये क्रमादेव चुरुर्मुख ।
 ओं नमो भगवते कूर्मरूपिणे स्वाहा ॥११५॥
 तारं नमः पदं धोपत्ता तथा भगवते इति ।
 तत्कूर्मरूपिणे चोक्त्वा एषाऽन्तं उद्धरेत् ॥११६॥
 कूर्ममन्त्रमिदं चैतत् भोगमोक्षप्रदायकम् ।
 मार्कण्डेय नद्याग्निम्यक् कूर्ममन्त्रस्य सर्वदा ॥११७॥
 गायत्री छन्द इत्युक्तं श्रीकूर्म देवता हरिः ।
 तार्तीयं बीजमित्याहुः स्वाहा शक्तिस्तदस्त्रमात् ॥११८॥
 हीं कीलकं श्रीमित्यस्त्रं कवचं ठामिति स्मरेत् ।
 ऐमस्त्रमिति चोक्त्वा थ श्वेतोवर्ण इति स्मृतः ॥११९॥
 तन्मन्त्रमध्ये चोऽक्त्वाथ तन्मन्त्रपदमन्त्रकम् ।
 न्यासं कुर्यात् षडंगं तु कर्णासं तु षड्स्वरैः ॥१२०॥
 व्याप्यं तत् व्यापकं चैव भूद्वप्त्वेण कारेत् ।
 चक्रशंखधरं देवं कूर्मरूपं हरिं विभुम् ॥१२१॥
 सर्वभरणभूषांगं श्रीकूर्ममनिशं भजे ।
 पुरश्चरणमादीन् पुंसूक्तोक्तवाचरेत् ॥१२२॥
 कूर्मन्त्रात् वक्ष्येऽथ अमन्त्राणि क्रमात्तथा ।
 तारं तद्बीजमन्त्रस्य पिण्डमन्त्रमिः भवेत् ॥१२३॥
 ऋतं सत्यं तु संज्ञा स्यात् प्रभन्त्रं तथो च्यते ।
 अन्तरन्तः कूर्मभूतं इति मन्त्रं भवेत्तथा ॥१२४॥

कूर्मगायत्री

लोकाध्यक्षाय विद्वहे धराध्यक्षाय धीमहि ।

तत्रःकूर्मः प्रचोदयात् ॥१२५॥

त्येतत् कूर्मगायत्री भूराज्यादि प्रदायिका ।

ब्रह्मास्त्रं कूर्ममन्त्रस्य अस्त्रमित्युच्यते सदा ॥१२६॥

कूर्ममन्त्रेण विप्रेन्द्र श्रीकूर्म पूजयेत् हरिम् ।

कूर्मदेशो कलिंगाख्ये भुक्ति मुक्तिप्रदं सदा ॥१२७॥

कूर्मक्षेत्रस्य चैशान्ये योजनद्वयमात्रके ।

हयग्रीवो वर्ततेऽत्र धर्ममोक्षप्रदे शुभे ॥१२८॥

कल्पादौ स हयग्रीवः किञ्चिन्द्यां प्रति निर्गतः ।

पुनस्तत् पूर्वदेशे तु तद्भक्तेस्थापनं कृतम् ॥१२९॥

आयुग्रीराज्यादेशादि कांक्षिभिस्मादः सदा ।

तत्तत् विग्रहपूजायां त्यक्त्वा तं मन्त्रमुत्तमम् ॥१३०॥

पूजयेत् राजा अर्चको वा द्विजोत्तमः ।

तस्य वंशक्षयं याति तस्यायुश्रीस्त्वं नश्यते ॥१३१॥

तस्य निष्फलितं कर्म स याति नरकं ध्रुवम् ।

स वै देवतानां नाम सर्वकर्म बहिरुतः ॥१३२॥

वराह मन्त्रः

वराहमन्त्रं वक्ष्येऽथ क्रमादेव चतुर्मुख ।

प्रणवं पूर्वमुखं नमो भगवते ततः ॥१३३॥

ततो वराहरूपाय भूर्भुवस्सुवरित्यपि ।
 पतये भूपतित्वं च मोदो हीति पदान्वितम् ॥१३४॥
 ददापयेति च स्वाहा क्रमादेव समुद्धरेत् ।
 भूवराहमिदं मन्त्रं राज्यश्रीमुक्तिदायकम् ॥१३५॥
 वसिष्ठो ऋषिरित्युक्तो गायत्री छन्द उच्यते ।
 देवता भूवराहश्च ओं बीजमिति चोच्चरेत् ॥१३६॥
 स्वाहा शक्तिःकीलकं हीं कवचं श्रीमितीरितम् ।
 ऐमस्त्रमिति चोक्त्वाथ श्वेतो वर्ण इति स्मरेत् ॥१३७॥
 ओं नमो भगवते वराहरूपयैति पदम् ।
 हृदये विन्यसेन्मन्त्री ह्यन्यत्वे च पदं क्रमात् ॥१३८॥
 न्यसेदेव षडंगंतु करन्यासं तु षड्स्वरैः ।
 व्याप्यं तत् व्यापकं कुर्यात् तन्मन्त्रेणैव मन्त्रवित् ॥१३९॥
 भुजाग्रे भूधरं देवं चक्रं खधरं विभुम् ।
 किरीटादिविभूषांगं भूवराहमहं भजे ॥१४०॥
 पुरश्चरणहोमादि पुंसूक्तोक्तवदाचरेत् ।
 षण्मन्त्राणि क्रमाद्वक्ष्ये वराहस्य चतुर्मुख ॥१४१॥
 सांतं पंचस्वरयुतं बिन्दुनादसमन्वितम् ।
 वराहबीजमित्युक्तं लक्ष्मीधनसुवाक्प्रदम् ॥१४२॥
 तारांते च तथाप्रोक्तं वराहरूपाय स्वाहा ।
 एतत् वै पिण्डमन्त्रं स्यात् सर्वकामफलप्रदम् ॥१४३॥

भूवरा॒होत्साह॑ रूर्ध्वाद्युविद्वशक ।
शत्रुसंहर मांरक्ष श्रियं दापय देहिमे ॥१४४॥
भूवराहन्तदेवस्यात् पदमन्त्रमनुत्तमम् ।

भूवराह गायत्री

भूवराहाय विद्यहे हिरण्यगर्भाय धीमहि
तन्नः क्रोडः ॥१४५॥

भूवराहस्य चक्रं स्यात् ब्रह्मास्त्रं सर्वदा भवेत् ।
सदा वैतरणीतीरे चोत्तरे मुक्तिदायके ॥१४६॥

वर्तते भूवराहो सो भुमिमुक्तिदायक ।
जपेल्लक्षं तु तत्रैव भुवराह॑ ॥१४७॥

पूजयेत् तद्वराहं वै धर्ममोक्षादि सिद्धये ।
भूवराह॑ ॥१४८॥

अन्यमन्त्रेण कुर्यात् चेत् पूजकश्च तिष्ठति ।
कृष्णवेणीद्वितीरे तदा श्रीवेंकटाचले ॥१४९॥

श्रीमुण्डोचैव सिंहाद्रौ भूवराहस्स एव हि ।
वर्तते भक्तरक्षार्थं तत्तत् देशो च सर्वदा ॥१५०॥

अर्चयेत् भूवराहं तं सोशनुते वांचितं फलम् ।

नारसिंहमन्त्रः

क्रमाद्वक्ष्ये नारसिंहं मन्त्रराजमनुत्तमम् ॥१५१॥

भुक्तिमुक्तिप्रदं नृणां सर्वाभीष्ठफलप्रदम् ।
 उद्धार्योग्रं पदं सम्यक् ततो वीरमिति क्रमात् ॥१५२॥
 महाविष्णुं इतीत्युक्त्वा ज्वलन्तं सर्वतोमुखम् ।
 नृसिंहं भीषणं चोक्त्वा ततो भद्रं चतुर्मुख ॥१५३॥
 मृत्युमृत्युः प्रियत्युक्त्वा नमाम्यहं इति क्रमात् ।
 ऋषिब्रह्मास्यमन्त्रस्य छन्दोनुष्टुप् तथैवच ॥१५४॥
 नृसिंहो देवता चैव रं बीजमिति चोच्यते ।
 नमशशक्तिः कीलकं श्रीं कवचं श्रीमतो भवेत् ॥१५५॥
 ऐमित्यस्त्रं तथा चोक्त्वा श्वेतो वर्ण इति स्मृतः ।
 पादैरर्थः षडंगं तु करन्यासं तु विन्यसेत् ॥१५६॥
 मन्त्रराजेन कुर्वीत व्याघ्रं तत् व्यापकं क्रमात् ।
 उग्रं भीमं महाविष्णुं ज्वलन्तं सर्वतोमुखम् ॥१५७॥
 नृसिंहं भीषणं भद्रं नृत्युमृत्युं नमाम्यहम् ।
 अस्यन्यासादिकं सर्वं काम्ये कुर्यामि जातयः ॥१५८॥

नृसिंहध्यानम्

सत्यज्ञानसुखस्वरूपं अमलं क्षीराब्धिमध्यस्थितम्
 योगारूढमतिप्रसन्नवदनं भूषासहस्रोज्वलम् ।
 त्र्यक्षं चक्रपिनाकसाभयकरं विभ्राणमर्क्षाविं
 छत्रीभूतफणीन्द्रमिन्दुधवलं लक्ष्मीनृसिंहं भजे ॥१५९॥

पुरच्छरणहोमादि पुंसूक्तोळवदाचरेत् ।
 षण्मन्त्राणि ततो वक्ष्ये मन्त्रराजस्य तत्क्रमात् ॥१६०॥
 ब्रह्मशान्तं वन्हियुतं प्रणवान्तं सविन्दुकम् ।
 नारसिंहमिदं भीजं जयमोक्षप्रदं सदा ॥१६१॥
 औंबीजं जयेति पतं नृसिंहेति पदं ततः ।
 नृसिंहपिण्डमन्त्रस्यात् सर्वारोग्य जयप्रदः ॥१६२॥
 संज्ञामन्त्रः न्द्रःराज इति वेदे प्रपञ्चितम् ।
 (अनुष्टुप्प्रथमा भवति नारसिंहं मन्त्रराजमनुष्टुभम् ।
 योजानाति सोमृतत्वं च गच्छतीति श्रुतिः ।)

(प्रक्षिप्तम्)

पद्ममन्त्रः

पद्ममन्त्राणि वक्ष्येथ वेदमन्त्रेण सादरम् ।
 ध्रुवोसि, मानस्तोके, त्रीणिपदा, ज्वालामाला, विश्वतश्चक्षुः,
 मृगोनभीमः भीषास्मात्, भद्रं कर्णेभिः, त्र्यंबकं, नमो
 ब्रह्मणे, आर्द्रज्वलत्येकादश ।

नृसिंहगायत्री

वज्रनखाय विद्महे तीक्ष्णादं न्राय धीमहि ।
 तत्रो नृसिंहः प्रचो यात् ॥१६३॥

प्रणवं च महामाया वाव्यग्नि विषसंयुतम् ।
 रामं नृसिंहं वाराहं चक्रबिंबं विषं पुनः ॥१६४॥
 ज्वलज्वलपदं चोक्त्वा दहदहेति च क्रमात् ।
 अद्यैव सर्वशक्तान्या इत्युक्त्वा संपुटं च तत् ॥१६५॥
 कृत्वा च हूं पदं तस्य महामृग्मिदं विदुः ।
 ओं- रां-सं-रं-शं-रां-क्षां-हूं-यं- श्रीं-
 ज्वलज्वल-अद्यैव सर्वं शत्रून् हुंफट् ॥१६६॥
 मन्त्रमेतत्-भयकरं सर्वशत्रुनिवारणम् ।
 मन्त्रराजस्य माहात्म्यं वक्तं श्रोतुं सुदुर्लभम् ॥१६७॥
 इति संक्षेपतः प्रोक्तं मन्त्रं च सुलभं तथा ।
 बीजांकं फागपंचकं प्रावेलिरतेऽशेषस्य भोगे पुनः ॥१६८॥
 द्वार्त्रिंशत् ५ .संयुतं प्रदिविष्टिरिदं होमेन संपादितम् ॥१६९॥
 बीजे नाम पदानि द्विद्वितीयं होमेन संपादितम् ॥१७०॥
 रोगापत्मृति दुःखशोषणमनं यन्त्रं रिपुध्वंसनम् ।
 नृसिंहयन्त्रमेतच्च भुक्तिभुक्तिप्राप्यकम् ॥१७१॥
 स्मरन् शत्रुक्षयकरं सर्वोपवनाशनम् ।

तु सिंहमन्त्रजायचोद्यस्थलान्ते
 लक्षमेकं जपेत् भक्त्या नारासेहस्थलादिः ॥१७२॥
 उक्तव्युद्धस्थले सम्यक् नीलाघलम् भृष्यमे ।
 श्रीताण्डवधरग्रामे सिंहाद्रौ वे पर्वते ॥१७३॥

अन्तर्वेद्यं विशेषेण वेदाद्रौ श्रुतिपर्वते ।
 मंगलाद्रौविशेषेण पाण्डवाद्रौ सुमुक्तिदे ॥१७३॥
 तथैव जयवाट्यायां वराहाद्रौ च सर्वदा ।
 कुण्डनपुरमध्यस्थ श्वेतपर्वतमस्तके ॥१७४॥
 अनन्तपर्वते रम्ये उन्मुखग्राममध्यमे ।
 महाद्रौ तुविशेषेण धर्षपूर्या सुमुक्तिदे ॥१७५॥
 श्वेतपर्वतमध्येतु वृषाद्रौ गटिपर्वते ।
 दक्षीणा मधुरायां च धन्विपुर्या सुमुक्तिदे ॥१७६॥
 मुक्तिपर्वतमध्येतु कुरुकापर्वते सदा ।
 श्रीरंगे कुभघोणेच शोणाद्रौ चक्रपर्वते ॥१७७॥
 श्वेतपर्वतमध्येतु वृषाद्रौ गजपर्वते ।
 कांच्यां स्थानत्रयेसम्यक् श्वेताद्रौघटिकाचले ॥१७८॥
 चन्द्राद्रौ तु विशेषेण अनन्ताद्रौ तु मुक्तिदे ।
 एते नृसिंहस्थानानि तन्मन्त्राचार्चा सुसात्विकाः ॥१७९॥
 मन्त्रसिद्धिकराससम्यक् सर्वेषां मुक्तिभुक्तिदा ।
 एवं नृसिंहस्थानेषु अन्यमन्त्रेण योऽर्चयेत् ॥१८०॥
 तस्यवंशक्षयं याति तस्यायुःश्रीश्च नश्यति ।
 तरः ॥ नृसिंहमन्त्रेण नृहरिं पूजयेत् सदा ॥१८१॥

वामनमन्त्रः

क्रमाद्वामनमन्त्रं वै श्रुणुवक्ष्ये चतुर्मुख ।
 तारं मायां समुत्पाद्य वाप्नाय नमोन्तकम् ॥१८२॥

श्रीमद्वामनमन्त्रस्यात् राज्यधर्मादेनोक्तेः ।
 ऋषिब्रह्मास्य मन्त्रस्य गायत्री छन्द उच्चते ॥१८३॥
 हरिदेवो वामनो वै प्रणवो बीजमुच्यते ।
 नमशशक्तिः कीलकं हीं कवचं श्रीभेतिक्रमात् ॥१८४॥
 ऐमस्त्रं च तत्स्तुर्मात् श्यामो वर्ण इति स्मृतः ।
 न्यासं पादचतुष्केन तदर्थेन षड्गंगकम् ॥१८५॥
 षड्स्वरैस्तु करन्यासं कुर्यात् आत्मीय विद्यया ।
 व्याप्य तत् व्यापकं चैव तत्त्वेणैव कायेत् ॥१८६॥
 चक्रशंखं छत्रवंशधारिणं वामनं हरिम् ।
 लक्ष्म्या सह विभूषांगं विप्रस्तुपथरं भजे ॥१८७॥
 ओं हीं वाऽपाए नमः
 पुरश्चरणहोमादीन् पुंसूक्तोक्तवदाचरेत् ।
 लक्ष्मेकं जपेत् भक्त्या तन्मन्त्रफलसिद्धये ॥१८८॥
 वामनो वर्तते सम्यक् श्रीरंगे गौतमोत्तमः ।
 श्रीमद्बुद्धगिरौ रम्ये सदा मुक्तिप्रदे शुभे ॥१८९॥
 सदावामनमन्त्रस्य षण्मन्त्राणां च मध्यमे ।
 पञ्चमन्त्राणि सततं हयग्रीवस्य मन्त्रवित् ॥१९०॥
 अष्टाक्षरं वामनं स्यात् वामने भेदमेव च ।

त्रिविक्रममन्त्रः

त्रिविक्रममन्तु वक्ष्ये क्रमादेव चतुर्मुखः ॥१९१॥

तारं नमो भगवते त्रिविक्रमाय संयुतम् ।
 स्वाहांतं उद्दरेत् मन्त्रं भुक्तिदं स्यात् त्रिविक्रमम् ॥१९२॥
 मन्त्रमन्त्ये सर्वभुक्त्वा तन्मन्त्रपदपंचकैः ।
 कृत्वाषड्ङंगं तारेण करन्यासं समाचरेत् ॥
 व्याप्त्यंतत् व्यापकं सम्यक् तन्मन्त्रेणैवकारयेत् ।
 चक्रशंखधरं देवं ऊर्ध्वपादैकवेषकम् ॥१९४॥
 एवं ध्यात्वा जपेल्लक्षं मन्त्रं त्रैविक्रमं शुचिः ।
 त्रिविक्रमो वर्तते वै कांच्यां मुक्तिप्रदस्थले ॥१९५॥
 आंद्रदेशे महारण्ये लवणार्कपुरे तथा ।
 सदा गोदावरीतीरे आम्रपुर्या सुमुक्तिदे ॥१९६॥
 जपेत्तं पूजयेत्रित्यं श्रीमुक्त्यार्थं त्रिविक्रमम् ।
 चतुर्दशाक्षरं चैतत् पिण्डमन्त्रं भवेत् सदा ॥१९७॥
 अन्यत्वीजानि मन्त्राणि हयग्रीवस्य मन्त्रवित् ।
 पुरश्चरणहोमं च पुंसूक्तोक्तवदाचरेत् ॥१९८॥

श्रीराममन्त्रः

श्रीराममन्त्रं वक्ष्येऽथ क्रमादेव चतुर्मुख ।
 रामभद्रपदं चौकृत्वा महेष्वासपदं ततः ॥१९९॥
 रघुवीरपदं सम्यक् नृपोत्तम पदं ततः ।
 दशास्यान्तकसंयुक्तं मां रक्षपदमुद्भरेत् ॥२००॥
 देहिदापय चेत्युक्त्वा मे श्रियं तत्क्रमात्ततः ।
 तारकब्रह्ममन्त्रं स्यादेतन्मोक्षादिदायकम् ॥२०१॥

ऋषिर्ब्रह्मास्य मन्त्रस्य अनुष्टुप् छन्द उच्यते ।
 श्रीरामो देवता सम्यक् प्रणवं बीजमुच्चरेत् ॥२०२॥
 श्रियं शक्तिः कीलकं हीं कवचं श्रीमितिक्रमात् ।
 ऐमस्त्रमिति चोक्त्वाऽथ श्यामो वर्ण इतिस्मृतः ॥२०३॥
 न्यसेत् पादचतुष्केण अर्धेनैव षडंगकम् ।
 ज्ञानादैश्च करन्यासं तार्तीयेन श्रिया सह ॥२०४॥
 व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ।

श्रीरामध्यानम्

वामेभूमिसुता पुरस्तु हनुमान् पश्चात् सुमित्रासुतः
 शत्रुघ्नो भरतश्च पार्श्वदशयोर्वाय्वादिकोणेषु च ।
 सुग्रीवश्च विभीषणश्च युवराट् तारासुतो जाम्बवान्
 मध्ये नील सरोजकोमलरुचिं रामं भजे श्यामळम् ॥२०५॥
 ध्यात्वा श्रीरामममलं सर्वाभरणभूषितम् ।
 लक्ष्मेकं जपेत् भक्त्या धर्ममोक्षार्थसिद्धये ॥२०६॥
 पुरश्चरण होमादि पुंसूक्तोक्तवदाचरेत् ।
 एतत् श्रीराममन्त्रस्य तारं बीजमनुर्भवेत् ॥२०७॥
 तारं श्रीराघवेत्युक्त्वा रामायेति नमोन्तकम् ।
 इदं तत्पिण्डमन्त्रं स्यात् राममन्त्रस्य सर्वदा ॥२०८॥
 अनुष्टुभं तु संज्ञा स्यात् क्रमादेव चतुर्मुख ।
 ततो राजाधिराजायपदमन्त्रमिति स्मृतम् ॥२०९॥

श्रीरामगायत्री

धनुर्धराय विद्महे रामभद्राय धीमहि ।
 तत्रो रामः प्रचोदयात् ॥२१०॥
 एषा वै रामगायत्री युक्तिज्ञानार्थदायकाः ।
 पूर्वोक्तमेव ब्रह्मास्त्रं हंसमन्त्रस्यतद्भवेत् ॥२११॥
 षण्मन्त्राणि सदा ज्ञात्वा नृसिंहानुष्टुभस्य च ।
 अक्षरं पदपादं वै राममन्त्रेण कारयेत् ॥२१२॥
 रामस्तु सामगानेन प्रीतो भवति तत्क्षणात् ।
 सामार्धसामगानेन सर्वार्थं चिंतितं भवेत् ॥२१३॥
 सामगानविहीनेतु षण्मन्त्राणि क्रमेण तु ।
 बीजाद्यस्त्रान्तममलं ज्ञात्वा तज्जपमाचरेत् ॥२१४॥
 सामगानात् कोटिगुणं फलं सत्यमवाप्नुयात् ।
 तस्मात् सर्वप्रयत्नेन षण्मन्त्राण्यभ्यसेत् द्विजः ॥२१५॥
 सत्यं सत्यं पुनस्सत्यं इदमेव चतुर्मुख ।

राममन्त्रम्

राममन्त्रं ततो वक्ष्ये तन्मन्त्रफलसिद्ध्ये ॥२१६॥
 सौवर्णं राजते ताम्रे यन्त्रेस्निग्धेसुशोभने ।
 मध्ये त्रिकोणमालिख्य तन्मध्ये प्रणवं लिखेत् ॥२१७॥
 श्रिया तद्रामबीजं च महामायां च मायया ।
 मोक्षसाध्यादिकं लिख्य तार्तीयेनैव वेष्टयेत् ॥२१८॥

बहिष्ठकोणमालिख्य तत्कोणेषु क्रमात्पुथः ।
 रामं षडक्षरं लिख्य सद्यो विष्णु षडक्षरम् ॥२१९॥
 माया बीजेन संवेष्ट्य बहिरष्टदलं लिखेत् ।
 श्रीरामाष्टाक्षरं लिख्य सन्धो मूलमनुं लिखेत् ॥२२०॥
 श्रीबीजेन सुसंवेष्ट्य तत्प्रहिर्दादशं दलम् ।
 सीतारामतद्वलेषु वा सुदेवं तु संधिषु ॥२२१॥
 भूबीजेन संवेष्ट्य तत्प्रहिष्ठोडशं दलम् ।
 तद्वलेषु स्वरान् लिख्य तत्सन्धौ हनुमन्मनुम् ॥२२२॥
 रामबीजेन संवेष्ट्य बहिरष्टादशं दलम् ।
 अष्टादशाक्षरं कृष्णं सन्धौ चक्र नृसिंहकम् ॥२२३॥
 मान्मथेन सुसंवेष्ट्य द्विद्विविंशदलं बहिः ।
 दलेषु रामगायत्रीं गायत्रीं संधिषुक्रमात् ॥२२४॥
 द्वात्रिंशदलमालिख्य तद्वलेषु क्रमात् बुधः ।
 श्रीरामानुष्टुभं लिख्य तत्सन्धौनारसिंहकम् ॥२२५॥
 श्रीबीजेन सुसंवेष्ट्य बहिः पार्थिवमण्डलम् ।
 यन्त्रांगानि ततो लिख्य प्राणस्थापनमाचरेत् ॥२२६॥
 तद्यन्त्रं पूजयेत् भक्त्या काम्यार्थी धारयेत् ततः ।
 भवेन्मोक्षं विशेषेण प्रतीनां च विशेषतः ॥२२७॥
 महापार्तकीनां सम्यक् भवेन्मोक्षः सुभृश्वरम् ।
 शान्त्रक्षयार्थी राज्यार्थी येन गृह्णते धार्यन्ते ॥२२८॥

सर्वरोगविनाशार्थं सन्तानाद्यादिसिद्धये ।
 श्रीरामतारकं ब्रह्मन्मन्त्रस्म च चतुर्मुखं ॥२२९॥
 सत्यं सत्यं पुनस्सत्यं नास्ति लोके चतुर्मुखं ।
 श्रीरामस्यांगमन्त्राणि वक्ष्ये तन्मन्त्रसिद्धये ॥२३०॥
 श्रीमत्यै सीतायै स्वाहा सीतामन्त्रो भवेत् सदा ।
 लक्ष्मणाय नमो मन्त्रः तद्भवेल्लक्ष्मणस्य च ॥२३१॥
 भरताय नमोन्तं वै भरतस्य मनुर्भवेत् ।
 शत्रुघ्नाय नमश्चैतत् शत्रुघ्नस्य मनुर्भवेत् ॥२३२॥
 मं मर्खटायनमश्च हनुमन्मन्त्रउत्तमः ।
 सुं सुग्रीवाय नमस्च सुग्रीवस्यमनुर्भवेत् ॥२३३॥
 विं विभीषणाय नमो विभीषण मनुर्भवेत्।
 मं मर्कटाय नमश्च अंगदस्य मनुर्भवेत् ॥२३४॥
 जं जांबवते नमश्च जांबवन्मनुरेव सः ।
 त्रिर्जपेदंगमन्त्राणि राममन्त्रस्य साधकः ॥२३५॥
 रामसंग्रहमन्त्राणि सर्वेषां सर्वसिद्धये ।
 मुमुक्षूणां प्रपन्नानां विष्णुसायुज्य सिद्धये ॥२३६॥

बलराममन्त्रः

बलराममनुं वक्ष्ये क्रमादेव चतुर्मुखं ।
 प्रणवं बलरामाय नमोन्तं पदमुद्धरेत् ॥२३७॥

सर्वसंपत्प्रदं नृणां मोक्षधर्मादि दायकम् ।
 बलरामाख्यमन्त्रस्य ऋषिर्ब्रह्मा भवेत् सदा ॥२३८॥
 छन्दस्य देवी गायत्री बलरामश्च देवता ।
 ओं बीजं च नमशशक्तिः कीलकं हीमिति क्रमात् ॥२३९॥
 श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं श्वेतो वर्ण इतिस्मरेत् ।
 पदमयन्त्रेण मन्त्रस्य द्विरुच्चार्य षडंगकम् ॥२४०॥
 करन्यासं ततः कुर्यात् ताराबीजेन संयुतम् ।
 व्याघ्रं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥२४१॥
 बलराममहं वन्दे मुसलिं हलधारिणम् ।
 सर्वाभरणभूषांगं अनन्तं श्रीपतिं सदा ॥२४२॥
 लक्ष्मेकं जपेत् भक्त्या श्रीरामस्य स्थलादिषु ।
 अयोध्यायां च नीलाद्वौ पुष्पभूभृति मुक्तिदे ॥२४३॥
 काश्यां गयायां चन्द्राद्वौ धान्विपुर्या विशेषतः ।
 रामेश्वरे विशेषेण अन्यरामस्थलादिषु ॥२४४॥
 शुचिभक्त्या जपं कुर्यात् रामचन्द्रस्य सन्त्रिधौ ।
 तथा जपेत् रामनाम काश्यादौ रुद्रवत् सदा ॥२४५॥
 मोक्षधर्मादिसिद्ध्यर्थं देवत्वादिसुसिद्धये ।
 ब्रह्महत्यादि नाशार्थं संभजेत् राममेव हि ॥२४६॥
 स्मरेत् ध्यायेत् जपेत् सर्वबन्धविमुक्तये ।
 रामस्य लक्ष्मणस्यैव बलरामस्य सर्वदा ॥२४७॥

कृष्णस्य भेदो नास्त्यैव येन मोहो भवेत् सदा ।
 तत्र द्विग्रहपूजार्थं मन्त्रभेदी भवत् सदा ॥२४८॥
 तत्तत् बिम्बप्रतिष्ठार्थं चिन्तितार्थादिसिद्धये ।
 तत्तत् विग्रहपूजायां तत्तन्मन्त्रेण पूजयेत् ॥२४९॥
 अन्यथा यःकरोत्येव तस्यायुः श्रीश्च नश्यति ॥

कृष्णमन्त्रः

कृष्णमन्त्रं क्रमाद्वक्ष्ये तस्मादेव चतुर्मुख ॥२५०॥
 स्वरांतमिन्द्रसंयुक्तं महामाया विभूषितम् ।
 बिन्दुनादसमायुक्तं कृष्णमन्त्रमिदं भवेत् ॥२५१॥
 मोक्षधर्मप्रदं नृणां सर्वाभीष्टप्रदायकम् ।
 सदा श्रीकृष्ण मन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिरुदाहतः ॥२५२॥
 छन्दश्च देवी गायत्री देवता भगवान् ततः ।
 श्रीकृष्णः परमात्मेति ई शक्तिरिति संस्मरेत् ॥२५३॥
 मायाकीलकमित्युक्तं श्रींकवचं ऐमित्यस्त्रम् ।
 श्यामो वर्ण इति ध्यायेत् मान्त्रीकः च चतुर्मुख ॥२५४॥
 तद्बीजेन करन्यासं षडंगं षड्स्वरैर्न्यसेत् ।
 व्याप्य तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥२५५॥
 कोदण्डमैक्षवमनेकशरं च पौष्यं
 चक्रोब्ज पाशसृणिकांचनवंशनाळम् ।
 बिभ्राणमष्टाविनिधबाहुभिरकर्कवर्ण
 ध्यायेत् हरिं मन्त्रनगोपविलासवेषम् ॥२५६॥

एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं लक्षमेकं सदा सुचिः ।
 क्षत्रविट्शूद्रजात्याद्या मोक्षधर्मादिसिद्धये ॥२५७॥
 पुरश्चरणहोमादीनाचारं जातिभेदतः ॥२५८॥
 सहस्रनामवत् कुर्यात् सर्वदा कमलासन ।
 षण्मन्त्रादीन् ततो वक्ष्ये कृष्णमन्त्रस्य सादरम् ॥२५९॥
 कृष्णमन्त्रफलोक्तानां सिद्धये सर्वदा ततः ।
 सहस्रनामवत्कुर्यात् सर्वदा कमलासन ॥२६०॥
 षण्मन्त्रादीन् ततो वक्ष्ये कृष्णमन्त्रस्य सादरम् ।
 कृष्णमन्त्रफलोक्तानां सिद्धये सर्वदा ततः ॥२६१॥
 पूर्वोक्तबीजमन्त्रस्यात् कृष्णमन्त्रेषु सर्वदा ।
 सान्तं षान्तं स्व नान्तं चरान्तं यान्तसमिन्वितम् ॥२६२॥
 महामायासमायुक्तं बिन्दुन्तात्पुराद्वितम् ।
 सम्मोहनाख्यं गोपालं पिण्डमन्त्रमिदं विदुः ॥२६३॥
 नेत्रवृण्डपुष्पोदि व्यं वासुदेवजगत्पते ।
 देहि मे तनयं कृष्णं त्वामहं । रणंगतः ॥२६४॥
 संज्ञामन्त्रमिदं प्रोक्तं गोपालस्य विधानतः ।
 मान्मथं पूर्वमुद्धृत्य कृष्णायपः संयुतम् ॥२६५॥
 गोविन्दाय पदं चोक्त्वा गोपीजनं पदं ततः ।
 वल्लभाय पदं चोक्त्वा स्वाहान्तं मन्त्रमुद्धरेत् ॥२६६॥

श्रीकृष्णस्य पदं मन्त्रमिति चोक्तं मयानघ ।

गोविन्दाय विद्महे वासुदेवाय धीमहि ।

तत्रः कृष्णः प्रचोदयात् ।

एतद्वै कृष्णगायत्री सर्वसिद्धिप्रदायिका ॥२६७॥

अत्रिस्त्रिमूर्तिसहितोथशिवोत्तमश्च

वन्हिर्भृगुस्त्वमरनायकसंप्रयुक्तः ।

सुप्यस्त्वमन्त्वरिपदं च ततः प्रयोज्य

मायात्मनेति च पदं तमसः परंस्यात् ॥२६८॥

प्रस्वापनं तदिदमाहुरशेषवैरि

सेनासमूहपरिमोहनकारमुख्यम् ॥२६९॥

मोहनास्त्रमिदं प्रोक्तं कृष्णमन्त्रस्य सर्वदा ।

सम्मोहनाख्य बीजं च वाख्यग्नि विषसंयुतम् ॥२७०॥

मोहनास्त्रेण संयोज्य पाशांकुशसमन्वितम् ।

सम्मोहनास्त्रममलं भवेत् सर्वफलप्रदम् ॥२७१॥

बीजमन्त्रं जपेद्वापि पदपिण्डजपादिषु ।

अन्यतत् पञ्चमन्त्राणि त्रिवारं वै जपेत् सदा ॥२७२॥

गोपालमन्त्रसिद्ध्यर्थं प्रतिष्ठाद्यादि कर्मसु ।

विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं विष्णुपूजादिसिद्धये ॥२७३॥

श्रीकृष्ण अन्त्रः

श्रीकृष्णयन्त्रं वक्ष्येऽथ तन्मन्त्रफलसिद्धये ।

सौवर्ण्येऽर्जते ताम्रे शुद्धद्रव्ये सुयन्त्रके ॥२७४॥

अग्निमण्डलस्त्रिय तन्मध्ये नामसंयुतम् ।
 कृष्णबीजं महामायां सम्मोहन मनुं क्रमात् ॥२७५॥
 श्रीबीजं पंचबाणांश्च लिखेत्तन्मन्त्रविद्गुरुः ।
 प्रणवेन सुसंवेष्ट्य बहिष्पटकोणमालिखेत् ॥ २७६॥
 षडक्षरं कृष्णमन्त्रं सन्धौ विष्णुषडक्षरम् ।
 मान्मथेन सुसंवेष्ट्य बहिरष्टदद्वं लिखेत् ॥२७७॥
 अष्टाक्षरं कृष्णमन्त्रं तद्वेषु लिखेत् बुधः ।
 मूलमन्त्रं तु तत्सन्धौ श्रीबीजेनैव वेष्टयेत् ॥२७८॥
 बहिरष्टदशदलं लिख्य तन्त्रं कृष्णदशाक्षरम् ।
 संधौ रामभनुं लिख्यः रामबीजेन वेष्टयेत् ॥२७९॥
 तद्वहिर्द्वादशदलं गोपाल द्वादशाक्षरम् ।
 वासुदेवं तु तत्सन्धौ किटिबीजेन वेष्टयेत् ॥२८०॥
 तद्वहिष्पोडशदलं तद्वेषु स्वरान् लिखेत् ।
 हयश्रीवं तु तत्सन्धौ लक्ष्मीबीजेन वेष्टयेत् ॥२८१॥
 बहिरष्टदशदलं तत् दवेषु लिखेत् बुधः ।
 अष्टादशाक्षरं कृष्णं सन्धौ वाराहमुत्तमम् ॥२८२॥
 मान्मथेन सुसंवेष्ट्य बहिः पार्थिवमण्डलम् ।
 यन्त्रांगानि तदालिख्य प्राणस्थापनमाचरेत् ॥२८३॥
 बीजं प्राणश्च शालेष्य दृष्टिवास्त्यादिकस्सदा ।
 गायत्रीयन्त्रमन्त्रे च प्राणस्थापनमेव च ॥२८४॥
 भूतदिक्यालमूलानि यन्त्रस्यांगानि वै दश ।
 अन्तर्मुखं सुषुप्तं स्यात् जाग्रद्वर्णं बहिर्खम् ॥२८५॥

सर्वतोमुखमेकं स्यात् यन्त्ररूपमिदं भवेत् ।
 विद्वेषे स्वप्न उच्चाटे जाग्रवत्यादि सेव्यके ॥२८६॥

स्तम्भने क्रूरकर्मादौ सर्वयन्त्रं समुद्धरेत् ।
 एतदगोपालयन्त्रं तु पूजयेत् धारयेत् सदा ॥२८७॥

विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं शर्वाक्षरादिसिद्धये ।
 आयुरारोग्यपत्न्यादि पुत्रराज्यादि वृद्धये ॥२८८॥

सर्वशत्रुक्षयार्थं च सर्वाभीन्नादि सिद्धये ।
 परसेनाजयार्थं च स्वसेनारक्षणाय च ॥२८९॥

समस्तचिन्तितार्थाय महापातकनाशने ।
 धारयेत् पूजयेत् यन्त्रं एतदेव चतुर्मुख ॥२९०॥

सत्यं सत्यं पुनस्सत्यं एतदेव सुनिश्चितम् ।
 दशावतारमन्त्रश्च मुख्यं चेतो सदा तथा ॥२९१॥

मुमुक्षूणां प्रपन्नानां प्राणाद्यस्तुष्टुपुर्वत्वं ।

कृष्णस्थानाने

भुक्तिमुक्तिप्रदान्येथ वक्ष्ये कृष्णस्थलानि च ॥२९२॥

नन्दव्रजं च मथुरा दक्षीणा मथुरा तथा ।
 वारवती पुष्पशैलं पाण्डुरंगं सुमुक्तिदम् ॥२९३॥

जयान्त्री पाण्डवान्तिरंगान्तिर्घटाचलः ।
 नीलाचलो हरिद्वारं श्रीशैलं कमलापुरी ॥२९४॥

श्रीताण्डवपुरं चैव सदा श्रीकाकुलत्रयम् ।
 श्रीकांची काळहस्ती च श्रीगिरिजबुकेश्वरम् ॥२९५॥

महाकांची विष्णुपुरं नीलग्रामं सुमुक्तिदम् ।
 एतानि कृष्णस्थानानि भुक्तिमुक्तिप्रदानि वै ॥२९६॥
 श्रीरंगं कुम्भकोणं च चित्रकूटं कुशस्थलम् ।
 तथा भवेत् विशेषेण तथा सोमपुरं सदा ॥२९७॥
 मलयाद्रिर्जलपुरं केदारं काशिका भवेत् ।
 एतत्स्थलेषु कृष्णं वै मोक्षार्थी पूजयेत् सदा ॥२९८॥
 मयोक्तं कृष्णमन्त्रेण प्रपन्नस्य विशेषतः ।
 गृहे वा पट्टणे ग्रामे मोक्षार्थी यो नरोत्तमः ॥२९९॥
 कृष्णमन्त्रं परित्यज्य कृष्णनित्योत्सवादिषु ।
 पूजयेन्नित्यपूजां च काम्यादिकमथापि वा ॥३००॥
 अर्चयेदस्यमन्त्रेण स याति नरकं ध्रुवम् ।
 तस्य वंशक्षयं याति राजा राष्ट्रं विनश्यति ॥३०१॥
 तन्मन्त्रेणैव तदिबम्बं अर्चयेत् सततं नरः ।
 हंसादि कृष्णार्पणं मूर्तिमन्त्रक्रमेण च ॥३०२॥
 संग्रहेणोक्तममलं सात्विकाहुति मुक्तिदम् ।
 तत्तदिबम्बप्रतिष्ठार्थं तत्तत्पूजादिसिद्धये ॥३०३॥
 प्रपन्नानां मुमुक्षूणां विष्णुसायुज्यसिद्धये ।
 हंसादि कृष्णमन्त्राणां देवता वर्तते तथा ॥३०४॥
 वक्ष्ये तदिबम्बपूजार्थं प्रतीष्ठाद्यादिसिद्धये ।
 तत्तन्मन्त्रफलोक्तादि सिद्धये च चतुर्मुख ॥३०५॥
 अष्टौ तत् हंसमन्त्राश्च मत्स्यमन्त्रश्च षोडश ।

हयग्रीवस्य मन्त्राणां भेदश्च ह्वादशक्रमात् ॥३०६॥
 कूर्ममन्त्राश्च षड्प्रोक्ताः किटिमन्त्राश्च षोडश ।
 तदा नृसिंहमन्त्राश्च चतुषष्ठिंश्चतुर्मुख ॥३०७॥
 दशवामनमन्त्राश्च षट्ट्रिविक्रममेव च ।
 षड्द्विंशत्रिशद्राममन्त्राश्च बलमन्त्राश्च षोडश ॥३०८॥
 कृष्णमन्त्रस्त्रयस्त्रिंशद्गरुडा विंशतिः क्रमात् ।
 द्विशतं चक्रमन्त्राश्च पंचचक्रास्य केसराः ॥३०९॥
 लक्ष्मीमन्त्रास्तू पंचाशत् भूमन्त्रात्रिंशदेवहि ।
 नीळामन्त्रस्त्रयस्त्रिंशत् मन्त्राश्चानन्तका दश ॥३१०॥
 शंखचक्रगदामन्त्रास्सदस्त्राणां त्रयस्त्रयः ।
 दश सेनेश मन्त्रास्च सत्यमन्त्रास्च षोडश ॥३११॥
 द्वे द्वे पुरुषमन्त्रस्च षोडश हनुमतः ।
 पंचाशद्वर्णमन्त्रश्च हलचा मिति कथ्यते ॥३१२॥
 केशवादिचतुर्विंशत्मन्त्रास्सत्यं चतुर्मुख ।
 मन्त्रनामत्रयं चैकं मन्त्रसख्याः प्रकीर्तिताः ॥३१३॥
 सह-त्प्राप्त्यूर्ध्वानां मन्त्राः पंचः-त्प्राप्त्याः ।
 एते मन्त्राः प्रपन्नानां विष्णुसायुज्यदायकाः ॥३१४॥
 सर्वेषामिष्टसिद्ध्यादि दायकास्सात्विकोन्तमाः ।
 तत्तत्त्विद्वार्थनादो तु त्पत्नमन्त्रेण कारयेत् ॥३१५॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
पञ्चदशोऽध्यायः

अथ षोडशोऽध्यायः

अथ वक्ष्ये विधानेन मन्त्रं सोदर्शनं क्रमात् ।
 सुदर्शनं नृसिंहं च तम्मनुं वै चतुर्मुखं ॥१॥
 सहस्रारेति हुम्फट् च मन्त्रं सौख्यानं भवेत् ।
 सर्वैश्वर्यकरं नृणां विष्णुरात्मज्ज्ञायकम् ॥२॥

सुन्दर्शनं मन्त्रः

सर्वरोगहरं शान्तं सर्वशत्रुक्षयं सदा ।
विष्णुर्ब्रह्मह्यम् गच्छस्य गायत्री छन्द उच्यते ॥३॥
 सुदर्शनो देवता वै श्रीं बीजं प्रणवं तु वा ।
 शक्तिः षडिति चोक्त्वाथ श्रीं कीर्त्तनेतिसृष्ट् ॥४॥
 श्रीं कवचं ऐमेत्यत्रं रक्तो वर्ण इति स्मृतः ।
 द्विवारं मन्त्रमुच्चार्य पदषट्कैष्वर्डंगकम् ॥५॥
 तत्रात्मा तु करन्यासं कुर्यात् जानादे षुगुणैः ।
वायुंतत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥६॥
 शंखं चक्रं च चापं परशुमसिमिषुं शूलपाणांदुष्टांगेन
 विभ्राणं वज्रेष्टं तूलपुरुषप्राप्तं गुणमत्यप्रदंष्टम् ।
 ज्वालाकेणं त्रिनेत्रं चक्षुस्त्रियनिधिं हारकेयूरभूषं
 ध्यायेत् षट्कोणसंस्तुं सकलजनप्राणसंहारचक्रम् ॥७॥
 लक्ष्मेकम् जपेत् भक्त्या सौख्यर्द्धपद्मुष्टम् ।
 पञ्चात् चक्रप्रतिष्ठादि चक्रार्द्धां मोक्षसिङ्गये ॥८॥

ज्येष्ठे मासे शुक्लपक्षे द्वादश्याम् शुक्रवासरे ।
 चित्रा नक्षत्रके सौम्येलग्ने कर्कटके शुभे ॥१॥
 विष्णोरंशावतार चक्ररूपी जनार्दनः ।
 पुरश्चरणहोमादि पुंसूक्तोक्तवदाचरेत् ॥२॥
 सौदर्शनस्यमन्त्रस्य षण्मन्त्राण्युच्चरेत् ततः ।
 षांतं सांतं पुनष्वान्तं वन्हि बिन्दुसमन्वितम् ॥३॥
 सम्यक् चतुस्वरोपेतं कालाग्निसदृशप्रभम् ।
 सौदर्शनमिदं बीजं सृष्टिस्थित्यन्तकारणम् ॥४॥
 पूर्वोक्तं पिण्डमन्त्रंस्यात् सौदर्शनमनुत्तमम् ।
 भगवन् सर्वविजयिन्सहस्रारायराजित ॥५॥
 शरणं त्वां प्रपन्नोस्मि श्रीकरं श्रीसुदर्शनम् ।
 संज्ञा सौदर्शनं मन्त्रं इदं सर्वार्थदायकम् ॥६॥
 ओं ब्रह्म सुदर्शनचक्रराज सर्वदुष्टभयंकर ।
 छिन्थि छिन्थि छिन्थि छिन्थि विदारय विदारय ॥७॥
 परमन्त्रान् ग्रासयग्रासय भूतानित्रासय त्रासय ।
 परमन्त्रतन्त्रौषधकृत्रिमान् दह दह भस्मीकुरु भस्मीकुरु ।
 सर्वशत्रून् हन हन हुम्फटस्वाहा ॥८॥
 सौदर्शनस्य मन्त्रस्य पदमन्त्रमिदं भवेत् ।
 ज्वालाचक्राय विद्महे महाचक्राय धीमहि ।
 तत्रः चक्रः प्रचोदयात् ॥९॥

एषा वै चक्रगायत्री भुक्तिमुक्तिप्रदायिका ।
वाय्वग्निविषसंयुक्तं पाशांकुशसमन्वितम् ॥१८॥

नृसिंहचक्रम्

नृसिंहबीजं चक्राख्यबीजं राममनुत्तमम् ।
विषाण्विद्वायुतंयुक्तं कालचक्रास्त्रमुच्यते ॥१९॥

सर्वरोगक्षयकरं सर्वसंहारकारणम् ।
लिखेदानुष्टुभं चक्रं तद्बीजं एषिपञ्चके ॥२०॥

पार्थिवं मण्डलं लिख्य यन्त्रांगानि तदा लिखेत् ॥२१॥

बीजांख्यं फणिपंचके प्रावेलिखेत् शेषस्य भोगे पुनः ।
द्वात्रिंशत् पदसंयुते प्रावेलिखेत् मन्त्राक्षराणि क्रमात् ।

बीजो नाम पदानि सादितमिदं होमेन संपादितं
रोगेविस्मृति दुःखशोकशमनं यंत्रं रिपुध्वंसनम् ॥२२॥

एतद्यन्त्रं परं धीमान् लिखेत् तन्मन्त्रसिद्धये ।
पूजयेत् धारयेत् सम्यक् सर्ववांछादिसिद्धये ॥२३॥

सुदर्शनस्य स्थानानि कुम्भकोणं सदाभवेत् ।
श्रीरंगं मंगलाद्रिं च कुण्डनीपरमुत्तमम् ॥२४॥

मुक्तिक्षेत्रे नागपुर्या वेदाद्रौ वृषभाचले ।

सुदर्शन-सिंहमन्त्रौ

सुदर्शनं नारसिंहं मन्त्रं वक्ष्ये क्रमात् ततः ॥२५॥

तारमादौ सहस्रार ज्वालावर्तिनं उद्धरेत् ।
 नृसिंहैकाक्षरं चोक्त्वा हननेति पदं क्रमात् ॥२६॥
 हुम्फटस्वाहा समुद्धृत्य मन्त्रं चक्रनृसिंहकम् ।
 भवेदेतन् महामन्त्रं शीघ्रं सर्वफलप्रदम् ॥२७॥
 सर्वशत्रुक्षयकरं विष्णुसायुज्यदायकम् ।
 पदषट्कैःकरन्यासं षडंगं कारयेत् शुचिः ॥२८॥
 व्याप्तं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥२९॥
 विभ्राणं शक्तिखड्गं ज्वलनमथसृणीकुंतदन्तो कुठारं
 चक्रं शंखाब्जपाशान् हलमुसलगदाखेटशूलांश्च दोर्भिः ।
 प्रत्यालीढं तमीडे त्रिनयनलसितं पिंगकेशं सुदंष्ट्रम्
 देवं पंचार्धं योगासनलसितं चतुश्चक्रभास्वन् नृसिंहम् ॥३०॥
 अयुतं जपमात्रेण सर्वसिद्धिं समाप्नुयात् ।
 भुक्तिमुक्ती च सुलभे सर्वासिद्धिं समाप्नुयात् ॥३१॥
 कृते श्रावणमासे वै दशम्यां शुक्लपक्षके ।
 ज्येष्ठनक्षत्रके लग्ने सिंहाख्ये शोभनाह्वये ॥३२॥
 सुदर्शननृसिंहस्य अवतारमभूत् तदा ।
 सर्वशत्रुक्षयार्थं वै भक्तानां सर्वसिद्धये ॥३३॥
 एतज्जयन्तीं यःकुर्यात् तस्यमन्त्रफलं भवेत् ।
 अथौदम्बरमूलेतु देवदेवं निवेशयेत् ॥३४॥
 तद्याप्ते वर्तुलेकुण्डे हुनेद्वै खादिरं समित् ।

अथ शत्रुं च संसृत्य तर्पणं वापि गृह्णत् ॥३५॥
 दासवत् कुरुते शत्रून् किं न सद्यस्ततो भवेत् ।
 षण्मन्त्रांश्चैव यन्त्रं च सर्वं सौदर्शनं यथा ॥३६॥
 यन्त्रमध्ये लिखेन्मन्त्रं साधुचक्रं सिंहकम् ।
 एतद्भेदं देवार्थाणि पञ्चामन्त्रं जपेत् बुधः ॥३७॥
 श्रीरंगं वृषभाद्रिं च कनकापुरं तमम् ।
 मंगलादिं गजाद्रिं च सदा चक्रस्थलानिवै ॥३८॥

इति श्रीपांखायात्र पराशरसंहितायां विशिष्ठपरमधर्मशास्त्रे
बोडशोऽध्यायः

अथ सप्तदशोऽध्यायः

पंचामुदपत्तरः

क्रमाद्वक्ष्ये शंखमन्त्रं गदपत्तं ततः परम् ।
 पञ्चमन्त्रं ततो वक्ष्ये तत् प्रतिष्ठाति सिद्धये ॥१॥
 श्रीपांखाय नमाति शंखमन्त्रामि भवेत् ।
 सदा भूतेप्राणं शांतं दारपुणालिपाद्वाम् ॥२॥
 शारिष्वर्यासोऽस्य मन्त्रस्य गायत्री छन्द उच्यते ।
 शंखरूपी हरिदेवार्णीबीजं शोकमन्त्रता ॥३॥
 श्रीं कीलकं वं कवचं लं अस्त्रमिति चोद्यते ।
 श्वेतवर्ण इतिप्रोक्तस्सर्वं कमलासन ॥४॥
 षट्पैस्तु करं ग्रन्थं द्वित्त्वार्प्य मनुं क्रमात् ।

कुर्यात् षडंगन्यासं च ज्ञानादिगुणसंयुतम् ॥५॥
 व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ।
 चक्रशंखादि बाणासिधारिणं वनमालिनम् ॥७॥
 सर्वाभरणसंयुक्तं भजेत् शंखहरिं सदा ।
 पुरश्चरणहोमादीन् पुंसूक्तोक्तवदाचरेत् ॥८॥

गदामन्त्रः

गदामन्त्रं क्रमाद्वक्ष्ये तत्प्रतिष्ठादिसिद्धये ।
 रोगदाय नम इति गदामन्त्रमिदं भवेत् ॥९॥
 विद्वेषणकरं चैतत् सर्वसंहारकारणम् ।
 मार्कण्डेय ऋषिस्सम्यक् मन्त्रस्यास्य विशेषतः ॥१०॥
 पद्मिन्द्रियन्द इति प्रोक्तं न्यसेत् तन्मन्त्रवित् क्रमात् ।
 गदारूपी हरिर्देवो रां बीजं शक्ति रुं ततः ॥११॥
 यंकीलकं वं कवचं रं अस्त्रं पीतवर्णकम् ।
 पदषड्कैः करन्यासं द्विरुच्चार्य मनुं स्मरन् ॥१२॥
 ज्ञानादि षड्गुणोपेतं षडंगं कारयेत् सदा ।
 व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥१३॥
 चक्रशूलधरं देवं खद्गं डमरुधारिणम् ।
 सर्वालंकारसंयुक्तं गदारूपरिं भजे ॥१४॥
 पुरश्चरणहोमादि पुंसूक्तोक्तवदाचरेत् ।

पद्म मन्त्रः

पद्ममन्त्रं क्रमाद्वक्ष्ये तत्प्रतिष्ठादिसिद्धये ॥१५॥

हीं पद्मनाभाय इति पद्ममन्त्रं भवेत् सदा ।

सर्वसृष्टिकरं मन्त्रं भुक्तिपुद्ग्यान्विताद्यम् ॥१६॥

मन्त्रस्यास्य द्विष्टिर्ण्यो जगती छन्द उच्यते ।

पद्ममर्घी हरिदेवो हीं बीजं शक्ति र्णं ततः ॥१७॥

श्रीं कीलकं एं कवचं लं अस्त्रमिति चोच्यते ।

श्वेतो वर्ण इति प्रोक्तस्तं जपेन्मन्त्रवित् क्रमात् ॥१८॥

षड्स्वरैस्तु करन्यासं द्विरुच्चार्यं मनुं क्रमात् ।

ज्ञानाद्यैस्तु षडंगं तु कुर्यात् तन्मन्त्रकेन च ॥१९॥

व्याख्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ।

शंखचक्रगदापद्मधारिणं विभुमव्ययम् ॥२०॥

किरीटादि विभूषांगं भजेत् पद्महरिं सदा ।

पुरश्चरणहोमादि पुंसूक्तोक्तवदाचरेत् ॥२१॥

जपेत्तन्मन्त्रबिम्बं वै प्रतिष्ठार्द्धादिकर्मसु ।

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशष्टपरमधर्मशास्त्रे
सप्तदशोऽध्यायः

अथ अष्टादशोऽध्यायः

लक्ष्मी मन्त्रः

श्रीभगवानुवाच

श्रीभूनीकादिभन्नाश्च क्रमाद्वये चतुर्भुजे ।
 सांतं तद्विष्णुप्रसुकं महामाया सविन्दुकम् ॥१॥
 लक्ष्मीमन्त्रमिदं प्रोक्तं भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ।
 अष्टैश्वर्यकरं सौम्यं सर्ववाञ्छादि वृद्धिदम् ॥२॥
 ऋषिर्हास्यमन्तस्य गायत्री छन्द उच्यते ।
 विष्णुपत्नी देवता वै हं बीजं शक्तिरिं ततः ॥३॥
 हीं कीलकं ऐं कवचं लक्ष्मीमन्त्र इतीरितः ।
 रक्तो वर्ण इति ख्यातो लक्ष्मी मन्त्रस्य सर्वदा ॥४॥
 षट्पदैस्तु करन्यासं षडंगं कारयेत् बुधः ।
 व्याप्य तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥५॥
 एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं लक्ष्मेकं सदा शुचिः ।
 पश्चाल्लक्ष्मीप्रतिष्ठादीन् कुर्यात्रित्यार्चनादिकम् ॥६॥
 लक्ष्मीमन्त्रेण वै कुर्यात् लक्ष्मीपूजां द्विजोत्तमः ।
 पुरश्चरणहोमादीन् श्रीसूक्तोक्तवदाचरेत् ॥७॥
 जपहीनप्रतिष्ठा च चण्डाळार्चादिवत् भवेत् ।
 स्थापकस्यतपोयोगात् पूजायाश्चप्रियादात् ॥८॥

अभिरूप्याच्य बिन्बस्य सदा सत्रिहितोस्म्यहम् ।

तस्मात् सर्वात्मना ब्रह्मन् जपध्यानपरोभव ॥१॥

षण्मन्त्राणि ततो वक्ष्ये लक्ष्मीमन्त्रस्य सर्वदा ।

पूर्वोक्तं बीजमन्त्रं स्यात् धर्ममोक्षादिसिद्धिदम् ॥१०॥

श्रीसूक्तं पिण्डमन्त्रस्यात् पद्ममन्त्रमथोच्यते ।

ओँ- आं- ह्रीं-क्रों -यरलवशषसहों-क्षं- हं-सं-
ससहस्थित अमुष्यप्राण इह प्राण आयुष्य जीवो-
इहस्थितः । अमुष्य सर्वेन्द्रियाणि-पृथिव्यप्तेजो-
वाय्वाकाशशब्दस्पर्श रूपरस गन्ध श्रोत्र-त्वक्चक्षुर्जित्वाद्वाण
वाक्पाणिपाद पायूपस्थ मनोबुद्ध्यहंकार चित्तप्रकृति प्राण
इहैव आगत्य आगत्य सुखंचिरं तिष्ठन्तु स्वाहा- ॥११॥

ओं एहि ब्रह्मागच्छ एहि ब्रह्मागच्छ अत्र
सृष्टिस्थितिसंहारकारण सर्वाधारसर्वशक्ति सर्वेश्वरेह च कुरु
कुरु सर्वज्ञानप्रतिष्ठाम् ।

कुरु कुरु ओं नमो नारायणाय ।

श्रीमन्नारायणचरणौ शरणं प्रपद्ये ॥१२॥

श्रीमते नारायणाय नमस्स्वाहा ।

एतदा दर्पणे व्यक्तं देवसंस्थापनादिकं ।

प्रतिष्ठार्चादिसिद्ध्यर्थं देहबिम्बादि शुद्धये ।

देहे बिम्बे च पूजार्थं मन्त्रयुक्तमिदं सदा ॥१३॥

प्राणप्रतिष्ठाहीनं यदेहबिम्बार्चनादिकम् ।
 चण्डालार्चादिवत् सम्यक् भवेदत्र न संशयः ॥१४॥
 प्राणप्रतिष्ठाहीनेन बिम्बपूजां करोति यः ।
 स याति नरकं घोरं तस्य वंशक्षयो भवेत् ॥१५॥
 स जीवत्रेव चण्डालस्सर्वकर्म बहिष्कृतः ।
 तस्मात् सर्वात्मना ब्रह्मन्प्रतिष्ठार्चादिकं चरेत् ॥१६॥
 महादेव्यैच विद्महे विष्णुपत्नी च धीमहि ।
 तन्नो लक्ष्मीः प्रचोदयात् ॥१७॥
 सदा च लक्ष्मीगायत्री भुक्तिमुक्तिप्रदायका ।
 गोपालस्य च मन्त्रास्त्रं लक्ष्मीमन्त्रस्य तद्भवेत् ॥१८॥
 अत्रिस्त्रिमूर्तिसहितोऽथ शिवोत्तमश्च
 वन्हिर्भृगुस्त्वमरनायक संप्रयुक्ताः ।
 शुभ्यन्त्वम् करिपदं च ततः प्रयुज्य
 मायात्मनेति च पदं तमसो मनस्यात् ॥१९॥
 प्रद्वापकं तदिदमाहुरशेषवैरि
 सेनासमूह परिमोहनकारिमुख्य ॥२०॥

लक्ष्मी यन्त्रम्

लक्ष्मी मन्त्रस्य वक्ष्येऽथ यन्त्रं सर्वोत्तमोत्तमम् ।
 भुक्तिमुक्तिप्रदं सौम्यं अष्टैश्वर्यादि सिद्धिदम् ॥२१॥
 सौवर्णर्जतेताम्रे शुद्धद्रव्येसुनिर्मले ।

मध्ये वृत्तं समालिख्य तन्मध्ये विलिखेत् बुधः ॥२२॥
 लक्ष्मीबीजं महामायां श्रीबीजं वै तदम्शकम् ।
 नीलाबीजं तु विलिखेत् प्रणवं मान्मथं तथा ॥२३॥
 प्राणबीजेन संवेष्ट्य द्विकोणं तद्बहिर्लिखेत् ।
 कोणद्वये माधवं च वेष्टनं स्थूलमायया ॥२४॥
 त्रिकोणं तद्बहिर्लिख्य त्रयं श्रीमति संलिखेत् ।
 कोणेषु च महामायां संधौक्षममिति संलिखेत् ॥२५॥
 नीलाबीजेन संवेष्ट्य अष्टकोणं बहिर्लिखेत् ।
 कोणेषु लक्ष्मीबीजं च संधौ वाराहबीजकम् ॥२६॥
 पंचबाणैस्त्वं संवेष्ट्य श्रीगायत्रा च वेष्टयेत् ।
 तद्बहिर्मन्त्रविद्ब्रह्मन् पार्थिवं मण्डलं लिखेत् ॥२७॥
 एन्त्रांगानि ततश्चैव वारुणं चावृतं लिखेत् ।
 प्राणप्रतिष्ठां कृत्वाथ एतद्यन्त्रमनुत्तमम् ॥२८॥
 पूजयेत् धारयेत् धीमान् क्षत्रियाद्यो द्विजोत्तमः ।
 अष्टैश्वर्यादिसिद्ध्यर्थं विष्णुसायुज्यं हेतवे ॥२९॥
 नित्यकर्मादिसिद्ध्यर्थं आयुश्रीराज्यसिद्ध्ये ।
 सर्वशत्रुक्षयार्थं च सर्वरोगहराय च ॥३०॥
 तापत्रयविनाशाय स्त्रीवांछा पुत्रसिद्ध्ये ।
 एतद्यन्त्रवरं ब्रह्मन् सर्वदा पूजयेत् बुधः ॥३१॥

लक्ष्मीस्थलानि

लक्ष्मीस्थलानि वक्ष्येऽथविष्णोर्वक्षस्थलं सदा ।
 विष्णुपार्श्वद्वये चैव निर्घर्षणपुरे सदा ॥३२॥
 श्रीशैल नूतनपुरे श्वेताद्रौ नीलपर्वते ।
 श्रीधन्वीनूतनपरे श्रीगिर्या वारुणाचले ॥३३॥
 अन्तर्वेद्यां सिंहगिर्या लक्ष्म्यावासमिदं स्मृतम् ।
 हीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्याविति श्रुत्यादिसिद्धमिदं सदा ॥३४॥

भूमन्त्रः

भूमन्त्रं च क्रमाद्वक्ष्ये श्रुणुष्व कमलासन ।
 वान्तं वन्हिसमायुक्तं महामायासबिन्दुकम् ॥३५॥
 भूमन्त्रमिदवेवस्यात् सर्वसिद्धिप्रदायकम् ।
 लक्ष्मीबीजवदेतस्य सर्वेषां फलदायकम् ॥३६॥
 ऋषिर्ब्रह्मास्य मन्त्रस्य गायत्री छन्द उच्यते ।
 देवता विष्णुपत्नी वै शं बीजं शक्तिर्णि ततः ॥३७॥
 हीं कीलकं एं कवचं लक्ष्मी मन्त्र इति क्रमात् ।
 श्यामो वर्ण इति प्रोक्तः करन्यासं षडंगकम् ॥३८॥
 ज्ञानाद्यैषट्पदैःकुर्यात् श्रीबीजेनैव सादरम् ।
 व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥३९॥

विष्णुपत्नीं महीं देवीं माधवीं माधवप्रियाम् ।
 लक्ष्मीप्रियसखीं देवीं नमाम्यच्युतवल्लभाम् ॥४०॥
 एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं लक्ष्मेकं समाहितः ।
 पौरश्चरणस्तदेभादि पुंसूक्तोक्तवदाचरेत् ॥४१॥
 अनग्निपत्रादिकं सर्वं लक्ष्मीमन्त्रवदाचरेत् ।

नीळामन्त्रः

नीळामन्त्रं ततो वक्ष्ये सर्वेषां भुक्तिमुक्तिदम् ।
 द्वादशस्वरमुहूर्त्य बिन्दुनादसमन्वितम् ॥४२॥
 नीळामन्त्रमिदं प्रोक्तं विद्याश्रीमुक्तिदायकम् ।
 ऋषिर्ब्रह्मास्य मन्त्रस्य गायत्री छन्द उच्यते ॥४३॥
 विष्णुपत्नी देवता वै अं भीजं शक्ति रीं ततः ।
 श्रीं कीलकं हीं कवचं क्षमीं अस्त्रमिति चोच्यते ॥४४॥
 श्वेतो वर्ण इति ख्यातः क्रमादेव चतुर्मुख ।
 षट्स्वरैस्तु करन्यासं कुर्यान्यासं षडंगकम् ॥४५॥
 व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ।
 श्रीमत् श्रीतुळसीरूपां विष्णुपत्नीं हरिप्रियाम् ॥४६॥
 सर्वाभरण संयुक्तां नीळदेवीमहं भजे ।
 पौरश्चरणहोमादीन् पुंसूक्तोक्तवदाचरेत् ॥४७॥
 तत्तद् बिम्बप्रतिष्ठादिपूजा सिद्ध्यर्थं उत्तमम् ।
 श्रीभूनीळादिमन्त्राणां उक्तन्यासादिकं क्रमात् ।

सर्वेषां विष्णुसायुज्यसिद्धये सर्वसिद्धये ॥४८॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
अष्टादशोऽध्यायः

अथ एकोऽध्यायः

अनन्तमन्त्रः

श्रीभगवानुवाच

अथ वक्ष्ये विधानेन तद्बिम्बार्चादिसिद्धये ।

अनन्तमन्त्रं गरुडं तन्मन्त्रस्थापनाय च ॥१॥

विष्वक्सेनस्य मन्त्रं च क्रमाद्वक्ष्ये चतुर्मुख ।

विष्णुस्वरं विष्णुयुतं अनन्ताय ततः परम् ॥२॥

नागराजाय संयुक्तं नमोन्तं मनुमुद्धरेत् ।

अनन्तमन्त्र एषस्यात् विद्यामुक्तिप्रदायकः ॥३॥

ऋषिर्भूतेष्वाद्युत्तरा जगती छन्द उच्यते ।

अनन्तो देवता प्रोक्ता अं बीजं शक्ति रीं ततः ॥४॥

रं कीलकं कं कवचं लं अस्त्रं मात्राः युतम् ।

श्वेतो वर्ण इति प्रोक्तो द्विरुच्चार्यमनुत्तमम् ॥५॥

पदषट्कैः करन्यासं षडंगं कारयेत् बुधः ।

व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥६॥
 चक्रशंखधरं देवं सहस्रवदनं विभुम् ।
 सर्पाकारेण संयुक्तं अनन्तं सततं भजे ॥७॥
 लक्ष्मेकं जपेत् भक्त्या तत् प्रतिष्ठादि सिद्धये ।
 पुरश्चरण होमा न् पुंसूक्तोक्तवदाचरेत् ।
 नृसिंहस्त्रवदाचरेत् कुर्यात् चक्रं नृसिंहवत् ॥८॥

गरुडमन्त्रः

क्रमात् गरुडमन्त्रं च वक्ष्ये सम्यक् विधानतः ।
 प्रणवं पक्षिसंयुक्तं वन्हिजाया समन्वितम् ॥९॥
 मन्त्रमेतत् गरुडस्यात् मोक्षाभीष्टादिसिद्धये ।
 सर्वरोगक्षयकरं भवेत् सर्वविषापहम् ॥१०॥
 पृष्ठकैः करन्यासं उरुच्छार्य मनूज्जमम् ।
 कुर्यात् च तन्मन्त्री रानाद्यस्तु षडंगकम् ॥११॥
 व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ।
 नमः पन्नगनाशाय वैकुण्ठश्चावर्तिने ॥१२॥
 श्रुतिसिन्धु सुधोत्पाद मन्दारय गरुत्मते ।
 लक्ष्मेकं जपेत् भक्त्या प्रतिष्ठार्चादिकं चरेत् ॥१३॥
 पुरश्चरणहोमादि पुंसूक्तोक्तवदाचरेत् ।
 सुदर्शननृसिंहस्य मन्त्रवद्यन्तमुद्धरेत् ॥१४॥

विष्वकसेनमन्त्रः

विष्वकसेनस्य मन्त्रं वै क्रमाद्वक्ष्ये चतुर्मुख ॥१५॥
 विमित्यादौ समुद्भृत्य विष्वकसेनाय संयुतम् ।
 वैष्वकसेनं मुक्तिदंस्यात् नमोन्तंमनुमुद्धरेत् ॥१६॥
 ऋषिर्ब्रह्मास्य मन्त्रस्य गायत्री छन्द उच्यते ।
 विष्वकसेनो देवता वै वीं बीजं शक्ति रीं ततः ॥१७॥
 रं कीलकं वं कवचं लमस्त्रं सर्वदा भवेत् ।
 श्यामो वर्ण इति प्रोक्तो नित्यार्चा दिषु चोच्यते ॥१८॥
 षट्स्वरैस्तु करन्यासं द्विरुच्चार्य मनुं क्रमात् ।
 ज्ञानादैस्तु षडंगं तु कुर्यादेव चतुर्मुख ॥१९॥
 व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ।
 शंखचक्रगदासर्वज्ञानमुद्भादिधारिणम् ॥२०॥
 किरीटादिविभूषांगं आसीनं पद्मपीठके ।
 प्रसार्य दक्षिणं पादं वामपादं सुकुंचितम् ॥२१॥
 विष्वकसेनमहं देवं मुक्तिज्ञानादिसाधकम् ।
 लक्ष्मेकं जपेत् भक्त्या प्रतिष्ठाद्यादि कर्मसु ॥२२॥
 पुरश्चरणहोमादि श्रीसूक्तोक्तवदाचरेत् ।
 अनंतं गारुडं चैव विष्वकसेनं प्रतिष्ठयेत् ॥२३॥
 भक्त्या सह विना पापं मोक्षधर्मादिदिव्ये ।
 विष्वुव् पूर्वेन्द्रियं प्रपन्नश्च क्रमात् शुचिः ॥२४॥

स्वगुरुं तद्गुरुं सर्वान् कूटस्थान् सात्विकान् क्रमात् ।
 मन्त्रं जप्यं गुरुणां तु तत्त्वामनमोन्तकम् ॥२५॥
 प्रत्यहं द्वारपालानीष्टं पूजयेत् सात्विकास्सदा ।
 विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं स्वयंव्यक्तस्थलादिषु ॥२६॥
 दिव्ये सैङ्घे मानुषे च श्रीभूनीळादिपं हरिम् ।
 चक्रशंखगदापद्मधारिणं गरुडादिकम् ॥२७॥
 विष्वक्सनं तथा नित्यान् द्वारपालादिसंयुतान् ।
 मुक्तान् साक्षेषु भक्तांश्च स्वगुरुं तद्गुरुं सदा ॥२८॥
 देवालये गृहे चैव विष्णुदीक्षादिसंयुतः ।
 त्रिकालं एककालं वा सप्तपञ्चसमाख्यकम् ॥२९॥
 प्रजपेत् विप्रवर्याद्यः प्रपन्नो वेदपारगः ।
 दिव्ये सैङ्घे स्वयंव्यक्ते ग्रामादौ पट्टणादिके ॥३०॥
 देवालये विशेषेण विष्णुं सद्विप्रवैष्णवः ।
 विष्णुदीक्षादिसहितः पूजयेत् पुरुषोन्तमम् ॥३१॥
 अन्यथा यः करोत्येवं स याति नरकं ध्रुवम् ।
 तस्य वंशक्षयं याति तस्यायुशश्रीं च नश्यति ॥३२॥
 सत्कृत्रियश्च सैश्यो गृहे कृत्वा सुपूजयेत् ।
 देवालये क्षत्रियाद्याः कारयेत् ॥३३॥
 अूत्तराद्यैर्दत्त्यप्याः गृहे विष्णुं सर्वार्चयेत् ।
 इति मन्त्रं विना सम्यक् शूद्रद्याः कारयेत् गृहे ॥३४॥

आलये कारयेत् सम्यक् शूद्राद्यो विप्रवैष्णवः ।

विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं सर्वाभीष्ठादिसिद्धये ॥३५॥

इत्येतत् संग्रहणोक्तं मुक्त्यर्थं वै चतुर्मुखं ।

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्ठपरमधर्मशास्त्रे
एकोनविंशोऽध्यायः

अथ विंशोऽध्यायः

हनुमन्मन्त्रः

श्रीभगवानुवाच

अथ वक्ष्ये विधानेन हनुमन्मन्त्रमुत्तमम् ।

राममन्त्रादि सिद्ध्यर्थं तद्बीम्बार्चादिसिद्धये ॥१॥

मर्कटेश महोत्साह सर्वशत्रुविनाशन ।

शत्रून् संह रमां रक्ष श्रियं दापय देहि मे ॥२॥

हनुमन्मन्त्र एषस्यात् सर्वाभीष्टप्रदायकः ।

सर्वरक्षाकरो नृणां सर्वशत्रुविनाशकः ॥३॥

मार्कण्डेयोस्य मन्त्रस्य अनुष्टुप् छन्द उच्यते ।

देवता चापि हनुमान् हं बीजं शक्ति रां ततः ॥४॥

कीलकं रं कवचं रां अस्त्रमिति चोच्यते ।

हेमवर्णं इति प्रोक्तश्श्यामो वा रक्तं एव च ॥५॥

पादैरर्थेस्सप्रणवैष्वडंगं कारयेत् बुधः ।
 व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥६॥
 चक्रशंखधरं देवं शांतं हैमवतीपतिम् ।
 सर्वभूषणभूषांगं मर्कटेशं अहं भजे ॥७॥
 लक्ष्मेकं जपेत् भक्त्या प्रतिष्ठार्चादिसिद्धये ।
 पौरश्चरणहोमादीन् पुंसूल्लेखन्नदाचरेत् ॥८॥
 सुदर्शनस्य यद्यन्त्रं मर्कटेशस्य चोहरेत् ।
 हनुमद्बीजसंयुक्तं तदानुष्टुभसंयुतम् ॥९॥
 एतद्यन्त्रवरं धीमान् पूजयेत् धारयेत् सदा ।
 सर्वशत्रुक्षयार्थं च सर्वाभीष्ठादि सिद्धये ॥१०॥

इति श्रीप्राणद्वये पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
 विंशोऽध्यायः

अथ उक्तविंशोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

अथ वक्ष्ये विशेषेण प्रातेष्ठालङ्घणं श्रुणु ।
 सात्वेकं संग्रहेणैव द्विष्टान्तं वेभागिणाम् ॥१॥
 पञ्चरात्रोक्तकानां च स्वयं द्विष्टान्ताऽद्विषु ।
 दैत्याद्वाद्वादां सर्वेषां विष्णुसामुज्य हेतवे ॥२॥
 वासुदेवादि मूर्तीनां सादीनां ततः क्रमात् ।

तथैव केशवादीनां श्रीभूनीलादिकस्य च ॥३॥
 सहस्रनाममूर्तीनां मदुक्तं लक्षणान्वितम् ।
 तत्तद्विग्रहपूजार्थं प्रतिष्ठां श्रुतिचोदिताम् ॥४॥
 नित्यार्चनादि शुद्ध्यर्थं श्रुणुष्व कमलासन ।
 दिव्ये सैद्धे स्वयंवर्के मानुषे चालयादिषु ॥५॥
 गृहे बीजादि बिम्बानां एतदेव विधानतः ।
 कृत्वा चापःप्रतिष्ठां वै पश्चात् पूजां समाचरेत् ॥६॥
 प्रपञ्चरचार्चयेनित्यं सम्यक् नित्योत्सवादिभिः ।
 शिल्पशास्त्रोक्तविधिना क्रिया वेदोक्तमार्गतः ॥७॥

आलयलक्षणम्

मानांगुलप्रमाणेन ततो मन्त्रांगुलेन च ।
 देहलब्दांगुलेनापि कर्षणानन्तरंक्रमात् ॥८॥
 शुचिश्रीमद्विमानादीन् तोरणान् गोपुरास्ततः ।
 कुर्यात् शिलैरिष्टकैर्वा दारुहर्यादिकं तु वा ॥९॥
 गृहे मृणमण्डपं कृत्वा कुर्यात्तन्मण्डपोपरि।
 शास्त्रोक्तेन ग्रहंसम्यक् दारुकाष्टतृणादिभिः ॥१०॥

शिला शोधनम्

स्त्रीपुत्रपुंसकशिलां संशोद्यैव विचक्षणः ।
 पुंसि वै विष्णुबिम्बांश्च स्त्रीबिम्बान् स्त्रीशिलादिभिः ॥११॥

नित्यान् मुक्तान् तथा कुर्यात् नपुंसकशिलादिभीः ।
 शिलामूर्तेश्च हृत्पाद भेदं ज्ञात्वा विचक्षणः ॥१२॥
 शुभे मुहूर्ते स्थपतिः कुर्यात्तन्मूलविग्रहम् ।
 विष्णुं भूमिं श्रीयं नीळां नित्यमुक्तन् गुरुनपि ॥१३॥

दिव्यमंगळविग्रहविधिः

शिलाबिन्द्वं दारुद्विबं स्वगृहे नार्चयेत् बुधः ।
 देवालये प्रकुर्वीत स्वयंव्यक्तस्थलादिषु ॥१४॥
 मुख्यलोहादिबीम्बादीन् स्वगृहेपूजयेत् बुधः ।
 देवालये विशेषेण शुद्धैलौहैस्मुवर्णकैः ॥१५॥
 नित्योत्सवादिसिद्ध्यर्थं ध्रुवबेरस्य लक्षणैः ।
 पंचरात्रदद्वाहीपि कुर्यादुत्सवविग्रहान् ॥१६॥
 नित्यमुक्तान् गुरुन् सम्यक् उत्सवार्चादिसिद्धये ।
 सौवर्णं राजतं ताम्रं कांस्यं वै शिल्पसात्विकैः ॥१७॥
 श्रीभूनीळादिसहितान् कुर्यात् बिम्बान् पृथक् पृथक् ।
 त्रासपालादद्वाहीन् दित्याखिम्बान् क्रमेण वै ॥१८॥

रक्षाद्वेष्टलक्षणम्

श्रीवत्सं कौस्तुभं लक्ष्मींवर्जं स्यात्रित्यमूर्तिषु ।
 श्रीवत्सा सुवर्जं स्यात् मुक्तगुर्वादिमूर्तिषु ॥१९॥
 पीठप्रभाधिरक्षकं निरुद्धुष्टवादि मूर्तिषु ।

कुर्यादेवस्य पूजार्थं न कुर्यादिति केचन ॥२०॥
 नित्यान् मुक्तान् गुरुन् सम्यक् विष्णुना सह पूजयेत् ।
 विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं प्रपन्नश्च सदा द्विजः ॥२१॥

भृगुदित्तना

यदाकारेण देवेशं पश्वान्ते च तदाकृतिम् ।
 कुर्यात्तद्विष्णुभक्तान् वै मुक्तान् गुरुपत्त्वान् ॥२२॥
 पशून् मृगान् राक्षसादीन् विष्णुभक्तांस्तदार्चयेत् ।
 उक्तवत्तान् प्रतिष्ठाप्य सर्वपक्षादिकं तथा ॥२३॥
 देशकालादिनियमं अरिमित्रादिशोधनम् ।
 विष्णुबिष्वप्रतिष्ठायां नित्यादिस्थापनादिषु ॥२४॥
 विष्णुमन्त्रादि दीक्षायां सर्वदा न विचारयेत् ।
 प्रत्यहं तु सुलग्ने वै मूहूर्ते शोभनाह्वये ॥२५॥
 विमानविग्रहादीर्शच कारयेन्मुक्तिसाधकः ।
 विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं धर्मकामादिस्थापये ॥२६॥
 सर्वरोगविनाशार्थं सर्वशत्रुक्षयाय च ।
 आयुः श्रीराज्यलाभार्थं पुत्रपौत्रादिवृत्ये ॥२७॥
 पुरेग्रामे पट्टणादौ स्वयंव्यक्तस्थलादिषु ।
 बध्वा विष्णवालयं सम्यक् शिलाभिश्चेष्टकादिभिः ॥२८॥
 दारुकाष्ठतृणैर्वापि भक्त्या धर्मपत्तुःरतः ।
 श्रीमद्विष्णुं प्रतिष्ठाप्य नित्यमुक्तादित्तस्सह ॥२९॥

पंचरात्रविधानेन वैखानसविधानतः ।

शुद्धसात्त्विकतन्त्रैश्च मन्त्रद्रव्यादिभिस्सह ॥३०॥

प्रत्यहं पंचसंस्कारयुक्तैर्विप्रवरैस्सह ।

कारयेत् विष्णुपूजां वै सर्वबन्धविमुक्तये ॥३१॥

क्षत्रविट्शूद्र जात्याद्याः प्रतिविप्रादिभिक्षुकाः ।

विप्राद्यास्सततं भक्ताः पूजयेयुर्गृहे हरिम् ॥३२॥

अदेवालयग्रामवासनिषेधः

पट्टणादिषु ग्रामेषु स्वयंव्यक्तस्थलादिषु ।

विष्णवालयं विष्णुबिम्बं यत्र नास्ति चतुर्मुख ॥३३॥

प्रपन्नः परमैकान्ती काम्यार्थी मुक्तिसाधकः ।

न वसेत् याममात्रं च न तत्र दिवसं वसेत् ॥३४॥

चण्डाळवाटिका तुल्यं तत् क्षेत्रं सर्वदा त्यजेत् ।

ग्रामादिकं इमशानं स्यात् विष्णुस्थानविहीनकम् ॥३५॥

श्रीविष्णुस्थानरहितग्रामादिषु च यो वसेत् ।

स जीवन्नेव चण्डाळस्सर्वकर्मबहिष्कृतः ॥३६॥

मासमात्रं प्रमादाद्वा स याति नरकं ध्रुवम् ।

अविष्णवालयग्रामवासप्रायश्चित्तम्

वसेत् तत्तद्विनं यो वै तावच्चान्द्रायणं चरेत् ॥३७॥

गायत्रीं पंचसाहस्रं मूलमन्त्रं च वा द्विजः ।

भलेक्ष्यद्विष्णुज्ञाम दशसाहस्रमुत्तमम् ॥३८॥
 तस्मात् सर्वप्रयत्नेन विष्णुस्थापनमाचरेत् ।
 तथा शक्त्यनुसारेण स्वयंव्यक्तादिषुक्रमात् ॥३९॥
 तत्रित्यमुक्तस्थानानि श्रियं विष्णुं च यो नरः ।
 शून्यस्थानं स्थापयेद्वै स वै द्विष्णुमो भवेत् ॥४०॥

जीर्णोद्धारफलम्

पूर्वात् करोदिक्लं स्याद्वै जीर्णोद्धरस्य सर्वदा ।
 जीर्णोद्धारं नूतनं वा विष्णुस्थापनमाचरेत् ॥४१॥
 कारयेत् विष्णुबिम्बादीन् मुहूर्ते शोभनाहृत्ये ।
 ऊर्ध्वदृष्टिं अधोदृष्टिं तिर्यक् दृष्टिं च वर्जयेत् ॥४२॥
 अन्यूनानतिरिक्तांगं शुद्धद्रव्येण कल्पयेत् ।
 सर्वावयवसंयुक्तं विग्रहं सुमनोऽरम् ॥४३॥
 कृत्वा तत् शिल्पशास्त्रेण मन्त्रेणवाक्षिमोचनम् ।
 तस्य दत्वा च वस्त्रादीन् क्रयद्रव्यादिकं तदा ॥४४॥
 ताम्बूलगन्धिष्णुज्ञादीन् दत्वा भोजपद्मम् ।
 द्विष्णुद्वृत्ताच्य संगृह्य विष्णुविष्णुदिकं तदा ॥४५॥

पंचानुतस्त्रानम्

प्रक्षाळ्य पंचगव्यं च ततः पंचामृतैः क्रमात् ।
 सुगन्धं पुण्ड्रादैश्च पुण्ड्रेनाभिषंघयेत् ॥४६॥

अभ्यंगादीन् ततःकृत्वा मुद्गचूर्णम्लकादिभिः ।
 हरिद्रामलकं स्नानं कृत्वा मूलेन मन्त्रवित् ॥४७॥
 शुद्धवस्त्रेण संशोध्य शुद्धस्थानेषु निक्षिपेत् ।
 ततश्च शोभने लग्ने मुहूर्ते शोभनाहये ॥४८॥
 पूर्वोक्ताचार ऋत्विग्भिः अर्चकाद्यैर्यथोक्तवत् ।

मण्डपलक्षणम्

कुर्वीत मण्डपादिंश्च कर्ता स्थित्वा सदा शुचिः ॥४९॥
 आचार्यादीन् वरेत् तत्र प्रतिष्ठाविधिमाचरेत् ।
 षोडशस्तम्बसंयुक्तं मण्डपं कारयेत् ततः ॥५०॥
 उत्तरे चालयस्याग्रे समक्षेत्रे सुनिर्मले ।
 हृष्टायामादिकं ज्ञात्वा मण्डपातीन् प्रकल्पयेत् ॥५१॥
 दीक्षामण्डपद् कुर्यात् पूर्वोक्त विधिना ततः ।
 मध्ये वेदीं प्रकल्पयथ पूर्वादीषु यथाक्रमम् ॥५२॥
 चतुरश्रं वर्तुक्लं च दनुःकुण्डं त्रिकोणकम् ।

कुण्डलक्षणम्

ईशान्ये योनिकुण्डं च विहारार्थं सुनिर्मलम् ॥५३॥
 वास्तु कुण्डं तु तन्मध्ये उस्तमात्रप्रमाणातः ।
 त्रिमेखला समायुक्तं विस्तारायामसंयुतम् ॥५४॥
 योन्याकारं कल्पयेत् वै कुण्डेषु समस्तवत् ।

मेखलोपरि तत्कुर्यात् योनिं योनौ न कारयेत् ॥५५॥

सद्यः प्रतिष्ठा

दिनत्रयं तु संकल्प्य तत्रादौ चांकुररूपम् ।
सद्य एव प्रकुर्वीत दिनेनैकेन वा बुधः ॥५६॥

ऋत्विक् संख्या

आचार्य वरयेत् कर्ता ब्रह्माणं च सदस्यकम् ।
उपद्रष्टा ततः सम्यक् षोडशाष्टचतुःक्रमात् ॥५७॥

ऋत्विजः नः प्रतिष्ठाप्ती पूर्वोक्तं गुरु ऋत्विजः ।
पूर्वोक्तं ऋत्विजाभावे गतद्वाराविधानतः ॥५८॥

एककुण्डविधानेन तथा वैवाहिकान्तकम् ।
गुरुरेव प्रकुर्वीत प्रतिष्ठाप्तिः पुण्ड्राद्यैष्ट ।
वै पारायणैस्तोत्रैः पुण्ड्राद्यैष्ट तैष्टवैः ।

भाषागानैर्महावाद्यनृत्परित्प्रदिविस्सह ॥६०॥

गुरोश्च ऋत्विजांचैव कृत्वा कंकणबन्धनम् ।
सुवेष्ट्य नूतनं वस्त्रं बिम्बानां दम्भसंयुतम् ॥६१॥

जलादिवासं कृत्वाथ दर्पणाद्यादिवासनम् ।
स्थूले कुर्यात् त्रिष्टुपदेव मूलासेनसनोपरि ॥६२॥

कुम्भस्थापनलक्षणम्

ततो मण्डपमाविश्य गुरुस्तन्मन्त्रवित्तमः।
 धान्यबेदीं प्रकल्प्याथ बिम्बस्यास्य प्रमाणतः ॥६३॥
 वेदिकोपर्यधश्चैव कुम्भस्थापनमाचरेत् ।
 स च कुम्भान् समायुक्तान् अष्टोत्तरशतं क्रमात् ॥६४॥
 संगृह्य कलशान् सौम्यान् तदर्थं पादभेव च ।
 पंचकुम्भसमायुक्तं वस्त्रप्रतिमसंयुतम् ॥६५॥
 नवरत्नसमायुक्तं कस्तूरीकुंकुमादिभिः ।
 तन्तुना वेष्ठितं सम्यक् पंचत्वक् पंचपल्लवैः ॥६६॥
 दृश्योदृशैः कूर्चपुष्पैः नाळिकेरफलादिभिः ।
 अक्षताद्यैरलंकृत्य सुगन्धद्रव्यसंयुतम् ॥६७॥
 वंकल्प्य च विधानेन वेदमन्त्रादिकं जपेत् ।
 हरिः पतिरिति मनुं मम नामेति ऋकम् ॥६८॥
 अप्रतिष्ठामिति मनुं जप्त्वा तेशिकोत्तमः ।
 सर्वारिष्टनिवृत्यर्थं रङ्गोधान् वा ततो जपेत् ॥६९॥
 विष्णोर्नुकेति मन्त्रं तु शुणुष्वेत्यादेसंयुतम् ।

जप्तव्यः

रक्षोहणेति मन्त्रं च जपेत् ध्यायेत् हरिं ततः ॥७०॥
 मुक्ताहारैरंगुलीटैः कटकैः कुण्डलादिभिः ।

श्वेतपट्टादि वस्त्रैश्च सर्वालंकारसंयुतः ॥७१॥
 यथाशक्त्यनुसारेण आचार्याद्यः क्रमात्ततः ।
 तथा च देहशुद्ध्यर्थं शोषणादिक्रमात् ततः ॥७२॥
 कृत्वा पूर्वोक्तं मार्गेण मूलमन्त्रादिमात्रकम् ।
 निग्राभ्यास्थं मनुं तद्वत् अग्ने तेजस्विनीरितः ॥७३॥

आवाहनक्रमः

जप्त्वा च पौरुषं सूक्तं श्रीभूनीळादिसूक्तकान् ।
 कुम्भेषु च परं ब्रह्म नारायणमनामयम् ॥७४॥
 श्रीभूनीळादिनासम्यक् आवाह्यं विम्बदैवतम् ।
 नित्याब्रिन्दादिकान् मुक्तान् विन्यसेत् कर्मशेषु च ॥७५॥
 आवाहनादि मुद्राँश्च धृत्वा प्रणवसंयुतम् ।
 प्राणाप्रतिष्ठामन्त्रेण कुम्भे चावाह्यं देशिकः ॥७६॥
 ततो विम्बं समानीय त्यक्त्वा तद्वस्त्रं आदरात् ।

पंचास्तरणलक्षणम्

धान्यवेद्यां विधानेन पंचवस्त्राणि चास्तरेत् ॥७७॥
 रोमजं चर्मजं चापि मुण्डजं चम्डजं तथा ।
 वामजं चेति विख्याताः पंचशत्या प्रकीर्तिताः ॥७८॥
 रोमजं चाविकादीनां कृतं यत् रोमजं स्मृतम् ।
 व्याघ्रादि चर्मणा क्लृप्तं चर्मजं शयनं स्मृतम् ॥७९॥

कार्पसेन कृतं यज्ञान् मुण्डजं परिकीर्तितम् ।
 पक्षिपिंछा कृतं यज्ञत् अंडजं च विधीयते ॥८०॥
 कौशेयं क्षौमसंयुक्तं वामजं चेति कीर्तितम् ।
 पंचवस्त्राणि चच्चाद्य वेदिकोपर्यदःक्रमात् ॥८१॥
 नित्यान् मुक्तान् भिन्नवेषां स्थापयेत्तत् क्रमेण तु ।

बिम्बानां शयनविधिः

नित्यबिम्बप्रतिष्ठायां कुण्डमेकं प्रकल्पयेत् ॥८२॥
 स्वागन्योपासनकुण्डे वै कुर्यादेवं सुमन्त्रवित् ।
 मुक्तभक्त प्रतिष्ठादीन् स्वगुर्वादिक्रमात्ततः ॥८३॥

होमविधिः

शयने शाययेदेवं यतो द्वारं ततश्शिरः ।
 यथा देहे तथा बिम्बे न्यासं कुर्यात् गुरुत्तमः ॥८४॥
 अर्घ्यादिगन्धपुष्पाद्यैः दीपान्तं च समर्पयेत् ।
 कुर्यात् होमं ततस्सम्यक् इधमा धानादिपूर्वकम् ॥८५॥

अग्नि भेदः

विष्णुश्रीभूप्रतिष्ठायां वैष्णवाग्निं प्रकल्पयेत् ।
 तद्वत्रित्यप्रतिष्ठायां स्मार्ताग्निशश्रेष्ठ उच्यते ॥८६॥
 स्थापने दीक्षिते बिम्बे श्रोताग्निश्च प्रकीर्तितः ।
 तथा मुक्तयतीनां च मृगपश्चादीनां ततः ॥८७॥

स्मार्ताग्निं कल्पयेत् मन्त्री स्वसूत्रेणोक्तमार्गतः ।

अग्निरंगानि

होमद्रव्याणि वक्ष्येथ जिह्वाभेदादिकं क्रमात् ॥८८॥

अग्निशिरः प्रोक्तं जंघे वायव्य ऐन्द्रे नैऋते ।

हस्तौ चैशान्यमार्गयं उदरं कुण्डमुच्यते ॥८९॥

यत्र काष्ठंतु तत् श्रोत्रं यत्र धूमस्तु नासिका ।

यत्राल्पज्वलनं नेत्रं यत्र भस्म च तत् शिरः ॥९०॥

आग्नेर्जिह्वानामानि संख्या च

यत्र प्रज्वलिता वन्हे ज्वाला सद्वक्त्रं उच्यते ।

कर्णे होमं व्याधिकरं नासायाम् दुःखमेव च ॥९१॥

नेत्रे ग्रामविनाशं स्यात् मूर्धिं राष्ट्रविनाशनम् ।

करालि लोहिता काळी च मनोजवा तु धूम्रका ॥९२॥

स्फुलिंगिनी विश्वरूपी जिह्वाभेदस्तु तस्य वै ।

काळी तु पूर्वदिग्भागे करालीवन्हिकोणके ॥९३॥

वायव्यां लोहिता चैव मध्यमे तु मनोजवा ।

दक्षिणे धूम्रका चैव नैऋते तु स्फुलिंगिनी ॥९४॥

प्रत्येकं जिह्वायां होमे फलभेदः

काळी जीह्वा तु वश्येस्यात् विद्वेषेतु काराळिका ।

स्तम्भने लोहिता चैव सौम्येषु च मनोजवा ॥९५॥

उच्चाटे धूम्रका चैव क्रूरेस्यात् विस्फुलंगिनी ।
ऐश्वर्यादौ विश्वरूपी जिह्वाभेदाः प्रकीर्तिताः ॥९६॥

होममुद्रालक्षणम्

होममुद्रास्त्रयः प्रोक्ताः मृगी हंसी च सूकरी ।
अंगुष्ठतर्जनीमध्य संयोगाच्च मृगीमता ॥९७॥

शांतिके पौष्टिके चैव संन्यासे हंसिनी स्मृता ।
सूकरी चोग्रकार्यादौ सर्वेरंगुलीभिस्स्मृता ॥९८॥

शब्दं गन्धं च वर्णं च शिखाधूमं तथेरितम् ।
शब्दं च नवधा प्रोक्तं वर्णमेकादश स्मृतम् ॥९९॥

गन्धस्सप्तदश प्रोक्तः स्वीरितं द्वादशस्मृतम् ।
मोक्षः प्रदक्षीणावर्तो धूमवान् सर्वसिद्धिदः ॥१००॥

निजस्फुलिंगवत् धूम पावको नैव सिद्धिदः ।
स्वकृत इति जुहोति श्रुत्यर्थं सुविचार्य च ॥१०१॥

श्रुंचत्वारि श्रुं गात्रयो अस्य पादा
द्वे शीर्षे सप्तहस्ता सो अस्य ।

त्रिधा बद्धो वृषभोदो रवीति महोदेवो मर्त्यगं आविवेश ॥१०२॥

सप्तहस्तश्चतुश्शृंगस्सप्तजिह्वाद्विशीर्षकः ।

त्रिपात् प्रसन्नवदनस्मुखासीनशशुचिस्मृतः ॥१०३॥

स्वाहां तु दक्षिणे पार्श्वे देवीं वामे स्वधां ततः ।
 बिभ्रहक्षिणहस्ते तु शक्तिमूलांच स्नकस्नुवौ ॥१०४॥
 तोमरंव्यजनं सर्पिः पात्रं वामादिषु क्रमात् ।

अग्नेः दक्षीणवामयोः हस्तविभागः

दक्षिणेतु चतुर्हस्तं वामे हस्त्रत्रयं भवेत् ॥१०५॥
 पद्मनाभं सुवर्णं च षडक्षं षड्जटान्वितम् ।
 पीतवाससमुत्तर्य मौजी मेखलयान्वितम् ॥१०६॥
 शेषारुढं जटाबद्धं गौरवर्णं महोजसम् ।
 धूमध्वजं लोहिताक्षं सप्तार्चिस्सर्वकामदम् ॥१०७॥
 आत्माविमुखमासीनं एवं ध्यायेत् हुताशनम् ।
 अग्निमण्डलमध्यस्थं चक्रशंखधरं विभुम् ॥१०८॥
 श्रियासत् सर्वभूषांगं ध्यायेत् यज्ञपतिं हरिम् ।
 एवं ध्यात्वा गुरुस्सम्यक् ज्ञात्वैवं गुरुणा तथा ॥१०९॥
 कुर्यात् प्रतिष्ठा होमादीन् दीक्षार्चादिषु सादरम् ।
 तत् होमं वै ततः कुर्यात् पायसं गोघृताक्तकम् ॥११०॥

अग्नौ तिलादिभिर्होमः

तदा पुरुषसूक्तेन श्रीभूनीळादि सूक्तकैः ।
 विष्णुश्रीभूनित्यमुक्तगुरुं तदिब्बम्बसंख्यया ॥१११॥
 तिलब्रीहीन् घृताक्षांश्च जुहुयान्मन्त्रवित्तमः ।

केशवादिचतुर्विंश मूर्तिमन्त्रैर्मयोक्तकैः ॥११२॥
 प्रत्येकं तु सहस्रं वै गुरुस्तत्तत् द्विजैस्सह ।
 घृतेन जुहुयान्मन्त्री हंसादिदशमन्त्रकैः ॥११३॥
 दशावतारमुख्यैश्च प्रत्येकस्तु सहस्रकम् ।
 तत्तदिवम्बादिमन्त्रैश्च प्रत्येकस्तु सहस्रकम् ॥११४॥
 पलाशोदुम्बराश्वत्थैर्जुहुयात् गोघृताक्तकैः ।
 विरजामूलमन्त्रैश्च जातिकमन्त्रकैः ॥११५॥
 घृताक्ततिलमन्त्रैश्च एकैकं चांगमन्त्रकैस्तथा ।
 अष्टोक्तरसहस्रं वा शतं अष्टोक्तरं तु वा ॥११६॥
 यथाशक्त्यनुसारेण प्रायश्चित्तादिकं ततः ।
 हुत्वाथ देदपाठाद्यैर्निश्छोषं समापयेत् ॥११७॥
 ततः प्रभातसमये ऋत्विग्भिर्देशिकस्सह ।
 नित्यकर्मादिकं कृत्वा प्रविशेन्मण्डपं ततः ॥११८॥

आचार्यास्य कुम्भेन सह गर्भगृहप्रवेशः

प्रक्षाळ्य पादावाचम्य स्थित्वा तच्चोषणादिकम् ।
 कृत्वा शास्त्रोक्त विधिना कृत्वा पूर्णाहुतिं क्रमात् ॥११९॥
 कुम्भमुद्भूत्य कलशान् मण्डलादिस्थदेवताः ।
 प्रदक्षिणक्रमेणैव प्रविशेत् गर्भमन्दिरम् ॥१२०॥
 तत्तत् न्यासादिकै सर्वैः पीठे देवं न्यसेत् क्रमात् ।
 पुण्याहं वाचयित्वाथ बिम्बकुण्डादिके द्विजः ॥१२१॥

आनीय विष्णुबिम्बानि कृत्वा चापि प्रदक्षिणम् ।
गर्भरोहे निवेश्याथ अष्टबन्धादिकं चरेत् ॥१२२॥

अभिषेकः

पंचामृतैः पंचगव्यैः पुंश्रीभूसूक्तकैस्सह ।
अभ्यंगैः पावमानैश्च बिम्बान्येवाभिषिंचयेत् ॥१२३॥
प्रधानकुण्डमादाय अन्यतत् कलशादिभिः ।
अविषिंचेच्च मूलेन शुद्धवस्त्रेण शोधयेत् ॥१२४॥
अलंकृत्य च वस्त्रादैः किरीटादि विभूषणैः ।

प्रधानकुम्भप्रोक्षणम्

चन्दनागरुर्पूर कस्तूरीमिश्रिताम्बुना ॥१२५॥
पूतिद्वयेन पुष्पाद्यैः मालिङ्गादिद्वयेन न्यिभिः ।
ऊर्ध्वपुण्ड्रांजन्त्रैश्च अलंकृत्य हरिं स्मरेत् ॥१२६॥
यथा देहे तथा बिष्वे न्यासकर्मसमाचरेत् ।
कृत्वादौ शौषणादीश्च पंचामृतस्त्रांजनैः ॥१२७॥
मोक्षवत् वर्तते मुख्यं तदेहं चिन्तयेत् हरेः ।
तदा कुर्यात् गुरुस्सम्यक् बिम्बस्य च विशेषतः ॥१२८॥
नयनोन्मीलनं तत्तत् मन्त्रेण छिन्नसूचिना ।
भानुवत् शशिवत् वाम सम्पूर्णकतथायुतः ॥१२९॥
बरिरन्तर्गात्रिके वै मूल मन्त्रेण छिन्नसूचिना ।

भानुवत् शशिवत् वाम सम्पूर्णक तयायुतः ॥१३०॥
 बहिरन्तर्गात्रेके वै मूलमन्त्रेण साधयेत् ।
 मातृकावर्णदेवादीन् तत्तत् स्थानेषु विन्यसेत् ॥१३१॥
 षट्चक्रदेवान् स्मृत्वा च पंचोपनिषदाख्यकम् ।
 न्यासं कृत्वा विधानेन पुंसूक्तन्यासमुच्चरेत् ॥१३२॥
 तारन्यासं ततःकृत्वा मूलमन्त्रस्य तत्क्रमात् ।
 तत्वन्यासं ततः कृत्वा स्मरन् तत्वादिदेवताः ॥१३३॥
 ततस्तदिवम्बमन्त्रस्य कुर्यात्यासादिकं क्रमात् ।
 दहरं विपाप्मिति श्रुत्वा बोधितमुक्तमम् ॥१३४॥
 हत्पुण्डरीके विमले वासुदेवं जगत्पतिम् ।
 तदिवम्बरूपिणं शांतं परात्परं अजं विभुम् ॥१३५॥
 श्रीभूनीळादिसहितं सर्वालंकारसंयुतम् ।
 ज्ञानादिगुणसंयुक्तं सदानन्दस्वरूपिणम् ॥१३६॥
 नित्यमुक्तादिभिःसम्यक् सेवितं देवं अच्युतम् ।
 प्रणवेन सदा स्मृत्वा आचार्यो मन्त्रवित् शुचिः ॥१३७॥
 एकान्ते निर्जने देशे तदिवम्बस्थापनस्थले ।
 नत्वा स्मृत्वा स्वगुरुवादीन् सात्विकांश्च ऋषींस्तथा ॥१३८॥
 सम्यक् समाज्ञया तेषां जीवन्यासादिकं चरेत् ।
 मुहूर्ते समनुप्राप्ते वेद्योषादिकं ततः ॥१३९॥
 महावाद्यादिकं नृत्यं कुर्यादिति नियाम्य च ।

मन्त्रतन्त्रादिकुशल आचार्यो थ चतुर्मुख ॥१४०॥
 सान्त्रिध्ययाचनं चैव करपुष्पोपदर्शनम् ।
 बिम्बोपवेशनं चैव योगविग्रह चिन्तनम् ॥१४१॥
 कृत्वा मुद्रां प्रदश्याथ सम्यगावाहनादिकम् ।
 अग्निप्राकारसंयुक्तं तत्तत् स्थानेषु देशिकः ॥१४२॥
 कुम्भस्थदेवसहितं वासुदेवं परात्परम् ।
 ध्यात्वा चावाहा सद्भक्त्यान्यासध्यानादिपूर्वकम् ॥१४३॥

प्राणप्रतिष्ठामन्त्रः

प्राणप्रतिष्ठामन्त्रेण कुर्यात् प्राणप्रतिष्ठितम् ।
 ज्ञानप्रतिष्ठासहितं स्मृत्वा चैकाग्रमानसः ॥१४४॥
 सम्यग् देवं समावाह देव्याद्यावहनं क्रमात् ।
 लक्ष्मीमन्त्र प्रकारेण उक्तमेवं चतुर्मुख ॥१४५॥
 प्राणप्रतिष्ठामन्त्रं च न्यासध्यानादिकं श्रुणु ।
 न्यासध्यानादिकं सम्यक् तन्मन्त्रस्योच्यते मया ॥१४६॥
 प्राणप्रतिष्ठामन्त्रस्य ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ।
 ऋषयश्चेति विख्याताः ऋग्यजुस्सामार्थवर्णाम् ॥१४७॥
 छन्दांसिदेवता श्रीस्च प्राणशक्तिःक्रमात्ततः ।
 स्वाहाशक्तिस्तारबीजं ह्रीं कीलकमतःपरम् ॥१४८॥
 श्रीं कवचं भैमित्यस्त्रं रक्तो वर्णः प्रकीर्तिः ।
 तारतारासुतारैश्च षट्स्वरैश्चसुमन्त्रवित् ॥१४९॥

पंचवर्गांककारादीन् कृत्वा मान्तमनुक्रमात् ।
यकारादिक्षकारान्तं वर्णानेतान् दशक्रमात् ॥१५०॥

अंगन्यासः

कृत्वा करषडंगं तु ज्ञानादि गुणसंयुतम् ।
हृदयादि षडंगं वै कुर्यात् बीजादिसंयुतम् ॥१५१॥
व्याप्य तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ।
पद्मप्रिये पद्मिनि पद्महस्ते पद्मालये पद्मदलायताक्षी ॥१५२॥
विश्वप्रिये विष्णुमनोनुकूलेत्वत्पादपद्मं मयि संनिधत्स्व ।
एवं न्यासविधिं कृत्वा ध्यात्वा तन्मन्त्रमुच्चरेत् ॥१५३॥

नारदिनिवेद्याः

श्रीनारसिंहं ध्यायन् वै अन्तरस्थं त्रिवारकम् ।
देवदेवं प्रतिष्ठाप्य पंचरात्रविधानतः ॥१५४॥
वैखानसोक्त मार्गेण सात्विकैः पांचरात्रकैः ।
सात्विकैर्विष्णुसूक्तैर्वा पांचरात्रविधानतः ॥१५५॥
सर्वोपचारैस्सम्पूज्य षडासनविधानतः ।
महाहरिनिवेद्याथ देवदेवं समर्चयेत् ॥१५६॥
आहारैष्वद्भूसौपेतैः पूपाद्यैः फलादिभिः ।
चित्रन्त्रैः पायसैस्त्वय्यन् दुग्धदध्यादिभेदकैः ॥१५७॥
फूजयेत् विष्णुष्ट्रेण स्वयंव्यक्तवदुत्तमम् ।

ततो दर्शननैवेद्यं तत्तदादर्शसंयुतम् ॥१५८॥
 तद्वदर्शनदेवं च कन्यकाफलधान्यकान् ।
 दर्शयेत् देवदेवस्य नीत्वा यवनिकां शुचिः ॥१५९॥

सर्ववेदादिश्रवणम्

आचार्यस्येव तत्सर्वं दद्यात् सम्यक् स्वभक्तादिभिः ।
 यजुर्वेदं च ऋग्वेदं सामवेदमर्थर्वणम् ॥१६०॥
 तथोपनिषदसम्यक् वेदान्तं क्रमशो बुधः ।
 मीमांसां ज्योतिषं वैद्यं धर्मशास्त्रं सुशिल्पकम् ॥१६१॥
 पुराणं च स्मृतिं सम्यक् इतिहासं सुसात्त्विकम् ।
 भाषागानं विष्णुभक्तैरुक्तं वेदान्तनिर्णयम् ॥१६२॥
 महावाद्यं ततो गीतं नृत्यादीन् श्रावयेत् क्रमात् ।
 तदा तद्वेदवेवस्य नित्याचार्यां च पूजकः ॥१६३॥
 अलंकारासने सम्यक् एतद्वेदादिकं क्रमात् ।
 भावयेत् शतधा नित्यं गांधाराद्यष्टमंगळान् ॥१६४॥
 दर्शयेच्च हरेः प्रीत्यै पूजासिद्ध्यर्थं आदरात् ।
 विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं नित्यकर्मादिसिद्धये ॥१६५॥
 ततो लक्ष्म्यादिकान् पूज्यान् नित्यान् मुक्तान् गुरुन्नक्रमात् ।
 संपूज्य द्वारपालादीन् तत्तन्मन्त्रेण देशिकः ॥१६६॥
 अष्टदिक्षु बलिं दद्यात् बलिबेरन्वितं ततः ।

प्रदक्षिणम्

प्रदक्षिणं ततः कुर्यात् तत्तन्मन्त्रादिगीतकैः ॥१६७॥
 बलिप्रदक्षिणं चैकं चत्रवाद्यादिभिस्त्रयः ।
 ततो इन्द्रादि गीताद्यैरष्टदिक्षु विशेषतः ॥१६८॥

वाद्यानि

कुर्यात् प्रदक्षिणं सम्यक् बीणामंगळवादकैः ।
 बलिबेरं स्थापयित्वा अर्चयेदुपचारकैः ॥१६९॥

बलिदानम्

ततो देवालयेस्थाप्य बलिबेरं सुखासने ।
 बलिं दद्यात् अष्टदिक्षु नित्य होमाद्यनन्तरम् ॥१७०॥
 एतत् बल्यादिकं कुर्यात् नित्याचार्चासिद्धये सदा ।
 त्रिकालं च विशेषेण तथा कालद्वयं तु वा ॥१७१॥
 नित्याचार्यां बलिहोमा यत्र नास्ति चतुर्मुख ।
 दिव्ये सैद्धे स्वयंव्यक्ते मानुषे च दिने दिने ॥१७२॥
 देवग्रामादिकैस्तत्र राजा सर्वजनैस्सह ।
 रोगतस्करदुर्भिक्ष भयाद्यैश्च विनश्यति ॥१७३॥
 तस्मात् सर्वप्रयत्नेन यथाशक्त्यनुसारतः ।
 क्षुद्रग्रामेषु च तथा सदा विष्णुं प्रपूजयेत् ॥१७४॥
 प्रत्यक्षं बलिहोमान्तं बलौ राजा च कारयेत् ।

सर्वपापाविनाशर्थं ऐहिकामुष्मसिद्धये ॥१७५॥

नित्यपक्षोत्सवाद्यर्थं ततः कुर्यात् तथा गुरुः ।

प्रतिष्ठादिवसे चैव परेद्युवा गुरुत्तमः ॥१७६॥

पाणिग्रहणहोमादौ कुर्यादेव जगत्पतेः ।

ततो नित्यार्चनं कुर्यात् विष्णुप्रीत्यै विशेषतः ॥१७७॥

अन्यधा यः करोत्येव स याति नरकं ध्रुवम् ।

तस्य वंशरक्षयं याति तस्यायुः श्रीश्च नश्यति ॥१७८॥

वत्सरे मासि मासे वा द्वजारोहणमाचरेत् ।

राजराष्ट्रादि वृद्ध्यर्थं स्वयं व्यक्तादिषुक्रमात् ॥१७९॥

सर्वसस्याभिवृद्ध्यर्थं पुत्रापौत्रदिवृद्धये ।

नित्यनैमित्तिकं काम्यं कुर्यादर्चाविधानतः ॥१८०॥

काम्यार्चनायां देवस्य पंचामृतमथा चरेत् ।

शंखं सम्पूज्य देवस्य वामभागे विनिक्षिपेत् ॥१८१॥

सुखेन विष्णुपूजायां दद्यादध्यादिकं तु सः ।

स याति नरकं घोरं स्त्रीपुत्राद्याश्च नश्यति ॥१८२॥

तस्य रोगादिकं सम्यक् आयात्येव न शंशयः ।

प्रतिष्ठादि विहारान्तं कुर्यादवभृतान्तकम् ॥१८३॥

विष्णुस्थापनकर्तावै आचार्यं पूजयेत् ततः ।

पट्टवस्त्रादिना सम्यक् भूषणैरुत्तमैस्ततः ॥१८४॥

ग्रामंवा भूमिदानं वा सुवर्णं च सहस्रकम् ।

शतं तदर्थं दश वा यथा वित्तानुसारतः ॥१८५॥
 दत्त्वासम्पूज्य भक्त्या च तदर्थं ब्राह्मणाय च ।
 तदर्थं कृत्विजां चैव दद्यादेव चतुर्मुख ॥१८६॥

ब्राह्मणादीनां भोजनम्

सर्वेभ्यो ब्राह्मणेभ्योश्च भूरिदानं क्रमेण च ।
 दत्त्वा गन्धाक्षतार्दीश्च अन्येषां अपि दापयेत् ॥१८७॥
 सर्वेषां याचकानां च दद्यादेव विधानतः ।
 वित्तशाठ्यं न कुर्वीत संपूर्णफलसिद्धये ॥१८८॥
 अयुतं च सहस्रं च शतं वा शक्तितः क्रमात् ।
 तदा प्रपञ्चविप्राणां भोजनं सुविशेषतः ॥१८९॥
 तदा तद्विष्णुभक्तानां ब्राह्मणेभ्यश्च दापयेत् ।
 अन्नदानं तु सर्वेषां क्रमात् दद्यात् चतुर्मुख ॥१९०॥
 स्त्रक् चन्दनं च ताम्बूलं दद्यात् तत्भोजनोत्तरे ।
 विष्णुस्थापनकर्ता वै श्रीविष्णुसदृशस्सदा ॥१९१॥

भक्तप्रतिष्ठापन फलम्

जीवन्नेव विशेषेण सत्यं सत्यं चतुर्मुख ।
 देहान्ते विष्णुसायुज्यं तथैव लभते सदा ॥१९२॥
 विष्णुभक्तप्रतिष्ठायां यत्फलं तत्फलैस्सदा ।
 विष्णुद्दर्शनेन तिष्ठन्तायां चरेत् ॥१९३॥

सर्वपापविनाशार्थं सर्वबन्धविमुक्तये ।
मत्सायुज्यादि सिद्ध्यर्थं यूयं चापि चतुर्मुख ॥१९४॥

यतीनां विष्णुस्थापने आधिपत्यम्

विष्णुबिम्बस्थापनादौ यतीनां च विधिर्भवेत् ।
सर्वदा विष्णुसायुज्यसिद्धये च युगे युगे ॥१९५॥
मन्त्रिमिताद्याधिपत्यं यतीनां मोक्षकारणम् ।
ब्रह्मनिष्ठत्वमेतद्वै रहस्यं स्यात् चतुर्मुख ॥१९६॥
विष्णुबिम्बप्रतिष्ठायां श्रीभूमिस्थापनादिषु ।
नित्यमुक्तप्रतिष्ठायां ये नरा विज्ञकारिणः ॥१९७॥
राजा वा राजभृत्यो वा स्त्रियो वा यतयो द्विजाः ।
शूद्राद्याशचापि नश्यन्ति पितृपुत्रादिभिस्सह ॥१९८॥
ते यान्ति नरकं घोरं प्रपन्नाश्च विशेषतः ।
जीव...१८ चण्डाळास्सर्वकर्मबहिष्कृताः ॥१९९॥
तेषां वंशंक्षयं याति पश्वायुश्श्रीस्च नश्यति
मद्विम्बस्थापनं कुर्यात् तस्मादेव चतुर्मुख ॥२००॥

नूतनप्रतिष्ठित बिम्बानां स्वयंव्यक्तसमत्वम्

गृहार्चनाप्रतिष्ठायां एतदेव विधिर्भवेत् ।
गृहार्चापि स्वयंव्यक्तसम एव न संशयः ॥२०१॥
स्वयंव्यक्तादिबुद्धिश्च नास्ति चेन्निरयं व्रजेत् ।

उपदेशे गुरोर्नियमः

प्राणप्रतिष्ठाकालेतु आचार्यो मन्त्रवित् शुचिः ।
 शिष्यस्य मन्त्रदीक्षार्थं लक्षमेकं तथागुरुः ॥२०२॥
 जप्त्वा पश्चात् तन्मन्त्रं दद्यान्मोक्षादिसिद्धये ।
 अर्चकस्य विशेषेण भक्तानां स्थापनादिषु ॥२०३॥
 जपनिष्ठस्य सत्यं वै महद्वा नास्ति पातकम् ।
 आचार्योऽथ यतिर्वापि सदा मन्त्राश्रयश्शुचिः ॥२०४॥
 आचार्यश्च यतिश्चैव प्रपन्नश्च चतुर्मुख ।
 अग्रे पुज्यस्स एवस्यात् विष्णुवत् सर्वकर्मसु ॥२०५॥
 तथाचार्यनिन्दा च यतिनित्वा कुलक्षयः ।
 आयुश्श्रीनाशहेतुस्यात् तस्मान्निन्दां सदा त्वजेत् ॥२०६॥
 यतेर्मन्त्रवित् चापि मनःखेदं न कारयेत् ।
 तदुःखं मम दुःखं स्यात् सत्यमेव चतुर्मुख ॥२०७॥
 मन्त्रविद्याधनस्यक् ममस्थानं सदा भवेत् ।
 तस्य दुःखं सुखं तस्मात् मामेव लभते सदा ॥२०८॥
 हृष्टिलासं तु तस्यैव ममप्रीतिकरं भवेत् ।
 स्थापकस्य तपोयोगात् पूजायाश्चातिशोभनात् ॥२०९॥
 आभिरूप्याच्य बिम्बस्य सदा सन्निहितोस्म्यहम् ।
 संग्रहेणोक्तं एतद्वै प्रतिष्ठाविधिरुत्तमम् ॥२१०॥
 विष्णविनीदां वेदमार्गः प्रतिष्ठाविधिरुत्तमः ।

बिम्बसंप्रोक्षणादौ तु एतदेव विधिर्भवेत् ॥२११॥
 विना जलादिवासं वै नयनोन्मीलनं विना ।
 सदा च गृहबिम्बानां संप्रोक्षणमिदं भवेत् ॥२१२॥
 संप्रोक्षणं तथा कुर्यात् जीवन्यासं च मन्त्रवित् ।
 गृहे सम्प्रोक्षणे बिम्बे जीवन्यास विहीनकम् ॥२१३॥
 चण्डालार्चाबिम्बसमं तदिबम्बस्यात् चतुर्मुख ।

अस्पृश्यस्पर्शः

गृहे वा विष्णु बिम्बस्य पूजाहीने दिनत्रये ॥२१४॥
 दीक्षाहीनविप्रादिस्पर्शने च विशेषतः ।
 क्षत्रविट्शूद्रजात्यादि नीचादिस्पर्शनेषि च ॥२१५॥
 श्वान गर्दभकाकादि स्पर्शनेष्यग्निदाहके ।
 कराद्यल्पांग भंगेच तस्यांगं तत्पुनस्सदा ॥२१६॥
 सूतकस्त्रीस्पर्शने वा चोरादिस्पर्शने तथा ।
 मृतगर्भादिसंयुक्त सूतकस्पर्शने तथा ॥२१७॥
 तदर्चकस्य स्त्रीपुत्र स्पर्शने गोत्रजस्य च ।
 श्रुतिस्मृतिपुराणेषु आगमादिषु यत्श्रुतम् ॥२१८॥
 सम्प्रोक्षणं च तद्वोषे कर्तव्यं स्यात् चतुर्मुख ।
 संप्रोक्षण विहीने तु तदिबम्बं नीचवत् त्यजेत् ॥२१९॥
 तस्मात् सम्प्रोक्षणं कुर्यात् विष्णोर्नैवेद्यशुद्धये ॥२२०॥

तीर्थप्रसादमहिमा

तीर्थपूजादिसिद्ध्यर्थं हव्यकव्यादिसीद्धये ।
 विष्णोर्निवेदितात्रं वै पितृणां मुक्तिदायकम् ॥२२१॥
 अर्चकानां विशेषेण विप्रादीनां चतुर्मुख ।
 विष्णोस्तीर्थं च नैवेद्यं विष्णुसायुज्यदायकम् ॥२२२॥
 तस्मात् सम्प्रोक्षणं कुर्यात् स्पृष्ट्यादौ च गुरुश्शुचिः
 मन्त्रवत् विधिना ब्रह्मन् मयोक्तेनैव मार्गतः ॥२२३॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्ठपरमधर्मशास्त्रे
 एकविंशोऽध्यायः

अथ द्वाविंशोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

अथ वक्ष्ये विधानेन क्रमादेव चतुर्मुख ।
 भक्तारूपावतारं च सदास्ते च हरेस्तदा ॥१॥
 मत्स्यादिस्त्रिवत् भक्तरूपादिकं अतःपरम् ।
 सहस्रनाममध्येच नमोन्तं केचिदूचिरे ॥२॥
 वक्ष्ये भक्तादिरूपान् वै मुक्तिदायकान् ।
 गुरुरूपधरांश्चैव नित्यपूजान्विद्वये ॥३॥
 अभूपरिस्थां भूतात्मा ततश्चासि महान् हृदः ।
 कृते युगे त्वमासीच्च क्रमात् भूतं सरस्व तत् ॥४॥

महदाह्वयनामादि नामभेदेन च क्रमात् ।
 त्रेतायां तु ततो जातो ब्रह्मज्ञो भक्तरूपतः ॥५॥
 ततस्तत् भक्तवंशेषु जातो वै श्रीविभावनः ।

भूतादिमुनयः

तदा जातस्तु देवेशो द्वापरे च ततः क्रमात् ॥६॥
 जातो योगपथानेतान् भूतावासस्ततः परम् ।
 ततो रमयिता जातः कलौ चैव ततः क्रमात् ॥७॥
 वेदान्तादि प्रकाशाय जातश्रीशत्रुतापनः ।

नाथमुन्याद्याचार्यावतारः

तथा जातस्त्पतिश्च नाथो वै विष्णवंशकः ॥८॥
 जातो वै पुण्डरीकाक्षो रामः कृष्णस्ततः क्रमात् ।
 जातः पूर्णस्तु योगीशः कृष्णस्तद्वरदस्ततः ॥९॥
 जातस्तु सुन्दरस्तद्वत् विष्णवंशशत्रुजित् क्रमात् ।
 भक्तावताराश्चैते वै विष्णवंशाशशुद्धसात्विकाः ॥१०॥
 भुक्तिमुक्तिप्रदाससम्यक् रामकृष्णादिवत् सदा ।
 वासुदेवस्य पाश्वे च पूजयेत् व्यूहमूर्तिवत् ॥११॥
 भक्तप्रतिष्ठाकर्तव्या तस्मादेव चतुर्मुख ।
 सर्वेषां विष्णुसायुज्यसिद्धये च युगे युगे ॥१२॥
 विष्णोरंशो भवेत् सम्यक् लक्ष्मीरूपमभेदकम् ।

भूरुपं च ततो नीळा रूपं लक्ष्मीवदुच्यते ॥१३॥
 चक्रशंखगदापदम् रूपं विष्णवंशकं भवेत् ।
 अनन्तो गरुडशचैव विष्वक्सेनस्त्वमानवः ॥१४॥
 विष्णोरंशावतारा वै भुक्तिमुक्तिप्रदायकाः ।
 पूजायोग्याश्च सततं विष्णुवदेवसन्निधौ ॥१५॥
 विष्णोरंशावताराश्च रूपा भागवताख्यकाः ।
 तद्वक्ष्ये वर्तते सम्यक् क्रमादेव चतुर्मुख ॥१६॥
 प्रह्लादो नारदशचैव पुण्डरीकः पराशरः ।
 वेदव्यासोम्बरीषश्च शुकस्तद्वच्च शौनकः ॥१७॥
 भीष्मो दालभ्यस्ततो जातश्तत्वद्वंशेषु सादरः ।
 रुक्मांगदस्तदा तद्वत् वशिष्ठस्तु विभीषणः ॥१८॥
 एते विष्णवंशसंभूतास्सात्विका ऋषिनामकाः ।
 एते भागवताश्चैव भुक्तिमुक्तिप्रदायकाः ॥१९॥
 आचार्योग्यास्सदा सम्यक् विष्णुपाश्वं च नित्यवत् ।
 एतदर्चाविधिस्सम्यक् विष्णुसायुज्य हेतवे ॥२०॥
 प्रपन्नानां च सर्वेषां सर्वपापप्रशान्तये ।
 विष्णवर्चानित्यपूजा च मुक्तार्चा च विशेषतः ॥२१॥
 तथा भागवतार्चा च नित्यनैमित्तिकैः क्रमात् ।
 दिव्ये सैद्धे स्वयं व्यक्ते मानुषे देवमन्दिरे ॥२२॥
 गृहे च पूजयेत् विप्रः प्रपन्नश्च विशेषतः ।

अन्ये च क्षत्रियादा वै गृहे कुर्युश्च तत् क्रमात् ॥२३॥
 विप्रप्रपत्रहस्तैर्वै विष्णवादीन् देवमन्दिरे ।
 दत्त्वा धनादिकं सम्यक् पूजां वै कारयेत् सदा ॥२४॥
 इति सम्खेपतः प्रोक्तं सर्वेषां मुक्तिसिद्धये ॥२५॥

वैष्णवलक्षणम्

न चलति निजवर्णधर्मतोयः
 सममतिरात्मसुहृत् विपक्षयोश्च ।
 न हरति न चलति किंचिदुच्चौः
 सितमनसं तमवेहि विष्णुभक्तम् ॥२६॥
 अर्थपञ्चकतत्वज्ञाः पञ्चसंस्कारसम्युताः ।
 आकारत्रयसंपत्राः महाभागवतास्मृताः ॥२७॥
 शंखचक्रोर्ध्वपुण्ड्रादिधारणं दास्यलक्षणम् ।
 तत्रामकरणं चैव वैष्णवं तदिहोच्यते ॥२८॥
 वैष्णवं द्विविधं प्रोक्तं बाह्यमाभ्यन्तरं तथा ।
 शंखचक्रादिकं बाह्यं आन्तरं वीतरागता ॥२९॥

प्रपत्रलक्षणम्

ईषणात्रयनिर्मुक्तः कामादिगुणवर्जितः ।
 तापत्रयगुणातीतः प्रपत्रस्स उदाहृतः ॥३०॥
 विष्णुसेवैकनिरतः स वै लक्ष्मीगुणान्वितः ।

तापः पुण्ड्रस्तथा नाम मन्त्रो यज्ञश्च पंचमः ॥३१॥
 अमी परमसंस्काराः परमैकान्ति हेतवः ।
 भक्तादि लक्षणं सम्यक् संग्रहेण निरूपितम् ॥३२॥
 सर्वेषां ज्ञानसिद्ध्यर्थं मुक्त्यर्थं च चतुर्मुख ।
 ग्रन्थान्तरे व्यक्तमेतत् प्रपन्नादेश्च लक्षणम् ॥३३॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
भक्तस्तपावतारो नाम द्वाविंशोऽध्यायः

अथ त्रयोविंशोऽध्यायः

नामत्रयमन्त्रस्य न्यासध्यानादिकम्

श्रीभगवानुवाच

अथ वक्ष्ये विशेषेण क्रमादेव चतुर्मुख ।
 नामत्रयाख्यमन्त्रस्य न्यासध्यानादिकं ततः ॥१॥
 नामत्रयाख्यमन्त्रस्य ऋषिवर्यासो भवेत् सदा ।
 छन्दश्च देवी गायत्री देवतात्र उदाहृतः ॥२॥
 अच्युतानन्तगोविन्दस्त्वपी वै भगवान् भवेत् ।
 ओंबीजं च नमस्शक्तिः श्रीं कीलकमिति स्मृतम् ॥३॥
 हीं कवचं ऐमित्यस्त्रं वर्णं तत् कृष्णपिंगलम् ।
 नामत्रयं द्विरुच्चार्यं करन्यासं षडंगकम् ॥४॥
 ज्ञानाद्यं च तथा कुर्यात् मन्त्रदेवं स्मरेत् शुचिः ।

व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥५॥
 चक्रमुद्रां प्रदश्याथ ध्यानं कृत्वा जपेत्मनुम् ।
 अच्युतानन्तगोविन्दस्तपिणं विभुमव्ययम् ॥६॥
 भजेहं वासुदेवं तं श्रीभूनीलादिसंयुतम् ।
 किरीटादि विभूषांगं ब्रह्मरुद्रादिसेवितम् ॥७॥
 चक्राब्जशंखासि गदा धनुर्बाणसमन्वितम् ।
 लक्ष्मेकं जपेत् भक्त्या तद्विम्बस्थापनादिषु ॥८॥
 कुर्यात् मन्त्रादि देवार्थं कुर्यादर्चादिकं ततः ।
 पुरश्चरणहोमादीन् पुंसूक्तोक्तवदाचरेत् ॥९॥

नामत्रययन्त्रम्

वक्ष्ये तद्यन्त्रममलं सर्वेषां च हिताय वै ।
 सुवर्णं राजते ताम्रे शुद्धद्रव्ये सुयन्त्रके ॥१०॥
 मध्ये वृत्तं समालिख्य तन्मध्ये प्रणवं लिखेत् ।
 रामबीजं महामायां नारसिंहं सुदर्शनम् ॥११॥
 वाराहबीजं मसंलिख्य प्रणवेनैव वेष्टयेत् ।
 षट्कोणं तद्बहिर्लिख्य तन्मध्ये प्रणवं लिखेत् ॥१२॥
 रामं कोणेषु संलिख्य सन्धौ विष्णुषडर्णकम् ।
 सहस्रारस्तु कोणाग्रे मायाबीजेन वेष्टयेत् ॥१३॥
 बहिरष्टदलान् लिखेत् मूलमन्त्रं दलेषु च ।
 सन्धौ रामान् कं न्यस्य दलाग्रेषु सुदर्शनम् ॥१४॥

मायाबीजेन संवेष्ट्य तद्बहिर्दादशं दक्षम् ।
 दक्षेषु वासुदेवं च सीतारामं च संधिषु ॥१५॥
 नारसिंहं दक्षाग्रेषु संलिखेत् साधकोत्तमः ।
 मान्मथेन संवेष्ट्य बहिरष्टदलं लिखेत् ॥१६॥
 तदक्षेषु स्वरान् लिख्य हयग्रीवं च सन्धिषु ।
 दक्षाग्रेषु च वाराहं वेष्टनं मायया भवेत् ॥१७॥
 तद्बहिर्दादशदलं गायत्रीं तदक्षेषु च ।
 सन्धौ तु विष्णुगायत्रीं श्रीगायत्रीं दक्षाग्रके ॥१८॥
 नीळाबीजेन संवेष्ट्य द्वात्रिंशदक्षमालिखेत् ।
 दक्षेषु मन्त्रराजं च चक्रराजं च सन्धिषु ॥१९॥
 श्रीरामं तदक्षाग्रेषु प्रणवेनैव वेष्टयेत् ।
 परितो व्यंजनान् लिख्य हंस हंसेति सम्युतम् ॥२०॥
 तद्बहिर्लिख्यते ब्रह्मन् पार्थिवं मण्डलं ततः ।
 अष्टवज्ञसमोपेतं उपवेष्ट्यास्त्रमन्त्रवित् ॥२१॥

३। मन्त्रयथन्त्रांगानि

यन्त्रागानि ततो लिख्य प्राणास्थापनमाचरेत् ।
 तद्यन्त्रं पूजयेत् सम्यक् धारयेत् वा सुभक्तिः ॥२२॥
 विप्राश्च क्षत्रिया वैश्याशशूद्राद्यास्सर्वकर्मसु ।
 आयुरारोग्यपुत्रादिसिद्धये सर्वकर्मसु ॥२३॥
 शत्रुराज्यजयार्थं च परसेना जयाय वै ।

सर्वशत्रुक्षयार्थं च अष्टैश्वर्यादि सिद्धये ॥२४॥

दुर्भिक्षभयनाशाय गजराज्याभिवृद्धये ।

सर्वोत्पातनिवृत्यर्थं व्याध्यादीनां क्षयायच ॥२५॥

पशुप्रजासमृद्ध्यर्थं अपमृत्यु विनाशने ।

स्वसेनारक्षणार्थाय महापातकनाशने ॥२६॥

आत्मद्रोहे सुतद्रोहे स्वामिद्रोहे च वंचने ।

पितृमातृसुहद्रोहे भ्रादृद्रोहादिसम्भवे ॥२७॥

सर्वरोगविनाशार्थं एतद्यन्तं च धारयेत् ।

मन्त्रवित् गुरुणा सम्यक् कारयित्वा चतुर्मुख ॥२८॥

यन्त्राणां उत्तमं यन्त्रं रहस्यमिदमेव हि ।

एतद्यन्तं समुद्धार्य पश्चान्नामत्रयं बुधः ॥२९॥

लक्षमेकं जपेत् भक्त्या तत्तत् कर्म जयाय वै ।

चातुर्गविधानेन शान्तिके पौष्टिकादिषु ॥३०॥

यन्त्रहीनजपात् सम्यक् पादमात्रफलं भवेत् ।

तस्मात् सर्वात्मना ब्रह्मन् यन्त्रं उद्धार्य तं जपेत् ॥३१॥

द्वादशांगुळमात्रेण कुर्यादष्टांगुळेन वा ।

गोरोचनेन वा सम्यक् मेलयेच्च हरिद्रिया ॥३२॥

हरिचन्दनपंकेन विलिखेत् यन्त्रमुत्तमम् ।

विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं एतद्यन्तं च धारयेत् ॥३३॥

मोक्षार्थी धारयेत् भक्त्या सर्वदा कमलासन ॥३४॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
अच्युतानन्तगोविन्दाख्यं नामत्रयाणां ऋष्यादिध्यानं नाम
त्रयोविंशोऽध्यायः

अथ चतुर्विंशोऽध्यायः

हंसादि विष्णुमन्त्राणां वेदमन्त्रान्तर्भावः

श्रीभगवानुवाच

अथ वक्ष्ये विधानेन क्रमादेव चतुर्मुख ।
हंसादि विष्णुमन्त्राणां वेदमन्त्राणि संग्रहात् ॥१॥
एकवारं जपेत् मन्त्री वेदमन्त्रं दिने दिने ।
तत्तन्मन्त्रं जपेत् भक्त्या तन्मन्त्रफलसिद्धये ॥२॥
त्रेतःन्त्रादिकं सर्वं विप्राणां विधिरेव हि ।
वर्जयेत् वेदमन्त्रं वै शूद्राद्यस्तज्जपादिषु ॥३॥
हंसशुचिषडिति हम्समन्त्रं भवेत् सदा ।
राज्याय सन्तं राज्यत्रोपनभेदिति मत्स्यमन्त्रमिति स्मृतम् ॥४॥
प्रातरग्निं प्रातरिंद्रं इति हयग्रीवमनुर्भवेत् ।
यो रसद्वाहृष्टाद्यमिति कूर्ममन्त्रं तदा भवेत् ॥५॥
उद्धृत्यग्निं दग्धहेदि मन्त्रं वाराहकं भवेत् ।
मृगोन भीम इति मन्त्रं नारसिंहकं भवेत् ॥६॥

वर्तते मन्त्रराजस्य पदान्येकादशस्य वै ।
 वक्ष्ये तन्मन्त्रसिद्ध्यर्थं तत्प्रतिष्ठादिसिद्ध्ये ॥७॥
 ध्रुवोसि मानस्तोके त्रीणिपदाज्वालामालादि विश्रुतिः ।
 चक्षुर्मृगो न भीमो भीषास्मात् भद्रं कर्णं त्यम्भकम् ॥८॥
 ओं नमो ब्रह्मणे आर्द्धं ज्वलतीत्येकादशमन्त्राः ।
 वैष्णवं वामनमालभन्ते यज्ञो वै विष्णुः ॥९॥
 विष्णुरेव भूत्वेमां लोकान् अभिजयतीति मन्त्रस्स्याद्यां
 अनन्तधा ॥१०॥

त्रीणि पदा विचक्रम इति मन्त्रस्स्यात् वै त्रिविक्रमम् ।
 राजाधिराजराजायेति मन्त्रश्रीरामकं भवेत् ॥११॥
 श्वेतो दक्षिणतः कृष्णः उत्तरतइति
 बलरामकृष्णमन्त्रो भवेतात् ।
 परिं विश्वस्यात्मेति श्रीकृष्णमन्त्रं भवेत् ॥१२॥
 सहस्रशीर्षा पुरुष इति विष्णु
 नारायणवासुदेवमन्त्राश्च भवन्ति ।
 सहस्रशीर्ष देवमिति केशवादि
 चतुर्विंशति मूर्तिमन्त्रश्च भवेत् ॥१३॥
 चतुर्वेदास्मर्ववेदास्सर्वोपनिषदस्त्रयत्रिंशत् ।
 कोटिविष्णवंशांश विग्रहमन्त्रा भवन्ति ॥१४॥
 चरणं पद्मिति सुदर्शनमन्त्रो भवेत् ।

यं पांचजन्यमिति शांखोमन्त्रो भवेत् सदा ॥१५॥
 हिरण्यवर्णा हरिणीमिति लक्ष्मीमन्त्रो भवति ।
 इषेत्वोर्जेत्वेति नीलामन्त्रो भवति ॥१६॥
 अनन्तमव्ययं कविमित्यनन्तमन्त्रो भवति ।
 सुपर्णोसि गरुत्मानिति गरुडमन्त्रो भवति ॥१७॥

वेदमन्त्राशशूद्रैर्न वक्तव्याः

तत्तत् बिम्बप्रतिष्ठा यां तत्तन्मन्त्रजपादिषु ।
 शूद्राद्यौ न वदेत् सत्यं सर्वदा च चतुर्मुख ॥१८॥
 वेदमन्त्रविहीने तु प्रतिष्ठायां जपादिषु ।
 नास्ति वै देवसात्रिध्यं सत्यं सत्यं चतुर्मुख ॥१९॥
 अमन्त्रमक्षरं नास्ति नास्तिमूलमनौषधम् ।
 अयोग्यः पुरुषो नास्ति प्रयोगस्तत्र दुर्लभः ॥२०॥
 आचारहीनं न पुनन्ति वेदा यद्यप्यधीतस्सहषड्िः भरंगैः ।
 छन्दांस्येनं मृत्युकाले त्यजन्तिनीडं शकुन्ता इव
 जातपक्षाः ॥२१॥

आचारप्रभवो धर्मो धर्मस्य प्रभुरच्युतः ।
 तस्मात् सर्वात्मना ब्रह्मन् आचारं न त्यजेत् सदा ॥२२॥

इति श्रीपांचरन्ते पराशरसंहितायां
 विशिष्ट परमधर्मशास्त्रे हंसादि विष्णुनां वेदमन्त्रनिर्देशो नाम
चतुर्विंशोऽध्यायः

अथ पञ्चविंशोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

अथ वक्ष्ये विधानेन सर्वेषां च हिताय च ।
 न्यासादि सत्प्रयोगादीन् अपमृत्यु हरं ततः ॥१॥

सुदर्शननृसिंहस्य मन्त्रस्यैकाक्षरस्य च ।
 पूर्वं तत्संग्रहेणोक्तं तदिवम्बस्थापनाय वै ॥२॥

स्वरान्तं सान्त्संयुक्तं विषस्यानिल संयुतम् ।
 षट्स्वरं बिन्दुसंयुक्तं मोक्षाभीष्टप्रदायकम् ॥३॥

सुदर्शननृसिंहस्य बीजमन्त्रं इदं भवेत् ।
 ऋषिब्रह्मास्य देवस्य गायत्री छन्द उच्यते ॥४॥

देवता भगवान् सोऽपि चक्रराजोनृकेसरी ।
 क्षंबीजं शक्ति रूपं वै हीं कीलकमिति स्मृतम् ॥५॥

श्रीं कवचं ऐमित्यस्त्रं रक्तवर्ण इति स्मृतः ।
 षट्स्वरैस्तु करन्यासं षडंगं कारयेत् सदा ॥६॥

सुदर्शन नृसिंहं वै ध्यायन् ज्ञानादि षड्गुणैः ।
 व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥७॥

अन्तर्बहिर्मात्रके च एतन्मन्त्रेण कारयेत् ।
 षट्चक्रेषु च तत्वेषु एवं देवं च संस्मरेत् ॥८॥

चक्रमुद्रां प्रदर्श्याथ ध्यायेत् चक्रनृसिंहकम् ।
 प्राणायामं षोडशाख्यं पूर्वोक्तं चात्र वै भवेत् ॥९॥

नृसिंहध्यानम्

विभ्राणं शक्तिखड्गज्वलनमथसृणि कुन्तदन्तौ कुठारं
 चक्रं शंखाब्जपाशं हलमुसलगदाखेटशूलांश्च दोर्भिः ।
 प्रत्यालीढं तमीढे त्रिनयनलसितं पिंगकेशं सुदंष्टं
 देवं पंचार्धयोगासनलसितचतुश्चक्रभास्ववृसिंहम् ॥१०॥
 एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं लक्ष्मेकं सुमन्त्रवित् ।
 प्रतिष्ठादौ च रोगादौ अद्युपीखाद्विशाशने ॥११॥
 सर्वाभीष्टादिसिद्ध्यर्थं वेदाद्वैसद्वादरात् ।
 तत्तन्मन्त्रादिसंयुक्तं एतन्मन्त्रं प्रयोजयेत् ॥१२॥
 स्वस्यैवावरणादीन् वै उपग्रीवस्य मन्त्रवित् ।
 गणेष्वाद्यवृद्धं वै उद्दाहृत्य मन्त्रवित् ॥१३॥
 लिखेत् बीजं च तन्मध्ये मन्त्रे चक्रं नृसिंहकम् ।
 साध्ययुक्तं लिखेन्द्रियावायग्निविषसंयुतम् ॥१४॥
 पार्थिवं मण्डलं लिख्य फणि यन्त्रं च तद्वहिः ।
 अष्टवच्चसमोपेतं यन्त्रांगसारितं क्रमात् ॥१५॥
 प्राणाग्नित्वां त्रुत्वाथ कुर्याद्विद्विं ततः ।
 धारयेद्यन्त्रमेतद्वै सर्वदा सर्वसिद्धये ॥१६॥
 वृत्तकुण्डे सर्वसिद्धिः आन्तिकं चतुरश्रके ।
 वर्णाजिद्वादिकं ज्ञात्वा प्रचात् होमं समाचरेत् ॥१७॥
 अतिरिते वर्षपर्याये तत्तन्मन्त्रवित् चरेत् ।

अपमृत्युविनाशार्थं दूर्वाहोमं घृताक्तकम् ॥१८॥
 सुदर्शननृसिंहस्य मन्त्रेणैवायुतं ततः ।
 पंचायुतं यजेन्मन्त्री इमं मे वरुण ॥१९॥
 तत्वायामीत्यन्नो अग्ने सत्त्वन्नो अग्ने त्वमग्ने
 अयासीति आयुर्मन्त्रै स्तत्बीजसहितं स्वाहांतं
 सर्वापमृत्युनाशनं स्यात् एतत् होमात् चतुर्मुख ॥२०॥
 कृत्वा ऋष्यादयस्सर्वं एतद्वै कालवंचनम् ।
 चिरायुत्वं च सम्प्राप्ताः हरिश्चन्द्रादयो नृपाः ॥२१॥
 राज्यं कृत्वा चिरंकालं सुखेनैव च संस्थिताः ।
 अकृत्यादीन् पुनः कृत्वा कृत्वा चैतत् पुनः पुनः ॥२२॥
 होमादि निग्राथ्या अग्ने तेजस्विन्होमादौ
 भविष्यन्ति मम नाम जुहुयात् ॥२३॥
 सर्वरोगविनाशार्थं होममेतत् तथा भवेत् ।
 सर्वसिद्धावपामार्गहोमं कुर्यात् घृताक्तकम् ॥२४॥
 सुदर्शन नृसिंहस्य बीजमन्त्रेण सादरम् ।
 अयुतं जुहुयान्मन्त्री तत् बिम्बादि पल्लवैः ॥२५॥
 आदौ चान्ते जपेत् सम्यक् हविष्यतीः मम नाम ।
 प्रतिष्ठां विष्णोर्नुकं कृणुष्व वाजः ॥२६॥
 रक्षोहणो निग्राथ्यास्थ अग्ने तेजस्विन्
 भद्रं कर्णोभिः पुंसूक्त श्रीसूक्त भूसूक्त ।

नीलासूक्तस्येकवारं जपेत् ॥२७॥

अतिवृष्ट्यादि शमनम्

अतिवृष्टावनावृष्टौ अपमार्गोर्हनेत् तथा ।

सुदर्शननृसिंहस्य मन्त्रमुद्गादिसंयुतम् ॥२८॥

समुद्रं गच्छेति मन्त्रं वै आदौ चान्ते जपेत् त्रयाः ।

वृष्ट्यर्थं जुहून् मन्त्री अपामार्गं घृताक्तकम् ॥२९॥

सुदर्शननृसिंहस्य मन्त्रेणायुतमादरात् ।

पुरोवातो वर्षन् जिन्वरावृदिति अष्टसहस्रं वैतसैर्जुहुयात् ॥३०॥

होमादौ चान्ते वा सूक्तानि चैतद्बीजतत्वलव

सहितानि एकवारं जपेत् ॥

अष्टोत्तरसहस्रं वा अपामार्गं घृताक्तकम् ।

सुदर्शननृसिंहस्य मन्त्रेणैव हुनेत् शुचिः ॥३१॥

सर्ववन्या निवृत्यर्थं दंपतीनां स च तत् होमान्ते जपेत्मन्त्री ।

धाता ददातु नो रयिमिति चतस्रो यस्त्वाहदा कीरणेति

सहस्रम् ॥३२॥

विष्णोर्यो कल्पयतु

अक्षिभ्यां ते होमादौचान्ते त्रिवारं जपेत् ॥३३॥

अष्टैश्वर्यादिसिद्ध्यर्थं तथा कुर्यात् विचक्षणः ।

रक्षोघ्नादि जपेत् सम्यक् पूर्वोक्तं च चतुर्मुख ॥३४॥

कन्यार्थं अयुतं जुहुयात् अपामार्गं घृताक्तकैः ।

होमार्थी च विशेषेण अपामार्गैर्घृताक्तकैः ॥३५॥

अयुतं जुहुयान्मन्त्री एवं संपूज्य तत् हरिम् ।

प्रपन्नः परमैकान्ती सर्वबन्धविमुक्तये ॥३६॥

कस्तूर्यगरुकपूरपूतिद्वयसमन्वितः ।

श्रीचन्दनेनसंयुक्तं सुगन्धनिशिताम्बुना ॥३७॥

सुगन्धकुसुमैस्सम्यक् तुळसीबिल्वसंयुतम् ।

अन्नाद्यैष्वद्रसोपेतौ अपूपैस्सत्फलादिभिः ॥३८॥

सुदर्शननृसिंहं वै पूजयेच्य सुमन्त्रवित् ।

तच्छन्दनाद्यैः कुसुमैः निर्माल्यैश्च दिने दिने ॥३९॥

अलंकृत्य स्वदेहं वै जपहोमादिकं चरेत् ।

सुदर्शननृसिंहं वै मन्त्रवत् साधकोत्तमः ॥४०॥

तथैवास्य च नैवेद्यं अश्नीय च दिने दिने ।

अशक्तो बिल्वपत्रैश्च श्रीतुळस्या च पूजयेत् ॥४१॥

यथाशक्ति च नैवेद्यं माषपिष्टैर्गुरुं विना ।

दद्यात् देवस्य नैवेद्यं स्वयंभुंजीत सादरम् ॥४२॥

सुदर्शननृसिंहस्य मन्त्रवित् मन्त्रमादरात् ।

सघृतं ससूपंच अळकं तण्डुलोदनम् ॥४३॥

कार्काटकी शृंगिभेरमगस्त्यं नागरं सदा ।

अलमोजं निम्बपत्रं गोक्षीरं दधिशर्कराः ॥४४॥
 माक्षिकं माषपिष्ठं च तैलपक्वं गुडं विना ।
 भक्षयेत् विष्णुसायुज्य सिद्धये देहशुद्धये ॥४५॥
 ज्ञानकर्मादि शुद्ध्यर्थं सर्वपापविनाशनम् ।
 सर्वबन्धविनाशार्थं एतदुक्तं विधानतः ॥४६॥
 आचार्यो विप्रवर्यश्च ब्रह्मचारी गृही यतिः ।
 आचरेत् मन्त्रवित् ब्रह्मन् प्रपन्नश्च विशेषतः ॥४७॥
 एकान्ती परमैकान्ती सर्वदा च युगे युगे ।
 सुदर्शननृसिंहस्य बिम्बस्य च चतुर्मुख ॥४८॥
 मन्त्रस्य च विशेषेण यन्त्रस्यापि सदा चरेत् ।
 सत्यं सत्यं पुनर्सत्यं समंत्रास्ति कदाचन ॥४९॥
 देवत्वं च ऋषित्वं च चक्रवर्तित्वमुत्तमम् ।
 तथा च कामरूपित्वं खेचरत्वादिकं सदा ॥५०॥
 कर्तुं ह्यकर्तुं सामर्थ्यं अन्यथा कर्तुमेव च ।
 सुदर्शननृसिंहस्य सत्यं वै मन्त्रजापनात् ।
 लभेदत्र नसंदेहो रहस्यमिदमेव हि ॥५१॥
 सर्वशत्वं वेदपाठं वेदान्तपठनादिकम् ।
 सर्वविद्याप्रदं सम्यक् परवादजयादिकम् ॥५२॥
 काव्यशास्त्रादि निर्माणं सर्वेशत्वमकृत्रिमम् ।
 सदा लभेच्च य सत्यं वा एतन्मन्त्रस्य जापनात् ॥५३॥

एतदुक्तं विशेषेण सर्वदा सर्वसिद्धये ।
 तवोपरि कृपा जाता तस्मादुक्तं चतुर्मुख ॥५४॥
 सुदर्शननृसिंहस्य बीजं तत् प्रणवं भवेत् ।
 तस्मात् शुचिर्मन्त्रजापो जपेन्मन्त्रमिदं सदा ॥५५॥
 सर्वेषां बालकानां च सर्वदा हितमाचरेत् ।
 येनकेनाप्युपायेन यस्य कस्यापि देहिनः ।
 संतोषं जनयेत् यस्तु तदेवेश्वरपूजनम् ॥५६॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
सुदर्शननृसिंहमन्त्रस्य ऋष्यादिन्यासो नाम पञ्चविंशोऽध्यायः

अथ षड्दिंवशोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

हंसादि कृष्णमन्त्राणां यदिबम्बं वर्तते तथा ।
 वक्ष्ये तदिबम्बपूजार्थं तत्प्रतिष्ठादिसिद्धये ॥१॥

हंसादि मन्त्राणां संख्या

तत्तन्मन्त्रफलोक्तादि सिद्धये च चतुर्मुख ।
 अष्ठाथ हंसमन्त्राश्च मत्स्यमन्त्राश्च षोडश ॥२॥
 हयग्रीवस्य मन्त्रस्य भेदाश्च द्वादश क्रमात् ।
 कुर्ममन्त्रश्च षड्गोक्ताः किटिमन्त्रश्च षोडश ॥३॥
 तथा नृसिंहमन्त्रश्च चतुष्पाष्ठिःचतुर्मुख ।

दशवामन मन्त्राश्च षट्ट्रिविक्रममेव च ॥४॥
 षट्ट्रिशत् राममन्त्राश्च बलमन्त्राश्च षोडश ।
 कृष्णमन्त्रास्त्रयस्त्रिशत् गारुडा विंशतिःक्रमात् ॥५॥
 अशीति चक्रमन्त्राश्च पंचचक्रनृकेसरी ।
 लक्ष्मीमन्त्राश्च पंचाशत् भूमन्त्रस्त्रिशदेव हि ॥६॥
 नीछामन्त्रास्त्रयस्त्रिशत् मन्त्राश्चानन्तका दश ।
 शंखपद्मगदामन्त्रासहस्राणि त्रयस्त्रयः ॥७॥
 दशसेनेश मन्त्राश्च सत्यमन्त्राश्च षोडश ।
 द्वेद्वे पुरुषमन्त्राश्च हानुमन्ताश्च षोडश ॥८॥
 पंचाशद्वर्णमन्त्राश्च पंचाशदिति कथ्यते ।
 केशवादि चतुर्विंश मन्त्रासस्युश्च चतुर्मुख ॥९॥
 मन्त्रनामत्रयं चैकं मन्त्रसंख्याः प्रकीर्तिताः ।
 सहस्रनाममूर्तीनां मन्त्राः पंचसहस्रकाः ॥१०॥
 एते मुख्याः प्रपन्नानां विष्णुसायुज्यदायकाः ।
 सर्वेषां इष्टसिद्ध्यादि दायकास्सात्विकोत्तमाः ॥११॥
 तत्तदिव्यम्बार्चनादौ तु तत्तन्मन्त्रेण कारयेत् ।
 आकारं विन्दुसंयुक्तं सर्वेषां मुक्तिदायकम् ॥१२॥
 हंसबीजमितिप्रोक्तं द्विजानां च विशेषतः ।
 ऋषिर्ब्रह्मास्य मन्त्रस्य गायत्री छन्द उच्यते ॥१३॥
 हंसरूपी च भगवान् देवो नारायणो भवेत् ।

अंबीजं शक्ति रीं चैव करन्यासं षडंगकम् ॥१४॥
 षड्स्वरैस्तु सदा कुर्यात् ज्ञानादि गुणसंयुतम् ।
 चक्रशंखधरं देवं किरीटादि विभूषितम् ॥१५॥
 सत्यज्ञानमयं देवं हंसानन हरिं भजे ।
 एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं लक्ष्मेकमनुज्ञम् ॥१६॥
 तदिव्यम्बस्थापनं कुर्यात्पश्चात् सद्वैष्णवोत्तमः ।
 प्रपत्रः परमैकान्ती मोक्षार्थी च जपेत् सदा ॥१७॥
 यतिश्च ब्रह्मचारी च द्विजाद्यो दीक्षीतो व्रती ।
 षडक्षरं हंसमन्त्रं क्रमाद्वक्ष्ये चतुर्मुख ॥१८॥
 तार्तीयं पूर्वं उद्धार्य हंसाय नमइत्यपि ।
 जपेत् हंसमनुं सम्यक् सर्वाभीष्टफलप्रदम् ॥१९॥
 करन्यासं षडंगं च द्विरुच्चार्य मनुं क्रमात् ।
 कृत्वा ज्ञानादिभिर्मन्त्री पश्चात् ध्यानं समाचरेत् ॥२०॥
 शंखचक्रगदापद्मधरं नीलोत्पलप्रभम् ।
 हंसवक्त्रं हरिं वन्दे सर्वाभरणभूषितम् ॥२१॥
 लक्ष्मेकं जपेत् भक्त्या दशांशं तर्पयेत् शुचिः ।
 श्रीचन्दनाम्भसा सम्यक् जुहुयात् गोघृतेन च ॥२२॥
 पूजयेत् श्रीतुळस्या तु दशांशोक्त विधानतः ।
 भोजयेत् षड्सोपेतं विष्णुभक्तद्विजांस्ततः ॥२३॥
 जपेत् तं मोक्षकाम्यार्थी तदिव्यम्बस्थापकस्सदा ।

भवेत् तत् हंसमन्त्राणां होमाद्याश्च तदेव हि ॥२४॥

हंसत्रयक्षरी

हंसस्य त्र्यक्षरं वक्ष्ये क्रमादेव चतुर्मुख ।
 धार्य च द्विजवर्याद्यैः प्रणवादि नमोन्तकम् ॥२५॥

आदिमूलं इदं चैतत् भुक्तिमुक्ति प्रदायकम् ।
 ऋषिर्ब्रह्मास्य मन्त्रस्य गायत्री छन्द उच्यते ॥२६॥

हंसनारायणो देव ओं बीजं शक्ति रीं ततः ।
 पदद्वयेन ज्ञानाद्यैस्त्रिरुच्चार्य मनुं क्रमात् ॥२७॥

करन्यासं षडंगं तु कुर्यात् ज्ञानादि सिद्धये ।
 चक्रशंखगदापद्मशार्गबाणधरं विभुम् ॥२८॥

किरीटादि विभूषांगं हंसग्रीवमहं भजे ।
 एवं द्यात्वा जपेन्मन्त्रं द्विजाद्यस्सर्वसिद्धये ॥२९॥

हंसस्याष्ठाक्षरं मन्त्रं क्रमाद्वये चतुर्मुख ।
 तार्तीयं श्रीं तथा हीं च हंसायेति नमोन्तकम् ॥३०॥

भुक्तिमुक्तिप्रदं शांतं यतीनां च तदेव हि ।
 ऋषिर्वर्वसिष्ठो मन्त्रस्य जगती छन्द उच्यते ॥३१॥

हयग्रीवो देवता वै ओं बीजं शक्ति रीं ततः ।
 करन्यासं षडंगं तु कुर्यान्मन्त्रपदैः क्रमात् ॥३२॥

मन्त्रान्ते प्रणवं योज्यं ज्ञानाद्यैर्ज्ञानसिद्धये ।
 चक्रशंखगदापद्म शार्गबाणासिधारिणम् ॥३३॥

वरहस्तधरं शांतं सर्वाभरणभूषितम् ।
 श्रीभूमिसहितं देवं श्रीवत्साद्यादिधारिणम् ॥३४॥
 परात्परमजं सत्यं हंसग्रीवमहं भजे ।
 एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं मुमुक्षुश्च यति व्रती ॥३५॥
 क्रमाद्वक्ष्ये हंसमन्त्रं द्वादशाक्षरमुत्तमम् ।
 ओं ह्रीं कलीं नमो भगवते हंसायेति पदं वदेत् ॥३६॥
 भुक्तिमुक्तिप्रदकरं द्विजानां च विशेषतः ।
 मन्त्रस्यास्य ऋषिव्यासस्त्रिष्ठुप् छन्द उदाहृतम् ॥३७॥
 भगवान् देवता हंस ओं बीजं शक्ति रीं ततः ।
 करन्यासं षडंगं तु तन्मन्त्रपदपंचकैः ॥३८॥
 मन्त्रान्ते प्रणवं चोऽत्पा कुर्यात् ज्ञानगुणादिभिः ।
 चक्रशंखगदापद्महलशार्गासिधारिणम् ॥३९॥
 वरबाणाभयधरं कौस्तुभाद्यैरलंकृतम् ।
 किरीटहारकेयूर कटकादि विभूषितम् ॥४०॥
 श्रीभूनीलाधिपं देवं हंसग्रीवमहं भजे ।
 एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं यतिशशान्तो गृही व्रती ॥४१॥
 वक्ष्ये मोक्षादि सिद्ध्यर्थं क्रमात् हंसदशाक्षरम् ।
 ओं श्रीं ह्रीं हंसायेति पदं ततः ॥४२॥
 स्वाहांतो मन्त्र एष स्यात् मोक्षधर्मादिदायकः ।
 ऋषिशशुकोस्य मन्त्रस्य गायत्री छन्द उच्यते ॥४३॥

हंसग्रीव हरिर्देव ओं बीजं शक्ति रीं ततः ।
 स्वाहान्तो मन्त्र एषस्यात् मोक्षधर्मादिदायकः ॥४४॥
 तारं विनामन्त्रपदैः करन्यासं षडंगकम् ।
 कुर्यात् ज्ञानगुणाद्यैस्य व्याप्यं तत् व्यापकं न्यसेत् ॥४५॥
 इषुचक्रगदाशंखपद्मशार्गसिधारिणम् ।
 हलपाशांकुशाग्निं च देवं खेटधरं विभुम् ॥४६॥
 किरीटहारकेयूरकटकादिविभूषितम् ।
 श्रीभूमिसहितं देवं हंसग्रीवं परात्परम् ॥४७॥
 एवंद्यात्वा जपेन्मन्त्रं ज्ञानैश्वर्यादिसिद्धये ॥४८॥
 कमाद्वक्ष्ये हंसमनुं षोडशाक्षरमुत्तमम् ।
 ओं श्रीं ह्रीं तथा कर्लीं च रां क्षां हूं क्षीं रमोन्ततः ॥४९॥
 हंसाय वह्निजायान्तो मन्त्रदेव अयं भवेत् ।
 मन्त्रदेव समं मन्त्रं नास्ति सत्यं चतुर्मुख ॥५०॥
 मुमुक्षूणां प्रपत्रानां यतीनां मोक्षसिद्धये ।
 दीक्षितानां गृहस्थानां ब्रतीनां ब्रह्मचारिणाम् ॥५१॥
 धर्मकामार्थमोक्षादिदायकं ज्ञानदायकम् ।
 श्रीदायकं मन्त्रदेवं वेदवेदान्तदायकम् ॥५२॥
 ब्रह्मत्वदायकं सम्यक् मन्त्रमेकं चतुर्मुख ॥५३॥
 ऋषि ब्रह्मस्य मन्त्रस्य गायत्री छन्द उच्यते ।
 हंसग्रीव हरिर्देव ओं बीजं शक्ति रीं ततः ॥५४॥

करन्यासं षडंगं तु अक्षरद्वयकेन च ।
 पंचस्थानेषु विन्यस्य शेषं मन्त्रेषु विन्यसेत् ॥५५॥
 ज्ञानादि षड्गुणोपेतं कुर्यात् ज्ञानादिसिद्धये ।
 चक्रपद्मगदाशंखचापखड्गादिधारिणम् ॥५६॥
 वज्रादिहलशूलेषु पाशखेटधरं विभुम् ॥५७॥
 शक्तिकुन्तधरं देवं सर्वाभरणभूषितम् ।

हंसमन्त्रजयन्त्यादि

ज्ञानानन्दमयं शांतं भजे हंसहरिं सदा ॥५८॥
 एवं ध्यात्वा उपेन्मन्त्रं लक्ष्मेकं सदा मुने ।
 जपेत् हंसं तु भक्त्या वै सहस्रं चतुरंगकैः ॥५९॥
 तन्मन्त्रस्य भवेत् सिद्धिस्सत्यमेतत् चतुर्मुख ॥६०॥
 वक्ष्येहं स जयन्तीं च सर्वेषां मुक्तिसिद्धये ।
 उत्सवांतं समभ्यर्च्य द्विजाद्यश्च जपादिभिः ॥६१॥
 भक्ष्यैरपूर्णैवद्यैर्लाजैस्त्वकचन्दनादिभिः ।
 तथा कुर्यात् वैष्णवश्च उत्सवान्ते तु पारणम् ॥६२॥
 काम्यार्थी प्रतिमादानं हंसग्रीवं तदा शुचिः ।
 तदप्त्वा लभेत् सर्वं कर्ता वांचितमुत्तमम् ॥६३॥
 जटपत्रं उत्सवान्तं वै अन्नं गोमांपित्र्यजेत् ।
 सर्वविष्णुजयन्तीषु तत्तन्मन्त्रेषु पूजयेत् ॥६४॥
 अन्यदा यः उपर्यन्तेवं तस्यायुश्श्रीश्च नश्यति ।

कृते युगे तु प्रथमे सृष्ट्यादौ मासि एषके ॥६५॥
 कृष्णपक्षे त्रयोदश्यां बुध्यूक्षे गुरुवासरे ।
 हंसाकारावताराय संभवे मिथुन लक्नके ॥६६॥
 सश्रीहरिस्तु भगवान् सृष्ट्यादौ च चतुर्मुख ॥६७॥
 चतुर्मुखस्यप्रणवं दत्त्वा च हरिरोमिति ।
 सर्वज्ञत्वं तदा दत्त्वा वैकुण्ठं प्रति निर्गतः ॥६८॥
 स हंसरूपी भगवान् सृष्टिस्थित्यन्तकारकः ।
 स एव परमात्मा च सदा देवपितामहः ।
 तस्मात् सर्वप्रयत्नेन तमेवार्च्यन् जपेत् सदा ॥६९॥
 दिव्ये सैद्धे स्वयंव्यक्ते मानुषे ग्रामपत्तने ।
 तत्तत् स्थलादिवृद्ध्यर्थं जयायुष्येभिवृद्धये ॥७०॥
 सर्वसस्याभिवृद्ध्यर्थं ज्ञानमोक्षादि वृद्धये ॥७१॥

हंसमालामन्त्रः

हंसमालामनुं वक्ष्ये क्रमादेव चतुर्मुख ।
 ओं नमः पदमुच्चार्य ततो भगवतेति च ॥७२॥
 हंसरूपाय चोद्धार्य सर्वलोकाभिवृद्धये ।
 सर्वज्ञत्वं ततो धार्यं सर्वस्य ऋषिमुत्तमम् ।
 मे देहीति दापयेति स्वाहान्तं मनुभुक्तरेत् ॥७३॥
 जपेदयुतमेतद्वै तन्मन्त्रफलसिद्धये ।
 यावज्जीवं त्रिवारं वा जपेत् ज्ञानादिसिद्धये ॥७४॥

इति संक्षेपतः प्रोक्तान् हंसमन्त्रान् सुसारिवदान् ।
 यः पठेत् सहितां एतां श्रुणुयात् भक्तिरोऽपि वा ॥७५॥
 सर्वपापानि संत्यज्य देहान्ते मुक्तिमाप्नुयात् ।
 काम्यार्थी लभते कामान् पुत्रार्थी पुत्रमाप्नुयात् ॥७६॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशर संहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
 दुर्घटप्राण्यां ऋष्यादि न्यासहंसावतारकालोनाम
 षड्विंशोऽध्यायः

अथ सप्तविंशोऽध्यायः

मत्स्यमन्त्रः

श्रीः प्रदादुद्वाच

अथ वक्ष्ये विधानेन श्रुणुष्व कमलासन ।
 विश्वमत्स्यमन्त्रांश्च मुक्तिरान् शुभसात्विकान् ॥१॥
 धान्तं मान्तं वह्नियुतं महामाया स विनुकम् ।
 मत्स्यबीजं इदं मन्त्रं सर्वेषां मुक्तिदं भवेत् ॥२॥
 यतीनां च द्विष्टातीनां भुक्तिदं मुक्तिदं भवेत् ।
 शत्रुक्षयकरं नृणां भूपतीनां च सर्वदा ॥३॥
 ऋषिर्ब्रह्मास्य मन्त्रस्य गायत्री छन्द उच्यते ।
 मत्स्यग्रीव गरिदेवो मं बीजं शक्ति रीं ततः ॥४॥
 षट्स्वरैस्तु करन्यासं षडंगं कारयेत् शुचिः ।

चक्रशंखधरं देवं सर्वाभरणसंयुतम् ।
 मत्स्यग्रीवहरिं वन्दे श्रीभूनीळादिसंयुतम् ॥५॥
 एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं लक्षमेकं प्रभातके ।
 दशांशं जुहुयात् भक्त्या अपामार्गं धृताक्तकैः ॥६॥
 सर्वशत्रुक्षयार्थं च परराज्य जयाय च ।
 कपूरेण दशांशं वै तर्पयेत् चन्दनाम्भसा ॥७॥
 बिल्वपत्रैस्तु मोक्षार्थी तुळस्या चार्चयेत् हरिम् ।
 विष्णुभक्तद्विजान् सम्यक् दशांशं भोजयेत् ततः ॥८॥

मत्स्यत्र्यक्षरमन्त्रः

मत्स्यस्य त्र्यक्षरमनुं क्रमात् वक्ष्ये चतुर्मुख ।
 नमोन्तमीमिति ख्यातं जपेन्मन्त्र त्र्यक्षरम् ॥९॥
 अज्ञाननाशकं सम्यक् एतत् सौभाग्यदायकम् ।
 मन्त्रस्यास्य ऋषिर्ब्रह्मा बृहती छन्द उच्यते ॥१०॥
 मत्स्यग्रीवो देवता वै ओं बीजं शक्ति रीं ततः ।
 तन्मन्त्रपदसंयुक्तं मत्स्यग्रीवमहं भजे ॥११॥
 मनोश्चरणषट्केन रुच्यार्य मनुं क्रमात् ।
 करन्यासं षडंगं तु कुर्यात् ज्ञानगुणादिभिः ॥१२॥
 शंखचक्रगदाशार्गपदमबाणधरं विभुम् ।
 सर्वालंकारसंयुक्तं मत्स्यग्रीवमहं भजे ॥१३॥
 पौरश्चरणकं सर्वं मत्स्यैकाक्षरवत् भवेत् ।

क्रमाद्वक्ष्ये मूलमन्त्रं मत्स्याष्टाक्षरमुत्तमम् ॥१४॥
 ओं नमो मीनरूपाय इति मन्त्रं चतुर्मुख ।
 भवेन्मत्स्याष्टाक्षरं वै मुक्तिश्रीजयकारणम् ॥१५॥
 ऋषिब्रह्मास्यमन्त्रस्य गायत्री छन्द उच्चते ।
 देवता भगवान् मत्स्य ओं बीजं शक्ति रीं ततः ॥१६॥
 क्रमान्मन्त्रं द्विरुच्चार्यं पदषट्कैद्विजास्सदा ।
 करन्यासं षडंगं तु कुर्युज्ञानगुणादिभिः ॥१७॥
 चक्रशंखगदापदम् शाङ्गं बाणासिधारिणम् ।
 विभुं खेटधरं देवं किरीटाद्यैरलंकृतम् ॥१८॥
 श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कं वनमालाविराजितम् ।
 मत्स्यनारायणं वन्दे श्रीभूनीळाधिपं सदा ॥१९॥
 दशाक्षरं मत्स्य मन्त्रं क्रमाद्वक्ष्ये चतुर्मुख ।
 तारं मायां तथा श्रीं च मत्स्यरूपाय संयुतम् ॥२०॥
 स्वाहांतं मन्त्रेतत् स्यात् लक्ष्मीमोक्षादिदायकम् ।
 ऋषिब्रह्मास्य मन्त्रस्य त्रिष्टुप् छन्द उदाहृतम् ॥२१॥
 मत्स्यग्रीवो हरिर्देव ओं बीजं शक्ति रीं ततः ।
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं षट्स्वरैर्न्यसेत् ॥२२॥
 शाङ्गचक्रगदापद्मं शंखबाणासिधारिणम् ।
 शूद्रन्ष्ट्रांशुभाधरं मत्स्यग्रीवमहं भजे ॥२३॥
 मत्स्यमन्त्रं क्रमाद्वक्ष्ये द्वादशाक्षरसंयुतम् ।

ओं मत्स्यरूपनारायणायस्वाहामनुस्तथा ॥२४॥

पूर्ववच्च वर्णनासं कुर्यात् तद्वत् षडंगकम् ।

चक्रशंखगदापद्म शाङ्गबाणासिधारिणम् ॥२५॥

खेटवज्ञांकुशधरं वहिनशूलधरं विभुम् ।

किरीटहारकेयूरकटकादि विभूषितम् ॥२६॥

श्रीभूमिसहितं देवं मत्स्यग्रीवं हरिं भजे ।

क्रमाद्वक्ष्ये मत्स्यमन्त्रं षोडशाक्षरमुत्तमम् ॥२७॥

ओं कलीं ह्रीं श्रीं क्षां मत्स्यरूपाय नारायणायस्वाहा ॥२८॥

प्रणवेन करन्यासं कुर्यात् देवे षडंगकम् ।

वराभयगदाचक्रशंखबाणधनुर्धरम् ॥२९॥

शूलखेटाम्बुजधरं वज्रपाशधरं विभुम् ।

श्रीभूनीळादिपं देवं अरिनाशनकारणम् ॥३०॥

मत्स्यग्रीवहरिं वन्दे भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ।

अष्टादशाक्षरं वक्ष्ये मत्स्यमन्त्रमनुक्रमात् ॥३१॥

मत्स्यग्रीवहरिं वन्दे भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ।

ओं -क्षां -रां-यं-रं-ह्रीं-कलीं -मत्स्यरूपनारायणाय

स्वाहा ॥३२॥

न्यासहोमादिकं सर्वं मत्स्यैकाक्षरवत् भवेत् ॥३३॥

ओं नमो भगवते मत्स्यग्रीव नारायणाय यं- ह्रीं

जलम् द्व्यनावं रक्ष रक्ष शीघ्रं

ममेच्छास्थलं प्रति नय हुम्फट् स्वाहा ॥३४॥
 तत्कार्येष्ययुतं भक्त्या मन्त्रं तत्र जपेत् बुधः ।
 अग्निचक्रधरं देवं किरीटादि विभूषितम् ॥३५॥
 मत्स्यग्रीव हरिं वन्दे सर्वमृत्युविनाशनम् ।
 सर्वशत्रुक्षयकरं सदाशिवपितामहम् ॥३६॥
 मत्स्यानुष्टुबमेतत् वै सदा सर्वफलप्रदम् ।
 न्यासद्यानादिकं सर्व मत्स्यैकाक्षरवत् भवेत् ॥३७॥
 समुद्रयानवणिजस्तथा तत् फलसिद्धये ।
 तद्बीम्बं स्थाप्य विधिवत् विहस्ताख्य विशेषतः ॥३८॥
 ओं -रं-वं-ह्रीं- मं मत्स्यनारायणाय जलमध्यसारं स्तम्भय
 स्तम्भय रं वं ठ ठ स्वाहा ॥३९॥
 ऋत्रमेतत् जपेत् भक्त्या अयुतं ध्यान भेदतः ।
 स्तम्भनार्थं ममेत्युक्त्वा शत्रुकार्यं तथैव च ॥४०॥
 जलमध्ये नावं शीघ्रपुच्छात्वा च्याटय हुम्फट् स्वाहा ।
 तत्कार्यफलसिद्ध्यर्थं जपेत् पूर्वोक्तं संख्या ॥४१॥
 ओं-ह्रीं -क्लीं ऐं -वौ - षट् -मं मत्स्यरूपनारायणाय
 जलमध्यनावं शीघ्रं आकर्षय आकर्षय ॥४२॥
 पूर्वोक्तं संख्या सम्यक् जपेत्तत्फलसिद्धये ।
 ओं. ह्रीं-क्रीं-ऐं-श्रीं-यं-मं मत्स्यरूपनारायणाय
 जलमध्यनात्वं रक्ष रक्ष हुम्फट् स्वाहा ॥४३॥

जपेदयुतं एतत् वै फलस्यास्य सुसिद्धये ।
 ओं -मं- रं- यं- क्षं मत्स्यस्तपनारायणाय
 सर्ववेदनाशकविदारणाय सर्ववेदनाशकान् भ्रामय भ्रामय
 स्तम्भय स्तम्भय उच्चाटय उच्चाटय हुम्फट् ॥४४॥
 जपेदयुतमादौ वा एतन्मन्त्रार्थसिद्धये ॥४५॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्ठपरमधशस्त्रे
 मत्स्यमन्त्राणां ऋष्यादिन्यासो नाम सप्तविंशोऽध्यायः

अथ अष्टाविंशोऽध्यायः

हयग्रीवैकाक्षरी

अथोच्यन्ते विशेषेण क्रमात् द्वादशसंख्यया ।
 हयग्रीवमहामन्त्रा विद्यामोक्षप्रदायकाः ॥१॥
 शान्तं हान्तं समुद्धृत्य प्रणवान्तं सविन्दुकम् ।
 एकाक्षरं हयग्रीवं एतत् ज्ञानादिदायकम् ॥२॥
 षट्स्वरैस्तु करन्यासं कुर्यादेव षडंगकम् ।
 व्याप्यं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥३॥
 एकाक्षरहयग्रीवं दृष्ट्वा पूर्वोक्तमादरात् ।
 पौरश्चरणहोमादि कुर्यात्तन्मन्त्रसिद्धये ॥४॥

हयग्रीवत्रयक्षरी

क्रमाद्वक्ष्ये विधानेन हयग्रीवत्रयक्षरम् ।
 महामायां हौं ह्रीं च भवेदेतत् त्रयक्षरम् ।
 ज्ञानैश्वर्यकरं शांतं सर्वेषां मुक्तिदायकम् ॥५॥
 करन्यासं षडंगं तु कुर्यान्मन्त्राक्षरत्रयैः ।
 हयग्रीवमहं वन्दे चक्रपदमधरं विभुम् ॥६॥
 श्रीभूमिसहितं देवं सर्वाभरणभूषितम् ।
 लक्षमेकं जपेत् भक्त्या एन्मन्त्रानि सिद्धये ॥७॥

हयग्रीवषड्क्षरम्

उत्तमूनादिकं सर्व एकाक्षरत्वाचरेत् ।
 वक्ष्ये तद्वत् क्रमेणैव हयग्रीव षड्क्षरम् ॥८॥
 ओं-हं-सां-हुं-षट्-स्वाहेति उद्धरेत् त्रमुत्तमम् ।
 ज्ञानमोक्षप्रदं नृणां र्द्दिग्विजयप्रदम् ॥९॥
 अपावेन करन्यासं षडंगं षड्क्षरैर्यत्तेत् ।
 चक्रशंखगदापदमज्ञानपुस्तकधारिणम् ॥१०॥
 हयगारीवमहं वन्दे किरीटादि विभूषितम् ।
 पौरश्चरणहोमादीन् एकाक्षरवदाचरेत् ॥११॥

हयग्रीव अष्टाक्षरी

अष्टाक्षरं हयग्रीवं क्रमाद्वक्ष्ये च तुर्मुख ।

ओं हयग्रीवाय नम इति इदमष्टाक्षरं भवेत् ॥१२॥
 हयग्रीवमिदं शान्तं मोक्षश्रीज्ञानदायकम् ।
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं षड्स्वरैर्न्यसेत् ॥१३॥
 शंखचक्रगदापद्मं ज्ञानाद्युपलब्धारिणम् ।
 पाशांकुशधरं देवं हयग्रीवमहं भजे ॥१४॥

हयग्रीव दशाक्षरी

पूजनार्चादिकं सर्वं तदेकाक्षरवत् भवेत् ।
 दशाक्षरं हयग्रीवं वक्ष्ये तद्वत् क्रमेण च ॥१५॥
 ओं ह्रीं ह्लौं हयग्रीवाय स्वाहा इति मन्त्रं समुद्धरेत् ॥१६॥
 दशाक्षरहयग्रीवमेतत् विद्या प्रदायकम् ।
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं षड्स्वरैर्न्यसेत् ॥१७॥
 चक्रशंखगदापद्मपाशशाङ्गासिधारिणम् ।
 ज्ञानादि पुस्तकधरं हयग्रीवमहं भजे ॥१८॥
 पौरश्चरण होमादीन् एकाक्षरवदाचरेत् ।

हयग्रीव दशाक्षरी

हयग्रीवाख्यममलं वक्ष्ये तत् द्वादशाक्षरम् ॥१९॥
 ओं नमो भगवते हयग्रीवाय मनुर्भवेत् ।
 हयग्रीवमनुं शान्तं विद्यैश्वर्यान्तर्यायकम् ॥२०॥

पूजाहोमादिकं सर्व एकाक्षरवा॑। अरेत् ॥२१॥
 शंखचक्रगदापद्मं ज्ञानपुस्तकधारिणम् ।
 पाशांकुशां विश्रादि खेटकुन्तधरं विभुम् ॥२२॥
 श्रीभूनीलाधिपं देवं वनमालाविराजितम् ।
 हयग्रीवं भजे नित्यं सर्वाभरणभूषितम् ॥२३॥

हयग्रीवानुष्टुप्

वक्ष्ये चानुष्टुभं शांतं इयग्रीवमनुत्तमम् ।
 भुक्तिमुक्तिप्रदं सम्यक् सर्वविद्याप्रदायकम् ॥२४॥
 उत्तमनुस्सामरूपाय वेदाहरणकर्मणे ।
 प्रथमोद्गीथवपुषे महाश्वशिरसे नमः ॥२५॥
 उद्गीथ प्रणवोद्गीथ सर्ववागीश्वरेश्वर ।
 सर्ववेदमयाचिन्त्य सर्व बोधय बोधय ॥२६॥
 पदैरर्थः करन्यासं कुर्यादेव षडंगकम् ।
 अनुष्टुभद्रयं चैव ज्ञानाद्यैश्च तथा भवेत् ॥२७॥
 इनार्चनादिकं सर्व एकाक्षरवा॑। अरेत् ।
 ओं-ह्लौं - ह्रीं - श्रीं ऐं श्रीहयग्रीव मम सर्वविद्यां दापय
 दापय ।
 तप्तस्तुर्द्धि हन हन ॥२८॥
 अनादीन् नाशय नाशय सर्ववे॒शास्त्रादिषु
 सर्वज्ञत्वं दापाय दापय अण्डादीन् तत् षट्स्वाहा ॥२९॥

एतन्मन्त्रार्थसिद्ध्यर्थं जपेदयुतमादरात् ॥३०॥
 ओं-ह्रीं हयग्रीवाय यं रं परवादिविद्यां
 परवादिजिह्वास्तम्भं कुरुकुरुहुम्फट् स्वाहा ।
 जपेत् अयुतमेतत् वै तन्मन्त्रफलसिद्धये ॥३१॥
 ओं-ह्रीं -ष्ट्रां हयग्रीवाय परवादिसर्ववेदशास्त्र-
 सर्वविद्यामाकर्ष्यकर्ष्य हलौं -क्षौं वौ षट् ॥३२॥
 ओं -ष्ट्रां श्रीं -क्षां -हयग्रीवनरसिंहाय- यं-रं- सर्वशत्रून्
 स्तम्भय स्तम्भय भ्रामय भ्रामय हुम्फट्- एतन्मन्त्रार्थ-
 सिद्ध्यर्थं जपेदयुतमादरात् ॥३३॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
हयग्रीवमन्त्राणां ऋष्यादिध्यानं नाम अष्टाविंशोऽध्यायः

अथ एकान्त्रिशतोऽध्यायः

कूर्म मन्त्रः

अथ वक्ष्ये विधानेन कूर्ममन्त्रांश्च षट्क्रमात् ।
 स्वाहान्तं इन्द्रसम्युक्तं षट्पदैश्च समन्वितम् ॥१॥
 वन्हिकाबिन्दुसम्युक्तं कूर्मबीजं इदं भवेत्।
 सर्वसिद्धिकरं शान्तं मोक्षैश्वर्यादिदायकम् ॥२॥
 ऋषिर्ब्रह्मास्य मन्त्रस्य गायत्री छन्द उच्यते ।
 श्रीकूर्मो देवता चैव नं बीजं शक्ति रीं ततः ॥३॥

षड्पदैस्तु करन्यासं कुर्यादेव षडंगकम् ।
 शंखचक्रधरं देवं चन्द्रमण्डलमध्यगम् ॥४॥
 श्रीभूमिसहितं देवं किरीटादिविभूषितम् ।
 श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कं वनमालाविराजितम् ॥५॥
 गदापद्मधरं शान्तं कूर्मग्रीवं अहं भजे ।
 लक्ष्मेकं जपेत् भक्त्या प्रतिष्ठादिषु कर्मसु ॥६॥
 जुहुयात् गोघृतेनैव दशाम्शं तर्पणादिकम् ।
 कुर्यात्तदंगहीने तु षड्गुणं जपमाचरेत् ॥७॥
 मन्त्रेण द्रव्यहीने तु विष्णुमन्त्रेष्ययं विधिः ।
 मूलादि मन्त्रसिद्ध्यर्थं नित्यमेव चतुर्मुख ॥८॥
 क्रमात् वक्ष्ये विशेषेण कूर्माष्टाक्षरमुत्तमम् ।
 ओं-ह्रीं-कूर्मान्तमनूमद्वरेत् ॥९॥
 प्रणवेन करन्यासं दुर्योदिव षडंगकम् ।
 अन्यत् होमादिकं सर्वं कूर्मैकाक्षरवत् भवेत् ॥१०॥
 चक्रशंखाभयवरं गदापद्मादि धारिणम् ।
 शाङ्गविष्णुमस्तिरवेदग्निं शूलपाशधरं विभुम् ॥११॥
 किरीटादिधरं शान्तं परशुं मुसलं हलम् ।
 कूर्मग्रीवमहं वन्दे चन्द्रमण्डलमध्यगम् ॥१२॥
 अन्यत् होमादिकं सर्वं कूर्मैकाक्षरवत् भवेत् ।
 कूर्ममाला मनुं वक्ष्ये क्रमात्तत् फलसिद्ध्ये ॥१३॥

ओं-हीं-क्रूं-कूर्मसूपाय मम वंशमुद्धारय राज्य गोभूधनादीन्
दापय दापय हीं हुम्फटस्वाहा ॥

तन्मन्त्रफलसिद्ध्यर्थं जपेत् अयुतं आदरात् ॥१४॥

ओं-क्षरौं हीं-क्लृं - कूर्मसूपाय ब्रह्मेन्द्रादिरक्षकाय सर्वशत्रून्
भ्रामय भ्रामय संहर संहर उच्चाटय उच्चाटय बन्धय बन्धय
हीं- क्षौं हुम्फट स्वाहा ।

तन्मन्त्रार्थसिद्ध्यर्थं जपेत् अयुतं आदरात् ॥१५॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां परमधर्मशास्त्रे
कूर्ममन्त्राणां ऋष्यादिध्यानवर्णनाम
एकोनत्रिंशोऽध्यायः

अथ त्रिंशोऽध्यायः

श्रीवराहमन्त्रः

श्रीभगवानुवाच

श्रीवराहमहामन्त्रं क्रमात् वक्ष्येऽथ षोडश ।

सान्तं बिन्दुसमायुक्तं पंचमस्वरसंयुतम् ॥१॥

वराहं बीजमित्युक्तं लक्ष्मीधनधराप्रदम् ।

ऋषिर्ब्रह्मस्य मन्त्रस्य गायत्री छन्द उच्यते ॥२॥

श्रीवराहो देवता वै हं बीजं शक्ति रीं ततः

षट्‌पदैस्तु करन्यासं कुर्यादेव षडंगकम् ॥३॥
 चक्रशंखगदापद्मधरं लक्ष्मीधरापतिम् ।
 श्रीवराहमहं वन्दे किरीटादि विभूषितम् ॥४॥
 घृताक्तं जुहुयान्मन्त्री अपामार्गं च माक्षिकम् ।
 लवंगं जुहुयान्मन्त्री भ्रष्टैश्वर्यादिसिद्धये ॥५॥
 रार्द्धसिद्धावपामार्गं खादिरं च विशेषतः ।
 लक्ष्मेकं जपित्वा तु तर्पयेत् चन्दनाम्भसा ॥६॥
 कर्पूरमृगनाभ्यादैधूपाद्यगरुपूतिभिः ।
 अर्चयेत् देवदेवं वै विष्णुधर्मादिसिद्धये ॥७॥
 यतिः कुर्यात् विशेषेण देवविप्रादिरक्षणं ।
 वराहमन्त्रसदृशं नास्ति सत्यं चतुर्मुख ॥८॥

वराहाष्टाक्षरी

अष्टाक्षरवराहं वै क्रमात् वक्ष्ये विशेषतः ।
 ओं-हुं-वराहाय नम इति मन्त्रं समुद्धरेत् ॥९॥
 षड्‌पदैस्तु करन्यासं कुर्यादेव षडंगकम् ।
 चक्रशंखगदापद्मधनुर्भाणासिधारिणम् ॥१०॥
 वज्रायुधं धरं देवं वन्दे वाराहस्त्रपिणम् ।
 होमार्चनादिकं सर्वं एकाक्षरवदाचरेत् ॥११॥

वराहदशाक्षरी

वक्ष्ये वराहमन्त्रं वै दशाक्षरमनुत्तमम् ।
 ओं-हुं आदिवराहाय न्त्राहेति मन्त्रमुद्धरेत् ॥१२॥

चक्रशंखाभयवरफणिवालाग्रधारिणम् ।
 श्रीमदाद्विद्वाहं तं देवं जानुधरं विभुम् ॥१३॥

बजे भूमिधरं वन्दे फणमूर्धिं स्थितं हरिम् ।
 वराह्यीन्द्रेष्ट्रिं किरीटादि विभूषितम् ॥१४॥

प्रणवेन करन्यासं षडंगं षट्पैर्न्यसेत् ।
 होमार्चनादि कं सर्वं एकाश्वरवाचरेत् ॥१५॥

वराहद्वादशाक्षरी

अथोच्यते विशेषेण वाराहद्वादशाक्षरम् ।
 ओं-हुं नमो भगवते वराहेत्येति चोच्चरेत् ॥१६॥

प्रणवेन करन्यासं षडंगं षट्पैर्न्यसेत् ।
 शंखचक्रग्रामपद्म घनुर्बाणासिधारिणम् ॥१७॥

गृजवृष्टाद्विद्वेत्यादि पाशांकुष्ठिं विभुम् ।
 सत्त्वावराभय हलधरं नीलोद्धत्त्वप्रभम् ॥१८॥

वन्दे वराह्यीति तं सर्वाभरणभूषितम् ।
 नास्त्रहेभादिदं सर्वं एकाक्षरवाचरेत् ॥१९॥

वराह षोडशाक्षरी

अतोच्यते विधानेन वराहं षोडशाक्षरम् ।

ओं ह्रीं - श्रीं - कलीं - क्षौं - रां - वं-हुं-यज्ञवराहाय

स्वाहा ॥२०॥

प्रणवेन करन्यासं षडंगं षट्पदैर्न्यसेत् ।

चतुश्चक्रधरं देवं किरीटादिविभूषितम् ॥

वराहनरसिंहं तं भजे राज्यजयप्रदम् ।

होमार्चनादिकं सर्वं एकाक्षरवराहवत् ॥२१॥

वराहत्रयस्त्रिंशाक्षरी

त्रयस्त्रिंशाक्षरं वक्ष्ये वाराहं भूप्रदं शुभम् ।

ओं नमो भगवते वराहरूपाय भूर्भूवस्वःपतये भूपतित्वं मे
देहि दापय स्वाहा ॥२२॥

प्रणवेन करन्यासं षडंगं षट्पदैर्न्यसेत् ।

शंखचक्रधरं देवं किरीटादिविभूषितम् ।

बूवराहमहं वन्दे श्रीभूमिसहितं विभुम् ॥२३॥

ऋषिन्यासादिकं होमं एकाक्षरवराहवत् ॥२४॥

वाराहानुष्टुप्

वाराहानुष्टुभं तद्वत् वक्ष्येसर्वार्थसिद्धये ।

भूवराहमहोत्साह सर्वशत्रुविनाशन ।

शत्रून् संहर मां रक्ष श्रियं दापय देहि मे ॥२५॥
 प्रणवेन करन्यासं षडंगं षट्पदैर्न्यसेत् ।
 गदाचक्रधरं देवं सर्वाभरणभूषितम् ।
 श्रीभूनीळाधिपं देवं भूवराहं अहं भजे ॥२६॥
 ओं-हुं-वं-रं-भं-बूवराहाय नम देहपुष्टि कुरु करु
 सर्वावयवपूर्तीं कुरु कुरु स्वाहा ॥२७॥
 मालामन्त्रादिकं चैतत् जपेऽनुद्घाटरात् ।
 होमन्यासादिकं सर्वं एकाक्षरवरात् ॥२८॥
 हुं वरात् यफट्-प्रणवेन करन्यासं षडंगं षट्पैर्न्यसेत् ।
 अग्निच्छायरं देवं सर्वाभरणभूषितम् ॥२९॥
 ध्यायेत् वराहग्रीवं तं भयरोगार्ति नाशनम् ।
 ऋषिन्यासादिकं सर्वं एकाक्षरवरात् ॥३०॥
 वराहप्रस्त्रं च वक्ष्ये सम्यक् चतुर्मुख ।
 ओं हुं आदेवराहाय सर्वजनान् भ्रामय भ्रामय ।
 मम वशं कुरु कुरु स्वाहा ॥३१॥
 जपेऽनुद्घाटत् वै तन्मन्त्रफलसिद्धये ।
 ओं-हुं यशवरात् य नम अष्टैश्वर्यं कर्षय कर्षय हीं
 -श्रीं-हुं फट् स्वाहा ॥३२॥
 तन्मन्त्रफलसिद्ध्यर्थं जपेदयुतमदरात् ।
 नारसिंहाय परस्तेऽपरवानीन् परवत्यान्

स्तम्भय स्तम्भय हुंफट् स्वाहा ।

जपेदद्युत्मेतत् वै तन्मन्त्रहस्तसिङ्गवे ॥३३॥

ओं- हुं-कर्लीं-हीं वराहरूपाय सुदर्शनाय सर्वदुष्टान् अन्योन्य
विद्वेषिणं कुरु कुरु हुम्फट् स्वाहा ॥३४॥

हुं- बं- हुं- यं- रां- उग्रवराहरूपाय मम सर्वशत्रून् उच्चाटय
उच्चाटय हुम्फट् ॥ ३५॥

बं-वं-रं-बं यज्ञवराहाय मम सर्वपापान् नाशय नाशय ।

सर्वरोगान् उच्चाटय उच्चाटय ओं हुम्फट् स्वाहा ॥३६॥

बं-हुं-वं-रं-ठं-बं-हीं भूवराहाय ममदेहपुष्टिं कुरु कुरु
सर्वावयवपूर्तिं कुरु कुरु स्वाहा ॥३७॥

मालाभन्नादिं सर्वं जपेदद्युत्मेतरात् ॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
श्रीवराहमन्त्राणां ऋष्यादि ध्यानं नाम त्रिंशोऽध्यायः

अथ एकत्रिंशोऽध्यायः

नृदिंशमन्त्रः

श्रीःप्रदादुवाच

अथ वक्ष्ये विशेषेण भुक्तिमुक्त्यर्थं आदरात् ।

नारसिंहःहस्तन्त्रं चतुष्प्रसिद्धिः क्रमात्ततः ॥१॥

ब्रह्म शान्तं वृद्धिद्युतं प्रणवान्तं सविन्दुकम् ।

नृसिंहैकाक्षरं चैतन्मोक्षधर्मादि दायकम् ॥२॥
 सर्वशत्रुक्षयकरं सर्वबन्धक्षयं भवेत् ।
 ऋषिर्ब्रह्मास्य मन्त्रस्य गायत्री छन्द उच्यते ॥३॥
 ज्वालानृसिंहदेवं तु क्षं बीजं शक्तिर्णं ततः ।
 श्रीं कीलकं हीं कवचं रं अस्त्रमिति चोच्यते ॥४॥
 षट्पदैस्तु करन्यासं षडंगं षट्पदैन्यसेत् ।
 व्याघ्रं तत् व्यापकं चैव तन्मन्त्रेणैव कारयेत् ॥५॥
 चक्रमुद्रां प्रदर्श्याथ जपध्यानादिकं चरेत् ।
 रहस्यमन्यत् वक्ष्यामि महामृत्युजयं हरिम् ॥६॥
 कालरुद्रात्मकं घोरं नृसिंहं दैत्यमर्दनम् ।
 पंचवक्त्रं महाभीमं कालानलसमप्रभम् ॥७॥
 आन्द्रमालाधरं रौद्रं कण्टहारेण शोभितम् ।
 स्वर्णयज्ञोपवीतं च पंचाननसुशोभितम् ॥८॥
 चन्द्रमौलिं नीलकण्ठप्रतिवक्त्रं त्रिलोऽभम् । ।
 भुजैः परिघसंकाशैः दशभिश्चोपशोभितम् ॥९॥
 अक्षसूत्रं गदापद्मं शंखं गोक्षीरसत्रिभम् ।
 धनुश्च मुसलं चैव तथा चक्रेण मर्दत्तम् ॥१०॥
 खण्डाशेशूलबाणं च नृहरिं घोररूपिणम् ।
 चन्द्रांजनसुवर्णाभं इग्नोरौचनानिभम् ॥११॥
 नरवीरं हरिं ध्यायेत् सर्वविघ्नोपशान्तये ।

उद्यत् भास्वत् सहस्रप्रभं अशनिनिभं त्रिक्षणैर्दृष्टेमन्तं
 वस्त्रिविनिधि
 विद्युत्तिविततसटाभिषणम् भूषणैश्च दिव्यैरादीप्तदेहं
 निशितनखलसत् पाहुदण्डेरनेकैः
 स्सम्भिन्नच्छिन् दैत्येश्वर तनुमतनुं नारसिंहं नमामि ॥१२-१३॥
 लक्ष्मेकं जपेत् भक्त्या तन्मन्त्रफलसिद्धये ।
 अपामार्गात् गोघृतेन हुनेत् सर्वार्थसिद्धये ॥१४॥
 धूपतैलेन कर्पूर कुंकुमागरुसंयुतम् ।
 दशांशं तर्पयेत् बक्त्या पूजयेत् बिल्वपत्रकैः ॥१५॥
 कमलैः पंकजैर्जाति मल्लिकैश्शतपत्रकैः ।
 सुगंधैस्तुङ्सीपत्रैर्भोजयेत् वैष्णवान् ततः ॥१६॥
 नानाविधरसोपेतैःरपूपैर्घृतपायसैः ।
 प्रयोजयेदिमं मन्त्रं विष्णुधर्मादिसिद्धये ॥१७॥
 गोब्राह्मणहितार्थाय दयाधर्मनृपाय च ।
 गुरुधर्मादिरक्षार्थं स्वमतस्थापनाय च ॥१८॥
 कुर्यात् यतिश्च सततं लिङ्गुस्थापनहेतवे ।
 विष्णुभक्तप्रतिष्ठार्थं विष्णुपूजाभिवृद्धये ॥१९॥
 नृसिंहचक्रराजादि केशवान्तं तथाब्जज ।
 रामकृष्णादिसन्मन्त्रान् ब्रह्मचारी गृही तथा ॥२०॥
 प्रपत्रः परमैकान्ती वानप्रस्थ यतिस्तथा ।
 रथसंपरित्यग्नि तन्मन्त्रान् वै प्रयोजयेत् ॥२१॥

जोतिष्ठोमादिमध्ये तत्सन्ध्योपासनवत्तदा ।
मन्त्रिमित्तकृतं पापं अपि धर्मार्थं कल्पते ॥२२॥

नृसिंहानुष्टुप्

क्रमात् वक्ष्ये मन्त्रराजं नृसिंहानुष्टुभं परम् ।
नृसिंहमन्त्रनिष्ठानां प्रपन्नानां विशेषतः ॥२३॥
मुमुक्षूणां सदाचारं परमैकान्तीनां तथा ।
अन्नशुद्ध्यादिकं सम्यक् पडित्तिपाकादिभेदकम् ॥२४॥
यतीनां तु विशेषेण वक्ष्ये तन्मन्त्रसिद्धये ।
विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं वक्ष्ये आचारलक्षणम् ॥२५॥
प्रातस्नात्वा च विधिवत् मुमुक्षुर्मन्त्रसाधकः ।
कृत्वा सन्ध्यादिकं सर्वं अनेनैव सदा ह्विजः ॥२६॥
जप्त्वा यथोक्तं गायत्रीं पश्चात् सौदर्शनं जपेत् ।
सुदर्शननृसिंहं च मन्त्रराजमनुत्तमम् ॥२७॥
सत्यं जपान्तपर्यन्तं चण्डाळान् नावलोकयेत् ।
अम्बष्टरजकम्लेच्छं किरातान् नावलोकयेत् ॥२८॥
शूद्रसम्भाषणं सम्यक् क्षुद्रसम्भाषणं तथा ।
त्यजेत् प्रपन्नस्ततं जपहोमादिकर्मसु ॥२९॥
कृत्वास्नानं सुविधिवत् चण्डाळम्लेच्छदर्शने ।
शूद्रसंभाषणे चैव प्रत्यहं वै चतुर्मुखः ॥३०॥
सुदर्शन-सिंहस्य मन्त्रशीलस्य सर्वदा ।

एतदाचारममलं वैथं स्यात् सर्वदा तथा ॥३१॥
 शूद्रसम्भाषणाच्चैव चण्डालादेशच दर्शनात् ।
 सुदर्शननृसिंहस्य मन्त्रराजस्य तत्फलम् ॥३२॥
 मूलमन्त्रस्य तद्वच्च गायत्रीफलमुत्तमम् ।
 मन्त्ररत्नफलं तद्वत् नामोत्येव चतुर्मुख ॥३३॥
 प्रपन्नानां मुमुक्षूणां परमैकान्तिनां सदा ।
 विष्णुसायुज्यसिद्ध्यर्थं देहज्ञानसिद्धये ॥
 अन्यथा येनुशिष्यन्ति ते यान्ति नरकं ध्रुवम् ॥

इति श्रीपांचरात्रे पराशरसंहितायां विशिष्टपरमधर्मशास्त्रे
 नृसिंहमन्त्रस्य ऋष्यादिध्यानं नाम एकत्रिंशोऽध्यायः

श्रीमते रामानुजाय नमः